Sprawozdanie

DYREKCYI

c. k. wyższego gimnazyum

W TARNOPOLU

za rok szkolny 1896.

W TARNOPOLU.

Nakładem funduszu szkolnego.

Z drukarni St. Kossowskiego.

1896.

SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

c. k. wyższego gimnazyum

W TARNOPOLU

za rok szkolny 1896.

TREŚĆ:

1. Historya gimnazyum tarnopolskiego. Okres I. 1820—1848. Napisał Dr. Maurycy Maciszewski.
2. Część administracyjna.

W TARNOPOLU.
NAKŁADEM FUNDUSZU SZKOLNEGO.

Z drukarni St. Kossowskiego.
1896.

magnum est enim eadem habere monumenta maiorum, eisdem uti sacris.
Cic. De offic.

Niewiele upłynęło lat od chwili, w której pierwszy raz otwarły się podwoje gimnazyum w Tarnopolu, a grono poważnych i uczonych mężów zaczęło siać ziarno nauki i cnoty w serca młodzieńcze, mimo to jednak posiew wydał obfite plony. Oprócz licznego zastępu mężów, znanych z prawości charakteru i zasług, jakie oddali krajowi na różnych stopniach społecznych w swem późniejszem życiu, jako duchowni, urzędnicy, nauczyciele, lekarze i prawnicy, wydał ten zakład w ciągu trzech ćwierci wieku swego istnienia najwyższego w kraju dostojnika kościoła, pięciu doradców korony i kilku profesorów uniwersytetu, spełniał zatem dobrze swój obowiązek i słusznie szczycić się powinien owocami swej pracy i swoich zabiegów. Złotemi głoskami na kartach dziejów kraju zapisane nazwiska Wincentego Pola, J. E. Floryana Ziemiałkowskiego, śp. Agenora hr. Gołuchowskiego, Kazim. hr. Grocholskiego, arcyb. Macieja Hirschlera i w. in. w pierwszym, J. E. Agenora hr. Gołuchowskiego, J. E. Dr. Leona Bilińskiego, dzisiejszych ministrów, Drów Borysikiewicza, Obalińskiego, Placyda Dziwińskiego i znów wielu, których w tem miejscu wymieniać nie mogę, w drugim okresie — są najlepszem świadectwem szkoły. Jakkolwiek bowiem główna część zasługi przypaść musi wrodzonym zdolnościom mężów, którzy, w wyższych kształcąc się zakładach naukowych, a potem pracując samodzielnie, wytrwałością i talentem do najwyższych dotarli stanowisk, lub imię swoje rozgłośnem uczynili, to przecież część zasługi przypisać potrzeba i tym, co słaby zrazu ich umysł formowali, co pierwsze zamiłowanie cnoty i nauki w serce ich wszczepili.

Miał jednak zakład ten i smutne chwile: niejedno ziarno zdrowe padło na opokę i zmarniało, lub zgoła ułatwiło buj-

niejszy rozrost chwastu, hojnie rzucanego w serca młodzieńcze przez prądy, które społeczeństwem w tym czasie wstrząsały. Ale chwil tych przykrych nie było wiele; liczba ich niknie wobec radosnych.

Pragnę więc w tej pracy, chociaż krótko i pobieżnie, opowiedzieć o jednych i drugich, wskrzesić piękną przeszłość, a temsamem uczcić dawnych mistrzów i dawnych uczniów, a przyszłym wskazać drogę, którą postępować powinni. A jeżeli zdołam przywołać u jednych miłe wspomnienie, drugich zachęcić do dobrego prowadzenia się, do wytrwałości i pracy — to trud podjęty będzie już sowicie nagrodzony.

ROZDZIAŁ I.

Rzut oka na stan szkół łacińskich do r. 1820. Otwarcie gimnazyum w Tarnopolu.

Mało upłynęło lat, a ileż się w tym czasie zmieniło, ileż błędnych o przeszłości powstało wyobrażeń, jak trudno młodszemu pokoleniu niejedną rzecz zrozumieć! W upływającem stuleciu potroiła się ludność naszego kraju, a skutkiem tego zmieniły się całkiem warunki utrzymania życia; zamożność stała się powszechniejszą, lecz zdobycie średniego dobrobytu trudniejszem. Patrzącemu w przeszłość wydają się dawne czasy, pomimo trosk i przykrości, które naszych dziadów nawiedzały, prawie poetyczną, spokojną sielanką, wobec dzisiejszej twardej walki o życie. Olbrzymie wynalazki, rozpowszechnione w drugiej połowie wieku przyspieszyły tentno życia, powiększyły zakres wyobrażeń ale także wymagań, wywołały potrzebę posiadania wielu wiadomości, bez których pierwej wykształcony człowiek snadnie się obchodził. Ażeby więc nie przerywać późniejszego opowiadania, rzućmy okiem na stosunki szkolne w kraju przed założeniem naszego zakładu.

Ostatni wiek Rzptej był dla okolic podkarpackich okresem nieprzerwanych klęsk: wojny, zaraza i głód dziesiątkowały ludność, kwitnące dawniej miasta podupadły bardzo[1]), a z niemi kilka zakładów naukowych, w których młodzież pobierała wyższe nauki; pomimo to na obszarze dzisiejszej Galicyi istniało w drugiej połowie XVIII w. 19 zakładów, równających się późniejszym gimnazyom,

---

[1]) Por. odpowiednie miejsca w Słowniku geogr. Pierwsza konskrypcya z r. 1776 wykazała wraz z Lubelskiem 2,480.885 mieszk. J. M. Lichtenstern Handbuch d. neuesten Geographie d. öst. Kaiser-Staates II. Th. Wien 1817 str. 1050—1200.

które wylicza Łukasiewicz w Historyi szkół w Polsce[1]), istniało jednak jeszcze kilka, o których ten historyk nie miał wiadomości[2]). Nie były one atoli jedynemi krynicami oświaty, gdyż w miastach, nie należących teraz do Galicyi, a blisko jej granic położonych, było znowu kilka zakładów[3]), z których mieszkańcy blizkich okolic korzystali. Najdotkliwszą klęskę zadało szkołom gimnazyalnym w Galicyi zniesienie zakonu OO. Jezuitów, a potem Pijarów. W końcu września, a z początkiem października 1773 zamknięto gimnazya i konwikty Jezuitów, po suppresyi klasztorów pijarskich w r. 1784, ich zakłady, po zniesieniu zaś innych t. zw. beneficia simplicia, upadły w 1784 mniejsze szkoły, a nawet trzechklasowe gimnazyum ks. Bazylianów w Buczaczu zamieniono na szkołę niemiecką (Hauptschule). Pierwej jeszcze, bo w r. 1772, zwinięto kolonie Akademii krakowskiej. Na szczęście nie wszystkie te szkoły zamilkły równocześnie; napływ bowiem młodzieży, chciwej nauki, był wielki. Miasta były wprawdzie ubogie i małe, a lud wiejski niewiele z nauki szkolnej mógł korzystać, ale zato liczna[4]) szlachta była żywiołem cywilizacyjnym, posyłającym synów do gimnazyów. Stosunki społeczne i ekonomiczne nie wymagały w owym czasie wielu zakładów wyższych, przeważna część młodzieży poprzestawała na wiadomościach, jakie nabywano w pięcioklasowem gimnazyum, ale bez nich, a zwłaszcza bez znajomości języka łacińskiego,

---

[1]) T. III. Kolonie akademickie w Bochni (str. 371) Brodach (str. 372), Jarosławiu (str. 429), Krakowie (str. 432), Lwowie (str. 461), Nowym Sączu (str. 471), Przemyślu (str. 508), Tarnowie (str. 513), Wieliczce (str. 515); T. IV. Szkoły jezuickie w Jarosławiu (str. 72), Krośnie (str. 97), Lwowie (str. 104), Przemyślu (str. 141), Samborze (str. 148), Stanisławowie (str. 153); T. IV. pijarskie we Lwowie (str. 209), Rzeszowie (str. 240), Złoczowie (str. 261); bazyliańskie w Buczaczu (str. 264).

[2]) W Brzeżanach mieli szkołę ks. Komuniści przy kaplicy zamkowej. Podczas zniesienia beneficium 1784 było 12 uczniów. Akt w arch. starostwa w Brzeżanach, Konw. Schlosskirche; ks. Barącz w historyi Podkamienia wspomina o szkole łacińskiej w klasztorze dominikańskim.

[3]) n. p. jezuickie w Kamieńcu podolskim, Krzemieńcu i Sandomierzu.

[4]) Lichtenstern l. c. podaje według spisu ludności z r. 1817 w Galicyi 31.006 osób męskich pochodzenia szlacheckiego.

używanego jeszcze przez długi czas w sądownictwie, nie mógł się obejść szlachcic, osiadający na dziedzicznej roli. Potrzebował szkół i rząd nowy, pragnący wykształcić z krajowców stan urzędniczy, a niemniej sprowadzeni ze Szląska, Morawii, Czech i Wiednia urzędnicy, mający dzieci; dlatego niektóre zakłady zorganizowano zaraz na modłę pięcioklasowych gimnazyów austryackich, które od szkół jezuickich prawie się nie różniły[1]. Zachowano zatem w r. 1776 trzechklasowe gimnazyum Bazylianów w Buczaczu, przekształcono kolonię akademicką przy katedrze we Lwowie z kursami filozofii i teologii na gimnazyum, zachowując dawną organizacyę do r. 1784, sekularyzowano w r. 1773 gimnazyum w Przemyślu, Rzeszowie i Stanisławowie, nadto zezwolono na utrzymanie komunalnego gimnazyum w Samborze[2] i założono nowe gimnazyum w Zbarażu. Tak było w r. 1776 na obszarze dzisiejszej Galicyi 7 gimnazyów. W r. 1784 założono pięcioklasowe gimnazyum w Tarnowie, ale natomiast zwinięto w Buczaczu, w 1804 zezwolono ks. Bazylianom na ponowne otworzenie gimnazyum pięcioklasowego, a w r. 1817 utworzył cesarz Franciszek I. na prośbę mieszkańców bardzo szybko podnoszącego[3] się miasta gimnazyum w Bochni. Nader troskliwy o rozwój szkolnictwa[4] cesarz Franciszek I. zezwolił w następnym roku na utworzenie z oddziałów równorzędnych[5] w gimnazyum lwowskiem osobnego zakładu, zwanego później gimnazyum dominikańskiem, i na otwarcie takiegoż zakładu w Nowym Sączu. Miała przeto Galicya w r. 1818 gimnazyów 11. Było to

[1]) Reforma Gerarda van Swietena ograniczyła się do poddania szkół pod nadzór państwa i skrępowania nauczycieli przepisanymi podręcznikami. Organizacya i zakres naukowy pozostał taki, jak w Ratio studiorum. Por. Finkel-Starzecki Hist. uniw. lwow. str. 46.

[2]) Prócz tego przekształcono wszechnicę zamojską na liceum z kursami filozoficznymi.

[3]) Bochnia, podczas wojny północnej prawie zupełnie zniszczona, liczyła w r. 1808: 3109 mk. w 1830 już 5542; wzrost miasta powstrzymało podniesienie się Tarnowa po zbudowaniu kolei.

[5]) Do klas równorzędnych przyjmowano słabszych uczniów a koszta utrzymania klas i płacę nauczyciela ponosili ich rodzice. — Sammlung d. Verordnungen u. Vorschriften über die Verfassung und Einrichtung d. Gymnasien. Wien 1829 str. 6.

mało, ale raźniej postępować nie było można. Nie brakowało funduszów, bo same dochody z dóbr jezuickich, wcielonych do funduszu naukowego, pokryłyby wydatki[1]), nie można atoli było pozyskać dostatecznej liczby nauczycieli. Z początku t. j. w latach 1773 do 1786 poruczono naukę duchownym, którzy po zniesieniu klasztorów i t. zw. beneficia simplicia musieli przyjąć ofiarowane posady[2]); później jednak brak nauczycieli był dotkliwy. Prawie co roku brakowało w każdym zakładzie na sześciu potrzebnych dwóch, a niekiedy trzech nauczycieli. Czasem zastępowano ich nauczycielami prowizorycznymi, czasem suplentami, zdarzało się jednak, że brakowało czterech, a prowadziło pięć a zgoła sześć klas tylko dwóch nauczycieli[3]). Szczególnie trudno było pozyskać nauczycieli dla nauki języka greckiego; jeżeli nauczyciela nie było, to nie uczono tego przedmiotu[4]). Starano się jednak wynaleść ich w kraju[5]); a sprowadzano nauczycieli ze Szląska, Morawii i Czech, jedynie w ostateczności.

Trudności te nie zrażały jednak rządu krajowego; postanowiono w każdem cyrkularnem mieście zaprowadzić gimnazyum i do tego zdążano wytrwale i usilnie. Na Tarnopol skutkiem zbiegu okoliczności lokalnych i politycznych przyszedł jednak czas dosyć późno. W czasach Rzptej nie było tu żadnego zakładu naukowego, prócz zapewne szkółek parafialnych, które prawdopodobnie każda nacya, tak samo jak w innych miastach, utrzymywała[6]). Pod

---

1) Ks. Załęski, Historya zniesienia Jezuitów str. 104 uw.

2) n. p. Arch. starostwa w Brzeżanach, konw. Schlosskirche.

3) Zebrałem daty z Szematyzmów z lat 1789, 1802, i 1805—1819; w gimn. rzeszowskiem od roku 1802 do 1807 było tylko dwóch nauczycieli, a brakowało czterech, w tarnowskiem w 1806 brakowało 3, w innych po jednemu, lub dwóch prawie stale. Nie brakowało nauczycieli nigdy w gimnazyum buczackiem.

4) W Dr. H. Berghausa Das europäische Staatensystem I. Th. Stuttgart 1839 znajduje się uwaga o gimnazyum stanisławowskiem: „es wird auch griechisch gelehrt“.

5) n. p. w Tarnowie na 6 nauczycieli w 1798 ma 4, w Samborze 4, w Rzeszowie 2, w Przemyślu 4, we Lwowie 3 w Brzeżanach 3 polskie nazwiska, lecz i niemieckie nie oznaczają na pewne niemców.

6) Ksiąg radzieckich i innych zapisków w mieście niema; w Brzeżanach były szkółki polska, ruska, ormiańska i żydowska.

względem liczby mieszkańców zajmowało miasto wprawdzie trzecie miejsce w kraju[1]), ale prócz rynku, zabudowanego murowanymi, wązkimi domami[2]), zamieszkanymi przez liczną ludność żydowską, składało się z lichych, słomą krytych lepianek, w których zwykle nie było podłogi. Dwa tylko były okazalsze budynki: stary, obronny, ale zaniedbany zamek i klasztor ks. Dominikanów. Pierwszy był własnością dziedziców miasta, którzy go na składy i pomieszczenie zarządu dóbr używali, drugi po zniesieniu parafialnego kościoła, który potrzebował znacznych nakładów i parafialnych budynków, przeznaczono na najrozmaitsze cele. Mieszkali zatem w jednej części dużego zabudowania właściciele: ks. Dominikanie i proboszcz rzym. kat. obrządku, inną część zajął urząd cyrkularny na biura, w innej pomieszczono kasę obwodową, a w reszcie szkołę normalną i jakiś magazyn. Brak więc pomieszczenia był prawdopodobnie główným powodem, dla którego w r. 1784 założono gimnazyum w Zbarażu, gdzie na ten cel użyto części klasztoru ks. Bernardynów, a nie w Tarnopolu. Ale obywatele zbarazcy nie umieli podówczas ocenić korzyści, jakie spłynąć mogły na miasto z tego, że posiadali wyższą szkołę; skarżyli się, że im uczniowie niszczą sady i żądali usunięcia zakładu[3]). Skorzystała z tego ks. Marszałkowa Lubomirska, a przyrzekłszy wystawić odpowiedni budynek na pomieszczenie sześciu klas i kancelaryi prefekta, jako też dostarczać na zawsze opału, uzyskała w r. 1805 przeniesienie tej szkoły do Brzeżan. Ludny i urodzajny cyrkuł tarnopolski pozbawiony przeto został gimnazyum. Niedługo potem, bo w skutek pokoju w Schoenbrunie 14. paźdz. 1809 r. zajęli obwód tarnopolski Rosyanie. Granicę tworzył Seret. Tarnopol zatem był miastem granicznem, w którem rząd rosyjski nie miał powodów zakładać wyższej szkoły. Tymczasem spostrzegli się obywatele zbarazcy i postarali się, że rząd rosyjski otworzył w Zbarażu gimna-

---

[1]) W 1817 liczył Lwów 41.493, Brody 16.511, Tarnopol 7.093 mieszk.

[2]) Mapa Tarnopola z r. 1797 Anton. br. Possarellego inż. obwod. reprodukowana w Roczniku Kółka nauk. za r. 1892.

[3]) Wiadomość wyjęta z kroniki gimnazyum brzeżańskiego.

zyum na nowo[1]). Utrzymało się do r. 1816, czyli do wykonania uchwał kongresu wiedeńskiego.

Skoro Tarnopol powrócił pod panowanie Austryi i zaprowadzono w nim urząd cyrkularny, wydało gubernium polecenie kierownikowi tegoż urzędu, komisarzowi Wilhelmowi Tluck v. Toschanowitz, ażeby się starał o pozyskanie potrzebnych pieniędzy, „gdyż publiczny fundusz edukacyjny został wyczerpany i przy istniejącem położeniu rzeczy z innych źródeł państwowych zaratować go nie można“.

Gorliwy a zarazem interesowany, bo mający synów w wieku szkolnym, komisarz zabrał się do dzieła bardzo energicznie. Dnia 19. marca 1817 wydano odezwę do właścicieli dóbr, duchowieństwa, licznych sędziów dominialnych i oficyalistów prywatnych, w której wzywano do składek i przyrzeczeń danin wieczystych. Rząd pragnął założyć gimnazyum jak najprędzej, to też już 28. lipca 1817 do l. 50812 gubernium nagliło w tej sprawie urząd cyrkularny. Wydał przeto cyrkuł dnia 4. października 1817 odezwę w języku polskim do bardzo wielu osób, w której podnosił znaną ofiarność obywateli na cele publiczne i prosił o nadesłanie datków do 15. stycznia 1818 r. Osobom niezależnym przyrzeczono podziękowanie z gubernium, sędziom dominialnym, urzędnikom i duchowieństwu przedstawienie ich obywatelskiej gorliwości wyższej władzy, wszystkim ogłoszenie ofiarodawców w dzienniku, wydawanym we Lwowie. Pismo adresowano do każdej strony z osobna i nie szczędzono tytułów i wszystkiego, co ofiarność podnieść mogło. Zabiegi te zostały uwieńczone dosyć dobrym skutkiem, zwłaszcza jeżeli się rozważy, że zaledwie przed kilkoma laty spadły pieniądze papierowe do piątej części wartości, na czem obywatele ponieśli bardzo wielkie straty. Załatwiając polecenie gubernialne z 12. stycznia t. r. do l. 1044 mógł urząd cyrkularny pismem z 19. czerwca 1818, donieść, że zebrał 36 dukatów, 33 zł. 8 kr. w srebrnej, 3689 zł. 40 kr. w wiedeńskiej walucie i 60 rubli 55 kopiejek; a oprócz tego obowiązały się niektóre dominia dostarczyć po kilka sągów

---

[1]) Sprawozd. urzędu cyrkularnego w Tarnopolu z dnia 31. lipca 1816 l. 4.322, cytowane także w sprawozd. z 18. paźd. 1818. Arch. starostwa w Tarnopolu.

drzewa i po kilka kóp okłotów słomy na opał[1]). Urząd cyrkularny obiecywał, że dalsze datki popłyną hojniej, skoro przynajmniej w jednej klasie rozpocznie się nauka, a przyrzekając usunąć wszelkie trudności, prosił o pozwolenie otwarcia klasy 1. i 2. od 1. listopada 1818 w klasztorze ks. Dominikanów. Gubernium przyjęło to sprawozdanie, przedstawiało jednak w piśmie z 29. czerwca do l. 32 878, że potrzeba upewnić się o pomieszczenie zakładu i przedłożyć plany budynku. Urząd cyrkularny 30. czerwca 1818 l. 5854 doniósł, że ks. Dominikanie oświadczyli, iż pomieszczą bezpłatnie gimnazyum i dadzą prefektowi bezżennemu pomieszkanie, poczem ponowił prośbę o otwarcie zakładu. Gubernium zwlekało jednak, potrzeba bowiem było urządzić poprzednio sale, uzyskać pozwolenie cesarskie i rozpisać konkurs na posady nauczycielskie. Komisarz Tluck odpowiedział pismem z 18. paźdz. l. 7445, w którem wszystkie trudności usuwał, a nawet wyszukał nauczyciela Pawła Bocheńskiego. Służył on za czasów rosyjskich w gimnazyum zbarazkiem w charakterze nauczyciela trzeciej klasy gramatykalnej, miał jednak świadectwo z egzaminów, składanych przed prefektem gimnazyum stanisławowskiego, Franciszkiem Milbacherem, i cieszył się opinią uzdolnionego i dobrego nauczyciela; podówczas utrzymywał w Zbarażu prywatną szkołę. Dla lepszego poparcia dołączono jego 9 świadectw. Proszono, by na razie wolno było otworzyć zakład jako prywatny już 15. listopada, a po uzyskaniu najwyższego zezwolenia rozpisać konkurs. Gubernium odpowiedziało pismem z 13. września 1818 l. 40334.[2]) że nie może prosić o najwyższe zezwolenie, póki nie będzie zabezpieczonego pomieszkania dla całego zakładu, a to nie mogłoby się stać, jak długo urząd cyrkularny mieścić się będzie w klasztorze. Odroczono zatem otwarcie gimnazyum do 1. listop. 1819 r. Komisarz Tluck nalegał jednak dalej, uzyskał atoli jedynie rezolucyę z dn. 24. paźdz. 1818 l. 54587, że tylko w takim razie możnaby zaraz otworzyć pierwszą klasę, gdyby była pewność, że w przeciągu trzech lat zo-

[1]) Koncepta wymienionych odezw i sprawozdań przechowują się w archiwum c. k. Starostwa w kowolucie p. t. Gymnasium.

[2]) Arch. c. k. Starostwa.

stanie zamek adaptowany na urząd cyrkularny, lub nowa kamienica wzniesioną. To jednak uważano za rzecz niemożebną. Dziwnem się to wyda młodszemu pokoleniu, przywykłemu do tego, że nie tylko małe kamienice, ale wspaniałe gmachy buduje się dzisiaj w przeciągu kilku miesięcy; atoli przed siedmdziesięciu laty, dla braku kredytu i środków komunikacyjnych, działo się inaczej. Sprawa przeciągała się, Bocheński zażądał zwrotu świadectw [1]) 20. stycz. 1819, a starostą zamianowano radcę gubernialnego, Alojzego Thürmanna. Ale 12. maja 1820 do l. 2927 zawiadomiło gubernium, że naukowa nadworna komisya uznała potrzebę założenia gimnazyum w Tarnopolu, i poleciło wynająć na razie dwie sale, a ponieważ zakład ma powstać stopniowo, postarać się o umieszczenie dalszych czterech klas, kancelaryi i karceru. Na to odpowiedział radca Thürmann pismem z 23. czerwca 1820, że przeor ks. Dominikanów wymyślił sposób bezpłatnego [2]) pomieszczenia wszystkich klas i kancelaryi w klasztorze, usuwając jedynie magazyny i prywatne partye, które tam mieszkały. Zarazem przedłożył plany, spis dalszych składek i prosił, by od 1. listopada 1820 r. mogła się rozpocząć nauka, co było życzeniem mieszkańców miasta i okolicy. Równocześnie krzątał się około ściągnięcia przyrzeczonych prestacyi opału i rozpoczął adaptacyę sal, przeznaczonych na szkołę. Starosta nie przewidywał, że w gubernium powstała już inna myśl, która miała otworzenie zakładu przyspieszyć.

Dnia 1. maja 1820 r. stanęło [3]) na granicy galicyjskiej koło Brodów 12 ks. Jezuitów, wydalonych z Mohilewa, 3. przybyli Jezuici witebscy, 9. połoccy z prowincyałem ks. Świętochowskim na czele. Za nimi nadciągały inne oddziały z konwentów białoruskich, tak, że 24. maja bawiło we Lwowie 50 Jezuitów. Bulla bowiem Klemensa XIV Dominus ac Redemptor noster z 21. lipca 1773 nie została

---

[1]) Arch. c. k. Starostwa.

[2]) Protokół spisany 19. czerwca 1820 podpisał starosta, ks. przeor Augustyn Żyliński, inżynier obw. Ludwik Weiss i aktuaryusz Nowicki, Arch. Starostwa.

[3]) Ks. S. Załęski Historya zniesienia Jezuitów w Polsce. Lwów 1875 str. 453 n. n.

ogłoszoną w Rosyi i Prusiech, skutkiem czego zakon ten przetrwał czas swego zniesienia. Fryderyk II. odpowiedział papieżowi wprost, że nie zniesie Jezuitów, gdyż ich uważa za najlepszych księży i nauczycieli i zatrzymał ich kolegia, które uwalniały go od zakładania nowych szkół; Katarzyna II. postąpiła tak samo. Przeciwni zakonowi historycy wysilają się na wyszukanie powodów, które skłoniły Katarzynę II. do tego kroku[1]. Rzecz jednak była prosta. Chciwej sławy Semiramidzie Północy nadarzyła się sposobność odnieść różne korzyści w sposób łatwy: okrywała się sławą, jako protektorka nauk, utrzymując szkoły, które ją nic nie kosztowały, jednała sobie szlachtę polską, przeciwną zniesieniu zakonu i jego szkół[2], a zarazem mogła okazać dworom burbońskim i papieżowi, że się ich nie boi i może postępować według swego upodobania. Paweł I. żądał od Papieża Piusa VII. przywrócenia zakonu w Rosyi i uzyskał rzeczywiście w r. 1801 zniesienie bulli Dominus ac Redemptor dla Rosyi przez brewe z 7. marca 1801. W styczniu 1801 otworzyli Jezuici konwikt w Petersburgu, do którego wstąpiło wielu katolickich i schizmatyckich uczniów. Niemniej sprzyjał Jezuitom Aleksander I. w początkach swego panowania, a dn. 11. czerwca 1805, przejeżdżając przez Połock, zwiedził tamtejszą akademię[3]. Tymczasem i w innych krajach Europy zmieniło się zapatrywanie przeciwne Jezuitom i spowodowało Piusa VII. do wydania 7. sierpnia 1814 r. brewe Sollicitudo omnium, którem zakon w całości przywrócono.

Cesarz Franciszek I. nosił się także z zamiarem przywrócenia w Austryi zakonu i polecił hr. Saurau, by się przy sposobności misyi politycznej dokładnie poinformował o rzetelnym stanie Jezuitów w Petersburgu[4]. Na razie nie przyniosło to Jezuitom żadnej korzyści, później jednak okazał się hr. Saurau dla nich życzliwym. Gdy bowiem wy-

---

[1]) Literatura w Encyklopedyi powszechnej t. XIII. i Ks. Załęskiego Historyi zniesienia zakonu str. 175. i in.

[2]) Odnośne miejsca z Protokołu zaszłych czynności w delegacyach u ks. Załęskiego l. c. str. 34 n.

[3]) ks. Załęski l. c. str. 341.

[4]) ks. Załęski l. c. 33.

gnani z Połocka Jezuici stanęli w Galicyi, polecił gubernator Hauer przyjąć ich „z wszelkimi względami, jakie należą się wyznawcom św. wiary“, mając zaś w umyśle trudności, połączone z utworzeniem gimnazyum tarnopolskiego, z powodu kosztów i braku nauczycieli, powziął myśl poruczenia im tego zakładu. Niemniej pragnęli zatrzymać Jezuitów biskupi galicyjscy, albowiem brak księży był tak wielki, że w samej dyecezyi lwowskiej wakowało 46 probostw. Gubernator wystosował przeto memoryał w tej sprawie do nadwornej komisyi naukowej, spotkał się jednak z odmową; cesarz bowiem godził się na zatrzymanie ich tylko w takim razie, gdyby się sekularyzowali. Na to samo zezwalał poprzednio i rząd rosyjski. Ale gubernator nie zraził się i wystosował, wraz z arcybiskupem lwowskim Ankwiczem, powtórną prośbę do tronu, aby Jezuitom wolno było pozostać w Austryi na tych warunkach, jak inne zakony. Zarazem nakłonił wygnańców, by także od siebie wnieśli suplikę. Tymczasem O. Landes czynił w Wiedniu zabiegi, a gubernator, chcąc lepiej poprzeć swe przedstawienie, udał się osobiście do Wiednia i na audyencyi przedstawił cesarzowi brak księży i szkół wyższych w Galicyi i idący za tem upadek oświaty i moralności. Cesarz Franciszek I. polecił tę sprawę hr. Saurau, ministrowi spraw wewnętrznych, który po kilkotygodniowych układach doniósł wiceprowincyałowi ks. Landesowi[1]) 27. sierpnia 1820, że cesarz postanowił poruczyć Jezuitom mające się otworzyć gimnazyum w Tarnopolu, połączone ze studyum filozoficznem i konwiktem, jako też erygowanie konwiktu we Lwowie lub gdzieindziej. W tym celu asygnowano 50 Jezuitom po 300 zł. srebrnych, czyli po 750 zł. papierowych płacy od 1. września, na sprzęty domowe zaś wyliczono 4.000 zł. srebrem, czyli 10 tysięcy papierową monetą. Na pokrycie kosztów utrzymania kościoła, domu, szkół i konwiktu miała być wyznaczoną inna kwota ze skarbu publicznego. Pozwolono dalej nabywać Jezuitom majątki, zażądano jednak, aby we wszystkiem, co się tyczy systemu nauk i duchownej jurysdykcyi, za-

[1]) Dokum. N. I. Podaje go w tłómaczeniu ks. Załęski l. c. str. 457. w przypisku.

stosowali się do praw państwa, ale zarazem pozwolono im przedłożyć wniosek, w czem i w jaki sposób mogą otrzymać ulgi, aby istota ich instytutu naruszoną nie została. Wkońcu wyraził hr. Saurau życzenie cesarskie, by w następnym roku szkolnym otworzono jedną lub dwie niższe klasy.

Ta wiadomość nie odpowiadała nadziejom Jezuitów[1]), tłómaczono sobie jednak pozwolenie przedłożenia wniosku jako zapowiedź dalszych ustępstw i postanowiono wykonać wolę monarszą. Z jednej strony O. Tywankiewicz, pełniący w Galicyi obowiązki prowincyała, zawiadomiony przez O. Landesa, krzątał się około zebrania sił nauczycielskich, z drugiej hr. Saurau polecił gubernatorowi hr. Taaffemu zarządzenie wszystkiego, co będzie potrzebnem, ten zaś staroście tarnopolskiemu Thürmannowi.

Poprzednie przygotowania dla otworzenia gimnazyum ułatwiły znacznie spieszne opróżnienie klasztoru dominikańskiego. Już od trzech lat poszukiwał urząd obwodowy wygodniejszego pomieszczenia dla swoich biur i kasy obwodowej, jako też dla szkoły normalnej, a nawet wydano dyrektorowi tej szkoły Veitowi polecenie opróżnienia klasztoru przed rozpoczęciem nowego roku szkolnego. Niemniej od dawna krzątano się około wyszukania lepszego pomieszkania dla proboszcza rzym. kat. Najmniej trudności sprawiało usunięcie właścicieli klasztoru księży Dominikanów, było ich bowiem zaledwie dwóch, nie lepiej zaś było w sąsiednich klasztorach w Podkamieniu, Czortkowie i Potoku.

---

[1]) Ks. Załęski l. c. 457. Tenże autor wspomina na str. 459, że cesarz zamierzał powierzyć Jezuitom gimnazyum w Tarnowie, ale nieprzychylny im radca dworu br. Krieg dał rzeczom taki obrót, że skazano ich do lichej mieściny żydowskiej na krańcu Galicyi. Sądzę, że to przypuszczenie jest mylne. W r. 1820 miało gimnazyum tarnowskie, założone w r. 1784 już pewną tradycyę, od r. 1819 zaś nawet wszystkich nauczycieli, którym musianoby płacić koszta przeniesienia się, coby nie licowało z ówczesnym istotnym brakiem funduszów i składkami na gimnazyum tarnopolskie. Tarnopol był wprawdzie w r. 1817 lichem miasteczkiem, liczył bowiem 7093 mieszkańców, tak samo jednak żydowski Tarnów miał ich zaledwie 4312. W r. 1830 wykazał spis ludności w Tarnopolu 12539, w Tarnowie 5233, w Bochni 5542 mieszkańców.

Mimo to upływały całe miesiące na nieodzownych rokowaniach i formalnościach o oddanie Jezuitom klasztoru dominikańskiego z placem i ogrodem, a gdy wreszcie podpisano ugodę, oddał go ks. przeor Augustyn Żyliński ks. Zranickiemu w dzierżawę za rocznym czynszem 600 złr. m. k. w obecności starosty Thürmanna. Wkrótce potem przybyło do Tarnopola sześciu Jezuitów i niebawem wzięło się do urządzenia klasztoru i szkoły. Z początkiem r. 1821 liczyło kolegium tarnopolskie 43 osób księży i braciszków, a jeszcze mieszkał w klasztorze ks. Bykowski, prob. obrz. łac., i znajdowały się biura starostwa i kasa. Na klasy nie było zatem miejsca, musianoby zresztą przez wyjmowanie ścian łączyć po dwie lub trzy cele, ażeby uzyskać dostatecznie obszerne pokoje. Znalazła się jednak na to rada. Niedaleko od kościoła przy obszernym placu, dziś ogrodzie Sobieskiego, stał stary drewniany dom w miejscu, gdzie świeżo wzniesiono gmach kasy oszczędności. Wynajęto go na gimnazyum i w niem odbywała się nauka do r. 1826.

Czyje oko przywykło do widoku zakładów naukowych za granicą, a nawet do naszych dzisiejszych budynków szkolnych, ten nie łatwo uwierzy opisowi, który mi skreślić wypada, a następnie oceni trudności, z jakiemi nauczyciele walczyć musieli Sam dom, zbudowany na małem wzniesieniu, miał dosyć powietrza i światła, ale w jarmarki i dni targowe nie było spokoju, gdyż one odbywały się przed tym domem. Plac ten służył do niedawna za targowicę. Chodników kamiennych, którymi się dziś Tarnopol słusznie szczycić może, także nie było, na wiosnę przeto a szczególnie w jesieni potrzeba było brnąć w gęstym podolskiem błocie. Izby dosyć obszerne miały duże okna, jednak podsienie, ciągnące się wzdłuż całego domu, zabierało wiele światła. Zamiast sufitów była zwykła powała z wystającymi stragarzami, posadzkę zastępowała dobrze ubita glina. W zimie nie można było wystarczająco opalić tych izb, musiano utrzymywać ciągle ogień; ponieważ zaś w niektórych piecach palono z wewnątrz, przeto stróż wchodził do klas podczas nauki, by dołożyć drzewa lub słomy[1]). Nie lepiej

[1]) Wiadomość oparta na relacyi urzędu cyrkularnego do gubernium, Arch. starostwa. W Tarnopolu opalano w owym czasie piece okłotami ze słomy.

było w lecie, ponieważ izby były nizkie, a liczba uczniów przekraczała często 70. Ale mieszkańcy Tarnopola i okolicy nie zważali na te niewygody, cieszyli się, że długoletnie starania zostały uwieńczone pożądanym skutkiem.

Dzień 4. listopada 1820 r. był niezwykłą uroczystością dla Tarnopolan i mieszkańców okolicy. Ks. Jerzy Förster, zamianowany prowizorycznym prefektem, z ks. Jakóbem Pierlingem i ks. Ignacym Schultzem, poprowadzili pierwszy zastęp uczniów na uroczyste nabożeństwo do kościoła, gdzie już pierwej zajął miejsce radca gubernialny i starosta Alojzy Thürmann, jako dyrektor, a zgromadziło się wielu panów z miasta i okolicy i rodzice uczniów. Solenne nabożeństwo, zakończone hymnem św. Ambrożego, odprawił ks. Bukowski, proboszcz miejscowy, w asystencyi licznego duchowieństwa, poczem nastąpiło uroczyste poświęcenie izb szkolnych. Na razie otworzono dwie klasy: pierwszą, liczącą 25 uczniów, objął ks. Schultze, drugą, mającą 7 uczniów, ks. Pierling[1]). Po południu zgromadziła się młodzież w większej izbie szkolnej. Do zgromadzonej dziatwy przemówił ciepłemi słowy ksiądz prefekt, zachęcając ją do obyczajności pobożności i pilności, poczem odczytał przepisy karności, przedstawił jej, jakie ją czekają w przyszłości nagrody, że monarcha zwraca baczną uwagę na klasy z obyczajów, pilności i postępu, jako na niezawodne wskazówki przy nadawaniu, czy to świeckiej, czy duchownej godności, dalej wskazał jej skutki złego prowadzenia się i braku pilności, a nakoniec wymienił kary. Powiedział także uczniom, że gubernator po zamknięciu każdego roku szkolnego przedstawia cesarzowi wykaz młodzieńców, opuszczających najwyższą klasę gimnazyalną, i że w tym wykazie zapisuje się przy każdem nazwisku klasy z obyczajów i postępu przez cały czas gimnazyalnych studyów[2]). Na zakończenie wyznaczyli obaj nauczyciele klasowi swym uczniom miejsca w ławkach i ogłosili podział godzin. Na drugi dzień rano po mszy św. rozpoczęła się nauka.

---

[1]) Już w pierwszem miesiącu podniosła się liczba uczniów w klasie pierwszej na 68 a w drugiej na 19.

[2]) Taki porządek przy rozpoczęciu roku szkolnego był przepisany. Sammlung d. Verordnungen. Wien 1829 (Vierte Aufl.) str. 19.

ROZDZIAŁ II.

Zewnętrzny ustrój gimnazyów w Austryi w latach 1805—1849.

(Zarząd, kierownictwo, nauczyciele, uczniowie, karność).

Odwróćmy się teraz na chwilę od rozpoczynającej się w nowem gimnazyum nauki, ażeby się przypatrzyć ówczesnemu ustrojowi tej szkoły, dobiega już bowiem połowa wieku od zupełnego jej przekształcenia, co roku ubywa mężów, którzy według dawnego systemu kończyli nauki, a zaledwie kilku żyje jeszcze staruszków, którzy w młodych swych latach rozpoczęli w niej zawód nauczycielski. Toczono też w połowie naszego wieku zaciętą walkę o reformę gimnazyów, przyczem młodsze i ruchliwsze stronnictwo przedstawiało braki dawnej szkoły nieraz w nadto jaskrawem oświetleniu, mając na swe usługi poważne czasopismo[1], w którem swe prace umieszczało, kiedy zwolennicy dawnego systemu byli rozproszeni. Z tego powodu szerzy się wiele mylnych zdań o dawnej szkole i potrzeba niemałego trudu, by sobie jej obraz odtworzyć. Ponieważ szkoła zależy od kilku czynników, mianowicie organizacyi, kierownictwa, nauczycieli, uczniów i podręczników, przeto poświęcę każdemu z nich po kilka słów, a zalety i wady tej szkoły same wystąpią.

Do chwili zniesienia zakonu Jezuitów opierała się organizacya szkół austryackich na Ratio studiorum, albowiem od XVI wieku, większą ich częścią kierowali Jezuici, a nawet Benedyktyni przyjęli w czasie rozkwitu humanizmu główne zasady organizacyi i metody nauczania, przeprowadzone w Ratio studiorum. Księga ta, opierająca się na podstawach, skreślonych przez św. Ignacego, rozwijała i udoskonalała system szkolny paryski. Opracowana z polecenia sławnego generała zakonu Klaudyusza Aquavivy, nie zadowolniła

---

[1]) Zeitschrift f. österr. Gymnasien.

w swem pierwszem wydaniu z. r. 1586 członków Towarzystwa z powodu obszerności i dlatego, że traktowała przedmiot teoretycznie, powołano przeto najznakomitszych i doświadczonych nauczycieli ze wszystkich prowincyi jezuickich do przedstawiania wniosków i uwag, a rezultatem tej olbrzymiej pracy było wydanie z r. 1599, podające zasady kategorycznie, krótko, jasno i dokładnie. Ta redakcya „Zasady nauczania“ obowiązywała do chwili zniesienia zakonu. Napisana z wielką znajomością psychologii, wkraczająca nawet w drobne szczegóły życia szkolnego, nie niweczyła samodzielności nauczyciela, sprawiała zaś, że wszystkie szkoły Jezuitów były taksamo zorganizowane, osiągały takie same rezultaty i wydawały wielu ludzi rzetelnie uczonych. Z końcem XVIII. wieku potrzebowały one pewnej reformy, skutkiem nagłego rozwoju nauk przyrodniczych i literatur nowożytnych, ale reforma ta została przeprowadzoną dopiero w trzeciej redakcyi z r. 1832.

Główną myślą Rationis studiorum było doprowadzenie młodzieży przez poznanie prawdy do poznania Stwórcy, środkiem zaś, postępowanie od rzeczy łatwych i umysłowi dziecięcemu dostępnych, do coraz trudniejszych. Ale rozbiorem tej księgi zajmować się tutaj nie pora, wystarczy zaznaczyć, że te same zasady i tę samą organizacyę widzimy w szkołach austryackich niewiele zreformowanych w r. 1805. Komisya, której jeszcze cesarz Józef II polecił przeprowadzenie reform, nie dorosła zadaniu i była małoduszną.

Pierwotne gimnazyum według Ratio studiorum składało się z pięciu klas, zwanych Principia lub Infima, Grammatica, Syntaxis, Poëtica lub Humanitas i Rhetorica, według partyi gramatyki łacińskiej, w tych klasach przerabianych. Ponieważ na Infimę przypadał bardzo wielki materyał, bo cała nauka o formach, przeto w r. 1805 podzielono tę klasę na dwa lata, co zresztą w Ratio studiorum było przewidzianem[1]), a dodaną klasę nazwano Parva. Trzy, później cztery, niższe klasy, nazywano razem gramatykalnemi, classes

[1]) Ratio stud. według wydania ks. G. M. Pachtlera S. J. w Monumenta Germaniae Paedagogica. Reg. Praef. stud. inf. §. 3.

grammatices, dwie wyższe z powodu, że w nich czytano ustępy z autorów klasycznych, humaniorami, classes humaniores.

Niektóre gimnazya były połączone z kursami filozoficznymi i nazywano je liceami, zdarzało się nawet, że z kursami filozoficznymi łączono kursa teologii lub prawa. Ale to połączenie było zupełnie luźne, albowiem studyum filozoficzne tworzyło dla siebie odrębną szkołę, z osobnym zarządem, dyscypliną i profesorami.

Przy gimnazyum tarnopolskiem istniały kursa filozoficzne od r. szkolnego 1824/5. Do r. 1805 kurs filozoficzny trwał trzy, następnie dwa lata. Pierwszy rok zwano zwykle od głównego przedmiotu naukowego logiką albo matematyką, drugi fizyką, nazwy te jednak nie były urzędowemi.

Po tych ogólnych uwagach okażę dokładniej organizacyę tych szkół, opowiem przeto na podstawie rozporządzeń władz o ich nadzorze i kierownictwie, o nauczycielach, uczniach, dyscyplinie szkolnej, a wkońcu przedstawię na podstawie książek używanych, materyał naukowy na każdą klasę przepisany.

Przed r. 1773 była w Austryi, jak już wyżej wspomniałem, nauka w szkołach początkowych i średnich zupełnie powierzoną duchowieństwu, a zwłaszcza klasztorom, dlatego nadzór nad niemi mieli biskupi, w szkołach zaś Jezuitów każdoczesny prowincyał. Po zniesieniu zakonu Jezuitów utworzyła Marya Teresa Nadworną Komisyę naukową, która jest zawiązkiem dzisiejszego ministeryum oświecenia. Ta komisya wykonywała najwyższy nadzór nad szkołami, przygotowywała reformy, przeznaczała podręczniki, drukowane w Wiedniu przez Zarząd nakładu książek szkolnych, uznawała, gdzie było potrzeba tworzyć nowe zakłady, odbierała sprawozdania o stanie zakładów od dyrektorów krajowych[1]), wydawała instrukcye do nauki i przedstawiała ce-

---

[1]) Do r. 1805. najwyższą magistraturą szkolną w Galicyi była Rada szkolna przy gubernium (k. k. Ostgalizischer Studienkonsess) Przewodniczył jej radca apelacyjny, członkami byli reprezentanci 4 fakultetów uniwersytetu, prefekt gimnazyów lwowskich, jako reprezentant gimnazyów, dyrektor szkoły normalnej jako repr. szkół ludowych, repr. bilioteki uniw. i repr. szkół niemiecko-żydowskich. Akta prowadziła kan-

sarzowi wnioski, dotyczące zmian i nominacyi gron nauczycielskich. Wszystkie ważniejsze sprawy regulowały najwyższe rozporządzenia.

Bezpośredni nadzór wykonywali dyrektorowie gimnazyów. Dyrektorem gimnazyów mianowano od r. 1873. w miastach prowincyonalnych [1]) zawsze naczelnika politycznego obwodu, zatem starostę, który przeto mógł być zwierzchnikiem kilku zakładów [2]). Dyrektor miał czuwać nad tem, by zakład, jego pieczy powierzony, znajdował się w rozkwicie; musiał przeto znać plan naukowy i podręczniki szkolne, utrzymywać księgę rozporządzeń i oryginały ich przechowywać. Nadzór jego rozciągał się na prefekta, profesorów i uczniów. Miał dlatego obowiązek zwiedzać niespodziewanie zakład, przysłuchiwać się odpowiedziom uczniów, badać, czy nauczyciele trzymają się ściśle przepisanych książek, czuwać, żeby młodzież uczęszczała na przepisane nabożeństwa w niedziele, dni uroczyste i codziennie przed nauką, przysłuchiwać się niekiedy egzaminom miesięcznym, odbywającym się pod przewodnictwem prefekta, i nad wykonywaniem wszystkich przepisów. Wolno mu było przyjąć ucznia, zgłaszającego się po rozpoczęciu roku szkolnego, lub przybywającego w ciągu roku z innego zakładu, zatwierdzał wykluczenia, przewodniczył egzaminom półrocznym, rozstrzygał o postępie ucznia, jeżeli pomiędzy zdaniem prefekta a nauczyciela zachodziła różnica, a wreszcie rozdawał nagrody przy uroczystem zakończeniu roku szkolnego. Jeżeli od przepisów w czemkolwiek potrzeba było odstąpić, n. p. od codziennego uczęszczania do kościoła z powodu silnego mrozu, potrzeba było pozwolenia dyrektora. Jemu składał prefekt przepisane wykazy i księgi, które on potem odsyłał do gubernium, skąd szły dalej do nadwornej komisyi naukowej. Po wizytacyi zakładu miał dyrektor obowiązek udzie-

---

celarya uniwersytecka. Później był przy gubernium dyrektor wszystkich gimnazyów galicyjskich, który spełniał czynności dzisiejszych inspektorów szkolnych krajowych; najprzód ks. Franciszek Zacharyasiewicz, późniejszy bisk. przemyski, następnie ks. Łukasz Baraniecki, późniejszy arcyb. lwowski. Ob. St. Goliński Hist. gimn. przemyskiego. Przemyśl 1894 str. 52.

[1]) We Lwowie był dyrektorem obu gimnazyów kanonik kapitulny.

[2]) Wynika z rozp. najw. z 19. kwietnia 1819 i in.

lić prefektowi i nauczycielom swych spostrzeżeń i uwag w sposób przyjacielski[1]), lub stosownie do okoliczności stanowczy, w razie sporów prefekta z nauczycielem spowodować porozumienie tak zręcznie, żeby powaga prefekta na tem nie ucierpiała, przejrzeć i podpisać księgi, prowadzone przez prefekta, a wkońcu przedstawiać najlepszych nauczycieli do odznaczenia, a uczniów do uwolnienia od opłaty szkolnej, lub otrzymania stypendyum. Po zamknięciu roku szkolnego odbierał dyrektor od prefekta opieczętowane tajne kwalifikacye, do których dołączał również opieczętowaną kwalifikacyę prefekta i odsyłał do gubernium. W niektórych z tych czynności, n. p. przy egzaminach, mógł się dać dyrektor zastąpić swemu podwładnemu urzędnikowi, dlatego przewodniczył egzaminom niekiedy komisarz[2]). W razie opróżnienia posady nauczycielskiej przedstawiał prefekt zdolnego człowieka dyrektorowi, który go mianował prowizorycznym nauczycielem, ale o tem miał natychmiast zawiadomić wyższą władzę. Stara instrukcya z r. 1781 polecała dyrektorom zwracać najbaczniejszą uwagę na katechetów gimnazyalnych, „czy nauki religii i etyki udzielają porządnie i należycie podług przepisanych podręczników, czy się posługują przepisaną metodą, czy gorliwie katechizują i czy uczą stosować przepisy religii do wypadków w życiu“[3]). W roku 1822 poruczono najwyższem rozporządzeniem z dnia 2. kwietnia nadzór nad nauką religii ordynaryatom; polecono biskupom, by dla każdego gimnazyum zamianowali „uczonych duchownych, lub świeckich mężów“, którzyby naukę religii i egzorty nadzorowali, w egzaminach półrocznych z tego przedmiotu udział brali, a na końcu roku sprawozdanie gubernium składali; nie zniesiono jednak dawniejszego rozporządzenia.

Dla każdego zakładu mianowano także Wicedyrektora. Był nim zazwyczaj dostojnik duchowny, kanonik lub proboszcz miejscowy. Brał on zwykle udział w uroczystości rozdania nagród, zresztą jednak była to godność honorowa.

---

[1]) Instrukcya dla dyrektorów. Sammlung d. Verordn. str. 57.
[2]) Kilka takich wypadków zanotowano w gimnazyalnej kronice.
[3]) Sammlung d. Verordn. str. 65. p. 3.

Takie same stosunki istniały w gimnazyum tarnopolskiem do r. 1835, kiedy nastąpiły zmiany, o których w swojem miejscu opowiem. Ale od r. 1829 był dyrektorem tutejszych zakładów każdorazowy prowincyał Jezuitów. Wicedyrektora do r. 1827 nie mianowano; później był nim najprzód prowincyał, potem rektor kolegium.

Właściwym kierownikiem i bezpośrednim przełożonym gimnazyum był prefekt, mianowany z grona nauczycieli humaniorów i mieszkający zwykle w budynku szkolnym[1]). Jak dzisiaj dyrektor, tak w owym czasie prefekt był punktem środkowym, około którego skupiało się całe życie szkolne; on był ożywczą duszą zakładu, silną wolą, sumiennością i wykształceniem oddziaływał na nauczycieli i uczniów. Prefekt, poucza instrukcya[2]), powinien ciągle rozważać, że od wychowania poruczonej mu młodzieży zależy dobro państwa. Dobrze wychowana młodzież wyjdzie na dzielnych obywateli, swywolni i niedouczeni młodzieńcy będą nieużytecznym ciężarem społeczeństwa. Dlatego sam musi być wzorem wszystkich cnót, które chce wpoić w serca młodzieży, musi im świecić pod każdym względem przykładem, bo przykład jest lepszą nauką, niż słowa. Prefekt powinien odznaczać się punktualnością i ścisłością w spełnianiu obowiązków, gorliwością w nadzorowaniu, stałością, ale i wyrozumiałością na różne ułomności. Z tem wszystkiem powinien łączyć rozsądek, utrzymujący w stosownych granicach surowość z miłością. „Jeżeliby nauczyciel nie znalazł w swoim prefekcie przyjaciela, a uczeń ojca, to nadzór nie byłby najspokojniejszym i zaiste nie wydałby dobrych owoców".[3])

Samodzielności miał prefekt bardzo mało, we wszystkiem bowiem potrzebował pozwolenia lub zatwierdzenia dyrektora, któremu co miesiąc składał ustne sprawozdanie o stanie szkoły. Instrukcye polecały prefektowi, aby w

---

[1]) Tutaj w okresie pierwszym prefekt mieszkał w klasztorze, dla tego pod budynkiem niema piwnic. W drugim okresie zamieniono na pomieszkanie dla dyrektora sale szkolne, a piwnicę zrobił dyrektor Dvorzak pod schodami w r. 1856, kosztem 58 złr.

[2]) Sammlung d. Verordnungen Str. 68—80.

[3]) Instrukcya dla prefekta w Sammlung d. Vorord. str. 69. p. 3.

obcowaniu z podwładnymi sobie nauczycielami pamiętał, że są tak samo, jak on, sługami państwa, zasługującymi na szacunek; miał ich zatem zawsze popierać i osłaniać, a przytem starać się o zyskanie ich zaufania i przychylności. Wolny od nauczania, miał obowiązek zastępować chorych nauczycieli, przychodzić do szkoły pierwszy, a wychodzić ostatni, nadzorować młodzież w kościele i szkole, przestrzegać, ażeby to także wszyscy nauczyciele zawsze pilnie wykonywali, a wkońcu kierować całym porządkiem szkolnym. Co miesiąc musiał zwiedzić wszystkie klasy i przedmioty naukowe, ażeby przekonać się o postępie uczniów. W tym celu wskazywał nauczycielowi uczniów, których chciał egzaminować, lub sam ich wywoływał i stawiał im pytania. Oprócz tego przed końcem każdego półrocza powinien był dać uczniom każdej klasy wypracowanie szkolne, które bądźto sam poprawiał, bądź oddawał nauczycielowi do poprawienia. Zwano te zadania semestralnemi lub prefektowskiemi. Termin tych zadań ogłaszano naprzód, ponieważ także prywatyści musieli je wyrabiać. Dla utrzymania karności poza szkołą miał obowiązek prefekt odwiedzania uczniów, szczególniej chorych, i wogóle informowania się o prowadzeniu się młodzieży. Do administracyjnych i kancelaryjnych czynności prefekta należało pilnowanie służby, aby na czas dzwoniono, codziennie zamiatano sale, należycie wietrzono i ogrzewano; upominanie się o dostawienie na czas potrzeb szkolnych[1]), wydawanie różnych ogłoszeń i świadectw, rozmaite i wcale liczne sprawozdania, i utrzymywanie ksiąg gimnazyalnych. Księgi te były: Matricula, Liber calculorum, Ordinationes scholasticae i Historia gymnasii. Matricula, to był spis uczniów, obejmujący imię, nazwisko, wyznanie, dzień, miesiąc i rok urodzenia, imię i zajęcie rodziców, ich mieszkanie, i mieszkanie ucznia. Liber calculorum, to katalog, w którym wpisywano cenzury z odpowiedzi i wszelkie uwagi o uczniach; ta księga miała być pod kluczem prefekta jako tajemnica,

---

[1]) Wszelkie zakupna, restauracye i t. p. załatwiał urząd obwodowy. Tutaj najwięcej kłopotu sprawiały prestacye opału, do których się kilka dominiów obowiązało.

„ażeby przez to nikt nie poniósł szkody.“ W Ordinationes scholasticae wpisywał prefekt wszystkie rozporządzenia władz, w Historyę dzień po dniu wszystkie czynności swoje i co w ogóle działo się w szkole, zdarzenia dotyczące nauczycieli i uczniów, ważniejsze wypadki w mieście i kraju, oczywiście bardzo zwięźle. W końcu roku szkolnego ogłaszał prefekt drukiem klasyfikacyę pod tytułem Iuventus. Klasyfikacya obejmowała wszystkich uczniów i ich postęp z każdego przedmiotu, podany w skróceniu, zatem nie tylko dobrych, lecz i złych, a nawet wymieniano takich, którzy w ciągu roku zakład opuścili.

Nauczyciele byli klasowi, to znaczy, że jeden nauczyciel uczył w swej klasie wszystkich przedmiotów prócz religii, a często i greckiego języka. Do roku 1807 niema w galicyjskich gimnazyach katechetów, prawdopodobnie z powodu braku księży[1]); może nauczali religii nauczyciele, a egzorty wypowiadało duchowieństwo parafialne, jeżeli w gronie nie było duchownego[2]). Rozróżniano w gimnazyach nauczycieli gramatykalnych i humaniorów. Pierwsi na mocy najwyższego rozporządzenia z 3. września 1818, drudzy na podstawie takiegoż rozporządzenia z 31. lipca 1819 postępowali ze swymi uczniami do klasy wyższej. Nauczyciel więc gramatykalny uczył tychsamych uczniów przez cztery lata, poczem wracał do klasy pierwszej; nauczyciel humaniorów przez dwa lata. Ponieważ w każdej klasie było tygodniowo 18 godzin, a z tego 2 godziny przypadały na religię, przeto nauczyciel miał 16 godzin; gdzie zaś był osobny nauczyciel języka greckiego[3]), tam nauczyciele w klasach trzeciej do szóstej mieli po 14 godzin na tydzień.

Różnica pomiędzy nauczycielami gramatykalnymi a humanistycznymi polegała w egzaminach i płacy. Egzamina

---

1) W schematyzmach galicyjskich są wypisani tylko prefekt i 5 nauczycieli dla pięciu klas. O braku duchownych wyżej str. 13.

2) Znalazłem takie stosunki w gimnazyum samborskiem i tarnowskiem w r. 1798 i później.

3) W schemat. galic. z r. 1814 zanotowano w składzie grona naucz. gim. brzeżańskiego brak nauczyciela języka greckiego. Tutaj do r. 1827 uczył greckiego języka we wszystkich klasach ks. Piotr Hawryłowicz i ks. Maurycy Polański, prof. stud. filozoficznego.

były konkursowe, na wzór egzaminów, jakie dotychczas składają duchowni, ubiegający się o beneficya. Tematy, nadesłane dyrektorowi z gubernium, otwierano dopiero przy kandydacie, a on pisał wypracowanie w kancelaryi prefekta, komisarza lub aktuaryusza, przyczem nie mógł posługiwać się żadnemi książkami. Obejmowano tymi tematami pedagogię i cały zakres nauki w klasach gramatykalnych lub humanistycznych; tylko kandydaci na nauczycieli humaniorów musieli się nadto wykazać egzaminami, składanymi przed prefektem z języka greckiego i przedmiotów nadobowiązkowych, wykładanych na kursach filozoficznych, mianowicie z historyi i estetyki. Egzamina nie były zresztą trudne, a przy braku nauczycieli nie przestrzegano ściśle klauzury. Płaca nauczyciela gramatykalnego wynosiła od r. 1819 monetą konwencyjną 300 złr., nauczyciela humaniorów 500 zł. „Dla zachęcenia zdolnych i moralnych młodych ludzi do zawodu nauczycielskiego w gimnazyach“ postanowił cesarz Franciszek I dekretem z 28. sierpnia 1819 „aby nauczycielom, którzy w sposób zadowalniający służyli, przyznano za każde 10 lat trzecią część płacy tytułem dodatku, który mógł być wliczonym do emerytury po ukończeniu „jednakowo chwalebnem“ 30 lat i więcej nieprzerwanej służby, chociażby przepisanych 40 lat nie wysłużyli.“

Zakres wiedzy ówczesnych nauczycieli gramatykalnych i humanistycznych, zwłaszcza świeckich, był skromny, i inaczej być nie mogło. Ówczesnych kursów filozoficznych, o których niżej mówić będę, nie można porównywać z dzisiejszymi wydziałami filozoficznymi nawet tam, gdzie były częścią uniwersytetów. O książkę było bardzo trudno, szczególniej w mniejszych miastach, biblioteki gimnazyalne zaś zaczęto zakładać dopiero w r. 1816. Najwyższem rozporządzeniem z 15. kwietnia tegoż roku polecił cesarz wypłacać gimnazyom nie połączonym z uniwersytetami lub klasztorami, posiadającymi biblioteki, po 200 złr. przez 6 lat po sobie następujących, później zaś po 50 złr. rocznie. Cóż można było nabyć za tak drobną kwotę? Mimo to trafiali się między tymi nauczycielami nawet bardzo uczeni ludzie, zawdzięczali jednak swą wiedzę wrodzonym zdolnościom i szczę-

śliwemu zbiegowi okoliczności. Podrzędne stanowisko, jakie zajmowali, tłumaczy się tem, że mieli mniejsze studya od duchownych, prawników i lekarzy, którzy dopiero po ukończeniu filozofii mogli uczęszczać na uniwersytet. Zazwyczaj też poświęcali się temu zawodowi ubodzy młodzieńcy, którzy nie czuli powołania do stanu duchownego, a nie mieli środków na studya prawnicze lub medyczne.

W gimnazyum tarnopolskiem byli nauczycielami do r. 1834 tylko księża, później w klasach gramatykalnych, a pod koniec i humanistycznych, mianowicie od r. 1841, uczyli klerycy jezuiccy[1]). Ponieważ klasztor posiadał dużą i doborową bibliotekę i ciągle ją powiększał, a prócz tego wybierano na nauczycieli tylko ludzi zdolnych i w naukach zamiłowanych, którzy przed rozpoczęciem czynności nauczycielskich po kilka lat pod kierunkiem przełożonych się przygotowywali, przeto siły nauczycielskie były dobre. To też wielu nauczycieli tarnopolskiego gimnazyum zasłynęło później jako znakomici nauczyciele w innych większych zakładach lub jako kaznodzieje. Czy brali także czynny udział w ruchu naukowym pisaniem dzieł i rozpraw podczas swego zajęcia nauczycielskiego w Tarnopolu[2]) nie mógłem zbadać, pracę jednak z powodu przepełnienia klas mieli bardzo wielką, tak, że na zajęcia literackie nie starczyłoby im czasu, albowiem tutejszy zakład miał zawsze bardzo wielu uczniów. Starzy ludzie, którzy wielu jeszcze pamiętali, wyrażali się o nich, jako o bardzo światłych i zdolnych mężach.

Każdy młodzieniec, czytamy w księdze rozporządzeń z r. 1829, któremu urodzenie, szczęście, lub pomyślne okoliczności ułatwiają nabycie większej wiedzy, aniżeli je daje szkoła niemiecka, może korzystać z gimnazyum[3]), powinien

---

[1]) W r. 1834 parwę prowadził Mag. Jan Hillay, infimę Ignacy Rost. Na filozofii uczył tylko jeden kleryk Józef Eschgfeller historyi naturalnej od r. 1838—1841. Przed nim ks. Jakób Condrau, a po nim ks. Marcin Hiwner Pozostawili po sobie cenny zielnik, zbiór minerałów i ptaków.

[2]) W spisie nauczycieli podam przy każdym tytuły prac, które ogłosił, są to jednak owoce wcześniejszych lub późniejszych lat.

[3]) Sammlung d. Verordn. str. 1.

jednak mieć dobre talenta, wytrwałą pilność, nieskażone obyczaje i konieczne uzdolnienie umysłowe i cielesne. Od r. 1793 do 1843[1]) nie było wolno przyjmować do pierwszej klasy młodzieńców, którzy nie ukończyli 10, a od r. 1826 także tych, co przekroczyli 14. rok życia[2]). Gdy w roku 1844 zniesiono to drugie ograniczenie, zaroiły się gimnazya starszą młodzieżą tak, że znaczna część już pod wąsem kończyła szkołę. Izraelici potrzebowali specyalnego pozwolenia gubernium[3]), żeby mogli zapisać się do gimnazyum, dlatego ich liczba nie była wielką. Przyjmowano do klasy pierwszej tylko takich uczniów, którzy wykazali się świadectwem z trzeciej klasy[4]) szkoły normalnej; prywatystom wolno było składać egzamin tylko we lwowskiej normalnej szkole[5]). Kto z tej szkoły otrzymał w świadectwie złą klasę z obyczajów, nie mógł być przyjętym do gimnazyum. Uczniowie, zapisani do klasy pierwszej, musieli się w pierwszych dniach roku szkolnego poddać egzaminowi wstępnemu. Egzaminował nauczyciel klasy pierwszej w obecności prefekta, poczem źle przygotowanych odsyłano napowrót do szkoły normalnej[6]).

Liczba uczniów w jednej klasie nie mogła przekraczać 80, „gdyż większej liczby objąć okiem nie można“. Jeżeli się zatem zgłosiło więcej, musiał prefekt odmówić przyjęcia tym, którzy mogli uczęszczać do bliżej domu rodzicielskiego położonych gimnazyów. Wolno było otworzyć klasę równorzędną, jeżeli zgłosiła się bardzo wielka ilość uczniów, a umieszczenie było; tylko prefekt musiał wyszukać uzdolnionego nauczyciela, którego dyrektor mianował prowizorycznie, ale koszta utrzymania sali i płacę nauczyciela po-

[1]) Najw. rozp. z 19. paźdz. 1807 nazywa oznaczenie minimalnego wieku „eine lange bestehende Verordnung“, zniesiono je rozp. gub. z 22. sierp. 1843 l. 59140.

[2]) Najw. rozp. z 4. listop. 1826. Zniesiono rozp. gub. z 16. lipca 1844 l. 35403.

[3]) Rozp. rząd. 7. czerwca 1793.

[4]) Samml. d. Verord. str. 3 p. 6. Do r. 1857 szkoła normalna miała trzy klasy.

[5]) Dekr. gub. 19. listop. 1834 l. 35006.

[6]) W kronice tutejszego gimnazyum zanotowano to kilka razy. Odsyłano po 14 i więcej uczniów nieprzygotowanych do szkół normalnych.

nosić musieli rodzice uczniów. Tarnopolskie gimnazyum tworzyło w tem wyjątek, gdyż żaden nauczyciel nie pobierał płacy[1]). Do tej klasy dawano słabszych uczniów, a dla poprawienia ich postępu odbywała się w niej nauka codziennie o godzinę dłużej.

Wpisowe[2]) było rozmaite. Synowie wysokiej szlachty płacili dukata, niższej szlachty po 2 złr., ze stanu średniego po 1 złr., inni po 60 krajcarów. Stypendyści, uwolnieni od opłaty szkolnej i mający legalne świadectwo ubóstwa, byli uwolnieni od tej opłaty.

Ponieważ wykształcenie objawia się głównie delikatniejszymi obyczajami, czytamy w jednem rozporządzeniu, przeto największą wagę kładziono na zachowanie się uczniów w szkole i poza szkołą. Prefekt i nauczyciele, a nawet starsi uczniowie i policya, mieli czuwać nad prowadzeniem się młodzieży także w domu i podczas feryi. Ćwiczenia fizyczne i gry na otwartych miejscach były dozwolone jedynie pod nadzorem nauczycieli lub rodziców, natomiast uczęszczanie do teatru i kawiarń było najsurowiej zabronione[3]). Zresztą tak samo, jak teraz, zabraniały, względnie polecały przepisy karności tylko to, od czego się dobrze wychowany młodzieniec wstrzymać, względnie co wykonywać powinien. Tylko zła klasa z obyczajów miała większą doniosłość, aniżeli teraz: kto w drugiem półroczu otrzymał drugi stopień, nie mógł dalej uczęszczać do szkoły, a jeżeli był uczniem II. klasy humaniorów, to nawet taka klasa w pierwszem półroczu wykluczała go od studyów filozoficznych[4]). Na klasę z obyczajów miało wielki wpływ uczę-

---

[1]) W r. 1820 wyznaczył rząd po 300 złr. dla 50 Jezuitów, którzy przybyli z Rusi, zaco wszyscy byli obowiązani uczyć w szkołach. Wyżej str. 13.

[2]) Najw. rozp. z 5. marca 1804 odnosi się do gimnazyów w miastach uniwersyteckich; czy opłacano taksę immatrykulacyjną i tutaj, nie mogłem zbadać. Porów. Finkel-Starzecki Hist. uniw. lwow. str. 59, nast.

[3]) Rozp. Gub. z 28 paźdz. 1829 l. 61422. Sammlung d. Verord. str. 10 p. 14.

[4]) Sammlung d. Verordn. str. 14 b. i rozp. z 15. lipca 1826 l. 2998 dla kursów filozof., dekr. kom. nauk. nadw. 11. września 1832 l. 4213.

szczanie do kościoła codziennie, nawet w dni rekreacyjne na egzorty niedzielne i pasyjne i przystępowanie do św. Sakramentów. W innych gimnazyach przystępowali uczniowie do spowiedzi pięć razy do roku, w tarnopolskiem co miesiąc.

Kary były następujące: napomnienie w cztery oczy przez nauczyciela, napomnienie w obec uczniów, napomnienie przez prefekta w obecności nauczycieli, zawiadomienie rodziców, wykluczenie od publicznego popisu, areszt i ekskluzya. Mniejsze kary stosowano za brak pilności, areszt za wykroczenia, wskazujące złe serce, lub wykraczające w mniejszym stopniu przeciw moralności. Ekskluzya następowała po wyczerpaniu wszelkich kar za niepilność, za inne wykroczenia wtedy, gdy areszt nie pomógł, lub w razie czynów, które mogły zepsuć innych uczniów. Areszt ówczesny różnił się bardzo od dzisiejszego, mógł bowiem trwać 24 godzin, a odsiadywał go uczeń nie w klasie, lecz w osobnej izbie, zwanej karcerem. Stosowano tę karę rzadko i tylko do starszych uczniów. Kto drugi raz w ciągu roku zasłużył na karcer, musiał być ze szkoły wydalony [1]).

Karcer w gimnazyum tarnopolskiem był w tylnej połowie dzisiejszego przedpokoju kancelaryi dyrekcyi. Była to izdebka 2·5 m. szeroka a 4 m. długa, prawie zupełnie ciemna, gdyż oświecało ją tylko małe zakratowane okienko blizko sufitu, wychodzące na północny, więc dosyć ciemny korytarz. Umeblowanie karceru składało się z krzesełka i małego stolika.

Chłosta była zakazaną w gimnazyach, bo „młodzieniec, którego nauka nie uszlachetnia, a łagodniejsze kary dyscyplinarne nie ostrzegają i nie poprawiają, nie nadaje się do studyów; powinien być usuniętym i zmuszonym szukać sobie innego zawodu“ [2]).

[1]) W tutejszym zakładzie raz tylko podyktowano karcer 24 godz. dn. 10. lutego 1843 uczniowi kl. I. hum., który ponownie dopuścił się tegosamego przekroczenia praw szkolnych. Ekskluzyi za grę w karty i włóczenie się po nocach, zanotowano dosyć wiele, n. p. w r. 1837 z filozofii 17; ob. kronikę tegoż roku. W r. 1837 nikt na karcer nie zasłużył. Annal. Colleg.

[2]) Sammlung d. Verord. str. 20 p. 32. Ratio st. dopuszczało chłostę w wyjątkowych razach, ale wymierzał ją Corrector z poza członków Towarzystwa. Reg. Praef. stud. inf. 38, 39. W redakcyi z r. 1832 zastąpiono wyraz p l a g a wyrazem c o r r e c t i o. Reg. commun. Prof. cl. inf. 40.

ROZDZIAŁ III.

Wewnętrzny ustrój gimnazyów do r. 1849.

(Zakres nauki, metoda nauczania, podręczniki szkolne).

Poznawszy zewnętrzne urządzenie ówczesnych gimnazyów, przypatrzmy się teraz ich wewnętrznemu ustrojowi, zatem rozkładowi zakresu naukowego, podziałowi godzin, metodzie nauczania, wypracowaniom piśmiennym uczniów, egzaminowi i książkom szkolnym.

Od r. 1820[1]) uczono we wszystkich gimnazyach austryackich, zatem i w tarnopolskiem, tychsamych przedmiotów i na podstawie tychsamych podręczników, wydawanych przez nadworną komisyę naukową[2]). Corocznie nadsyłał nakład podręczników szkolnych księgarzom, a jeżeli w mieście nie było księgarni, co się zwykle trafiało w mniejszych miastach, prefektowi, potrzebną ilość książek szkolnych oprawionych i nieoprawionych, które uczniom sprzedawano. Jeżeli rozsprzedażą zajmował się prefekt, to otrzymywał dla ubogich uczniów taką ilość książek, jaką można było nabyć za procent, odstępowany księgarzom[3]). Na książkach była wydrukowaną cena egzemplarza oprawionego i broszurowanego. Oprawa była silną, z grzbietem skórzanym. Książek było 21 w 32 tomach. Ceny były stosunkowo nizkie[4]), wydania późniejsze nie różniły się zasadniczo od pierwszych, tak, że w r. 1847 można było używać wydań z r. 1820, a nawet wcześniejszych, oczywiście poprawiając w geografii liczby mieszkańców i t. p.

---

[1]) Właściwie od r. 1786, uwzględniam tu jednak rok założenia gimnazyum tarnopolskiego.

[2]) Najw. rozp. z 4. paźdz. 1807. O mapach dekr. kom. nauk. 16. listop. 1811 i 7. lipca 1813.

[3]) Rozp. rząd. z 21. paźdź. 1807. przyznaje ten dochód prefektowi — tutaj odstępowano ubogim uczniom.

[4]) ob. niżej.

W klasie I. i II. były cztery przedmioty: religia, język łaciński, geografia i arytmetyka, tylko w klasie drugiej rozpoczynano przy geografii naukę historyi. Osobnej nauki języka niemieckiego nie było, uczono jednak tego przedmiotu przy języku łacińskim i zapomocą wypracowań piśmiennych co nazywano analitycznemi i syntetycznemi ćwiczeniami językowemi. Że galicyjska młodzież mogła korzystać z nauki wobec języka wykładowego niemieckiego już od najniższej klasy, tłumaczy się tem, że przynosiła ze szkoły normalnej biegłość we władaniu językiem niemieckim, nabytą przez ćwiczenie w szkole i w domu zapomocą surowych środków[1]), jako też, że nauczyciele Polacy[2]) wyjaśniali rzeczy trudniejsze także w języku polskim[3]). W klasie III. i IV. przybywała do tych przedmiotów nauka języka greckiego. Ćwiczenia językowe zadawano w tych klasach w części w języku niemieckim, w części w łacińskim. W klasach humanistycznych, t. j. V i VI miejsce arytmetyki zajmowała algebra, ćwiczenia stylistyczne wyrabiano w języku łacińskim, natomiast jednak przybywał nowy przedmiot z wypracowaniami piśmiennemi, z którego osobnej cenzury w świadectwach nie pisano. Była to nauka stylu — dzisiaj powiedzielibyśmy, języka niemieckiego[4]).

Ponieważ w każdej klasie było tygodniowo tylko 18 godzin, przeto we wtorek po południu i we czwartek przez cały dzień nie było nauki. Czas rekreacyjny był przeznaczony na powtarzanie lekcyi z całego tygodnia i na wypracowania piśmienne. Jeżeli w tygodniu wypadało uroczyste święto, w takim razie odbywała się nauka we wtorek po południu. Z 18 godzin przypadało na naukę religii, rachunków lub algebry w każdej klasie, a języka greckiego

---

[1]) „Sprachzeichen“ istniał jeszcze w r. 1858.

[2]) Zestawiłem nazwiska od r. 1798 do 1818 na postawie szematyzmów i otrzymałem ten rezultat żmudnej pracy.

[3]) Wielu nauczycieli przywykło do tego tak, że i później każdą rzecz wyjaśniali naprzód po niemiecku, potem po polsku.

[4]) Ob. podręcznik „Sammlung deutscher Beyspiele zur Bildung des Styls“. Dla niższych klas nie było podręcznika, ale podnoszono właściwości języka niemieckiego przy nauce gramatyki łacińskiej.

w klasach III., IV., V. i VI. po 2 godziny, język łaciński, z niemieckim razem, miał w klasie I. i II. po 11, w III. i IV. po 9, a V. i VI. po 10 godzin, geografia z historyą w klasach I. do IV. po 3, w V. i VI. po 2 godziny tygodniowo. Podział godzin był stały, ułożony tak, że w klasach I. do V. miała gramatyka, względnie styl czyli język łaciński 4 razy, a w klasie VI. trzy razy po dwie godziny razem. Te drugie godziny obracano na naukę języka niemieckiego.

O zakresie nauki będę jeszcze szczegółowiej mówił przy ocenianiu podręczników szkolnych, przytem bowiem pokaże się dokładnie, jaką pracę miał uczeń pokonać i jakie wynosił wiadomości. Tutaj wystarczy wzmianka, że w porównaniu z dzisiejszemi sześcioma klasami nie uczono języka polskiego i ruskiego, historyi naturalnej[1]) i geometryi, algebrę zaś zaczynano dopiero w klasie piątej.

Metoda nauczania przebija się w rozporządzeniach, udzielanych nauczycielom, i w układzie podręczników. Pierwsze przestrzegały najsurowiej, żeby się nauczyciele trzymali ściśle podręczników, karciły „bardzo rozpowszechnione nadużycie ze skryptami“, i dozwalały tylko, żeby „nauczyciele zmiany i dodatki, które chcą czynić, jeżeli są istotnemi i ważnemi, przedkładali władzom za pośrednictwem prefekta, ażeby je zużytkowano w nowych wydaniach[2]). W książkach szkolnych przeprowadzono bardzo starą i bardzo dobrą zasadę: postępowano od rzeczy łatwych do trudniejszych, od znanych uczniowi z otoczenia do nieznanych, od umysłowych do abstrakcyjnych. W nauce gramatyki łacińskiej i greckiej trzymano się także zasady: non multa sed multum, nie można jednak tego samego powiedzieć o nauce historyi i geografii. W tych przedmiotach znajdujemy jednak zdrową myśl dydaktyczną, że rozpoczynano naukę od rzeczy najbliższych, więc w klasie drugiej uczono

---

[1]) Od r. 1819. Najw. rozp. z 28 września 1819. W latach 1816 do 1819 był przy niektórych gimnazyach nauczyciel gospodarstwa wiejskiego; w tutejszym zakładzie wykładał ten przedmiot na filozofii w latach 1825—1829, Stanisław Gilecki, świecki, później niema tutaj tego przedmiotu.

[2]) Najw. rozp. z 4. paźdz. 1790 i 12 marca 1806. Samml. d. Verordn. str. 30 nn.

geografii i historyi Austryi, w III. i VI. innych państw europejskich, w V. Azyi, Afryki, Ameryki i Australii, a w szóstej starożytnego świata[1]). Oba te czynniki: instrukcya i książki[2]), dyktowały już wykonanie nauczycielom. Trudno ująć w jakąś ogólną normę, jak uczono, bo to zależało od indywidualności nauczyciela, jego talentu dydaktycznego, znajomości przedmiotu i zamiłowania w nauczaniu. Każdy kandydat na nauczyciela musiał się wykazać, że uczęszczał na wykłady pedagogii i składać z niej egzamin, ale jak poetą, tak i nauczycielem można się tylko urodzić, to jest dar i dobrym nauczycielem jest się zawsze „z bożej łaski". Ogólnie jednak hołdowano zasadzie Kartezyusza: tantum scimus, quantum memoria tenemus, wymagano więc od uczniów wiele uczenia się na pamięć, a czego się uczniowie nauczyli, to utrwalano przez powtarzanie, bo znów poleca to maxyma: repetitio est mater studiorum. Mylnem jednak byłoby wyobrażenie, że ograniczano się jedynie na zmuszaniu uczniów do wyuczenia się na pamięć lekcyi, że czynność nauczyciela ograniczała się słów: „stąd" „dotąd". Być i tak mogło, skoro utrzymuje się takie podanie, atoli podręczniki, które miałem w ręku, nosiły ślady w krótkich dopiskach, że i w owym czasie starano się uczniom każdą rzecz wyjaśnić i uczynić łatwą i zrozumiałą. Skoro zaś nauczyciel rzecz uprzystępnił, wymagał od uczniów gruntownego przyswojenia jej sobie za pomocą egzaminu ustnego i pisemnego.

Klasy były bardzo liczne[3]), tak, że o częstem egzaminowaniu każdego ucznia nie mógł nauczyciel marzyć; radzono sobie przeto dawnym, przez Ratio studiorum[4]) poleconym środkiem. Podług rezultatu zadania mianował nauczyciel dekuryonów, którzy codziennie egzaminowali po kilku uczniów przed rozpoczęciem lekcyi, sam zaś pytał

---

1) Takie postępowanie podniósł cesarz Wilhelm II. w słowach, żeby uczeń postępował w poznawaniu dziejów „nie od Termopilów do Sedanu, ale od Sedanu do Termopilów".

2) Przeznaczony do przerobienia materyał naukowy w każdem półroczu był w podręcznikach ściśle oznaczony.

3) Ob. tabelę frekwencyi w dodatku Nr. 2.

4) Reg. com. prof. cl. inf. 19 i 36. Samml. d. Verordn. str. 33.

dekuryonów i, o ile zdołał, innych uczniów, żeby zapobiedz nadużyciom zaufania. Cenzury zapisane przez dekuryonów nie rozstrzygały, ale podtrzymywały pilność. Nauczyciel egzaminował najprzód z ostatniej zadanej lekcyi, a na ostatniej godzinie w tygodniu z całego tygodnia, przyczem miał uważać, czy i o ile uczeń rzecz sobie przyswoił, w jakim stopniu zadawał sobie pracy, czy lekcyę dobrze zrozumiał i czy umie nabyte wiadomości zastosować do nastręczających się przykładów. Na niedziele i dni wolne od nauki dawano wypracowania, przygotowane w szkole; w czterech niższych klasach były jednocześnie niemieckie i łacińskie w ten sposób, że n. p. krótką powiastkę miał uczeń napisać najprzód po niemiecku, a potem po łacinie, w dwóch wyższych naprzemian po niemiecku, lub po łacinie, ale tak, że na dwa łacińskie wypadało jedno zadanie niemieckie. Celem tych wypracowań było wdrożenie uczniów do samodzielnej pracy i obudzenie w nich zamiłowania do prywatnej poważnej lektury. Dlatego polecano nauczycielom, by wskazywali uczniom dzieła, z których przy wypracowaniach korzystać mogą. Zadanie domowe przypadało w każdej klasie co dni ośm.

Co miesiąca, w dniu przez prefekta naprzód oznaczonym, wyrabiali uczniowie zadanie szkolne, zwane prefektowskiem. Opracowywali je nie tylko publiczni uczniowie, lecz także prywatyści. Poprawiał je sam prefekt lub nauczyciel, poczem wciągano z nich cenzurę w Liber calculorum, a te cenzury rozstrzygały następnie przy klasyfikacyi[1]). Skoro już poprawiono zadania, odbywał się przed prefektem, a niekiedy przed dyrektorem lub wicedyrektorem egzamin miesięczny, który trwał w każdej klasie zwykle dwie godziny. Egzaminował nauczyciel, ale uczniów wskazywał prefekt lub inni członkowie komisyi[2]) Egzaminowanym wpisywano do Liber calculorum notę ustanowioną zaraz po ustąpieniu uczniów, wywoływano bowiem zwykle trzech razem, innym wpisywał nauczyciel klasę przeciętną według swego podręcznego katalogu. Egzamin miesięczny

---

[1]) Rozp. rząd. z 7. wrześ. 1784. Samml. d. Verord. str. 38.

[2]) Rozp. z 28 stycz. 1832 l. 31802 zniesiono tych komisarzy prócz konsystoryalnego dla nadzoru nauki religii.

przed wielkanocą i w sierpniu był semestralnym, publicznym popisem[1]). Brali w nim udział tylko ci uczniowie, którzy ze wszystkich przedmiotów mieli przynajmniej pierwszą klasę. Nazywano ich publici[2]). Innych egzaminował prefekt prywatnie, zwykle w tymsamym dniu po południu. W tutejszem gimnazyum odbywały się publiczne popisy od r. 1837 do 1847 tylko na końcu roku szkolnego, i tylko wtedy klasyfikowano wszystkich uczniów, wydawano jednak występującym po pierwszem półroczu świadectwa[3]). Egzamina te nie miały wielkiego wpływu na klasyfikacyę; były to popisy; czasem atoli poprawiano klasy. Stopnie postępu i cenzury z poszczególnych przedmiotów były następujące: eminentia, prima accedens ad eminentiam lub krótko ademinentia, prima, secunda i tertia.

Klasyfikacya odbywała się pod przewodnictwem prefekta przed popisem. Cenzurę z obyczajów uchwalali wszyscy profesorowie, a jeżeli jeden oświadczył się za gorszą, to jego głos rozstrzygał. O postępie z poszczególnych przedmiotów decydowali nauczyciele, uczący tych przedmiotów, w porozumieniu z prefektem, na podstawie Liber calculorum. Religia i język łaciński były przedmiotami głównymi; z nich musiał mieć uczeń przynajmniej secundam, co odpowiadało teraźniejszemu „dostateczny,“ ażeby otrzymał promocyę do klasy wyższej. Z języka greckiego, arytmetyki i historyi lub geografii, zwanych akcesoryami, mógł mieć nawet tertiam, ale tylko z jednego przedmiotu[4]).

Stopnie odszczególniające były stale oznaczone, a liczba ich ograniczona. Najlepsi praemio donati musieli mieć z obyczajów i wszystkich przedmiotów eminencyę. Mogło ich być na 50. lub więcej uczniów w klasie trzech, na 30. dwóch, na mniej niż 30. jeden, ale nawet w małej klasie

---

[1]) Rozp. gub. z 19 lipca 1834 l. 28643 zmieniono czas feryi: pierwsze półrocze kończyło się w pierwszym tyg. lutego, drugie w tygodniu po 15 lipca.

[2]) Był to zaszczyt, którym się uczniowie ówcześni chełpili.

[3]) Dekr. gub. z 14. paźdz. 1837 l. 67801 dla szkół powierzonych Jezuitom.

[4]) Dekr. nadw. z 26. listop. 1808. Samml. d. V. str. 40.

z dziesięciu uczniów mógł być premiant. Tesame warunki musieli mieć akcesiści (his proxime accesserunt), a mogło ich być w pierwszym wypadku 4, w drugim 3, w trzecim 2[1]). Odznaczenie należało się tym celującym uczniom, na których się wszyscy nauczyciele zgodzili, rozważywszy ich obyczaje, pilność i postęp. Zdarzało się przeto, że uczeń miał wszystkie eminencye, a mimo to nie był premiantem, ani akcesistą, jeżeli w klasie znajdowali się lepsi od niego uczniowie.

Rozdawanie premii odbywało się w tutejszem gimnazyum w sposób bardzo uroczysty. Po nabożeństwie, kończącem rok szkolny, gromadzili się uczniowie w sali, gdzie prefekt odczytywał imiona premiantów z każdej klasy, a dyrektor, zrazu więc starosta, później prowincyał Jezuitów, wręczał im premie. Następnie wywoływał prefekt nazwiska akcesistów. Po wygłoszeuiu każdego nazwiska odzywała się muzyka. Na zakończenie wypowiadali uczniowie najwyższych klas mowy w języku łacińskim i niemieckim, przygotowane miesiącem naprzód i zatwierdzone przez prefekta i dyrektora. Wkońcu podawał prefekt klasyfikacye do druku pod tytułem Iuventus. Pierwsze miejsce zajmowali podług lokacyi premianci, potem tak samo akcesiści, następnie w porządku alfabetycznym wszyscy klasyfikowani, z wymienieniem cenzur z obyczajów i każdego przedmiotu, dalej nieklasyfikowani z powodu choroby, a na końcu ci, co zakład w ciągu roku opuścili. Kto dłuższy czas chorował, mógł po feryach poddać się egzaminowi wstępnemu do wyższej klasy. Oznaczano ich słowami: morbo impediti tentamen non subierunt, innych wyrazami scholis valedixerunt, lub scholas deseruerunt, czasem czytamy militiae nomen dedit, se tentamini subduxit, a nawet: diem obiit supremum.

Przypatrzmy się teraz książkom do nauki przepisanym, z nich bowiem okazuje się najlepiej zakres nauki, a zarazem praca, jaką uczeń miał pokonać. Wspomniałem już wyżej[2]), że książek było nie wiele i że były tanie, do-

[1]) Dekr. nadw. z 28. lut. 1781. Samml. d. Verord. str. 41. p. 56.
[2]) Str. 31.

dać muszę, że chociaż papier był bibulasty i ciemny, był o wiele trwalszy, niż w dzisiejszych, a oprawa mniej ozdobna, ale silniejsza. Z tego powodu mogła książka służyć długo i nie ulegała szybkiemu zniszczeniu. W ocenę tych książek pod względem naukowym zapuszczać się nie mogę i nie chcę; że mieszczą w sobie wiele zdań niezgodnych z dzisiejszymi poglądami naukowymi, jest rzeczą pewną i naturalną, bo wszystkie nauki od ich wydania postąpiły olbrzymio naprzód. Ograniczam się tedy na zaznaczeniu, że na swój czas były ostatnim wyrazem ówczesnego stanu nauki, a swoim bezimiennym autorom przynosiły rzetelny zaszczyt, i podaję tylko ich treść, co zupełnie wystarcza do osiągnięcia celu, jaki sobie założyłem.

Na klasę pierwszą była przepisana dla nauki religii książka: Leitfaden bey dem katholischen Religionsunterrichte für die unteren Grammatical-Classen an den k. k. österreichischen Gymnasien. Wien. Im Verlage d. k. k. Schul-Bücher-Verschleiss-Administration bey St. Anna in der Johannis-Gasse. (Nieopr. 20, opr. 26 kr. m. k. str. 154). Po wstępie o istnieniu Boga, dzieliła się ta książka na cztery główne części, a każda z nich na rozdziały. W części I. str. 5—14 o stworzeniu świata i przeznaczeniu człowieka poucza rozdział pierwszy o stworzeniu świata, drugi o przeznaczeniu człowieka, trzeci o aniołach, czwarty o Bogu; w części II. str. 14—21 o grzechu pierworodnym i jego skutkach, opowiada rozdział pierwszy o popełnieniu grzechu pierworodnego i późniejszym stanie pierwszych rodziców, drugi o potrzebie i obietnicy Odkupiciela; w części III. str. 22—115 o odkupicielu, przedstawia rozdział pierwszy życie Chrystusa, drugi podaje dowody, że Chrystus był obiecanym Mesyaszem, trzeci naukę o własnościach Boga, czwarty o czci bożej i obowiązkach człowieka względem Boga, siebie i bliźnich, piąty o zmartwychwstaniu i czterech rzeczach ostatecznych, szósty o odkupieniu przez Jezusa Chrystusa. W części IV. str. 117—154 o Kościele zawiera rozdział pierwszy naukę o założeniu i urządzeniu Kościoła, drugi o świętych obcowaniu, trzeci o śś. Sakramentach, czwarty o przykazaniach kościelnych. — W kl. I. brano do

str. 66, w klasie II. do końca. Prócz krótkiego opowiadania na początku o stworzeniu świata, a później o życiu Chrystusa Pana, powołuje się autor często na Pismo św., które uczniowie znali ze szkoły niemieckiej. Zresztą uczono się na pamięć dosłownie.

W r. 1845 zastąpiono tę książkę katechizmem wydanym przez ks. Rinna, który był kilka lat nauczycielem w tutejszym zakładzie. Podręcznika tego nie mogłem odszukać.

Podręcznik do nauki języka łacińskiego w klasie I. i II. nosił napis: Lateinische Sprachlehre. Erster Theil. Kostet ungebunden 33 kr. C. M. Gebunden in ledernen Rücken 39 Kr. C. M. Wien 1848, stron. wogóle 241. Dzielił się na trzy części: gramatyka 180 str., spis wyrazów zwyklejszych pierwotnych i pochodnych, ułożony podług części mowy w porządku alfabetycznym od str. 181 do 212, i ćwiczenia z języka łacińskiego: Lateinische Lectionen für Anfänger str. 215 do 241.

Na pierwsze półrocze klasy pierwszej przepisano cztery pierwsze rozdziały, zatem z nauki o formach odmianę rzeczownika, przymiotnika i czasownika, z opuszczeniem wyjątków i Verba anomala i defectiva w półroczu drugiem brano części opuszczone poprzednio, naukę o liczebniku, nieodmiennych częściach mowy, o sposobach ułatwiających poznanie znaczenia wyrazów, ze składni passivum, o spójnikach, relativum, imiesłowach, pytajnikach i składni imion miast na pytanie gdzie i dokąd? Wogóle na klasę pierwszą 126 stron dosyć drobnego druku. W książce nie było wszystkich wyjątków, ale tylko najczęściej używane.

W klasie drugiej brano w pierwszem półroczu stopniowanie przymiotników i składnię rządu, w drugiem supinum, participium futuri pass., gerundium i użycie sposobu łączącego. Kończono wierszami mnemoniczymi, ułożonymi z wyjątków wogóle. Na drugą klasę zostawało przeto tylko 52 stron.

Cwiczenia dzieliły się na ćwiczenia wstępne (Vorübungen), złożone z 34 ustępów o zdaniach luźnych i 3 ksiąg. Księga I. miała dwa rozdziały: pierwszy zawierał 20 ustępów, złożonych z krótkich zdań, drugi tyleż cokolwiek trudniejszych ciągłych kawałków, treści branej z otoczenia ucznia, a nie

ze starożytnego świata. Księga II. rozpadała się na trzy rozdziały: pierwszy traktował o świecie wogóle w 30. ustępach, drugi w 16. ustępach o zwierzętach ssących, w 16. o ptakach, w 6. o rybach, 5. o płazach, 12. o owadach, 3. o robakach i małżach; trzeci w 28. ustępach omawiał ciało człowieka. Księga trzecia dzieliła się na trzy rozdziały mające (20+15+17) 52. krótszych lub dłuższych opowiadań z życia nowoczesnego, język jednak jest w nich poprawny.

Wogóle materyał na pierwszą klasę był za obszerny, na drugą za mały, co się da tem wyjaśnić, że w drugiej klasie powtarzano całą gramatykę, a nadto rozpoczynano starożytności rzymskie. Również na drugą klasę przypadało przerobienie większej części ćwiczeń.

Geografii dla pierwszej klasy: Grundriss der Erdbeschreibung sammt den nöthigen Karten für die erste Grammatical-Classe nie mogłem nigdzie dostać. Nie posiada jej ani blibioteka uniwersytetu lwowskiego, ani wiedeńskiego, ani żadnego gimnazyum starszego, do których się udawałem. W gimnazyum brzeżańskiem używano książeczki Dr. C. H. A. Bruggera: Allgemeiner Umriss der Erdbeschreibung für die unterste Classe der lateinischen Schule, so wie für gründlichen Anfangsunterricht überhaupt. Erlangen. Mam pod ręką 12. niezmienione wydanie z r. 1850. Str. 40. Po wyjaśnieniu kształtu ziemi, ruchu około osi i słońca, poucza autor o punktach i liniach na globusie, wymienia części świata, oceany, wyjaśnia nazwy części oceanów, opisuje oceany a następnie części świata, poczynając od Australii, jako najdalszej. W przedmowie tłómaczy ten porządek tem, że nauka odleglejszych części, mniej dokładna, ma przygotować ucznia. W każdej części świata wymienia góry, rzeki i państwa. Opis Europy obejmuje więcej nazw, aniżeli teraz używany podręcznik. Kończy książkę dodatek o wielkości poszczególnych części świata, rasach, religiach i formach rządów. W przedmowie podaje autor metodyczną wskazówkę, żeby uczniowie wszystko wyszukiwali na mapie i mapy rysowali, co ułatwi spamiętanie i pobudzi wyobraźnię. Zresztą suchy szkielet zarysu potrzeba ożywiać opowiadaniami historycznemi, opisami przyrody i kreśleniem obyczajów mieszkańców.

Podług instrukcyi obejmował przepisany podręcznik wstęp do nauki geografii, naukę o kuli ziemskiej i przegląd Europy. W pierwszem półroczu brano do VI. rozdziału, w drugiem do końca.

Anfangsgründe der Rechenkunst zum Gebrauche der Grammatical-Schüler an den k. k. Gymnasien. (Wien 1847. Egzemplarz nieoprawny 19, oprawny 25 kr. m. k. str. 199.) był podręcznikiem do rachunków dla czterech niższych klas. Na klasę pierwszą przepisano do §. 79. stronicy 43., zatem pojęcia wstępne i cztery działania liczbami całkowitemi niemianowanemi; na klasę drugą §. 80. do 168. str. 44—91, zawierające podzielność liczb, własność iloczynu i czynników, ułamki zwyczajne i cztery działania ułamkami zwyczajnymi, o liczbach mianowanych i cztery działania temiż liczbami. W klasie trzeciej §. 169. do 110. str. 92—161. uczono o stosunkach, proporcyach i rozwiązaniu zagadnień zapomocą proporcyi; w klasie czwartej §. 211. do końca str. 162—199 przerabiano naukę o ułamkach dziesiętnych, zamianę ułamków zwyczajnych na dziesiętne, potęgowanie kwadratowe i sześcianowe i wyciąganie pierwiastka kwadratowego i sześciennego. Książka była napisana jasno, mieściła jednak mało przykładów. Zakres był znacznie mniejszy, aniżeli teraz, gdyż obejmował tylko materyał dzisiejszej klasy I., II. i pierwszego półrocza kl. III. i to bez geometryi. Natomiast można było ten materyał bardzo gruntownie przerobić.

W klasie drugiej do materyału z języka łacińskiego, o którym już mówiłem,[1]) przybywała trzecia część podręcznika „Lehrbuch der römischen Alterthümer für die Grammatical-Classen in den k. k. Gymnasien. Wien 1845 (Gebund. 34 kr. C. M. Stron. 221, §§. 239.) Uczono się z niej w klasie II., III. i IV. po części przygodnie, jednak w ten sposób, że w ciągu trzech lat wyczerpywano ją zupełnie. Książka bardzo zwięzła, ale jasno i przejrzyście napisana, dzieliła się na siedm rozdziałów, obejmujących wszystkie stosunki starożytnego świata rzymskiego. Rozdział pierwszy §. 1—23, str. 1—4, mieścił krótki rys historyi rzymskiej i greckiej

---

[1]) wyż. str. 39.

i określenie pojęcia starożytności. Rozdział drugi, §. 24—54, przedstawiał stosunki rodzinne rzymskie, mówił więc o rodzinie, adoptacyi, małżeństwie, wychowaniu synów i córek, szkołach, piśmie, księgarniach i skróceniach. W rozdziale trzecim §. 55—99 (do str. 65), opowiadano o stroju, podziale czasu, domu i życiu prywatnem; zatem o sukniach, nakryciach głowy, czesaniu włosów, podziale czasu, zegarach, kalendarzu, dniach świątecznych, o codziennem zajęciu, o ucztach i zwyczajach biesiadnych, obsłudze, potrawach, napojach, grach, kąpielach i domach. Rozdział IV. §. 100 do 125 (do str. 95), z napisem: stan cywilny u Rzymian, mieścił wiadomości o ludności: pierwotny podział na tribus, wojsko, zgromadzenia kuryalne, o senatorach, patrycyuszach, rycerstwie i jego odznakach, o plebejach, o patronach i klientach, nobiles i ignobiles, o niewolnikach, wyzwoleńcach, sposobach uzyskania wolności; Quirites, dedititii, ius latinum; o cudzoziemcach, o podziale ludności według majątku: census, comitia centuriata i comitia tributa. Rozdział V. §. 126—173 traktował o urzędach i urządzeniach państwowych: senat, król, konsulat, prokonsulowie, kwestura, pieniądze, magistratus minores, ambitio, salarium, trybunat plebejski, wpływ trybunów na rozwój ustawodawstwa, edylowie, decemwirat, cenzura, census, pretura, sądownictwo, proces cywilny, postępowanie dowodowe, wyrok; proces kryminalny, sądy publiczne zwykłe, kary; dyktatura, cesarz, o senacie i urzędach za cesarstwa, o następstwie tronu. Rozdział VI. §. 174—206 zaznajamiał o stosunkach wojskowych, zatem o legionie, broni, stopniach wojskowych, ćwiczeniach, marszach, obozach, o szyku bojowym, nagrodach wojskowych, tryumfach i karach; o przeprawie przez rzeki, zdobywaniu twierdz, machinach oblężniczych, o wojnie morskiej, a przytem o okrętach i wiatrach, o żołdzie, fecyalach, dyplomacyi, clarigatio, wypowiedzeniu wojny, kapitulacyi, traktowaniu brańców, układach, aliansach i dyplomatach. Ostatni VII. rozdział § 207—209 zajmował się urządzeniami religijnemi; opowiadał więc o świątyniach, kolegiach kapłańskich, ofiarach, procesyach, litaniach i t. d. W każdym ustępie wyrażenia techniczne podano w nawiasie, na podstawie starożytnych autorów. Podział materyału na klasy

był słusznie nierówny; według zapisku ucznia w książce, którą miałem w rękach, bo instrukcyi odszukać nie potrafiłem, brano w klasie drugiej tylko rys historyczny i stosunki rodzinne, w klasie trzeciej do str. 94, t. j. rozdziału piątego, w klasie czwartej resztę. Jakkolwiek stosunki prywatne i publiczne do r. 1849 nie były w Austryi tak skomplikowane jak dzisiaj i łatwiej było można uczniom niejedną rzecz wyjaśnić przez porównanie z istniejącymi podówczas stosunkami, to przecież książka na II. III. i IV. klasę była za trudną i musieli się jej uczniowie uczyć na pamięć. Była to jednak bardzo dobra książeczka, zaznajamiała w każdym kierunku z życiem świata rzymskiego i ułatwiała znacznie zrozumienie autorów. Nawet dzisiaj, przejrzana, mogłaby oddać uczniom klasy V. i VI. znaczne usługi.

Nową w tej klasie książką był podręcznik do nauki geografii: Lehrbuch der neuesten Geographie für die k. k. Gymnasien. Wien 1840. Tom I. (cena nieopr. egz. 58 kr. str. 195), zawierał opis monarchii austryackiej tom II. (cena nieopr. egz. 52 kr., opr. 58 kr., str. 165), Niemcy, Francyę, Szwajcarję i Włochy tom III. (cena 50 kr., str. 155) Hiszpanię, Portugalię Żuławy, Belgię, Anglię, Danię, Szwecyę i Norwegię, Rosyę, Turcyę i Grecyę, tom IV. opisywał Azyę, Afrykę, Amerykę i Australię. Do każdego tomu były dodane 3 mapy.

W klasie II. brano monarchię austryacką, więc tom I. w tym porządku, że w pierwszym półroczu oba arcyksięstwa Austryackie, księstwa Tyrolu i Styryi i królestwa Illyryi Dalmacyi i Lombardzko-weneckie, razem str. 95, w drugiem królestwo Czeskie, margrabstwo Morawskie, Szląsk, Galicyę, Węgry, Siedmiogród, Kroacyę, Slawonię i Pogranicze wojskowe. Mapa monarchii całej, Czech i arcyks. Austryackich, odpowiadały ówczesnemu stanowi typografii; były cieniowane, a tylko granice kolorowane. Błędnie objęto na mapie całej monarchii Wielkie ks. Krakowskie w granice państwa. Książka systematycznie ułożona, była przepełnioną szczegółami w zakresie oro-i hydrografii, jak i topografii. W każdym kraju koronnym wyliczano wszystkie obwody, a w nich po 3 do 4 miast, niekiedy nawet wsi, przy każdem zaś wymieniano sławniejsze budynki, urzędy, pomniki, fabryki i szkoły,

n. p. w powiecie złoczowskim, prócz siedziby cyrkułu: Brody, Busk i Białykamień. Na klasę III. był przepisany drugi tom, mianowicie na pierwsze półrocze 96, na drugie 69 stronic, na IV. kl. tom trzeci, a to na pierwsze półrocze 74, na drugie 81 stronic, na V. klasę tom czwarty, więc na pierwsze półrocze 83, na drugie 106 stronic. Pierwsze trzy tomy są przeładowane nazwiskami drobnych miasteczek, nie mających ani historycznego, ani handlowego znaczenia i gościńcami, które miały takie znaczenie, jak dzisiaj koleje żelazne. Tom czwarty mieścił już mniej nazwisk, a więcej charakterystyk.

Atlas o 36 mapach kosztował oprawny 6 złr. 10 kr. m. k., ale można było nabywać także osobno mapy po 10 kr.

Geografii uczono bardzo wiele, a ponieważ przy egzaminach półrocznych i rocznych należało wymienić wszystkie szczegóły, przeto powtarzano ustawicznie, by nie uronić, czego się na pamięć wyuczono. Także i mapy były przepełnione szczegółami, które egzaminowany uczeń musiał wskazywać. Najwięcej też narzekali uczniowie na ten przedmiot.

Mniej zachowało się utyskiwań na obarczenie nauką historyi, zapewne dlatego, że ten przedmiot więcej zajmował i zaciekawiał młodzież, a zamiłowani w nim nauczyciele umieli go ponętnym wykładem urozmaicić i ułatwić, niezamiłowani zaś zaniedbywali go i mało wymagali. W gimnazyum nie uczono historyi powszechnej w pragmatycznym związku, ale historyi państw. Rozpoczynano w klasie drugiej od historyi austryackiej. Na klasę trzecią była przepisana historya Niemiec, na czwartą dzieje reszty państw europejskich, a na piątą innych części świata. Postępowano zatem równolegle z nauką geografii i także od rzeczy bliższych do dalszych. Tom IV. obejmował historyę odkryć i osad europejskich; dziejami państw azyatyckich mało się zajmowano. Podręcznik ma napis: Lehrbuch der neuern Staatengeschichte. Wien. Tom I. na klasę II. liczy 278 str., tom II. na kl. III. str. 191, tom III. na kl. IV. str. 218, tom IV. na kl. V. str. 139. W instrukcyi, dodanej do tomu pierwszego, polecono, by nauczyciel opuszczał ustępy odzna-

czone drobniejszym drukiem, prócz opowiadających zdarzenia w kraju koronnym, w którem się gimnazyum znajdowało. Ustępy takie zajmowały około trzeciej części książki. W dalszych tomach różnicy w druku nie było. Podręcznik jest napisany sposobem opowiadającym, ale pełny faktów drobnych, nie mających powszechnodziejowego znaczenia. W historyi monarchii austryackiej jest ich więcej, niż w książce, używanej dzisiaj w kl. VIII. Jakąż trudność musiał ten podręcznik sprawiać uczniom w porównaniu z dzisiaj używanymi w klasach niższych! W wydaniu, które mam w ręce (z r. 1840) doprowadzono opowiadanie do r. 1835. Materyał, który w każdem półroczu miał być przerobiony, był w każdym tomie oznaczony w sposób mechaniczny, to znaczy, że na każde półrocze brano mniej więcej połowę książki.

W klasie trzeciej zmieniały się podręczniki dla nauki religii i języka łacińskiego i przybywała nauka języka greckiego.

Dla nauki religii na kl. III. i IV. był przepisany podręcznik: Lehrbuch bey dem katholischen Religions-Unterrichte für die oberen Grammatical-Classen an den k. k. österreichischen Gymnasien. Kostet ungebunden 36 kr. C. M. Wien. 1836. str. 272 §. 290. Prócz wstępu o urządzeniu świata i istnieniu Boga, dzieliła się ta książka na cztery części: o stworzeniu świata i przeznaczeniu człowieka, str. 1—21, o skutkach grzechu pierworodnego, str. 22—34, o odkupieniu, str. 43—203, i o kościele, str. 204—272. Każda część rozpadała się na rozdziały, i tak część I. na 4: o stworzeniu ziemi, o własnościach i przeznaczeniu człowieka, o aniołach i o Bogu; część II. na 3: o pierwszych rodzicach, o grzechu pierworodnym i jego skutkach, o Odkupicielu i przepowiedniach Jego przyjścia, i o przygotowaniu ludzi przez Boga na przyjęcie Odkupiciela; cz. III. ma 6 rozdziałów: życie Chrystusa Pana, dowód ze słów Chrystusa Pana, że był obiecanym Mesyaszem, nauka Chrystusa Pana o naturze i istocie Boga, nauka Chrystusa Pana o naszych obowiązkach względem Boga, bliźnich i siebie, jako też o cnocie i grzechu, wreszcie nauka Chrystusa o zmartwychwstaniu, o boskiej pomocy do dobrego, o Jezusie

Chrystusie, jako wzorze do naśladowania i Odkupicielu. Część czwarta składa się z 4 rozdziałów: o założeniu i urządzeniu Kościoła św., o Świętych obcowaniu, o św. Sakramentach i przykazaniach kościelnych. Książka dosyć jasno i łatwo napisana jest przepełniona przystępnie przełożonymi cytatami z Pisma św. starego i nowego zakonu, tchnie jednak duchem racyonalistycznym, który wówczas wszechwładnie panował. Materyał był prawie tensam, co dla klas niższych, ale przeprowadzenie było obszerniejsze i gruntowniejsze. Uczeń poznawał z tej książki nie tylko zasady wiary, miał nie tylko wierzyć, ale także wyrozumować, dlaczego tak, a nie inaczej wierzy. Z powodu stanu umysłowego młodzieży tych klas była więc książka za trudną i zmuszała do pamięciowego wyuczenia się i ciągłego powtarzania. Materyał dzielono mechanicznie. Według zapisku skreślonego ręką ucznia w książce, którą miałem, brano w klasie trzeciej do str. 131. §. 166., a w klasie IV. resztę. Nic nie opuszczano, ani nie dodawano, są jednak ślady, że nauczyciel każdy paragraf wyjaśniał.

Gramatyka łacińska dla klasy trzeciej i czwartej miała tytuł: Grammaticae latinae pars altera. Venalis est in albis 32 Cr. C. m. In Charta dens. cum dorso corio vestito 38 Cr C. M. Vindobonae 1844 str. 237. Treść książki jest następująca: str. 1—45 zawiera Additamenta, tworzące powtórzenie i uzupełnienie etymologii z I. cz. gramatyki. Syntaxis składa się z wstępu (Prolegomena), str. 46. i 47., poczem dzieli się na 3 części: Sectio prima (str. 48—124): de recta constructione grammatica ma rozdziały: I. de primis linguae latinae elementis, II. de nominibus substantivis eorumque casibus, III. de adiectivis, IV. de pronominibus V. de verbis i VI. de particulis. Sectio altera (str. 125—153) de orationis puritate dzieli się na rozdziały: I. de orationis puritate generatim, II. de puritate quoad vocabula singula, III. de puritate quoad vocabulorum significatum, V. de puritate quoad formam et constructionem, VI. de puritate quoad ordinem, VII. de puritate quoad nexum. Sectio tertia: de orationis elegantia (str. 154—184) ma rozdziały: I. de orationis elegantia generatim, II. d. e. in vocabulis singulis eorumque commutatione, III. de copia verborum,

IV. de brevitate orationis. Następują cztery dodatki: Appendix I. de prosodia (str. 185—208), versus memoriales de syllabarum dimensione, (str. 209—211), appendix II. exercitia styli, de definitione, de descriptione, de narratione, de colloquio i de epistola; app. III. de calendario romano (str. 220—223); app. IV. indiculus vocabulorum synonimicorum (str. 224—237) i deutsche Synonimen (str. 238—244).

Rozkład na kl. III. i IV. był taki, że w kl. III. w 1. półr. brano prolegomena, 1. i 2. rozdział syntaksy i powtarzanie etymologii, w 2. rozdział 3, 4, 5 i 6 i o kalendarzu rzymskim, zatem do str. 125 i 220—223: w klasie IV. w 1. półroczu sectio II. i synonimikę łacińską i niemiecką, a w 2. półroczu resztę. De styli exercitiis rozłożone było na oba półrocza. Jaki stosunek zachodzi między tym podręcznikiem a sławnym Alvarem, nie miałem sposobności przekonać się. Jest systematycznie, jasno i łatwym językiem napisany, wymagał jednak uczenia się na pamięć z powodu swej zwięzłości, zaco dawał uczniom gruntowną znajomość języka. Nie można zaprzeczyć, że wielu części łatwiej można się nauczyć przygodnie na przykładach, przy czytaniu autorów.

Do ćwiczenia była dla kl. III. Chrestomathiae latinae pars prior (Vindobonae 1847. Cena 23 kr. str. 223). Książka na klasę trzecią składała się z Apophtegmata i wyjątków z Aureliusza Wiktora, Eutropiusza, Cor. Neposa (Epaminondas) Justina, Pomponiusza Meli, Jul. Cezara (Bell. gall. IV i VI) Cycerona (Epist. ad Tironem) Velleiusa Paterculusa, Valeriusa Maximusa i Curtiusa. Nadto obszernej książki nie przeczytano w ciągu roku, zadawano jednak wiele na domową lekturę.

To samo powiedzieć należy o książce Chrestomathiae latinae pars posterior ad usum studiosae iuventutis quartae grammaticae classis. Vindobonae (str. 399. Przedruk z r. 1840). Treść składała się z całej prawie wojny jugurtyńskiej Sallustiusza, z wyjątków z pism L. Aeneasa Florusa, z pamiętników Cezara o wojnie domowej, z wyjątków z historyi Liwiusza, z Germanii Tacyta, Cycerona Somnium Scipionis, z ustępów z Swetoniusza, Pliniusza starszego, z pism Seneki i listów Pliniusza młodszego (do str. 356), poczem szły dystychy Dionysiusza, Catona, de Filemone et Baucide Owi-

dyusza, jego listy z Pontu i Horacyusza ody V. 1. 2. Książkę zamykały poezye niemieckie: kilka bajek, idylla, epigramaty, charaktery osób z Mesyady i elegia.

Zakres nauki języka greckiego był mały, uczono tego języka po łacinie, a podręcznik nosił napis: Brevis grammaticae graecae sectio prima. Vindobonae 1840. Książka ta, przeznaczona na klasę III. i IV. składała się z gramatyki (str. 3—75), przykładów do tłómaczenia z języka greckiego, zwanych Lectiones graecae str. 76—106, preparacyi do tych przykładów, zwanej Commentarii in lectiones, str. 106—118, i słownika, str. 119—143, ułożonego podług części mowy i odmian.

Z części gramatycznej przerabiano w klasie trzeciej w pierwszem półroczu rozdział I., zawierający odmianę rzeczownika, przymiotnika, stopniowanie przymiotników i liczebniki, do str. 20, w drugiem rozdział 2. i 3, więc zaimek, odmianę słowa εἰμι, verba pura, contracta i liquida t. j. do str. 44. W klasie czwartej brano w pierwszem półroczu rozdział 4. do 7. t. zw. verba na μι, εἶμι, i inne na μι, przyimki, przysłówki i spójniki, zatem do str. 56, przyczem powtarzano materyał z klasy trzeciej; w drugiem półroczu składnię: rodzajnik, zaimek, składnię zgody, składnię rządu, infinitiv., particip., o partykułach, iloczasie, dyalektach i szczegółowiej o dyalekcie jońskim i atyckim, wreszcie powtarzano niektóre nieprawidłowe słowa z sztucznie dorobionymi tematami dla zapamiętania form, do str. 75. Ten materyał gramatyczny ograniczał się do najniezbędniejszych przy tłómaczeniu wiadomości i tworzył tylko pierwszą podstawę, która miała być przez tom drugi w klasach V. i VI. rozszerzoną i umiejętnie pogłębioną.

Lectiones składały się z progymnasmata t. j. 12 ustępów, zawierających najprzód formy, n. p. rzeczownik z przymiotnikiem, potem krótkie i łatwe, luźne zdania (stron 4), dalej Sententiae variae 18 ustępów ($14\frac{1}{2}$ stron), więc przysłowia i zdania mędrców greckich, Narrationes (8 stron), i Mithologia, powiastki o bożkach greckich. Dwa ostatnie ustępy napisane były wierszem. Książkę kończyła modlitwa Pańska, Pozdrowienie anielskie i Skład apostolski.

Grammaticae grecae sectio altera in usum classium humanitatis (Vindobonae 1840 str. 195) miała tensam podział, co tom pierwszy, nie podawano jednak paradigmatów, tylko odwoływano się do tomu I. W klasie piątej powtarzano i uzasadniano materyał naukowy do verba na μι (do str. 64), w klasie szóstej do końca. Podział więc był nierówny, wynikający stąd, że w klasie szóstej nie było potrzeba tyle powtarzać. I w tej części podawano reguły kategorycznie i ograniczano się do najczęściej napotykanych zjawisk językowych, pominięto zaś zupełnie zagadnięcia filologiczne, niezrozumiałe dla uczniów. Książeczka ta, wyróżniająca się od innych wyraźnym i szerokim drukiem, była dobrą, ale jak wogóle cała ówczesna nauka języka greckiego pomijała naukę o akcencie. Czytanka grecka dla klasy piątej p. t. Griechisches Lesebuch f. d. Humanitäts-Classen in den Gymnasien der österreichischen Staaten. Erster Theil (Wien 1836)[1]) mieściła we wstępie (stron VIII) krótkie życiorysy piętnastu autorów greckich, z których były wybrane ustępy. Znajdujemy tu 30 bajek Ezopa, 14 opowiadań Eliana, 20 opowiadań Polyena, 63 Plutarcha, 2 Atenaiosa, ze Strabona 12 opisów geograficznych ogólnych, 33 o Europie, 16 o Azyi, 10 o Afryce, 17 opowiadań i anegdot obyczajowych ze Stobaiosa, 7 charakterystyk obyczajowych Empirikusa, 7 ustępów historycznych z Diodora sycylijskiego, 1 z Dionyzosa z Halikarnasu, 24 opowiadań mitologicznych z Apollodora, 6 opowiadań i 7 dyalogów Lucyana, 6 ustępów z Herodota, 36 z Memorabiliów Ksenofonta i 20 ustępów z Isokratesa. Dodany słownik zajmował 154 stronic (od 250—404.)

Tom II na klasę VI[2]) miał XVI stronic wstępu, zawierającego bardzo krótkie wiadomości o życiu i pismach autorów greckich, 268 str. tekstu i 172 stron słownika. W tekscie mamy 50 gnom i 80 epigramatów różnych autorów, 12 bajek Babiriosa, 31 opowiadań z Hesioda, 19 ustę-

[1]) Wyd. to kosztowało nieopr. 1 zł. 5 kr. M. K., przedruk z. r. 1847 nieopr. 36 kr. oprawny 45 kr. M. K.

[2]) Tytuł Griechisches Lesebuch f. d. Humanitäts-Classen in d. Gymnasien d. österr. Staaten. Zweyter Theil. (Ungebunden 42 kr. C. M. Geb. in ledernen Rücken 48 kr. C. M. Wien 1847.)

pów z sielanek Teokryta, wyjątki z całej Iliady (100 str.) i Odysei (str. 158—172), 3 idylle Teokryta w całości, 2 Biona, 2 Moschusa, Wiosnę przez Meleagra, elegię Kallinosa, 3 elegie Tyrteusza, 1 Mimnerosa, 1 Solona. Dalej 8 hymnów Homera, 6 Orfeusza, 12 skolii różnych autorów, 12 ód Anakreonta, 2 Teokryta i wyjątki z dramatów, mianowicie chóry z Eschyla, Sofoklesa, Hekuby Eurypidesa i ustęp z Plutusa Arystofanesowego. O ile zatem część pierwsza uwzględniała prozę, o tyle druga poezyę i to obszernie liryczną, dzisiaj zaniechaną. Dążenie postępowania od rzeczy i pojęć uczniowi bliższych i zrozumialszych do dalszych i trudniejszych jest widocznem, wybór atoli nie zawsze był szczęśliwy: szukano nie tylko piękna, ale zarazem kształcącej i podnoszącej umysł myśli, a równocześnie chciano zapoznać ucznia z całą literaturą grecką, chociażby na małych ustępach, jak to zresztą dzieje się i dzisiaj przy nauce literatur nowoczesnych. Wydanie było staranne, ale akcentów nie pisano, słownik nie zawierał wyrazów, które się znajdowały w słowniku części pierwszej. Że przy bardzo małej ilości godzin wyczerpać książki nie było można, jest rzeczą naturalną, liczono więc na naukę prywatną, którą polecano.

Do nauki języka łacińskiego była przepisaną dla klas humanistycznych książka: Institutio ad eloquentiam (Venalis in albis 20 Cr. C. M. In charta densata cum dorso corio vestito 26 Cr. C. M. Vindobonae 1847 str. 206). Rozkład książki był następujący: po wstępie, prolegomena str. 1 i 2, rozpoczynała się część pierwsza do str. 64., podzielona na ośm rozdziałów: 1. de stylo in genere, 2. de tropis, 3. de periodis, 4. de numero oratorio, 5. de figuris, 6. de stylo poëtico z dodatkiem: Anhang von der deutschen Metrik (str. 31—38), 7. de aliis styli divisionibus, 8. de styli praesidiis. Część druga, nazwana ogólnie de scriptionum generibus, rozpadała się na dwanaście rozdziałów: 1. de narratione, 2. de fabula aesopica, 3. de epistolis, 4. de carmine didactico, 5. de satyra, 6. de epigrammate, 7. de idyllis, 8. de elegia, 9. de carmine lyrico, 10. de oratione, 11. de dramate, 12. de epopoeia. Rozdział na klasy był taki, że w V. klasie brano w pierwszem półroczu część I. (do str. 64) i połowę mitologii, w drugiem z części II. do idylli (str 82).

i resztę mitologii; w klasie VI. rozdziały o elegii, liryce i mowie, w drugiem o dramacie i epopei.

Wprawy i uzasadnienia reguł gramatycznych nabierali uczniowie przez tłómaczenie ustępów z autorów łacińskich, objętych dziełem Selecta latinae orationis exemplaria i Sammlung deutscher Beyspiele zur Bildung des Styls. (Wien. tom. I 268 str. t. II 268 str.) Oba te dzieła uzupełniały się; ich tomy pierwsze były przepisane na piątą, drugie na szóstą klasę. Tom I. książki Selecta latinae orationis exemplaria zawierał wzory mów, głównie Cycerona, lecz także innych mowców, tom II. wzory poezyi, więc część Eneidy, ustępy z przemian Owidego, Bukoliki, niektóre elegie Owidego i ody Horacego. [1]) W pierwszym tomie Sammlung deutscher Beispiele etc. dano pod godłem longum est iter per praecepta, brevis et officax per exempla 1. porównania, 2. opowiadania prozaiczne i poetyczne a) poważne, b) żartobliwe, 3. opisy i charakterystyki prozaiczne i poetyczne, 4. bajki i allegorye, 5. listy prozą i wierszem 6. poematy dydaktyczne, 7. satyry, 8. epigramaty i 9. sielanki. Tom drugi mieścił elegie, z liryki, hymny, ody, dytyramby i pieśni, 4 mowy, z dramatów, jako wzór tragedyi, Lessinga Philotasa, komedyę Engela Der Edelknabe i dramat Goethego Iphigenie auf Tauris. Dla wyjaśnienia zasad poezyi epicznej podano wyjątki z Mesyady i 3 sielanki Pichlerowej. Oba tomy kończyły się krótkiemi wiadomościami o życiu autorów, z których wzięto przykłady.

Algebrę rozpoczynano w klasie V. pojęciami wstępnemi, brano dalej działania liczbami algebraicznemi całemi, o podzielności liczb, o ułamkach i działania ułamkami, wreszcie równania pierwszego stopnia o jednej i dwóch niewiadomych; w klasie VI. o proporcyach, rozwiązywanie zagadnień zapomocą proporcyi, o ułamkach dziesiętnych, potęgach, pierwiastkowaniu i równania kwadratowe. Podręcznik był napisany po łacinie: Elementa arithmeticae singularis et universalis ad usum studiosae iuventutis in classibus humanitatis, uczono jednak matematyki w języku niemieckim. Na klasę piątą przypadało 160 stronic, na VI. 132 str. Reguły i wyjaśnienia wzorów były ujęte zwięźle

[1]) Nie podaję szczegółowiej treści tych ksiąg, widziałem bowiem tylko zdefektowane egzemplarze.

i jasno, zarzucić jednak można téj książce, że podawała mało przykładów.

Dla klasy szóstej mamy jeszcze przedstawić podręczniki do nauki religii, geografii i historyi starożytnej.

Leitfaden zum Religions-Unterrichte für die zweyte Humanitäts-Classe an den k. k. österreichischen Gymnasien als nächste Vorbereitung zum philosophischen Religions-Studium. (Opr. 29, nieopr. 24 kr. M. K.) Wien 1839 str. 162. Po wstępie o przeznaczeniu człowieka, w którem jest mowa o człowieku jako istocie moralnej, posiadającej wolną wolę i rozum (§. 1—21. str. 16.), rozpoczyna się właściwa nauka religii, podzielona na szesnaście rozdziałów. Rozdział pierwszy mówi o religii wogóle, więc o potrzebie religii teoretycznej i praktycznej (do str. 24), drugi o potrzebie religii ze względu na poznanie obowiązków względem siebie i bliźnich i na obyczajność (do str. 35), trzeci o przyczynach niewiary (do str. 41), czwarty o potrzebie religii objawionej (do str. 58), piąty i szósty zawiera dowody, że religia chrześcijańska została rzeczywiście objawioną (do str. 77), siódmy traktuje o autentyczności i całości Pisma św. nowego a ósmy starego zakonu (do str. 98), rozdział dziewiąty do trzynastego przeprowadza dowody prawdziwości i boskości chrześcijańskiej nauki z proroctw, cudów, treści nauki, rozumu i rozszerzenia wiary św. (do str. 137), czternasty i piętnasty mówi o źródłach poznania i objawienia chrześcijańskiego, o Piśmie św. i tradycyi Kościoła (do str. 153), ostatni o nieomylności nauki Kościoła. Książka jasno, przystępnie i logicznie napisana, pobudzać musiała młodzież do myślenia i zastanawiania się, memorować jej nie było potrzeba i była dobrem przysposobieniem do studyum filozoficznego.

Lehrbuch der alten Staaten- und Völkergeschichte. (Für die zweyte Humanitäts-Classe der k. k. Gymnasien. Wien 1848. Opr. 33. kr., nieopr. 27. kr. M. K. str. 278) napisany pragmatycznie jest przepełniony datami i faktami, które na rozwój oświaty nie wywarły większego wpływu, n. p. nazwiskami królów assyryjskich, baktyryjskich, póżniej fenickich, pergamejskich i t. p. Historya Grecyi i Rzymu jest obrobioną obszernie i zajmująco, rozwój kultury uwzględniono.

Zakres nauki zgadzał się zatem z dzisiejszym. W pierwszem półroczu brano do bitwy pod Cheroneą (str. 138), w drugiem historyę Macedonii i Rzymu do upadku państwa zachodnio-rzymskiego.

Kurzer Entwurf der alten Geographie (Wien 1832, str. 115) ma dobry podział i jest jasno napisany, ale, jak wszystkie ówczesne podręczniki szkolne do nauki geografii i historyi, przepełniony nazwiskami drobnych gór, rzek i miast, bez których uczeń mógł się snadnie obejść przy nauce historyi i czytaniu autorów starożytnych.

Z tego, co pierwej o klasyfikacyi i egzaminach powiedziałem i co z przeglądu podręczników szkolnych wynika, łatwo wnosić, że jakkolwiek matetryał naukowy był mniejszy w dawnych sześciu klasach gimnazyalnych, aniżeli w dzisiejszych sześciu niższych klasach, to znowu nie podawano go w tak przystępnej, jak obecnie, formie, wymagano zaś ścisłej, trwałej i gruntownej wiedzy. Że zaś młodzież nie była i nie mogła być pojętniejszą i lepiej od dzisiejszej rozwiniętą, dlatego miała bardzo dużo pamięciowej pracy. Rezultaty osięgano dobre, świadczą o tem całe zastępy nie tylko światłych i rozumnych, ale bystrych ludzi, dzięki dobrej zasadzie dydaktycznej, żeby nie uczyć wielu rzeczy naraz, ale jedne po drugich. W owym czasie można było taki sposób nauki przeprowadzić, gdyż życie umysłowe nie biło tak szybkiem tętnem jak dzisiaj, a uczeń, poprzestający na kilku klasach, potrzebował mniej różnych wiadomości, niż obecnie. W szkole przesiadywał uczeń krócej, aniżeli dzisiejszy, za to jednak główna część pracy, przydzielona teraz szkole, spadała na dom. W języku łacińskim przewyższali ówcześni uczniowie dzisiejszych, pisali wolne wypracowania, zwane kompozycyami, w tym języku i w mowie władali nim dosyć swobodnie, zato język grecki i ojczysty były zaniedbane. Gdy przeto rozwinęły się szybko literatury języków nowożytnych, a pod wpływem rozkwitu nauk przyrodniczych i wynalazków zmieniły się potrzeby życia, musiała ta szkoła uledz znacznym zmianom.

ROZDZIAŁ VI.

Studyum filozoficzne.

Studyum filozoficzne było odrębną szkołą, a opisuję je tutaj dlatego, że było pozornie połączone z tutejszem gimnazyum, a po organizacyi z r. 1849 zamieniło się na klasę VII. i VIII. gimnazyalną. Należało właściwie do uniwersytetu i gdzie był uniwersytet, tam było z nim połączone, tworzyło jednak pośredni zakład naukowy między gimnazyum a studyum teologicznem, prawniczem i lekarskiem. Kto nie ukończył filozofii z dobrym postępem, nie mógł uczęszczać na te trzy wydziały. Ze względu atoli, że na kursach filozoficznych odpadało bardzo wielu uczniów przy egzaminach, jakoteż z uwagi na trudności komunikacyi, zatrzymano kursa filozoficzne przy gimnazyach, które były niegdyś uniwersytetami[1]), i w miastach, w których utrzymywały się dalej wydziały teologiczne lub prawnicze. Tak po zniesieniu tych kursów przy gimnazyum akademickiem we Lwowie[2]), istniały one w początku naszego wieku w Galicyi tylko przy uniwersytecie lwowskim i w Zamościu[3]), następnie otwarto je w r. 1820 w Przemyślu, w r. 1824 w Tarnopolu, a wkońcu w r. 1830 w Tarnowie. Bukowina, podlegająca do r. 1849 gubernium lwowskiemu, miała jedno gimnazyum z filozofią w Czerniowcach. Dyrektorem filozofii w Przemyślu był ks. biskup przemyski, najpierw rzym. kat., wkońcu gr. kat., wicedyrektorem jeden z kanoników gremialnych; w Tarnowie i Czerniowcach był dyrektorem

---

1) W Lombardyi skasowano kilka uniwersytetów, u nas w Zamościu.

2) Zniesiono w r. 1784, później wznowiono i zniesiono znowu w r. 1815.

3) Do r. 1809.

starosta, wicedyrektora nie było; w Tarnopolu przysługiwało do r. 1828 kierownictwo ks. arcybiskupowi lwowskiemu obrz. rzym. kat., na którego ręce przysyłał rząd wszelkie rozporządzenia[1]), wykonywał je jednakże faktycznie prowincyał Jezuitów. Od r. 1829 piastował godność dyrektora każdorazowy prowincyał, a wicedyrektora rektor kolegium Jezuitów. Od tegoż czasu znajdujemy tu jeszcze godność prefekta wyższych studyów, którą sprawuje jeden z ks. profesorów.

W organizacyi z r. 1805 i nowym planie naukowym z r. 1826[2]) rozróżniano trzy klasy kursów filozoficznych i tyleż stopni przedmiotów. Do pierwszej należały kursa filozoficzne połączone z uniwersytetami, w których wykładano przedmioty obowiązkowe, względnie obowiązkowe i nadobowiązkowe; do drugiej, połączone z wydziałami teologicznymi lub prawniczymi, wykładano w nich prócz obowiązkowych jeszcze trzy przedmioty nadobowiązkowe; do trzeciej te, w których były katedry tylko obowiązkowych i dwóch nadobowiązkowych przedmiotów.

Przedmiotami obowiązkowymi dla każdego, chcącego kształcić się w którymkolwiek z trzech wydziałów uniwersyteckich, „czyto z powodu materyalnych korzyści, czyteż, że rozwijały wyższe siły myślenia“ były: nauka religii, filozofia, matematyka, fizyka i filologia łacińska. Do drugiej klasy zaliczono przedmioty, „które wprawdzie w ogólnem uczonem wykształceniu są mniej lub więcej ważnymi, a przeto pożytecznymi dla wszystkich kształcących się, jednakowoż nie w tym stopniu, by uważać dowód z ich znajomości za nieodzowny warunek do przystąpienia do studyów wydziałowych.“ Te przedmioty były więc względnie obowiązkowymi dla stypendystów, dla uwolnionych od opłaty szkolnej i dla konwiktorów, utrzymywanych kosztem skarbu, a przynajmniej dwa z nich, to jest historya powszechna i historya naturalna musiały być w każdym zakładzie wykładane. W miastach, posiadających wydziały teologiczne, n. p. w Przemyślu i Tarnowie, była nadto katedra

---

1) Rozp. gubern. z 28. marca 1826 l. 17393. Oryg. w arch. kol. Jez. w Tarnopolu.

2) Rps. urzędowy w arch. Koleg. Jezuitów w Tarnopolu.

pedagogii, a tylko na wydziałach filozoficznych, połączonych z uniwersytetami, wykładano inne przedmioty nadobowiązkowe, jakoto: historyę austryacką, nauki pomocnicze do historyi: dyplomatykę, heraldykę, chronologię (w Wiedniu także numizmatykę), literaturę klasyczną, filologię grecką, estetykę, historyę filozofii, gospodarstwo wiejskie, budownictwo, język niemiecki, włoski lub krajowe słowiańskie.

Tutejszy zakład był trzeciorzędnym: wykładano tylko obowiązkowe przedmioty, przez krótki zaś czas nadto gospodarstwo wiejskie. Wogóle wykłady odbywały się po niemiecku, tutaj atoli w języku łacińskim, a jedynie historyi powszechnej i ekonomii wiejskiej po niemiecku. Z tego powodu wykładano tutaj do r. 1836 filologię łacińską jako przedmiot nadobowiązkowy, nie obawiano się bowiem, żeby uczniowie stracili znajomość tego języka, wyniesioną z gimnazyum, później na mocy najwyższego rozporządzenia z dn. 15. grudnia 1835 p. 10 zniesiono[1]) katedrę religii i języka łacińskiego. Kurs od r. 1805 był dwuletni, przedtem trzechletni. Na pierwszym roku wykładano naukę religii w 2., teoretyczną filozofię t. j. psychologię, logikę i metafizykę w 5., matematykę i geometryę w 7., język grecki w 1. i historyę naturalną w 3. godzinach tygodniowo; na drugim religię w 2., filozofię praktyczną, czyli etykę w 4., fizykę w 8., historyę w 3. i język grecki w 1. godzinie tygodniowo[2]).

Od głównych przedmiotów nazywano w codziennem życiu pierwszy rok filozofią lub logiką, drugi fizyką.

Na profesorów kursów filozoficznych powoływano taksamo jak dzisiaj na kadedry uniwersyteckie mężów, posiadających doktorat, a znanych z zamiłowania nauki i napi-

---

[1]) Z komunikatu gubern. z dn. 29. marca 1836 l. 26781. Dosłowny odpis znajduje się także w Kronice gimnazyalnej.

[2]) Powyższe liczby podano na podstawie ogłoszenia drukowanego: Ordo publicarum praelectionum in instituto philosophico tarnopoliensi patribus S. J. commisso habendarum. Anno scholastico 1824. Leopoli 1824. Typis Pillerianis. Według przepisu rządowego powinno było być na pierwszym roku historyi naturalnej 4., na drugim filozofii 5., historyi powszechnej 5. i języka łacińskiego 2 godziny tygodniowo. Dla greckiego języka nie przepisano liczby godzin.

sanych dzieł. Zwykle jednak składali egzamin konkursowy, podobnie jak nauczyciele gimnazyów. Studyum filozoficzne tutejsze było prywatnem, z charakterem publiczności[1]), a profesorów powoływał prowincyał Jezuitów w porozumieniu z kolegium profesorów, z grona najzdolniejszych i naukowo pracujących członków Towarzystwa. Pierwsi, którzy tutaj wykładali, nie byli nowicyuszami w zawodzie, lecz mieli za sobą długoletnią praktykę z akademii połockiej lub petersburskiej; o późniejszych znalazłem wzmianki w Kronice gimnazyalnej, że się po kilka lat do wykładów sposobili.

Zakres wykładów był w planie naukowym dosyć dokładnie oznaczony; wydano nawet niektóre podręczniki w Nakładzie książek szkolnych wiedeńskim, które nie krępowały jednak nauczycieli i służyły głównie uczniom do powtarzania wykładu. Profesorowie wykładali też najczęściej z własnych rękopisów lub według wydanych przez siebie dzieł. Z tego powodu przegląd podręczników jest tu mniej zajmującym, a przedstawiam go dlatego, że z podręczników najlepiej poznać można zakres nauki. Z religii wykładano w pierwszym roku dogmatykę ogólną, w drugim dogmatykę szczegółową i etykę. Podręcznik J. Frint'a Systematischer Religionsunterricht für die Kandidaten der Philosophie, wydany w r. 1821[2]) został później przełożony (1826)

---

[1]) Reskr. kom. nauk. nad. z 23. stycz. 1824 l. 433. konkomitowany ordynaryatowi lwowskiemu przez indors. gub. 3. kwiet. 1824., odesłany z pismem ordynaryatu Collegio professorum Philosophiae tarnop. 3. maja 1824. Oryg. w Arch. kol. Jez. w Tarnopolu.

[2]) Znalazłem tylko wydanie trzecie z r. 1813—1820. Tytuł brzmi: Handbuch d. Religions-Wissenschaft für die Kandidaten der Philosophie. Duże dzieło składa się z trzech części po dwa tomy i nie jest skończone. T. I. liczy 394, II. 411, III. 551, IV. 557, V. 676, VI. 584 stron. Autor zakreślił dzieło dla trzechletnich kursów, musiał się jednak spotkać z zarzutem, że jest za obszerne i polemizuje z tem zdaniem w przedmowie do t. II. pag. XI. n., wkońcu w przedmowie do t. VI. pag. VIII. przyrzekł wydać wyciąg. Autor jest zwolennikiem obszernych podręczników, którychby się młodzież nie mogła uczyć bezmyślnie na pamięć. Dzieło jest napisane ze stanowiska filozoficznego przystępnie i zajmująco, wątpię jednak, czy przy dwóch godzinach tygodniowego wykładu zdołałby je kto wyczerpać. Wyciągu i tłómaczenia łacińskiego nie mogłem dostać, co dla mnie nie było rzeczą aktualną, gdyż w tutejszym zakładzie tego przedmiotu nie wykładano. Zastępowały naukę egzorty.

przez J. Schrotta na język łaciński. Miał 3 tomy: pierwszy obejmował materyał przepisany dla pierwszego, drugi i trzeci dla drugiego roku.

Filozofię wykładano na podstawie J. C. Likawetza: Elementa philosophiae. Graeciis 1820. W pierwszym roku przerabiano materyał tomu I., II. i III., w drugim tomu IV. W roku 1835 wydano w Wiedniu Lehrbuch der Philosophie w dwóch tomach, którym tamto zbyt obszerne dzieło zastąpiono. Tom I. zawierał wstęp do studyum filozofii, §. 1—21., str. 1—15., zarys psychologii empirycznej §§. 90., str. 16—66., logikę formalną §§. 133. str. 67—154., i metafizykę §§. 40. str. 155—182. Rozdziały metafizyki traktowały o niecielesności duszy ludzkiej, o wpływie wzajemnym ciała i duszy, o Bogu jako absolucie i najdoskonalszej istocie i o racyonalnej kosmoteleologii. Tom drugi obejmował etykę w 197 §§. na 145 str. Zakres nauki logiki i psychologii jest w dzisiejszych podręcznikach cokolwiek obszerniejszy, natomiast zaprowadzenie nauki etyki byłoby i dzisiaj bardzo pożądane, szczególniej w zakładach, w których uczęszcza wielu izraelitów, gdyż ci nie uczą się etyki chrześciańskiej.

Matematykę wykładano na podstawie skryptów profesora, lecz podstawą była książka prof. uniwersytetu lwowskiego Kodescha Franc. Elementa matheseos purae in usum iuventutis academicae galicianae. Viennae 1818—1820. T. I. obejmował arytmetykę i algebrę, str. 276, tom II. geometryę, str. 444 i 18 litografowanych tablic. Mamy zatem w I. tomie pojęcia wstępne, operacye arytmetyczne, ułamki zwykłe i dziesiętne, potęgowanie i pierwiastkowanie jedno- i wielomianów, o ilościach urojonych, proporcyach, regułę trzech, spółki, łańcuchową, logarytmy, algebrę, równania, progresye, permutacye i kombinacye. W tomie II. prócz wiadomości wstępnych i zasadniczych, naukę o kątach i liniach, o figurach wymiernych wpisanych w koło, o podobieństwie i przystawianiu figur, wymiar figur, planimetryę, stereometryę, pomiar powierzchni i objętości, trygonometryę i analitykę do paraboli włącznie. Podział był taki, że w pierwszem półroczu brano arytmetykę, w drugiem geometryę. Nauczyciel powinien był przy arytmetyce opierać się na

wiadomościach uczniów, wyniesionych z gimnazyum, „jednak zresztą w całym zakresie przedmiotu rozszerzać się z matematyczną gruntownością.“ Geometrya, do której odnosi się to samo prawo, była zupełnie nowym przedmiotem. Zakres nauki zatem był ten sam, co w dzisiejszem gimnazyum wyższem, wymierzono jednak mniej czasu, gdy bowiem teraz wypada na matematykę w kl. V., VI. i VII. około 400, przypadało wówczas najwyżej 320 godzin; można było jednak przedmiot wyczerpać, gdyż nie egzaminowano uczniów w ciągu półrocza, a egzamina zajmowały mniej czasu. W uniwersytecie lwowskim wykładano od r. 1830 podług dzieła Strasznickiego-Schulza: Elemente der Mathematik Wien 1835—1838, mającego ten sam zakres.

Do nauki języka łacińskiego wydał Ficker: Chrestomathia latina in usum auditorum philosophiae anni primi et secundi. (Editio emendatior et correctior) Viennae 1833. Ze wstępu dowiadujemy się, że nauczyciel powinien był przerabiać z części filozoficznej ustępy, odpowiadające równoczesnym wykładom filozofii, aby słuchacze poznali zapatrywania starożytnych i terminologię łacińską. Podręcznik rozpada się na dwie części: historyczną i filozoficzną. W części pierwszej mamy ustępy z Cezara bellum gallicum i civile, z Sallustyusza wstęp do wojny jugurtyńskiej, z Liwiusza ks. XXI., XXII., XXIII. i XXVI., z Velleiusa Paterculusa ustępy z ks. I. i II., z Tacyta Annales ks. I., historyi ks. V. i ustępy z Agrykoli, Swetoniusza Vita C. Julii Caesaris 1—170, w części II. wyimki z pism filozoficznych Cycerona, Seneki, Herenny, Aulusa Gelliusa. Do ustępu z De finibus II., 1 dodano na końcu książki jako appendix wyimek z Ksenofonta Memorab. Socrat. ks. II., c. 2., 3. i Platona Phaedr., do ustępu z De senectute XXII Platona Phaedon c. VII-XVII. Wspomniałem, że tutaj wykładano większą część przedmiotów po łacinie, dlatego filologii łacińskiej nie uczono.

Za podstawę nauki języka greckiego służyły Antoniego Steina Lectiones grecae in usum auditorum philosophiae anni primi et secundi. Viennae 1821. Książka ta mieściła wyjątki z I. ks. Herodota: biografie Pizystratesa, Likurga i Deiocesa, z II. Sethona, z III. przyczynę wojny, z IV. Vates Scytharum, Anacharsis, Getae immortales i Scytharum

munera; z Hippokratesa Asiae natura atque incolae; z Tucydydesa ustępy z ks. I., II., III., VI. i VII.; z Xenofonta z Ekonom. de Lacedaemoniorum republica, Symposion, z Memorab., Anabasis i Cyropedyi; z Platona Protagorasa, De legibus, Politicon i De republica, z Hiparcha, ustępy z Plutarcha, Epikteta, z pamiętników M. Antoniusza, 9 urywków z Iliady, 3 z Hesioda, 1 z Teokryta, 1. idylle i 2. stronice epigramatów różnych autorów. Książkę tę polecano słuchaczom filozofii przy lekturze łacińskiej, celem utrzymania wiadomości z języka greckiego, nabytych w gimnazyum[1]).

Historyę powszechną wykładali profesorowie przeważnie z własnych skryptów. Tak ogłaszał wykłady głośny z oryginalności i uczciwości Dr. Józef Mauss we Lwowie, a tutaj ks. Jerzy Schneilin i ks. Józef Brown. Znajduję jednak, że polecano książkę Dr. Jakóba Branda: Allgemeine Weltgeschichte (Zweyte verbesserte Auflage. Wien 1825. Tekstu str. 522., regestru 32. i 5. tablic synchronistycznych.) Książka, pragmatycznie i bardzo zwięźle, a przez to oschle napisana, szczególniej w opowiadaniu dziejów północno-wschodniej Europy i państw zaeuropejskich, jest doprowadzoną do r. 1824. Dzieje kultury uwzględniał autor wśród opowiadania, a na końcu każdego okresu podawał spis wynalazków, nawet niemających cywilizacyjnego znaczenia. Na ostatnej stronie podano wiadomość o wynalezieniu Dreisyny, lampy Davyego i zupy Rumfordskiej. Pod względem politycznym jest książka dosyć bezstronną, a historyę Polski opowiada wprawdzie bardzo treściwie i krótko (n. p. 1648 do 1814 w 48 wierszach) jednak przedmiotowo. Część I., obejmująca dzieje starożytne do końca wędrówek ludów, zajmuje 246 str., część II. historyę średnich wieków od utworzenia państwa Franków przez Klodwiga do r. 1492 str. 107, część III. historyę nowożytną str. 160.

Planowi naukowemu nie ze wszystkiem odpowiadał ten podręcznik. Plan wymagał, żeby rzeczywiście doprowadzono wykład do najnowszych czasów i w tym celu polecał ograniczać wykład o dziejach starożytnych do zarysu

---

[1]) Ficker Chrestom. lat. praef. XII.

potrzebnego niezbędnie dla zrozumienia powszechno dziejowego związku, ażeby tym sposobem można więcej czasu poświęcić historyi wieków średnich i nowożytnych. Mogło się to stać tem łatwiej, że w gimnazyum w klasie szóstej obszerniej dzieje starożytne traktowano. Przy wykładzie historyi nowożytnej powinien był nauczyciel przedstawić główne zdarzenia z dziejów monarchii austryackiej i krajów koronnych, jako rzeczy najbardziej interesujące przyszłego obywatela.

Historyę naturalną wykładano ze skryptów i nie mogłem odszukać, czy był jaki podręcznik[1]). Plan naukowy żądał, żeby nauczyciel nie uważał swego wykładu jedynie za propedeutykę do studyum przyrodniczego na wydziale lekarskim, ale żeby wykład przyniósł korzyść wszystkim słuchaczom i zainteresował ich. Nauczyciel nie powinien był zajmować się abstrakcyjnemi, rozwojowi umysłowemu uczniów niezrozumiałemi badaniami, ale uogólniać i opisywać główne rodzaje według cech wspólnych wielu gatunkom, podawać systematyczny przegląd trzech państw przyrody, metodę badania i klasyfikacyę, zwracać uwagę na zjawiska krajowe, których uczniowie często nie znają, a na rzadkie i egzotyczne tylko o tyle, o ile tego przegląd całości wymaga. Zakres więc dorównywał zaledwie zakresowi obecnego niższego gimnazyum.

O ile historya naturalna była kopciuszkiem, o tyle fizyka znajdowała należące się jej uwzględnienie. W planie naukowym czytamy: „system nauki fizyki obejmuje całą zastosowaną matematykę, o ile nie potrzeba matematyki wyższej, i zasadnicze wiadomości z chemii, o ile są potrzebne do uzupełnienia i zrozumienia[2]) praw fizykalnych."

Podręczników polecano dwa: Döttleri Elementa Physicae i Baumgartnera Andr. Die Naturlehre nach ihrem gegen-

---

[1]) Prof. uniw. lwowskiego Dr. Dominik Columbus wykładał w r. 1841 podług A. Braunhofera: Lehrbuch der Naturgeschichte. Wien. I. M. Retzbach Taschenbuch str. 82.

[1]) W rps. Neuer Lehrplan d. philosophischen Studien, udzielonym gronu nauczycielskiemu z gubernium do l. 6619, a przechowanym w arch. koleg. tarnop. O. Jezuitów l. 440 napisano verständlich, następnie przekreślono i dopisano vollständig, co też przekreślono i napisano niezrozumiały wyraz „Lobständlich."

wärtigen Zustande mit Rücksicht auf mathematische Begründung. Wien 1824. Tom I. str. 260 traktował ogólne własności ciał, statykę, dynamikę i tyle chemii, ile potrzeba dla zrozumienia fizyki, tom II. str. 280. optykę, naukę o cieple, elektryczności i magnetyzmie, tom III. str. 246 astronomię i meteorologię. W r. 1831 wyszedł nadto tom uzupełniający, zawierający część matematyczną i eksperymentalną str. 1047. Dzieło to z powodu swej obszerności mogło tylko służyć profesorowi, słuchacze uczyli się ze skryptów.

Jakkolwiek nie znajduję w tutejszem Studyum filozoficznem wykładów estetyki i pedagogii, literaturę polską wykładano prywatnie[1]), to jednak wspominam o nich, bo egzaminem z estetyki musieli wykazać się kandydaci na nauczycieli humaniorów, pedagogia była przedmiotem obowiązkowym dla teologów, stypendystów i kandydatów na nauczycieli, a literaturę polską wykładano w uniwersytecie lwowskim.

Za podstawę wykładów estetyki służyło dzieło Dr. Fr. Fickera Aesthetik oder die Lehre vom Schönen und von der Kunst in ihrem ganzen Umfange. (2. Aufl. Wien 1840, str. 160). W wydaniu drugiem rozróżnił autor większym drukiem to, co uczeń koniecznie wiedzieć powinien, od tego, co służyło tylko do wyjaśnienia lub rozszerzenia wiadomości estetycznych[2]). W części ogólnej mówi autor o pięknie wogóle i o teoryi sztuki, w części szczegółowej o architekturze, rzeźbiarstwie, malarstwie, muzyce, poezyi, deklamacyi, mimice, tańcu i teatrze. Wykładano w uniwersytecie lwowskim estetykę w 5 godz. tygodniowo. Pedagogię wykładano w 2. godzinach tygodniowo podług Mildego V. E. Lehrbuch der allgemeinen Erziehungskunde zum Gebrauche der öffentlichen Vorlesungen. Wien 1811 i 1813. Tom pierwszy (str. 375) wypełniają zasady kształcenia zdolności fizycznych i umysłowych, tom drugi (str. 389) zasady kształcenia uczuć i pożądania. Dzieło oparte na bardzo obszernej literaturze, napisane przystępnie, mieści wiele prawd pedagogicznych i dydaktycznych i wskazówek dla wychowawcy, które i dzisiaj mają tę samą wartość.

---

[1]) Ob. niżej

[2]) Przedmowa do 2. wyd. p. VIII.

Wykłady gramatyki i literatury polskiej w 5. godzinach tygodniowo opierały się w uniwersytecie lwowskim na dziełach: Jakubowicza (M. Gramatyka. Wilno 1823), Słowackiego Euzebiusza (Dzieła. Wilno 1823 i 1824) i Bentkowskiego, (Historya literatury. Warszawa 1814). Jakimi podręcznikami posługiwano się w tutejszym zakładzie, nie zapisano nigdzie.

Uczniowie kursów filozoficznych używali tytułu słuchaczy, Auditores, i znacznie większej swobody, niż uczniowie gimnazyalni; wolność akademicka jednak nie była w owym czasie tak wielką, jak dzisiaj. Słuchacze przychodzili na wykłady i nabożeństwa z laskami, wolno im było stołować się w restauracyach i profesor, czytając katalog lub wywołując do odpowiedzi, dodawał zawsze przed nazwiskiem tytuł: dominus. Nie wolno im jednak było zabawiać się grą w kawiarniach i lokalach publicznych[1]), czytać romansów i książek przeciwnych religii, obyczajności, ustrojowi państwowemu, a nawet leksykonów wydanych za granicą[2]). Kar nie wymierzano, ale dawano za to zły stopień z obyczajów, co w drugiem półroczu wykluczało że wszystkich szkół[3]). Było rozporządzenie, żeby przy egzaminach oznaczano klasę według postępów ucznia w ciągu całego roku, a nie samego przypadkowego wyniku egzaminu[4]), ale wobec wielkiego zakresu przedmiotu rzadko egzaminowali profesorowie, młodzież zaś niedojrzała korzystała z wolności i odkładała pracę na ostatni czas przed egzaminami, co powodowało, że wielu nie składało egzaminu.

Egzamina odbywały się wszędzie półrocznie, w tutejszym zakładzie zaś od r. 1837 tylko raz na rok[5]). Ogólny przepis postanawiał, że egzamina mają trwać codziennie, prócz niedziel i świąt, po 6 godzin, bez przerwy między dwoma egzaminami, w ten sposób, żeby w tym czasie wyegzaminowano z przedmiotów obowiązkowych 20, a z nadobowiązkowych 24 uczniów[6]). Żądano, aby egzaminowi prze-

[1]) Dekr. Kom. nauk. nadw. z 5. maja 1823.

[2]) Dekr. Kom. nadw. z 26 sierp. 1826 l. 3883.

[3]) Dekr. Kom. nadw. nauk z 15. lipca 1823. Powód pisano w świadectwie, dekr. Kom. nauk. nadw. z 7. grud. 1824. l. 24329.

[4]) Dekr. rząd. z 27. stycznia 1827, l. 327.

[5]) Najw. rozp. z 19. marca 1836. Dekr. gub. z 14. paźdz. 1837 l. 67801.

[6]) Dekr. Kom. nauk. nad. z 31. grud. 1825 l. 8700.

wodniczył dyrektor, a był obecny prócz egzaminatora jeszcze jeden profesor, ale egzamin przez samego profesora przeprowadzony miał taką samą ważność[1]). W pierwszem półroczu składano egzamina najprzód z głównych przedmiotów, w drugiem najprzód z przedmiotów nadobowiązkowych. Kto otrzymał drugi stopień z obyczajów lub religii, nie mógł dalej być uczniem[2]). Również był wykluczonym ze szkół, kto dostał trzeci stopień z religii, matematyki, fizyki lub filozofii, a drugi z przedmiotów podrzędnych[3]). Do egzaminu przystępowali uczniowie według alfabetu po trzech razem. W wyjątkowych razach, z powodu rzeczywistej choroby, pozwalano na egzamin z początkiem nowego roku szkolnego, a jeżeli ktoś miał wszystkie stopnie pierwsze a z jednego trzeci, mógł otrzymać pozwolenie składania egzaminu poprawczego[4]). Grono profesorów mogło to uchwalić wtedy, jeżeli uznało, że przyczyną złego wyniku egzaminu nie był brak talentu[5]). Uczeń, który do egzaminu nie stanął, lub go nie złożył z przedmiotu głównego albo z religii uzyskał tylko drugi stopień, mógł rok powtarzać, jeżeli atoli w drugim roku nie otrzymał dobrego świadectwa musiał nauki porzucić.

Lekkomyślność zbyt młodej, do samodzielniejszej pracy niedojrzałej młodzieży, jakoteż nadto obszerny materyał naukowy, był powodem, że bardzo znaczna liczba uczniów przepadała już przy pierwszym półrocznym egzaminie. Porzucając dalszą naukę, udawała się ta młodzież do gospodarstwa wiejskiego, urzędów manipulacyjnych, do aptek lub na kurs chirurgiczny, a że to wypadało na Wielkanoc i młodzieńcy ci pojawiali się na zabawach, jako już dorośli, więc nazywano ich ironicznie kawalerami marcowymi. Ojcowie Jezuici jednak nie dawali tyle wolności młodzieży w tutejszych kursach filozoficznych, konwiktorów swoich pilnowali ściśle, a od wszystkich wymagali egzaminów kwartalnych, akademii i więcej się nimi zajmowali. Dlatego

---

1) Dekr. Kom. nauk. z 11. kwiet. 1829, l. 1785.

2) Dekr. Kom. nauk. z 15. lip. 1826 l. 2998.

3) Instrukcya dla dyrek. p. 13.

4) Rozp. z 15. lipca 1826 l. 2994.

5) Rozp. z 25. stycznia 1823, l. 1311.

wynik egzaminów rocznych bywał tutaj korzystniejszy, co atoli niektórym profesorom prawa we Lwowie, niechętnym Jezuitom, nastręczało powód do lekceważącego wyrażania się o uczniach, z tutejszego zakładu przybywających. Zarzut nie był słuszny, ponieważ zakład wizytowano często i nauczyciele, jak opowiem w kronice, otrzymywali częste pochwały.

Liczba słuchaczów na tutejszych kursach filozoficznych była znaczną, jednak nie stałą, albowiem oprócz uczniów, którzy ukończyli tutejsze gimnazyum, przybywało wielu z sąsiednich gimnazyów, mianowicie z Brzeżan, Buczacza i Stanisławowa. Tutaj także kończyli nauki filozoficzne nowicyusze z różnych klasztorów, zatem z zakonu Jezuitów, Bernardynów, Dominikanów, Reformatów, a nawet Bazylianów, znajdowali bowiem odpowiednie umieszczenie i kierownictwo w klasztorze Jezuitów. Natomiast uczęszczało tutaj na kursa filozoficzne bardzo niewielu izraelitów. W ciągu dwudziestu czterech lat było ich zaledwie kilkunastu, a z nich większa część poprzestała na pierwszym roku. Powodem było to, że przeważnie udawali się po ukończeniu gimnazyum na wydział chirurgiczny we Lwowie, gdyż to studyum przedstawiało we wschodniej części Galicyi, z powodu braku doktorów medycyny, prawie tesame korzyści, co ukończenie medycyny. Jeszcze przed dwudziestu laty żyło na Podolu kilku chirurgów, cieszących się bardzo wielką praktyką lekarską.

Kursa filozoficzne były umieszczone na drugiem piętrze budynku gimnazyalnego, rok pierwszy w dużej narożnej sali, teraźniejszym gabinecie fizykalnym, drugi obok, z oknami na wschód zwróconemi.

ROZDZIAŁ V.

Reforma z r. 1836 w myśl przepisów Ratio studiorum.

O. Jezuici nie byli zadowoleni ze swego położenia w Galicyi, spodziewali się, że zakon zostanie wskrzeszonym według Institutum, tymczasem w myśl zasad febroniańskich żądano, by w każdym klasztorze był osobny nowicyat, do którego wolno było przyjmować młodzież dopiero po ukończeniu filozofii i zabroniono wszelkiego znoszenia się z jenerałem, mieszkającym w Rzymie. Dlatego wniósł prowincyał ks. Świętochowski prośbę do Tronu 20. maja 1822 o usunięcie tej trudności; żądał, by dla całej prowincyi był tylko jeden nowicyat, do któregoby było wolno przyjmować młodzieńców po ukończeniu gimnazyum[1]). Gdy na tę suplikę nie uzyskał długo odpowiedzi, a zażądano od Jezuitów przysięgi, że w państwie pozostaną i że nie należą do żadnych tajnych stowarzyszeń, wniósł nowy prowincyał ks. Loeffler w czerwcu 1825 do cesarza memoryał, ażeby dozwolono Jezuitom białoruskim opuścić monarchię, skoro nie mogą uzyskać pozwolenia przestrzegania swego Institutum. Do memoryału dołączył prośbę[2]), by cesarz polecił im wypłacić na opędzenie kosztów podróży całoroczną pensyę i kwotę odpowiednią wartości budynku na konwikt, wzniesionego w r. 1822 kosztem 24.000 złr.[3]) Cesarz Franciszek I. przyjął suplikę łaskawie, robił nadzieję, że się rzeczy ułożą i paszportów wydać nie pozwolił. Tymczasem wiadomość,

---

[1]) Ks. S. Załęski, Historya zniesienia Jez. str. 464.

[2]) Ibid. 471.

[3]) Kamień węgielny pod budowę położono 3. maja 1822 r. Funduszu dostarczył ks. arcyb. Raczyński i pewien pan z Rosyi, który Ojcom był dłużnym. Annal. coleg. w arch. OO. Jezuitów.

że Jezuici mają zamiar porzucić Tarnopol, wywołała niepokój u okolicznego obywatelstwa. Obawiano się, że pięknie rozwijający się zakład naukowy upadnie, a okręg podolski zostanie znowu pozbawiony szkół. Ojcowie zyskali sobie zresztą sympatyę także biskupów, gdyż misyami podnieśli religijność i moralność, dla braku księży bardzo zaniedbanego ludu. To też 5. listopada 1825 roku wniosła szlachta tarnopolska adres do stanów galicyjskich, „aby dostojne kolegium stanowe raczyło u podnóżka tronu zanieść ich prośby i wstawić się u Najjaśniejszego Pana z prośbą najpokorniejszą o utrzymanie tych księży i o kontynuacyę przez nich edukacyi w mieście Tarnopolu zaprowadzonej[1].“ Stany otrzymały od krajowego rządu 23. stycznia 1826 r. do l. 1974 krótką odpowiedź, „że ani o zniesieniu OO. Jezuitów w Galicyi, ani też o uchyleniu onych od edukacyi młodzieży w tutejszo-krajowych szkołach znajdującej się c. k. rządom krajowym nic nie jest wiadomo[2].“

Tymczasem po hr. Taaffem został w r. 1826 gubernatorem ks. August Lobkowic, którego przodkowie założyli w Czechach trzy kolegia jezuickie i który był przychylnie usposobionym dla Jezuitów. Poparł on prośby biskupów o zatrzymanie zakonu w Galicyi, skutkiem czego wydał cesarz 18. listopada 1827 najwyższe rozporządzenie, zezwalające im na znoszenie się z jenerałem zakonu i tworzenie domów misyjnych, uwalniające w sprawach karności domowej od zawisłości od biskupów, od wystawiania rewersów, a wreszcie w punkcie czwartym oddawał studya teologiczne pod nadzór biskupa przemyskiego. „Względem zaś innych nauk, czytamy tam, w myśl swego instytutu ratio studiorum i kierownictwo tych nauk ma być poruczone przełożonym zakonu. Książki jednak szkolne podane być mają do rewizyi i aprobaty odpowiednich komisyi, równie jak egzamina szkolne odbywać się mają wedle istniejących w tem państwie przepisów[3]). Był to w tutejszem gimnazyum pierwszy punkt reformy, pierwszy acz słaby wyłom w dawnej organizacyi, wprowadzono go jednak z wielką

---

[1]) Ks. Załęski l. c. 475.

[2]) Tamże 473.

[3]) Załęski l. c. 476.

uroczystością. W dniu urodzin cesarza dnia 12. marca 1828, wszedł po nabożeństwie, odprawionem w kościele, do sali egzaminacyjnej radca gubernialny i starosta, Józef Lindemann, w towarzystwie licznie zebranej szlachty. W sali ustawiono tron pod portretem cesarskim, który otoczyli profesorowie, w głębi zaś sali, nie mogącej pomieścić wszystkich uczniów, ustawiono deputacyę klas, złożoną z premiantów i akcesistów i orkiestrę. Gdy starosta stanął u stopni tronu, zagrzmiała muzyka, poczem on odczytał dekret cesarski i złożył urząd dyrektora w ręce prowincyała ks. Alojzego Loefflera. Nastąpiły mowy najprzód ze strony Towarzystwa, poczem przemawiał uczeń drugiej klasy gramatykalnej, Erazm Korytowski, syn ówczesnego właściciela Tarnopola, następnie odczytał po niemiecku okolicznościowy wiersz imieniem kolegów, słuchacz filozofii, Piotr Starzyński. Uroczytość zakończyło odśpiewanie hymnu za cesarza[1]).

Reforma tutejszego zakładu zatrzymała się na tem na czas dosyć długi. Gubernialny prezydent, br. Franciszek Krieg von Hochfelden, był przeciwnikiem Jezuitów, polecił staroście częściej zwiedzać zakład i kontrolować egzamina w charakterze komisarza rządowego, a nawet sam zjechał do Tarnopola i przysłuchiwał się nauce w kilku klasach, poczem oświadczył profesorom, że zakład pod względem naukowym wyrównywa każdemu innemu w kraju, pod względem zaś prowadzenia się młodzieży wszystkie przewyższa[2]).

Dnia 1. marca 1835 r. zakończył życie Cesarz Franciszek I. Smutna wieść doszła do Tarnopola dopiero 7. marca z zawiadomieniem, że tron objął Cesarz Ferdynand I. W dniach 26., 27. i 28. marca odbywały się żałobne nabożeństwa za spokój duszy zmarłego monarchy. W pierwszym dniu było nabożeństwo parafialne w kościele, w drugim odprawiał je ks. Jakób Pierling, prowincyał Jezuitów i dyrektor gimnazyum, w trzecim w cerkwi proboszcz gr. kat. W nabożeństwach tych brała udział młodzież z nauczy-

---

[1]) Annal. colleg. Wypisów z tego rękopisu udzielił mi łaskawie ks. Wall, za co Mu tutaj składam podziękowanie.

[2]) Tamże.

cielami, a 24 uczniów z różnych klas otaczało katafalk, z woskowemi świecami w ręku[1]).

Od r. 1832 był generalnym gubernatorem Galicyi Arcyksiążę Ferdynand Karol d'Este, przychylny Jezuitom i troskliwy o podniesienie szkolnictwa. Postanowiwszy zaraz w początkach objęcia rządów gubernatorskich objechać powierzony sobie kraj, przybył do Tarnopola 3. września 1833. Powitał go prowincyał ks. Jakób Pierling z 49 członkami kolegium, a Arcyksiążę dziękując za powitanie zapowiedział, że nazajutrz po mszy św. zwiedzi kolegium i szkoły. Arcyksiąże stanął w domu pułkownikowskim, zbudowanym przez Rosyan w latach 1810—1815, stojącym w pobliżu kościoła. Uczniów gimnazyalnych było prócz filozofów 319, utworzyli więc szpaler od tego budynku aż do kościoła Po nabożeństwie bawił Arcyksiąże najprzód w klasztorze, następnie udał się do gimnazyum. Wizytacya szkolna trwała trzy godziny. Dostojny gość egzaminował sam uczniów z religii, matematyki i historyi naturalnej; podobała mu się młodzież o pogodnem, wesołem czole; to dowód, powtarzał, moralności. Gdy opuszczał zakład, rozchodziła się młodzież do domu, zwrócił się tedy do tłumu studenckiego, a wiedząc czem go najbardziej ucieszy: „za tę przyjemność", rzekł, „którą mi dzisiaj sprawiliście, zapraszam was jutro na rewię wojskową". Podczas obiadu oświadczył Prowincyałowi i rektorowi ks. Cytowiczowi, że z Tarnopola wynosi najlepsze wrażenie. W kilka tygodni zaś potem darował kolegium tarnopolskiemu zbiór monet i medali na powiększenie zbioru[2]).

Arcyksiążę usuwał też trudności, jakie zakonowi robił krajowy rząd, kierowany przez prezydenta gubernialnego br. Kriega i popierał u Dworu prośbę o usunięcie wszystkich zarządzeń, niedozwalających O. Jezuitom stosować się całkiem do Institutum. Osiągnął to dopiero w r. 1836, gdy dn. 19. marca wydał Cesarz Ferdynand I. dekret, który w kilku punktach dotyczył także tutejszych zakładów nauko-

---

1) Kronika gimn. z r. 1835.

2) Annales coll. tarnop. według wypisu O. Walla i ks. Załęskiego Historya zniesienia str 481.

wych. W 4. mianowicie punkcie uwolnił Cesarz profesorów Jezuitów od składania egzaminów konkursowych, wyrażając nadzieję, że zwierzchnicy tylko zupełnie zdolnych przeznaczać będą. W punkcie 5. pozostawił profesorom wolność wyboru książek szkolnych, zastrzegając jednak aprobatę nadwornej komisyi naukowej i to tylko ze względów pedagogicznych i dydaktycznych. Sprawozdania (punkt 6.) mieli nadal składać Jezuici władzom tylko o szkołach publicznych o tyle, o ile tymże wiadomość o ich stanie jest potrzebną. Studya filozoficzne pozwolił im Cesarz (p. 10.) urządzić według Ratio studiorum, byle z nich uczniowie wynosili taką wiedzę, ażeby w innych zakładach, w razie potrzeby, mogli nauki kontynuować. Zarazem zniósł Cesarz naukę filologii łacińskiej, jeżeliby na filozofii odbywały się wykłady po łacinie i naukę religii. Dalej (punkt 13.) postanowił, by w szkołach jezuickich odbywały się egzamina tylko raz na rok, gdyby jednak chciał się uczeń po pierwszem półroczu przenieść do innego zakładu, miał być klasyfikowany i otrzymać świadectwo. Sprawę zawiązania Towarzystwa maryańskiego obiecał Cesarz później załatwić[1]).

O. Jezuici byli przygotowani na ten akt łaski monarszej, opracowany jeszcze 15. grudnia 1835 przez nadwornego kanclerza i prezesa komisyi naukowej Antoniego hr. Mittrowskyego, dlatego już 2. maja 1836 wyznaczył prowincyał Pierling komisyę złożoną z OO. Szczepana Załęskiego, Józefa Browna, Rafała Markijanowicza i Piotra Hawryłowicza do uregulowania studyum filozoficznego i klas gimnazyalnych w myśl tego dekretu[2]). Komisya odbyła 8 posiedzeń, biorąc za podstawę zreformowaną w r. 1832 Ratio studiorum w myśl potrzeb nowszych[3]). Miała ona zarazem „wymienić to, czego w danych okolicznościach wprowadzić nie można, a względnie, co w innych dobrych szko-

---

[1]) Odpis dekretu znajduje się w kronice gim. p. r. 1836; kopia urzędowa z komunikatem gubernialnym w arch. klaszt. Dok. Nr. II.

[2]) Kronika gim. r. 1836 ks. Załęski l. c. str. 479.

[3]) Podając rok obowiązującej redakcyi na 1599, a reformy na 1832 idę za ks. G. M. Pachtlerem S. J. wydawcą Ratio studiorum et Institutiones Scholasticae Societatis Jesu. Berlin 1887 w zbiorze Monumenta Germaniae paedagogica. Ks. Załęski l. c. str. 479 podaje, zapewne przez po-

łach pożytecznego wprowadzono, albo coby wbrew naszemu zwyczajowi ogólnemu, ale odpowiednio do charakteru i potrzeb tego kraju i wymagań ludzi dobrze myślących, pożytecznem być się zdało"[1]). Skoro praca komisyi została ukończoną, wydał ks. Prowincyał 5. sierpnia 1836 okólnik do rektora, prefektów i profesorów wzywający, by od nowego roku szkolnego wprowadzili sposób nauczania według Ratio studiorum. Reforma nie sięgała głęboko pod względem zakresu nauki, gdyż krępował organizatorów warunek, żeby uczniowie mogli przechodzić do innych zakładów, by podręczniki pozostały te same, a nadto komisya, której cesarz Józef II. polecił reformę szkół, nie zrobiła istotnych zmian[2]) w systemie nauczania, wskazanym w Ratio studiorum.

Główniejsze zmiany były: zaprowadzono na kursach filozoficznych naukę geometryi analitycznej, matematyki wyższej i języka polskiego[3]) jako przedmiotów nadobowiązkowych, natomiast wyrzucono filologię łacińską i naukę religii (p. 1). Na wykłady przeznaczono na pierwszym roku filozofii teoretycznej 8, matematyce 6, historyi naturalnej 2; na drugim roku historyi powszechnej 5, etyce 5, fizyce 8 godzin. Historya powszechna, jako „potrzebna dla prostowania błędów i mylników nowatorów" i historya naturalna

---

myłkę drukarską r. 1583 zamiast 1585 pierwszego ogłoszenia Ratio, jako rękopisu. W historyi uniwers. lwowsk. Dra Finkla i Dra Starzyńskiego str. 17. wymieniono 1584, jako rok ostatecznej redakcyi, lecz w tym roku rozpoczęła dopiero pracę druga komisya, złożona z sześciu komisarzy.

[1]) Tej odezwy i opracowania komisarzy nie mogłem otrzymać, podaję więc wiadomość podług ks. Załęskiego l. c. str. 480.

[2]) Reforma ograniczyła się na zniesieniu dysput, akademii i skrępowania nauczycieli podręcznikami, do których nic dodawać nie było wolno, ani z nich nic opuszczać. Zakres nauki pozostał ten sam.

[3]) W okólniku Prowincyała nie powiedziano tego. Ks. Załęski l. c. str. 480, który miał w ręku rękopis komisyi powiada: Co do języka polskiego postanowiono, że „mając wzgląd na dekret dworu z dnia 22. grudnia 1818. odrzucający projekt inspektora szkół ks. Zacharyasiewicza o nauce języka polskiego w szkołach," nauka ta niema być przedmiotem obowiązkowym, ale, jak było dotąd, wykładaną będzie publicznie dwa razy tygodniowo w godzinach pozaszkolnych. Ratio st. poleca naukę języków ojczystych (Regulae communes prof. clas. infer.) zalecając metodę taką samą, jak przy nauce języka łacińskiego.

stały się przedmiotami obowiązkowymi. Na filozofii składać miano jeden tylko egzamin roczny, ale na pierwszym roku trwał egzamin z filozofii pół godziny, na drugim godzinę. Z matematyki składali słuchacze przed prefektem egzamin z algebry przed Bożem Narodzeniem, z geometryi w poście, z trygonometryi i przecięć stożkowych po egzaminach z filozofii[1]). Nadto w soboty odbywały się dysputy na tematy dane przez profesorów. Egzaminatorów miało być 4, ale dla braku osób bywało 3. Mianował ich Jenerał zakonu z poza grona profesorów. Głosowanie było tajne kartkami, składanemi rektorowi zaraz po egzaminie. Wykładano ze skryptów, które profesorowie logiki i metafizyki mieli zredagować w formie scholastycznej (p. 2.) Liczba klas w gimnazyum została tasama, podobnież przedmioty i książki, a tylko powiększono liczbę godzin do 5 dziennie, w zimowych miesiącach uczono także we czwartek rano i wyznaczono więcej czasu na naukę matematyki, niż historyi i geografii (p. 3.). Także w gimnazyum odbywały się publiczne dysputy, egzamina i akademie, do których mogli należeć tylko dobrzy uczniowie, a dygnitarzy wybierali współuczniowie. Obudzało to współzawodnictwo i popierało pilność i obyczajność, z drugiej jednak strony mogło wyrobić wygórowaną ambicyę i zarozumiałość. Zresztą, jak pierwej tak i teraz, uczęszczała młodzież pod nadzorem wszystkich profesorów codziennie na mszę św, a w święta także na nieszpory; rekolekcye wielkanocne odbywały się od soboty przed niedzielą palmową do wielkiego wtorku dwa razy dziennie, a co miesiąc przystępowała młodzież do śś. Sakramentów. Wakacye rozpoczynały się 15. lipca i trwały do 1. września. W ciągu roku dawano dłuższe ferye tylko na Boże Narodzenie: od Wigilii do Nowego roku, i na Wielkanoc: od wielkiego wtorku do białej niedzieli. Uczniowie grecko-katolickiego wyznania stosowali się od r. 1825 do kalendarza gregoryańskiego, a tylko w same dni uroczyste nie było nauki.

Pod względem dydaktycznym zaprowadzono w myśl

---

[1]) Nazywano te egzamina tentamina, dla odróżnienia od egzaminów ścisłych.

Ratio st.[1]) takie postępowanie, że każdy nauczyciel kończył materyał, na swą klasę przepisany, w pierwszem półroczu, poczem w drugiem powtarzał od początku. Autorowie Ratio st. sądzili, że takie postępowanie ma podwójną korzyść: najprzód rzecz częściej powtarzana utrwala się głębiej w umyśle, powtóre mogą uczniowie nadzwyczaj uzdolnieni prędzej ukończyć szkołę, postępując już w drugiem półroczu do klasy wyższej[2]). Drobniejszych zmian przedstawiać tutaj niepodobna; wymagałoby to przedstawienia w szczegółach całej Ratio studiorum w redakcyi z r. 1832, na co byłoby potrzeba może obszerniejszej rozprawki, aniżeli niniejsza. Wobec jednak mylnych wyobrażeń o tej poważnej księdze, pozwolę sobie zrobić ogólną uwagę. Ratio st. jest napisaną w formie kategorycznych przepisów, bez rozumowania uzasadniającego każde polecenie, obejmuje jednak życie szkolne prawie we wszystkich ważniejszych momentach, kieruje nauczycielem, a mimo to pozostawia mu jeszcze wiele swobody w dydaktyce. Przepisy są bardzo jasne i proste. Od uczniów wymaga uczenia się na pamięć katechizmu i reguł gramatycznych, zresztą żąda od nauczyciela, by umysł uczniów rozwijał, i wskazuje sposoby, prowadzące do tego.

Nauczycielami byli już od r. 1834 przeważnie klerycy, najprzód w klasach gramatykalnych, potem od r. 1841 także i w humaniorach. Zmiana ta nastąpiła dla braku księży, założono bowiem w tym czasie kolegia ze szkołami w Insbruku i Lincu, a u nas 4. sierpnia 1838 powierzono Jezuitom gimnazyum w Sączu. Nie sprowadziło to jednak pod żadnym względem obniżenia poziomu nauki, prowincyał bowiem był obowiązany regułą 23. wystarać się zawsze o kilku w naukach biegłych i zamiłowanych, a do zawodu nauczycielskiego uzdolnionych ludzi. Uwalniano ich od wszelkich innych obowiązków i przyspasabiano. Zazwyczaj po 3. lub 4 letnich studyach obejmował młody magister klasę najniższą pod kierunkiem prefekta, który bardzo często wizytował naukę[3]) i postępował z nią do klasy czwartej, poczem

[1]) Regulae praefecti stud. inf. §. 3.

[2]) ibid §. 4.

[3]) Kronika gimnazyalna od 1. stycznia 1835 do 24 marca 1848,

znowu wracał do najniższej. Że samo współzawodnictwo z sąsiedniemi gimnazyami, mającemi nauczycieli świeckich[1]), wychowanych na pismach przedstawiających szkoły jezuickie jako zakłady, w których uczono na pamięć gramatyki i zabijano wszelki zdrowy rozum[2]), zmuszało do starania się o najlepszych i najwykształceńszych nauczycieli, jest rzeczą naturalną. Wiadomo też pedagogom, że w klasach niższych pracują z większym skutkiem ludzie młodsi, zdrowi i silni, ponieważ tam nauka wymaga mniej wiedzy, ale zato nierównie więcej rzutkości i pracy piersiami, aby zawsze całą klasę utrzymać w uwadze i ruchu.

---

wcześniejszego bowiem tomu i ostatnich kart z r. 1848 brakuje, notuje dzień za dniem zajęcie prefekta, zatem także którą klasę wizytował.

[1]) Profesorowie gimnazyum brzeżańskiego przybywali na egzamina do tutejszego gimnazyum, w r. 1824 na egzaminie półrocznym w pierwszych dniach lutego było ich trzech.

[2]) Pism takich było bardzo wiele. Biblioteka im. Ossolińskich ma cały zbiór p. t. Antijesuitica, wystarczy jednak przeczytać którąkolwiek dawniejszą Historyę literatury. Prócz tego było mnóstwo pisemek rozpowszechnionych dla usprawiedliwienia kasaty zakonu.

ROZDZIAŁ VI.
Kronika.

R. s. 1820/1. Mała gromadka[1]), którą O. Förster poprowadził do kościoła 6. listopada 1820 r. wzrastała w ciągu pierwszego miesiąca nauki dosyć szybko, tak, że wreszcie liczyła klasa pierwsza 68, druga 19 uczniów. Z nich 26 pochodziło z Tarnopola, reszta ze Zbaraża i okolicy. Repetentów było między nimi 6 w klasie drugiej, izraelitów 4. W maju 1821 zwiedził gimnazyum ks. Franciszek Zacharyasiewicz[2]), kanonik i dyrektor wszystkich gimnazyów galicyjskich, egzaminował sam prawie wszystkich uczniów i pochwalił szkołę, oświadczając, że klasa pierwsza, parva, jest najlepszą w kraju. Z początkiem września odbyła się klasyfikacya. W kl. I. otrzymało 3 premię, a dwóch acces w drugiej 1 premię i 2 acces; natomiast w klasie pierwszej 4, w drugiej jeden nie otrzymał promocyi, jeden dostał z obyczajów secundam. Popis publiczny klasy pierwszej odbył się 5., drugiej 7. września. Rozdaniu premii przewodniczył radca gub. i starosta Alojzy Thürmann, który się o postępie uczniów pochlebnie wyraził, obywatele zaś prosili O. Prowincyała, by na przyszły rok otworzył wszystkie klasy.

R. s. 1821/2. We wrześniu oddano O. Jezuitom cały klasztór prócz refektarza, w którym mieściła się kasa obwodowa. Rok szkolny rozpoczął się 7. listopada 1821. Zapisało się do wszystkich sześciu klas 257 uczniów, w tej liczbie 11 repetentów. Tarnopol, Brody i okolica dostarczyły największej liczby młodzieży. W pierwszym miesiącu porzuciło 4 uczniów naukę i wstąpili do wojska. Na po-

---

[1]) Ob. wyżej str. 17.

[2]) Był później 1840—1845 biskupem przemyskim.

mieszczenie nowych czterech klas najęto ubikacye w kilku domach, bardzo liche. Naukę języka greckiego objął ks. Piotr Hawryłowicz, który później wykładał przez długie lata na filozofii. Dnia 14. grudnia przybyli pierwsi konwiktorowie z Rosyi, bracia Kajetan i Emil Oskierkowie, i otwarto konwikt na 12 uczniów. Kierownictwo konwiktu objął ks. Oeillard, który rozpoczął naukę języka francuskiego w dwóch kursach, jako przedmiotu nadobowiązkowego. Ponieważ bardzo mało uczniów publicznych korzystało z tej nauki, przeto od r. 1827 udzielano języka francuskiego tylko konwiktorom. Od początku roku odbywały się egzorty osobno dla klas niższych, a osobno dla klas wyższych. Dnia 3. maja 1822 położono kamień węgielny pod budowę konwiktu, obok klasztoru na gruncie dominikańskim[1]). W dniu 23. maja urządzono pierwszą majówkę dla gimnazyalistów z udziałem muzyki i publiczności, stosownie do dawnych zwyczajów[2]). Odbyła się w lasku kutkowieckim. W dniu 2. lipca przeniesiono kasę obwodową z refektarza, odtąd więc cały klasztór oddano Ojcom Jezuitom. W tym czasie zaczęli uczniowie wyznania mojżeszowego pisać w soboty, czego poprzednio wzbraniali się robić. Rozporządzeniem gubernialnem z dnia 2. września polecono, żeby wakacye rozpoczynały się 15. lipca, ale w tym roku ukończono naukę jeszcze podług dawnego zwyczaju 7. września 1822, wakacye trwały przeto dwa tygodnie.

W r. szk. 1822/3 nie zanotowano nic uwagi godnego. Czyniono przygotowania na otwarcie kursów filozoficznych.

R. s. 1823/4. Dnia 30. sierpnia 1823 przybył na otwarcie kursów filozoficznych ks. F. Zacharyasiewicz. Po nabożeństwie 31. sierpnia odśpiewano Veni creator, poczem młodzież z nauczycielami i znaczną liczbą panów udała się do przystrojonej sali w budynku pocztowym. Ustawiono tu na stosownem wzniesieniu tron, a na nim portret cesarza Franciszka I., na boku zaś mownicę. Gdy profesorowie i goście zajęli krzesła, wstąpił ks. Zacharyasiewicz na mownicę i wygłosił po łacinie mowę, w której w imieniu Cesarza ogłosił otwarcie studyum filozoficznego. Odpowiedział

[1]) Ob. wyż. str. 66 nota 2.

[2]) Dla różnych przyczyn zniesiono majówki w r. 1837.

mu ks. Wincenty Buczyński, profesor filozofii w tymsamym języku. Liczba uczniów gimnazyalnych wynosiła 394, filozofów 70. Klasy były rozrzucone w kilku od siebie odległych domach, izby ciasne, wilgotne i bez podłóg. Tymczasem nadeszła wiadomość, że cesarz Franciszek I. rozpoczął podróż do Czerniowiec na zjazd z Aleksandrem I. i zatrzyma się w Tarnopolu. Istotnie 1. października 1823 stanął Cesarz w mieście. Młodzież pod nadzorem profesorów utworzyła szpaler i witała Monarchę okrzykami. Następnego dnia zwiedzał cesarz gimnazyum. Przykre wrażenie odniósł Najdostojniejszy Gość z umieszczenia zakładu i przepełnienia klasy najniższej, liczącej 118 uczniów, dlatego rozporządził, żeby obydwom brakom zapobiedz. Trzeciego dnia opuścił miasto. 12. listopada podzielono klasę pierwszą na dwa oddziały, pierwszy miał 58, drugi 60 uczniów. Z początkiem lutego 1824 r. odbyły się egzamina półroczne, na które prócz innych gości przybyło trzech profesorów gimnazyum brzeżańskiego. Dnia 3. listopada odbyła się licytacya przedsiębiorstwa budowy gmachu dla gimnazyum, według planów, poprzednio przygotowanych. Otrzymał je Perl, kierownik szkoły izraelickiej, który obowiązał się wystawić budynek za 24.350 złr. Dnia 29. marca 1824 przysłało gubernium kilkadziesiąt książek, które były zawiązkiem biblioteki gimnazyalnej.

R. s. 1824/5. Dekretem cesarskim z 9. grudnia 1824 został zamianowany dyrektorem gimnazyalnym ks. Świętochowski prowincyał, jednak do r. 1829 nie zrobiono tej zmiany i godność tę piastował dalej starosta[1]). D. 21. czerwca 1825 r. w obecności wszystkich dostojników duchownych i świeckich, wielu obywateli, mieszczan i młodzieży szkolnej założono o godzinie 3. po południu kamień węgielny pod budynek gimnazyalny. Po poświęceniu wydrążonego kamienia, włożono weń puszkę z monetami w obiegu będącemi i następującem pismem:

---

[1]) Powodu nie znam, ale Schematyzmy wymieniają do r. 1829 zawsze starostę. Prowincyał był wicedyrektorem, może więc jest pomyłka w Annal. colleg.

D. O. M.
Francisco Primo
Caesare Augusto, Patre Patriae imperante,
Galiciae et Lodomeriae regna gubernante
Excellentissimo Comite Ludovico de Taaffe,
Sedem Metropolitanam Leopoliensem ornante
Excell. Reverendiss. D. D. Andrea Alojsio Comite de
Ankwicz.
Capitanei Circularis Ill. Dni Aloysii Thürmann
locum tenente
Illustrissimo Dno Guilielmo Tluck de Toschanowitz,
aere publico
Lycaeum hocce inchoatum
Patribus Societatis Jesu tradendum
Tarnopoli
Anno reparate Salutis MDCCCXXV XI kal. Jul.
Ipsa studiosae Iuventutis Patrono Dº Aloysio Gonzaga
sacra die.

R. s. 1825/6. W Tarnopolu nie było dobrej gliny na cegły i nie umiano wydzielić z niej marglu, przy wypalaniu zaś oszczędzano drzewa, dlatego wieczorem 20. listopada 1825 r. część, już wyprowadzonych na drugie piętro murów runęła ze schodami i 40. belkami. Ogromny łoskot przeraził mieszkańców, szczęściem jednak nikt nie poniósł szwanku, gdyż to była niedziela, a budynek wznoszono w nieuczęszczanem miejscu[1]). Musiano zmienić cokolwiek plan, przenosząc schody w inne miejsce. Komisarzem biskupim dla nadzoru nauki religii został w tym roku zamianowany ks. Dymitr Goydan, proboszcz z Opryłowic. Piastował tę godność dziesięć lat.

W r. s. 1826/7 zaprowadzono pierwszy raz opłatę szkolną w tutejszem gimnazyum w kwocie 4 złr. m. k. na półrocze. Uważano to za ciężar, dążący do powstrzymania wielkiego napływu ubogiej młodzieży. Lata 1825 i 1826 wykazują najwyższą liczbę uczniów gimnazyalnych: 423 i 417, później było ich zawsze mniej, natomiast przybywali

[1]) Ulicy nazwanej później Gimnazyalną, a teraz Trzeciego Maja jeszcze nie było, prowadziła tędy ścieżka i kładka przez rów do ulicy zw. dziś ul. Mickiewicza.

synowie arystokracyi z różnych stron Polski, a nawet z Wiednia[1]).

W r. s. 1829 ogłoszono uczniom 23. maja zakaz uczęszczania do ogrodów publicznych p. Krosnowskiego w Zagrobeli i izraelity Perla, jakoteż włóczenia się po ulicach wieczorami.

Dyrektoryat wydał 2. lipca 1829 obostrzenia: nie wolno wybierać sobie mieszkania bez pozwolenia prefekta; stancye studentów mają być oddzielne, a nie w jednej izbie z gospodarzem lub osobami do szkoły nie uczęszczającemi; nie wolno zmieniać stancyi w ciągu roku bez uwiadomienia prefekta, ani przyjmować obowiązków korepetytora; studentom wolno uczyć tylko uczniów gimnazyalnych lub ze szkoły normalnej.

Dnia 19. sierpnia 1830 umarł ks. Ignacy Schultze. Uczył od samego otwarcia zakładu, rozpoczynając od pierwszej klasy; przed zgonem prowadził poetykę.

R. s. 1830/1. Źródła, które mam w ręku, nie wspominają, jaki wpływ na tutejszy zakład wywarło powstanie listopadowe, ilu uczniów opuściło zakład, a pospieszyło na pole walki, ale liczba uczniów w gimnazyum spadła w r. 1831 o 42, mianowicie w humaniorach, a na filozofii w r. 1832 zmniejszyła się o 46 i mała tylko część składała egzamin.

R. s. 1831/2. Pierwszy raz zawitała do Europy cholera azyatycka i szerzyła się z nadzwyczajną srogością, zwłaszcza, że nie znano przeciw niej środków zaradczych Przyniosło ją do Królestwa Polskiego wojsko gen. Dybicza w zimie 1831. r. W Tarnopolu zaszły pierwsze wypadki zabójczej choroby w maju. W czerwcu zakończono rok szkolny, a w sierpniu ginęło najwięcej ludzi. Zamknięto kościół, mszę św. odprawiano na placu, teraźniejszym ogrodzie Sobieskiego, założono szpital i cmentarz dla cholerycznych. W końcu września ustała zaraza. Zamiast 1., otwarto szkoły 21. września.

R. s. 1832/3 Dnia 1. marca 1832 r. przypadala 40. rocznica wstąpienia na tron cesarza Franciszka I. W całem

---

1) Br. de Pont S. C. M. Camerarius et Cancellariae status Commissarius, przysłał syna, który był zawsze premiantem.

państwie obchodzono ten dzień bardzo uroczyście. W tutejszym zakładzie przybrano aulę[1]) zielenią i dywanami, zaproszono na obchód radcę gubernialnego i starostę Józefa Lindemanna, pułkownika piechoty br. Bianchiego, pułkownika huzarów br. Geramba, okoliczną szlachtę, oficerów i urzędników. Na podniesieniu ustawiono na tronie, pod bogato ozdobionym baldachimem, portret cesarza; po jego bokach usiedli goście na krzesłach, a młodzież wypełniła resztę sali. Uroczystość rozpoczęła się o godzinie 9. rano symfonią, odegraną przez orkiestrę wojskową. Następnie przemawiał dłużej ks. Prowincyał, jako dyrektor kursów filozoficznych i gimnazyum, podnosząc cnoty i czyny Monarchy, miłującego sprawiedliwość[2]), pokój i nauki i zachęcając młodzież do czci, miłości i poddańczej wierności dla Najjaśniejszego Pana i jego Domu. Po zakończeniu przemówienia, odśpiewali wybrani uczniowie na tę uroczystość ułożoną kantatę włoską z towarzyszeniem orkiestry. Z kolei deklamowali uczniowie gimnazyalni wiersze, ułożone w językach niemieckim, łacińskim, greckim, polskim i francuskim. Zakończyła obchód kantata po francusku i hymn ludu: „Gott erhalte Franz den Kaiser“. Następnie udali się wszyscy zebrani do Kościoła na solenne nabożeństwo, po którem odśpiewano „Te Deum“.[3])

R. s 1833/4. W r. 1833 zwiedzał, przy sposobności wizytacyi kanonicznej, gimnazyum i studyum filozoficzne ks. arcybiskup lwowski, Andrzej Antoni Ankwicz[4]), dnia 3. września zaś Arcyksiążę Ferdynand Karol d'Este[5]). Dar Arcyksięcia dał początek gabinetom: przyrodniczemu i fizykalnemu.

---

[1]) Aula znajdowała się na pierwszem piątrze. Później podzielono ją ścianą drewnianą na dwie sale.

[2]) Dewizą ces. Franciszka I. było: Iustitia regnorum fundamentum.

[3]) Opis, mowy, deklamacye i kantatę francuską wydano we Lwowie p. t. „Das vierzigste Regierungsjahr Seiner Majestät des Kaisers Franz I. gefeiert am ersten März von der, unter der Leitung der Gesellschaft Jesu stehenden, philosophischen und Gymnasial-Lehranstalt in Tarnopol.

[4]) Ks. Załęski l. c. str. 459.

[5]) Ob. wyżej str. 69.

Czasy po upadku powstania listopadowego były niespokojne, a społeczeństwo polskie ulegało wstrząśnieniom, podsycanym z emigracyi. Dało się to odczuć i w naszym zakładzie. Jakiś Michalski wciągnął kilku uczniów filozofii do spisku przeciw rządowi. Uwięziono siedmiu, wytoczono im proces o zdradę stanu i zawieszono wykłady na filozofii; po zbadaniu jednak sprawy uwolniono ich i rozpoczęto wykłady na nowo. Szybkie załatwienie zawdzięczano wdaniu się w sprawę łagodnego Arcyksięcia gubernatora, ale profesorowie mieli różne nieprzyjemności. Ostatecznie skończyło się na surowym zakazie, ogłoszonym uczniom 25. marca, należenia do tajnych stowarzyszeń.

W dniach 26., 27. i 28. marca odprawiano nabożeństwa za spokój duszy ś. p. cesarza Franciszka I.[1])

R. s. 1834/5 nie zakłóciło żadne ważniejsze zdarzenie, chyba że 2. kwietnia zachorował ciężko stary tercyan, Antoni Szyna, iż musiano go oddać do szpitala, a na jego miejsce przyjęto Macieja Wachodzkiego. Jak zwykle obchodzono w tym roku uroczyście dzień patrona zakładu św. Alojzego. W wigilię nie było nauki popołudniowej, lecz natomiast udała się młodzież do kościoła na nieszpory. Po odśpiewaniu litanii obnoszono w procesyi relikwie Świętego, nazajutrz zaś przystępowała młodzież do św. Sakramentów. Dnia 26. nadesłało gubernium pochwałę gronu nauczycielskiemu od głównego dyrektoratu za II. półrocze 1833.

W r. s. 1835/6 brała młodzież udział 12. września 1835 w pogrzebie ks. Stanisława Bykowskiego, proboszcza rzym. kat. i ces. delegata na egzamina. W listopadzie grasowała febra nerwowa (morbilla) między młodzieżą; 5. listopada chorowało 63 uczniów; odwiedzał ich ks. Prefekt. Dnia 30. listopada pojawił się jakiś nauczyciel tańców, który zwabił do siebie dwóch uczniów na nocną zabawę. Dowiedziawszy się o tem starosta Sacher wydalił go z miasta uczniów zaś, po odsiedzeniu karceru, przyjęto napowrót do szkoły. Dnia 17. stycznia 1837 umarł ks. Maurycy Polański były profesor języka łacińskiego i greckiego. Młodzież oddała mu ostatnią posługę. 13. lutego 1837 otrzymali z kan-

1) Ob. str. 68.

celaryi nadwornej dekrety na profesorów ks. Chrystian Thuiner dla humaniorów, Mag. Jan Hillay i Jan Pospischill dla klas gramatykalnych. Dnia 12. kwietnia zapisuje kronika wypadek wpływu egzort. Młodziutki, 11 lat liczący parwista, Andrzej Tomaszewski, nie chciał w czasie postu spożywać mięsa, mimo objawów niechęci rodziców, a chociaż go popędliwy ojciec ukarał dotkliwie, wytrwał i stałością nawrócił rodziców. Sam ojciec opowiedział to ks. Prefektowi. Od 8. maja rozpoczęły się sesye deputatów do urządzenia studyów w myśl Ratio studiorum[1]). Gubernium nadesłało okólnik z 11. maja 1836 l. 22144 do wszystkich gimnazyów, aby podniesiono wymagania przy nauce języka łacińskiego, greckiego, geografii i historyi. Dnia 7. lipca, już w czasie egzaminów, zjechał ks. Arcybiskup lwowski Pischtek na wizytacyę kanoniczną. Młodzież oczekiwała go przy bramie tryumfalnej. Nazajutrz rano przystąpiło 217 uczniów do Sakramentu Bierzmowania, po południu zaś przysłuchiwał się egzaminom w kilku klasach, miał do uczniów przemowę i błogosławił ich.

Rozpoczęcie roku szkolnego 1836/7 poprzedziła ogromna burza. Dnia 30. sierpnia 1836 około godziny 2 z południa zerwał się wiatr północno-zachodni i zakrył widnokrąg czarnemi chmurami. Spadł na miasto grad wielkości kurzych jaj, bijąc szyby w oknach od strony północnej i wschodniej. W samym budynku szkolnym naliczono 267 stłuczonych szyb. 1. września rozpoczęto naukę uroczystem nabożeństwem i wezwaniem Ducha św., a 8. odbyła się pierwsza egzorta dla gimnazyastów w auli, dla słuchaczów filozofii w kościele. W tym roku prowadzono już naukę według przepisów Ratio studiorum[2]). Dnia 17. września 1836 odprowadzili uczniowie na wieczny spoczynek ubogiego studenta filozofii Jana Rzepeckiego, zmarłego w szpitalu na ospę, 25. zaś po południu odbyła się pierwsza akademia[3])

---

1) Wyżej str. 70.

2) Ob. str. 71.

3) Akademią nazywa Ratio stud. związek uczniów odznaczających się pobożnością i talentem. Wybierali tajnem głosowaniem przewodniczącego, dwóch radców i sekretarza. Obradami i dysputami kierował prefekt zakładu lub przez niego delegowany profesor, który przy dysputach po-

we wszystkich klasach na próbę prywatnie. O przyrzeczonem w najwyższym dekrecie z 19. marca 1835 przyzwoleniu cesarskiem na utworzenie towarzystwa maryańskiego, z dn. 18. czerwca 1836 zawiadomił ks. Prowincyała konsystorz metropolitalny pismem z 14. września 1836 l. 1769[1]), postanowiono więc zaraz przystąpić do zorganizowania tego towarzystwa. Dawne reguły ograniczył Cesarz tylko w dwóch punktach. Wykreślono odwiedzanie chorych w szpitalach i więźniów, a postanowiono, by związek z przełożonym towarzystwa ustawał, gdy uczeń szkołę opuści. Nad przestrzeganiem tego poruczono pieczę konsystorzowi i władzom miejscowym. Dnia 2. października zawiązali uczniowe towarzystwo maryańskie pod przewodnictwem ks. Hawryłowicza. Przystąpiło 40 uczniów: 9 z filozofii, 1 z retoryki, 11 z humanitas, 8 z kl. IV. gram. i 11 z kl. III. gram. Młodszych nie przyjmowano. Zawiadomiono o tem konsystorz arcybiskupi 14. października, a dopiero 8. grudnia, w święto Niepokalanego Poczęcia, przystąpiono do zorganizowania się. Pierwszym prezesem Sodalisów wybrano Ferdynanda hr. Brandisa, słuchacza 1. roku filozofii, asystentami czyli radcami Teofila Baczyńskiego i Władysława hr. Skarbka, obu z 2. roku filozofii, a sekretarzem Stanisława Matłachowskiego z I. kl. humanistycznej. Salę na drugiem piętrze[2]) zamieniono na kaplicę towarzystwa.

W tym czasie wydalono kilku uczniów z filozofii za czytanie i rozszerzanie niestosownych książek, otrzymano zawiadomienie z gubernium z dn. 30. października 1836 l. 65205., że świadectwa szkolne mają być stemplowane po 15 kr. m. k., że w roku następnym zostanie otworzone studyum filozofii w Tarnowie, a wreszcie, że ks. Kopetz, proboszcz z Opryłowic został zamianowany drugim delegatem do egzaminów[3]).

---

magał oponentom. Zwykle dwie klasy łączyły się w jedną akademię. Przewodniczący wyznaczał czas i porządek posiedzeń, sekretarz prowadził protokół. Każda akademia musiała odbyć co roku przynajmniej dwa posiedzenia. Rat. st. Regulae Academiae.

[1]) Dok. Nr. V.

[2]) Dzisiaj część pomieszkania dyrektora.

[3]) Pierwszym delegatem był starosta.

Odbyły się też w tym czasie dwie sabatywy[1]) i publiczny egzamin nauczycieli. Pierwszą sabatywę (21. listop.) urządzili uczniowie pierwszego roku filozofii. Kilka tygodni naprzód wyznaczył prof. ks. Weninger 12 tez z logiki, których obrony podjął się uczeń Zygmunt Bojarski, oponowali zaś Ferdynand Brandis i Stanisław Majerski. Zaproszeni goście nagrodzili szermierzy oklaskami. W drugiej sabatywie (21. grudnia) bronił tez z etyki uczeń Aleksander Korczyński. Egzamin publiczny z trygonometryi składali 1. grudnia magistrowie Karol Jelinek, Józef Eschgfeller i Stefan Tock. Egzaminatorów mianował jenerał zakonu z poza grona nauczycielskiego.

Nowy rok 1837 zaczął się tak silnymi mrozami, że musiano zwalniać uczniów od codziennego nabożeństwa i nieszporów; 2. stycznia było 22, 5. lutego 18, 8. marca 23 stopni R. Uczniowie filozofii składali w styczniu egzamina z filozofii, historyi powszechnej i naturalnej, a w lutym z fizyki i metafizyki. Bywało jednak i niedobrze. Dnia 30. stycznia wykluczono 10 słuchaczów filozofii za włóczenie się po nocach, 8. lutego znów 7 za grę w karty. Zdaje się, że wykluczeni uczniowie wywarli swój gniew na niewinnych oknach szkolnych: w nocy 25. wybito 24, a 28. lutego jeszcze 15 szyb! Nie przerwało to jednak ani zwykłego toku nauki, ani popisów. W dn. 16. stycznia urządzili uczniowie filozofii sabatywę z metafizyki, 27. lutego retorowie i humaniści publiczną deklamacyę[2]), 1. marca młodzież klas gramatykalnych koncertacyę[3]) publiczną, 20. marca odbyła

---

[1]) Sabbativa była posiedzeniem akademii uczniów, odbywającem się pod nadzorem prefekta co drugą sobotę; zwykle łączyły się dwie klasy n. p. I. z II., III. z IV. i egzaminowano się z materyału przerobionego w tym czasie w obu klasach; n. p. w III. i IV. ze składni łacińskiej. Brali udział tylko najlepsi uczniowie. Ratio st. Adiumenta studiorum c. VI. Regulae comm. prof. cl. infer. 26—33.

[2]) ibid. Reg. praef. 32. Deklamowano celniejsze poezye łacińskie lub niemieckie, często własne utwory i mowy. Deklamacye były przepisane dla retorów.

[3]) Concertatio lub certatio polegała na tem, że każdy uczeń miał przeciwnika, który się silił wychwycić go na jakimś błędzie lub nieświadomości i poprawić. Wzory pytań podano w Ratio stud. Adiumenta studiorum c. VI. Certacya trwała godzinę, kierował nią nauczyciel. Ratio st. Reg. com. rof. pcl. inf. p. 31. n. n.

się znowu sabatywa, 13. kwietnia publiczny egzamin z rachunku różniczkowego magistrów Jelinka, Eschgfellera i Tocka a 16. t. m. publiczna akademia retorów. Tymczasém już 12. kwietnia rozpoczął ks. Prowincyał Jakób Pierling doroczną wizytacyę zakładu, która trwała do 24. Przypadły na ten czas imieniny cesarza Ferdynanda I. (19. kwietnia), koncertacye publiczne uczniów klasy czwartej (17. kwiet.) i drugiej (20. kwiet.) i publiczne posiedzenia akademii 1 r. filozoficznego z metafizyki, pierwszej humanistycznej i drugiej gramatykalnej. Wszystkim tym popisom przysłuchiwał się ks. prowincyał, starosta Sacher i liczni goście.

Dnia 19. kwietnia okryła zakład żałobą śmierć ks. Jakóba Condrau. Urodzony w Styryi 1779 wstąpił do zakonu na Rusi w r. 1805 i złożył cztery wota w r. 1817. W tutejszym zakładzie filozoficznym wykładał 7 lat matematykę, a potem 8 lat historyę naturalną. Bardzo uczony i zamiłowany w naukach, założył gabinet naturalnej historyi. Pogrzeb odbył się 21. rano, po południu zaś koncertacya klasy pierwszej gramatykalnej.

Dnia 1. maja brała młodzież udział w procesyi, gdyż wypadały dni krzyżowe i rozpoczęła nabożeństwo majowe.

Dnia 7. maja o godzinie jedenastej dano znak dzwonkiem i prefekt wyprowadził młodzież nad staw, w stronę gościńca lwowskiego, gdzie już wszystkie urzędy i wiele publiczności było zgromadzonej, oczekiwano bowiem przybycia prezydenta gubernialnego, Franciszka br. Kriega v. Hochfelden. Była to osobistość niezmiernie ważna w Galicyi. Bystry i bezwzględny naczelnik ówczesnej, rutynowanej, ale obcej biurokracyi, paraliżował łagodne zarządzenia dobrotliwego, ale więcej sprawami wojskowemi zajętego, generalnego gubernatora Arcyksięcia Ferdynanda d'Este, o jego więc względy ubiegano się bardzo. Powitali go: ks. prowincyał, rektor i profesorowie jeszcze tego samego dnia, przyczem powiedział, że gimnazyum tarnopolskie jest jednem z najlepszych w kraju[1]). Nazajutrz wizytował Prezydent zakład od pół do dziewiątej, do pół do dwunastej;

[1]) „Es gereicht Eueren Hochwürden zur Ehre, dass ihr Gymnasium eines dar besten im Lande ist".

w kilku klasach przysłuchiwał się odpowiedziom uczniów, opuszczając zaś szkołę dziękował ks. prefektowi na schodach za utrzymanie karności i postępu uczniów i polecił przedstawić sobie na piśmie zasługujących na stypendyum. Następnego dnia uchwalono na posiedzeniu nauczycieli przedstawić 11, poczem ks. prowincyał z ks. Prefektem otrzymali posłuchanie u Prezydenta gubernialnego. Br. Krieg oświadczył, że jest zadowolony z postępu uczniów, zwrócił jednak uwagę, by nie wymagano zbyt wiele memorowania, jako też, by uczono więcej historyi starożytnej, aniżeli nowożytnej. Wywarłszy dobre wrażenie, „jako człowiek znakomity zarówno wykształceniem, jak doświadczeniem" opuścił gość Tarnopol na trzeci dzień o pół do szóstej z rana „zjednawszy sobie wszystkich ludzkością".

W dniu 13. maja otrzymało grono nauczycielskie najwyższe rozp. z 28. marca 1837, zabraniające profesorom studyum filozoficznego wykładać z książek nieaprobowanych lub skryptów (kom. gub. 27. kwiet. l. 25561), 20. zaś zatwierdziło gubernium Mag. Eschfellera w charakterze zastępcy nauczyciela historyi naturalnej.

Urodziny cesarza Ferdynanda I. obchodzono 30. maja rano uroczystem nabożeństwem o godzinie 10., po południu akademią z języka francuskiego w konwikcie.

W początku czerwca zaczęła grasować febra nerwowa między młodzieżą, 6. czerwca odwiedził ks. prefekt 7 chorych uczniów. Dnia 12. rozpoczęły się egzamina. Przewodniczył ks. prefekt, egzaminowali ks. Hawryłowicz, Menet, Weninger i Cytowicz, a jako delegaci rządowi starosta i ks. Kopetz. Przy egzaminach humaniorów przewodniczył ks. Prefekt, a egzaminowali magistrowie Pospischill i Matter. Uroczystość patrona szkoły, św. Alojzego, odbyła się jak zwykle 24. i 25., tylko procesyi nie było z powodu słoty. Egzamina na filozofii ukończono 13. lipca, poczem pierwszy raz odbył się Actus publicus[1]) z filozofii. Występowali Adolf Kamiński i Brunon Rogalski.

---

[1]) Actus publicus był posiedzeniem akademii (R. st. Reg. acad. theol. et Philos. 5.), polegał na obronie danych tez filozoficznych w formie scholastycznej. Z występujących jeden bronił, drugi oponował.

Egzamina promocyjne w klasach gimnazyalnych ukończono 5. lipca, od 12. do 14. odbywały się publiczne popisy: rano uczniów, którzy mieli wszystkie dobre klasy, po obiedzie prywatne, uczniów słabszych[1]. Dnia 15. lipca zakończono rok szkolny. O godzinie 8. odprawił ks. prefekt śpiewaną mszę w asystencyi dwóch magistrów; do mszy służyło dwóch uczniów w białych komeszkach a 6 w czerwonych płaszczykach. Po odśpiewaniu Te Deum i błogogosławieństwie powrócono do auli, gdzie odbyło się odczytanie klasyfikacyi i rozdanie nagród ze zwykłą uroczystością. Imieniem młodzieży wypowiedział mowę w języku niemieckim Wojciech Matłachowski z poetyki, a łacińską Felicyan Marcinkiewicz retor. Wkońcu odśpiewano hymn ludowy. W ciągu roku, mianowicie 29. stycznia, umarł uczeń I. klasy gimn. Henryk Opiliński.

Opowiedziałem wypadki r. 1836/7 cokolwiek obszerniej, ponieważ najlepiej przedstawiają to urozmaicone życie szkolne, splecione z pracy i zabawy, trudu i przyjemności. Nie na wszystko, co robiono, możnaby się dzisiaj pisać, może owe akademie i publiczne certacye podbijały zanadto bębenka i tak do zarozumiałości skorej młodzieży, nie należy jednak zapominać, że były to tylko adiumenta — sposobiki podniesienia i utrzymania pilności, które wymagały nie mniej pracy od nauczycieli, jak uczniów. Zapewne też kierownicy tych występów umieli je utrzymać w takiej mierze, żeby występujący nie zapomnieli także o „sokratycznej mądrości", poznaniu, co umieją istotnie. Nie można atoli zaprzeczyć, że te publiczne wystąpienia wyrabiały w młodzieży ambicyę, odwagę i samodzielność, a publiczności ułatwiały sprawiedliwe ocenienie szkoły.

Wkrótce po zakończeniu roku szkolnego zawiadomił gubernialny dyrektorat zarząd szkolny, że cesarz najwyższem rozporządzeniem zniósł godność rządowych delegatów do egzaminów.

R. s. 1837/8 przeszedł zwykłym teraz trybem. Odbyło się 6 posiedzeń akademii, 3 certacye i 4 sabatywy. Dnia 13. listopada 1827 wizytował zakład radca gubernialny i

---

[1]) Ob. wyżej str. 36.

starosta Sacher z polecenia nadwornej komisyi naukowej, 2. stycznia 1837 otrzymało 23 uczniów stypendya, 8 zaś ogłoszono uczniom zmiany w składzie grona nauczycielskiego. Prowincyałem, zatem i dyrektorem zakładów, został ks. Rafał Markijanowicz, prefektem ks. Augustyn Lipiński, prefektem atrii czyli pomocnikiem prefekta, magister Jan Pospischill, profesorem mag. Ignacy Rischka. Nowy prefekt kazał wstawić okienice w gabinecie fizykalnym i 28. lutego 1838 zaprowadzić zwyczaj, który się następnie stał prawem, że w wielkim poście śpiewali uczniowie psalm Miserere po nauce. Dnia 2. kwietnia zjechał do klasztoru ks. Arcybiskup Franciszek Pischtek, by w cichości i rozmyślaniu obchodzić dzień swych imienin. Nazajutrz o 8. rano była młodzież na mszy św. pontifikalnej, po południu zaś odegrali retorowie w obecności Arcypasterza w teatrze konwiktowym tragedyę Hermenegildis Martyrium. Dnia 8. maja umarł uczeń 3. klasy gramatykalnej Franciszek Zajączkowski, a 15 maja odbyły się egzekwie za zmarłego arcybiskupa praskiego, A. A. Ankwicza, który dawniej był arcybiskupem lwowskim i dyrektorem tutejszego studyum filozoficznego.

R. s. 1838/9 upływał spokojnie. Odbyło się 6 certacyi w klasach niższych, 1 deklamacya, 1 sabatywa i odegrali uczniowie humaniorów dwie komedye. Najwięcej zwróciło na siebie uwagi posiedzenie akademii drugiej klasy gramatykalnej: uczeń Wojciech Schweidel wyuczył się całego Neposa na pamięć tak dobrze, że jak mu przeczytano zdanie, to powiedział z którego wyjęto je rozdziału i cały rozdział. Objaśniał trudniejsze zdania z pamięci.

Dnia 23. kwietnia 1839 umarł w konwikcie siedmioletni Roman Kopystyński. Grzebano go z przesadną okazałością. Przy eksportacyi miał mowę Apolinary Kotkowski, przed domem Jan Runge, a na cmentarzu Kapri, retorowie. Na drugi dzień odprawiono egzekwie. Konwiktorowie otaczali katafalk ze świecami w ręku, a nadto czterech lokajów konwiktowych trzymało herby zmarłego. Procesyi na Boże Ciało nie było z powodu ogromnego błota na niebrukowanych jeszcze ulicach.

Dnia 5. czerwca wyszła młodzież nad staw, naprzeciw przybyć mającego ks. Arcybiskupa, który nazajutrz 6. czerwca

po mszy świętej, zwiedzał gimnazyum, kaplicę maryańską i zapisał się w księgę Sodalisów. Następnie udał się do przystrojonej auli, gdzie na jego cześć złożyli uczniowie czwartej klasy akademię.

R. s. 1839/40. Wkrótce po rozpoczęciu roku szkolnego odwiedził Tarnopol Arcyksiążę Franciszek Karol. Młodzież wyszła 18. września o 3. po południu ku bramie tryumfalnej, zbudowanej w pobliżu urzędu cyrkularnego[1]) i ustawiła się w szpaler. Dopiero o pół do szóstej nadjechał Dostojny Gość, witany uroczyście przez władze i publiczność. Zbliżyło się grono nauczycielskie do powozu, a ks. Prowincyał wypowiedział krótką mowę powitalną w języku niemieckim. Wieczorem zajaśniało miasto rzęsistem światłem. W środku budynku gimnazyalnego ustawiono w oknach przeźrocza. Na drugiem piętrze błyszczał napis Piissimi Fundatoris, na pierwszem pod spodem Optimo Filio na dole Gratae scholae. Arcyksiążę stanął w domu pułkownikowskim, zebrała się zatem młodzież wcześnie i utworzyła o pół do siódmej szpaler od tego domu do kościoła Po mszy św. miał Arcyksiążę zwiedzić szkołę. Ks. prefekt oczekiwał Gościa w bramie i wprowadził do retoryki, gdzie uczeń Alojzy Pilat wypowiedział okolicznościowy wiersz w języku niemieckim. Stąd poszedł Arcyksiążę na kursa filozoficzne, a później do poetyki. Tutaj wysłuchał łaskawie dłuższej mowy wygłoszonej przez ucznia Gustawa Mossoczego, a powracając rzekł na schodach do ks. prefekta: „Jestem bardzo zadowolony, jak się młodzież tak pilnie uczy". Niedługo potem odprowadzony okrzykami publiczności opuścił Arcyksiążę miasto.

W lutym wydał ks. Prowincyał regulamin dla szkół jezuickich — objęli bowiem Ojcowie także gimnazyum w Nowym Sączu — dotyczący rozpoczynania i zakończania roku szkolnego, służby bożej, majówek, publicznych popisów i obchodu imienin cesarskich i in. Regulamin ten niewiele zmieniał dotychczasowy zwyczaj[2]).

Życie szkolne płynęło zresztą w tym roku jednostajnie, odbyło się 5 certacyi i 7 posiedzeń akademii w różnych

[1]) Urząd cyrkularny był w tej samej kamienicy, co teraz sąd.

[2]) Ob. Dok. N. III.

klasach. Dnia 8. grudnia 1839 złożono do grobu zwłoki zmarłego ucznia filozofii. Józefa Maasa. Zakończono rok szkolny 15. sierpnia wskutek rozporządzenia cesarskiego, przeznaczającego w całem państwie drugą połowę sierpnia i wrzesień na ferye.

R. s. 1840/41. Najważniejszymi wypadkami tego roku były pogrzeby uczniów filozofii, Antoniego Śliwińskiego, na którem przemawiał ks. Brzeznak, egzortator gimnazyum i Ant. Czekałowskiego, a wkońcu kanoniczna wizyta ks. Arcybiskupa lwowskiego. Dnia 19. czerwca 1841 wyszła młodzież naprzeciw na drogę bukowińską[1]) o kwadrans na szóstą popołudniu i ustawiła się koło starego cmentarza. O 10. wieczorem nadjechał Arcypasterz i odprowadzono go do kościoła. W następnym dniu zwiedzał zakład, a młodzież retoryki złożyła na jego cześć posiedzenie akademii. W całym roku było 3 certacye i 7 posiedzeń akademii Najwięcej pochwał zyskała akademia klasy trzeciej: kilkunastu uczniów umiało na pamięć po 50, jeden 141 rozdziałów Cezara.

R. s. 1841/2 odznaczał się od grudnia do marca silnymi mrozami; często musiano w dni powszednie zwalniać młodzież od nabożeństwa. Odbyło się 4 certacye i 6 posiedzeń akademii. Na jednem recytował uczeń z pamięci 3 księgi Wergilego, ale więcej rozgłosu miało posiedzenie humanistów 22. maja 1842. Kierował niem mag. Józef Koruna, a między gośćmi znajdował się jenerał huzarów, Jan Zahn de Löwinhaid. Wygłaszano mowy i poemata uczniów, największy poklask zyskał jednak Paweł Nowakowski: umiał na pamięć Edypa Sofoklesowego w całości, 6 mów Demostenesa, wszystkie ody Horacego, objaśniał i tłómaczył oznaczone przez towarzyszy lub gości ustępy z pamięci, a wkońcu wygłosił swoje łacińskie rymy. Popisywał się także syn jenerała.

R. s. 1842/3 nie obfitował w certacye i akademie; w kronice zapisano z pierwszych tylko jedną, z drugich dwie. W tym roku pierwszy raz podyktowano uczniowi 24 godzin karceru. Dnia 12. grudnia 1842 odczytał ks. prefekt uczniom ustęp z dekretu gubernialnego z 21. listopa-

[1]) Dzisiaj ul. Mikuliniecka.

da 1842 l. 67886, zawierający pochwałę za rok ubiegły: „Denique, czytamy tam[1]), iuventuti scholasticae declarandum est Gubernium summopere approbare, quod nemo toto hoc anno mala e moribus notatus sit classe, et spem habere, ut gymnasium hoc etiam in posterum in eadem laude dignissimo statu sit perseveraturum".

W dniu 30. maja 1843 zjechał ks. kanonik Łukasz Baraniecki[2]), dyrektor najwyższy gimnazyów w Galicyi, na wizytacyę zakładu z polecenia nadwornej komisyi naukowej. Witało go grono nauczycielskie z wybranymi uczniami, a retor Henryk Głowacki wypowiedział mowę. Dopiero 4. czerwca ukończył ks. Łukasz Baraniecki wizytacyę. W każdej klasie dawał zadanie, a gdy je uczniowie opracowywali, egzaminował inną klasę. Wyjeżdżając nie pozostawił nikomu żadnych uwag, ani wskazówek. Żegnano go uroczyście; mowę wypowiedział retor Franciszek Wyszyński.

W niespełna dwa miesiące potem, rankiem 27. lipca przybył do Tarnopola Arcyksiążę Ferdynand d'Este, brat panującego ks. Modeny. O pół do siódmej udał się do kościoła, wieczorem przypatrywał się iluminacyi miasta. Przedstawił się ks. Rektor z ks. Prefektem Arcyksięciu, który ich przyjął łaskawie i zapowiedział swe przybycie do gimnazyum na 28. rano. Około 10 wszedł do budynku szkolnego, zabawił w każdej klasie chwilę i wysłuchał w retoryce mowy ucznia Wojciecha Majora. Następnego dnia odjechał do Lwowa.

R. s. 1843/4 upływał bez ważniejszych i nadzwyczajnych wydarzeń. Odbyły się dwie certacye, jedna publiczna deklamacya humanistów i cztery posiedzenia akademii, jedno dnia 23. maja 1844 na cześć ks. Arcybiskupa lwowskiego, który do klasztoru na parę dni zawitał. Pod koniec roku szkolnego, bo 30. lipca, przybył do Tarnopola Arcyksiążę Gubernator Ferdynand Karol d'Este, zwiedzał wszystkie klasy przez dwie godziny i przysłuchiwał się odpowiedziom uczniów.

R. s. 1844/5. Zaprowadzono naukę kaligrafii, jako przedmiotu nadobowiązkowego; uczył jej fourier piechoty

[1]) Oryg. w Arch. Jez. i odpis w Annal. W kronice gim. nie wspomniano o tem,

[2]) Późniejszy arcybiskup lwowski w l. 1849 do 1858.

Antoni Dietrich w niedziele. Dnia 4. listopada 1844 obchodzono uroczyście imieniny starosty Karola Sachera, do którego miał mowę po łacinie retor Franciszek Melchert. Od tego czasu dzień ten był wolny od nauki. Dnia 8. grudnia zaprowadzono w mieście towarzystwo wstrzemięźliwości, zawiązane przed kilku laty w Irlandyi przez dominikanina Macieja. Młodzież brała udział w uroczystem nabożeństwie. Rok 1845 był nadzwyczaj skwarny i suchy, obawiano się nieurodzaju i głodu, więc polecił konsystorz procesye i nabożeństwa; 10. lipca brała młodzież zakładu udział w procesyi do figury M. B. przy gościńcu czerniowieckim. 11. lipca odbyły się egzamina z religii w obecności delegata konsystoryalnego ks. Kurtza, proboszcza bawo-rowskiego. W końcu lipca (dn 28.) zjechał do Tarnopola ks. arcybiskup ormiański, Samuel Cyryl Stefanowicz i celebrował mszę dla młodzieży. Już 6. sierpnia rozpoczęły się publiczne popisy w gimnazyum w obecności starosty i delegata konsystoryalnego, ks. Bazylego Ortyńskiego, dziekana i proboszcza tarnopolskiego. Na rozdaniu premii dnia 13. sierpnia przemawiał po niemiecku humanista Maksymilian de Haza Radlitz, a po łacinie retor Wawrzyniec Melchert. Po raz pierwszy rozdano obecnym drukowaną klasyfikacyę (Iuventus), dawniej bowiem drukowano ją dopiero podczas wakacyi. W ciągu roku odbyły się cztery certacye, dwie dysputy i trzy posiedzenia akademii.

R. s. 1845/6 rozpoczął się zwykłem nabożeństwem 1. października 1845; zapisano na początku 299 uczniów do gimnązyum, a 147 na studyum filozoficzne. Dnia 6., 7. i 8 odbyły się egzamina wstępne do pierwszej klasy gramatykalnej, 12. zaś rozpoczęto pierwszy raz rozdzielać uczniom z biblioteki książki do czytania. W grudniu (dn. 1.) zaprowadzono w trzech niższych klasach katechizm, napisany przez O. Rinna, niegdyś katechetę w tutejszem gimnazyum (1827—1835), wówczas zaś rektora kolegium Insbruckiego, zatwierdzony przez nadworną komisę naukową.

Krwawe dzieje lutowe r. 1846 wstrząsnęły także młodzieżą tutejszego zakładu. Do 24. lutego nie miano wiadomości o wypadkach w zachodniej części kraju, a prawdopodobnie nie domyślano się, że ogólny ruch nie oszczę-

dzi i tutejszej starszej młodzieży. Poprzedniego dnia grano w teatrze konwiktowym niemiecką, 24. polską komedyę. Występowali w obydwóch uczniowie humaniorów. W kilka dni później uwięziono kilkunastu słuchaczów filozofii i zawieszono wykłady na kursach[1]). Agitowali między młodzieżą Dymitr Czubaty, Adolf Rozwadowski i czeladnik krawiecki Mateusz Zdunikowski. Według raportu starosty Sachera do gubernium miało powstanie wybuchnąć 23. lutego, jednak powstrzymano je[2]). Wdrożone śledztwo ukończono dosyć prędko uwolnieniem uwięzionych i po miesiącu rozpoczęto znowu wykłady.

Dnia 25. maja zjechał O. prowincyał Wiktor Baworowski ze Lwowa dla wizytacyi zakładów, a 18. czerwca ks. Łukasz Baraniecki. Obydwa razy urządzili humaniści posiedzenia akademii na cześć dostojnych gości.

Wizytacyę ks. Baranieckiego przerwała żałoba z powodu zgonu ks. Józefa Cytowicza, który przez 19 lat wykładał matematykę w tutejszem studyum filozoficznem, a potem przez 4 lata był wicedyrektorem Mąż, zapisuje kronikarz, jaśniejący zarówno w każdej cnocię jak nauce, nadewszystko zaś niezwykłą łagodnością[3]).

W tym roku odbyły się wreszcie egzekwie za zmarłego papieża Grzegorza XVI. (dn. 3. lipca) i nabożeństwo na intencyę obranego papieża Piusa IX (dn. 5. lipca)

Podczas rozdania premii przemawiał po niemiecku humanista Hayling de Degenfeld, po łacinie retor Jan Lubowicz.

R. s. 1846/7 rozpoczął się znacznemi zmianami w gronie nauczycielskiem. Prefektem został O. Jan Blazeg, bardzo lakoniczny w prowadzonej Kronice. Życie szkolne upływało zresztą zwyczajnie z tą tylko zmianą, że zaprowadzono egzamina semestralne za pierwsze półrocze w dniach 1. do 7. marca a 8. marca 1847 odczytano uczniom klasy. W cią-

---

[1]) Kronika gimn. o tem nie wspomina, wiadomość zaczerpnięta z Annales coll.

[2]) Dr. Ostaszewski-Barański Rok 1846 rozdz. V., skąd wzięto nazwiska wymienionych osób. Wymienia je także br. Sala w Geschichte d. polnischen Aufstandes (Wien 1867) na str. 338.

[3]) Vir omni quidem virtutum genere aeque ac scientiis, imprimis tamen insolita mansuetudine clarus.

gu roku odbyły się dwie certacye, 3 posiedzenia akademii i jedna dysputa filozoficzna. Umarł 8. czerwca słuchacz fizyki, Ferdynand Krain. Uczniowie obchodzili jubileusz, nadany przez Piusa IX w dniu 5. kwietnia, i pierwszy raz odprawiono osobno mszę św. dla uczniów obrządku gr. kat.[1]) Rok szkolny zakończono ze zwykłą uroczystością 10. sierpnia 1847.

R. s. 1847/8 był 27. istnienia tutejszych zakładów naukowych; liczbę lat istnienia, jakby w przeczuciu, że będzie ostatnim pierwszego okresu, zanotowano w kronice, czego poprzednio nie czyniono. Pierwsze półrocze zakończono 28. do 4. marca 1848, po czem nastąpiły krótkie ferye z powodu zapust, młodzież jednak gromadziła się codziennie na nieszpory.

Rozpoczęło się drugie półrocze 9. marca. Czas ten nie sprzyjał spokojnym Muzom. Rewolucya lutowa we Francyi wywołała w całej zachodniej Europie zaburzenia i walki. Dnia 13. marca wybuchła rewolucya w Wiedniu; Cesarz Ferdynand I., pragnąc uspokoić umysły, nadał konstytucyę: zwołał sejm, zezwolił na wolność druku i tworzenie gwardyi narodowych. W dniach 18. i 19. marca zaczęto tworzyć gwardyę we Lwowie i wniesiono adres z Galicyi do Cesarza. W tych samych dniach toczyły się krwawe walki na ulicach Berlina.

Odgłos tych wydarzeń, aczkolwiek później[2]), docierał do naszego zakątka; udzielał się ów nieokreślony niepokój, jakaś nieoznaczona trwoga i oczekiwanie nadzwyczajnych wydarzeń, których nikt przewidzieć, nikt nazwać nie umiał. Rozpoczęto i tutaj formować gwardyę narodową, przeważnie ze studentów filozofii. Uzbrojono ją w stare karabiny a mustrował na ogrodach, między dzisiejszą ulicą Mickiewicza i Strzelecką Antoni Gozdowski, właściciel Kretowiec,

---

[1]) W święta gr. kat. nie odbywała się nauka i uczniowie udawali się na nabożeństwo do cerkwi, w niedziele zaś i dni powszednie uczęszczali do kościoła razem z rzym. kat.

[2]) Wiadomości polityczne czerpano podówczas w Tarnopolu z dwóch czasopism: Gazety lwowskiej, która dochodziła na 3 dzień i Augsburger Allgemeine Zeitung, dochodzącej 13. dnia po wydaniu.

niegdyś kapitan wojsk polskich i belwederczyk[1]). Publiczność i młodzież szkolna uległa ogólnej gorączce; musieli ustąpić naleganiom O. Jezuici i za pozwoleniem starosty odprawili uroczyste szkolne nabożeństwo w dniu 22. marca 1848 na podziękowanie Bogu, że Cesarz nadał konstytucyę. Wieczorem oświetlono miasto. W dwa dni póżniej ogłosił ks. prefekt uczniom rozkaz Gubernatora, by młodzież zachowała się spokojnie, grożąc wykluczeniem każdemu, ktoby się ośmielił porządek zakłócić. Następnego dnia nie było nauki szkolnej z powodu święta Zwiastowania. Na tej uwadze przerwano kronikę na czas długi...

Coraz smutniejsze dochodziły teraz wieści. W kwietniu rozpoczęło się w Księstwie Poznańskiem powstanie, zakończone klęską, 26. tegoż miesiąca bombardowano Kraków. Profesorowie musieli wytężyć wszystkie siły, aby młodzież utrzymać w karności i skłonić do nauki, przygotować ją do przyszłej służby i pracy dla kraju, która nie zapowiadała się ani lekką ani łatwą a w tem napotykali na co raz większe trudności i przeciwne działania głów młodych i zapalonych. Tymczasem nadbiegła dla nich wieść hiobowa, która rozstrzygnęła o losie tutejszych szkół. W początku maja wniosła akademia wiedeńska prośbę do tronu o zniesienie zakonu Redemptorystów i Liguoryanów, minister Pillersdorf dopisał ze swej strony i „Jezuitów“[2]). Aczkolwiek niechętnie, uległ temu żądaniu życzliwy Jezuitom Monarcha i podpisał 7. maja pismo odręczne wydalające te zakony z Austryi[3]), co komisya nadworna naukowa pismem z dn. 12. maja 1848 l. 14737 wykonać poleciła[4]). W niepokoju i trosce upływały teraz dni i tygodnie. Grono nauczycielskie przygnębiła niepewność. w które strony świata przyjdzie mu się rozproszyć; mieszkańców miasta i okolicy trapiła obawa o dzieci, któ-

---

[1]) Miejscem zbornem była dzika grusza, stojąca do dzisiaj na ogrodzie Pohoreckich. Domów w pobliżu i parkanów nie było w owym czasie.

[2]) Załęski l. c. 503.

[3]) Załęski l. c. 503.

[4]) Obie daty na podstawie rekursu Turkułła, właściciela Tarnopola, z arch. starostwa w Tarnopolu.

re studya rozpoczęły. Nikt nie myślał w drugiem półroczu o certacyach i posiedzeniach akademii[1]). Publiczność miejska nie dotknięta teoryami ówczesnego stronnictwa demokratycznego, przywykła do częstych i okazałych nabożeństw w kościele, garnęła się jeszcze liczniej do świątyni, niż zwyczajnie, otaczała Ojców największą czcią. Wreszcie nadszedł rozkaz gubernialny z 20. maja 1848, l. 45731[2]) polecający rozwiązać w najkrótszym czasie gimnazyum i kursa filozoficzne. Z ciężkiem sercem uczynił temu zadość radca gubernialny i starosta, Karol Sacher. Odbyły się więc 20. czerwca pospiesznie klasyfikacye, a 21. czerwca 1848 bez popisu i zwykłych uroczystości wydano uczniom absolutorya[3]). „Juventus“ za ten rok nie wydano. Następnego dnia oddał ks. Rektor, jako wicedyrektor, staroście zbiory naukowe i akta szkolne.

W ciągu lipca rozpröszyli się tarnopolscy Jezuici po całym świecie; budynek gimnazyalny zajęło wojsko na koszary, klasztor i konwikt oddano w zarząd proboszczowi rzym. kat., który je wynajmował na pomieszkania i sklepy.

Tak zakończył się pierwszy okres historyi gimnazyum tarnopolskiego.

---

[1]) W pierwszem półroczu było 3 posiedzeń akademii.

[2]) Wyżej wymieniony rekurs Turkułła.

[3]) Datę podaję na podstawie świadectwa p. Izydora Leiblingera, teraz Dr. med.

DOKUMENTA.

N. I.

Litterae, quibus Franciscus L. Comes de Saurau Supremus S. C. R. M. Cancellarius R. P. Aloysium Landes Viceprovincialem Jesuitarum, qui ex Rossia in ditiones Austriacas pervenere, informat S. C. R M. statuisse, ut iis Tarnopoli gymnasium cum studio philosophico paretur[1].

Nuper iam R^te V^ae ingenti meo solatio significabam oretenus Suam Apostolicam Maiestatem benevole statuisse, ut advenientibus ex Rossia Iesuitis in Gallicia Gymnasium paretur, in quo Philosophicas disciplinas tradant, et erigendo ibidem praesint Convictui.

Conferebam super hoc negotio cum R. V^a et quae mutuo consensu rata habebantur, pro iniuncti mihi muneris officio ad Caesarem dituli.

De Vestri animi declaratione per me edoctus Caesar decrevit, ut pro 50, incluso etiam Provinciali, ad laborem aptis Jesuitis ex Rossia venientibus Collegium Societatis Jesu paretur Tarnopoli ea vobis conditione dandum, ut Gymnasialia et Philosophica studia tradatis, regatis Convictum vel Leopoli, vel alibi erigendum, et quantum vires ferent, in cura animarum velitis esse auxilio.

Pro annua Personarum sustentatione Sua decrevit Maiestas, ut quotannis pro quovis 300 argentei vel 750 papyracei floreni a 1^a Septembris inchoando ex aerario exsolvantur: modovero pro paranda supellectili domestica 4000 argenteos, seu 10000 papyraceos florenos benevole annuit.

Quae vero pro templi, Domus, Scholarum et Convictus sustentatione etc. necessaria fuerint, ea nequaquam ex dicta modo pecunia, sed separatis aerarii expensis parabuntur.

[1]) Z kopii w Archiwum OO. Jezuitów w Tarnopolu. Nr. 876.

Interea, nisi temporis successu aliter statuere Caesari visum fuerit, communi cum Piaristis et Monialibus a S[a] Ursula dictis, a lege amortisationis, ea tamen conditione Vos exemptos declarat, ut Legata non suscipiatis ante, quam competenti Iudicio fuerit significatum.

Vult vero Sua Maiestas, ut tam in iis, quae ad studiorum rationem pertineant, quam quae fori sunt publici, ecclesiastici legibus Imperii religiose obtemperent; Si tamen a lege Vestri Ordinis essentialibus Institutis vel ex toto, vel ex parte contraria aliquando opus erit dispensatione, Sua Maiestas supplicem super hoc negotio Libellum sibi dari benevole annuit.

Denique cupit Sua Maiestas, ut sequentis anni scholaris initio in Gymnasio Tarnopoliensi unam vel binas classes inferiores exordiantur.

Dum haec Nostri Caesaris decreta cum iis, quorum ea scire interest, communico, ut pro sua quivis potestate prosequatur incepta, etiam R[ae] V[ae] essentialia illorum Capita significo, ut de illis edoctus ea valeat statuere, quae ad promptam Caesareae Voluntatis executionem facta iudicaverit oportuna.

Saurau.

Viennae 27. Augusti 1820.

N. II.

Copia Altissimae Resolutionis ad relationem Excellmi Comitis Mittrowsky propositam 15. Decembris 1835, qua S. C. R. M. concedit, ut studia Tarnopolitana ad normam Rationis studiorum Iesuitarum reducantur.

Confisus, Iesuitas summa cum sollicitudine conaturos esse, ut respondeant fiduciae, qua fretus piae memoriae Dominus Pater meus illos ad Regna suscepit, et quam Idem specialiter suo Rescripto die 15. Novembris 1827 expressit, determinatum me sentio (invenio) ut factae a meo piae memoriae Domino Parente Patri Generali Societatis Iesu promissioni, et huic innixis eiusdem Patris Generalis precibus, sequenti annuam ratione.

1. Ordinatio de die 13. Septembris 1824, quoad extraneos Iesuitas, ad Collegia Societatis Iesu in meo Imperio existentia, non nisi obtenta a Me venia mittendos, in suo vigore permaneat. Concedo etiam Ordini potestatem disponendi de indigenis ex Collegiis Imperii nostri extra regnum mittendis, observatis tamen de profectione et emigratione Indigenarum in exteras regiones Policiae praescriptis cautionibus. In casibus itaque occurentibus mittendi extra Regna aliquod membrum Ordinis, recurrendum est a Praeposito Provinciali pro obtinendis mittendo Individuo necessariis Commeatus literis ad ea officia, quibus hasce literas extradendi ordinarie potestas competit.

2. Ordini Iesuitarum liberum quidem manet suos admittere Novitios, tenentur tamen susceptionem uniuscuiusque Novitii per respectivum Ordinariatum Gubernio Provinciae significare, adnectendo insuper notitiam, an suscipiendus extraneus sit, vel indigena, et, si Candidatus pro statu Sacerdotali ingreditur, testimonium de peractis rite Gymnasii studiis adiungendum erit. Si Gubernium susceptionem alicui Novitio ex rationibus Status denegandam esse existimaret, Superiores huic dispositioni acquiescere debebunt, nisi forte graves rationes contra opponendas haberent, tum patebit via recursus ad altiorem resolutionem.

3. Concedo, ut Candidati pro Sacerdotio in Societate Iesu, ab eorundem Provinciali sine influxu civilium Magistratuum ordinaturo Episcopo praesententur, quatenus ille officio suo conformiter de idoneitate praesentatorum ad Ordines suscipiendos cognoscat.

4. Eximo Professores per Ordinem Iesuitarum in eorum Scholis constituendos ab examine per modum concursus faciendo, ea spe fretus, a Superioribus Ordinis non nisi plane idoneos Professores ad munera iisdem committenda destinatum iri. Quaelibet tamen nominatio, aut mutatio Professorum Gubernio significanda est. — Idem servandum de Praesidibus Convictuum.

5. Delectus Librorum ad usum Scholarum Superioribus relinquitur, selecti tamen libri meae Commissioni Studiorum Aulicae significentur oportet praesentato per Gubernium Provinciale cuiusque libri exemplari. Studiorum autem

Commissioni iniungo, ut electum a Iesuitis ad usum Scholarum librum illique propositum, illico et quin ulteriorem exquirat informationem, examinet, quo in examine id solum ante oculos habendum, utrum hic liber aliquid, quod in publica educatione admitti non possit, contineat, et an scopo instructionis, ad quem est destinatus, respondeat. Si iudicium pro libro favorabile erit, usus illius sine mora est concedendus; in casu autem contrario opinio Commissionis studiorum statim meae resolutioni est subjicienda.

6. Relationes, quas Iesuitae de Scholis suis Magistratibus competentibus facere debent, restringuntur ad externas eorum scholas. De his Scholis omnes illae relationes, quae ad informandos Magistratus de statu Scholarum praescriptae sunt, exigantur etiam a Iesuitis in forma propria, et catalogus earundem exacte illis praefiniatur.

7. Legitimae normae relate ad conditiones de suscipiendis ad publicas scholas discipulis, aut de excludendis ex iisdem, debent etiam in scholis Iesuitarum curae commissis valere. Animadvertant etiam Superiores oportet, minime exigi in dictis praescriptis iuridicam Demonstrationem de existentia harum conditionum.

8. A prohibitione corporalis castigationis in publicis doctis Scholis, etiam in iis ex his Scholis, quae Iesuitarum curae commissae sunt, locum non habeat exceptio.

9. Concedo Iesuitis, ut Studia sui Ordinis Theologica iuxta suam ordinent studiorum rationem.

10. Eandem facultatem tribuo illis relate ad studia Philosophiae et Gymnasii sub conditione, ut quod attinet obiectorum in his Institutis tradendorum extensionem et ordinem emanatis, aut in posterum emanandis pro publicis scholis praescriptis ea ratione sese conforment, ut exeuntes ex scholis eorum discipuli, non solum ea omnia didicerint, quae in ceteris scholis docentur, sed etiam, ut transitus ex uno Instituto ad aliud sine damno transeuntium fieri possit. Si Studia Philosophica traduntur latine, eximo illos a praelegenda latina Philologia, universim autem a doctrina Religionis in Philosophia, tanquam a Studio ex obligatione tradendo. Concedo etiam illis, ut de Doctrina Christiana in eorum Gymnasiis, quilibet in sua Classe Professor curam

gerat. Ceterum per se patet per hanc ordinationem debitum Ordinariorum influxum in omnem suae Dioeceseos in doctrina Religionis institutionem, et in docentes eandem, minima coarctari. Etiam Ordinatio de die 24. Aprilis 1828 quoad designandos C. R. Comissarios ad tentamina manet in suo vigore.

11. De Sodalitate Mariana serius Mea sequetur resolutio. Nil obstat quominus usus et frequentatio Sacramentorum in Scholis, Iesuitarum curae commissis, iuxta eorum Rationem Studiorum ordinetur. Relate ad frequentanda theatra eadem Ratio Studiorum valeat sub limitatione pro publicis Scholis universim praescripta.

12. De solvendo didactro a communi pro Scholis praescripto in Scholis Iesuitarum nulla fiat exceptio.

13. Concedo ut in his Scholis ordinarie peractis, tantum annuis examinibus testimonia discipulis tradantur, sub hac exceptione, ut illi, qui fors primo semestri elapso ad aliud Institutum transmigrant, separatim classificentur et testimoniis muniantur. In hoc studentium calculo debent ipsi in Classibus universim praescriptis collocari, et hae classes in Patentibus eorum testimoniis exprimendae sunt.

Haec mea Ordinatio iis solum Guberniis Provinciarum, in quibus Iesuitarum Collegia inveniuntur, est promulganda.

Viennae 19. Maii 1836.

Ferdinand m. p.

N. III.

Litterae encyklicae, quibus R. P. Provincialis aprobat consilium, scholas S. J. commissas in Galicia ad unam consuetudinis formam reducendi.

Reverende in Christo Pater Rector!

A. R. P. Noster papensis consuetudinibus scholarum in Provincia nostra literis suis 31. Augusti a. c. ad me datis approbavit consilium ad unam eademque consuetudinis formam scholas nostras in hac Provicia reducendi. Quapropter mitto R. V. consuetudines iam sat diuturna experientia probatas cum omnibus Professoribus et praefectis in

consultatione communicandas, libro consuetudinum et Diario scholastico inscribendas, executionique mandandas.

Consuetudines scholarum Societatis in provincia Galiciana 1-mo in studiorum instauratione, 2-do in eorum clausula, 3-tio in publicis Christianae pietatis officiis, 4-to in communibus animi relaxationibus, 5-to in publicis literarum exercitationibus, 6-to in obeunda die onomastica vel natali Suae C. R. Maiestatis, tum etiam onomasticis Rectoris, praefecti et Professorum Gymnasii sunt sequentes:

1-mo Instauratio Studiorum ex more in toto Imperio recepto fit sequenti modo: Prima post vacationes die, vel secunda, si prima in Dominicam cadit, hora 8-va congregatis ad templum discipulis et Magistris cantatur hymnus „Veni Sancte" et Missa solemnis de Spiritu Sancto cum collecta pro Rege, daturque Sanctissima benedictio. Postridie simpliciter inchoantur in scholis publicae lectiones.

2-do Conclusio studiorum fit ultima die anni scholastici, qui nunc 15 Augusti assignatur. Mane hora 8-va fit Missa cantata gratiarum actionis et pro Rege, post Missam hymnus Ambrosianus et benedictio cum Sanctissimo. A prandiis hora 3-tia in Aula Gymnasii e suggestu habetur oratio germanica a discipulo Humanitatis, promulgantur a praefecto nomina discipulorum cum notis, quas quisque obtinuit, simulque praemia distribuuntur, tum sequitur oratio latina a discipulo Retorices et cantu hymni nationalis totum terminatur.

3-tio Singulis diebus ferialibus, quibus non est frigus 12 grad. thermometri Rhéaumiriani, omnes discipuli cum suis Magistris et praefectis ordine genu flexi assistunt Missae lectae cantantibus quibusdam in choro a Praefecto delectis et exercitatis. Sabbato, finitis a meridie scholis, omnes conferunt se ad templum, ubi exposito in ciborio Sanctissimo recitantur Litaniae Lauretana de Beata, pro Rege et de sanctissimo, quo deinde datur benedictio. Diebus Dominicis et festis, nulla ratione frigoris habita, omnes eodem modo, ut diebus ferialibus, assistunt Missae lectae, tum stantes audiunt Evangelium et exhortationem, qua finita genu flexi recitant actus fidei, spei, charitatis, sub tuum praesidium, versiculum et orationem de Beata, postremo diebus Dominicis solum, iisque tantum, in quibus Sanctissimum in

ostensorio non est expositum, fit ciborio benedictio. Missae cantatae discipuli assistunt 6-ies in anno, nempe diebus instaurationis et conclusionis studiorum et Sti. Aloysii hora 8-va, die memoriae fundationis Collegii, si est dies vacationis pariter hora 8-va, si vero est dies scholarum hora 10-ma post scholas et tum a prandiis scholae vacant, diebus his iam non assistunt Missae lectae. Missis cantatis adsuut stando ab initio usque ad offertorium et a purificatione celebrantis usque ad finem, ceterum genibus flexis.

Vesperis solemnibus assistunt 8-ies in anno, die S. Marci, tribus feriis Rogationum, ipso festo et die octava Corporis Domini, nec non festis S. Stanislai et Aloysii. Sub festum devotionis 40 horarum quaelibet schola cum suo magistro hora SS. genuflexi adorant. Triduum recollectionis omnes discipuli simul assistentibus magistris peragunt ante feriam 3-am maioris hebdomadae, qua die fit ab omnibus Confessio et Communio Paschalis, haecque Communio omnibus simul in Missa studiosorum hora 8-va ordine dispositis distribuitur.

Devotio Maialis et novennae ad S-tum Cor Jesu, ad Angelum Custodem, ad S. Stanislaum in quavis schola privatim peraguntur duce Magistro.

4-to Tres scholae altiores Grammat. bis in anno inter se publice concertant et semel quaevis publicum academicum consessum celebrat, discipuli inferioris ordinis infimae Gram. Classis bis publice inter se concertant. Discipuli Humaniorum bis terve in anno habent suos publicos consessus.

Specimen progressus publicum uniuscuiusque scholae fit semel tantum tribus diebus proxime distributionem praemiorum praecedentibus. Catologus discipulorum cum notis progressus in moribus et doctrina mittitur typis impressum, vel ipso promulgationis die vel proxime sequenti cursore.

5-to Animi relaxandi gratia in communi quavis schola a suo professore solet duci deambulatum vel feria 3-tia, vel feria 5-ta post meridiem a hora 2-da ad quintam. Clamosae vero recreationes, Maiales dictae, quae fierent per integrum diem, item excursiones totius scholae trahis vel curribus, tum etiam lavationes in flumine communes sunt prohibitae.

6-to Diebus natali et Onomastica Suae Maiestatis tota celebritas in eo constitit, ut scholae vacent et omnes Magistri et disciptili cum Magistratibus civilibus et militaribus, hora a Praefecto circuli disignata adsunt Missae cantatae et Hymno ambrosiano. Die onomastica Rectoris et praefecti omnes Gymnasii scholae vacant, die vero ononastica Professoris soli discipuli eius a scholis vacant. Ceterum his diebus scholam per discipulos ornari vel aliqua tractamenta ab iis fieri prohibitum est.

N. IV.

Litterae R. P. Jacobi Provincialis ad praefectos studiorum etc. continentes praecepta, quo modo studia tarnopolitana ad normam Rationis studiorum reducenda sint.

Postulat A. R. P. N. ipsaque ratio dictat, ut statim anno proximo concessionibus in novo C. R. Decreto de die 19. Martii a. c. factis utamur et omnia in quibus tam, quoad ordinanda externorum studia, liberi sumus, ad Societatis normam reducamus.

Id ut et perfectius constitueretur et ordinaretur exactius, Patres aliquot, ut nostis, deputavimus, qui, quae rationi nostrae studiorum exequendae vel ex dicto Caesaris decreto, vel aliunde obstare posse viderentur, seorsim cum adnotassent, sedulo labore et non minus accurato, quam solerti studio inter se conferentes, ea demum proposuerunt, quae a Patribus Consultoribus et a nobis examinata et diligenter discussa, vobis modo offerimus, iam proximo anno scholastico in usum deducenda et exacte observanda.

1. Tradendae sunt in scholis nostris superioribus Logica, Metaphysica, Philosophia moralis, Algebra, Geometria, Trigonometria, Sectiones conicae, Physica, cum scientiae hae et a Ratione studiorum et a Regimine praescribuntur.

Item historia tam universalis, quam naturalis, cum has scientias et Regimen praescribat et Ratio studiorum (reg. 37. Prof. Phys) permittat historiam naturalem tradere; gemina autem historiae universalis notitia his temporibus ad

novatorum errores et fallaciam confutendos maxime est necessaria.

Geometriam analyticam et calculum sublimiorem, quod attinet, visum est, scientias has ut obiectum liberum tradi quidem posse, sed auditores ad has praelectiones non esse cogendos; quia haec in Reg. 42 Prof. Philos. non absolute, sed nonnisi cum clausula ubi opportunum fuerit praescribuntur.

Omittenda autem sunt Philologia et scientia Religionis, tum quod haec minus sunt nostro studio necessariae, tum quod nullibi in Ratione studiorum praescribuntur.

2. Philosophiae praelectionibus visum est 18 horas in hebdomada tribui debere. Cum autem in primo Philosophiae cursu 14 a Regimine praescribuntur horae, nec ulla appareat ratio, cur numerus hic augendus foret, reliquae 14 horae inter Professores Philosophiae et Matheseos ita dividantur, ut eorum prior 8 in hebdomada prelegat horas, posterior sex. In secundo vero Philosophiae cursu historiae universali 5 tribuantur horae, Ethicae 5, Physicae 8.

Hebdomadariae cessationi in scholis superioribus dabitur integer dies, scilicet feria 5. (Reg. 37 Provinc. §. 11) feria autem 3. post meridiem a praelectionibus vacabitur.

Unum tantum singulis annis examen Auditores Philosophiae subibunt. Initium autem examinandi sub finem anni fiat, nisi examinandorum multitudo cogat antevertere.

Ita tamen inchoari debebunt examina, ut, ipsis absolutis, initio Julii specimina e Mathesi et historia tum universali, tum naturali nec non actus publici commode celebrari possint. Philosophi 1-mi anni per horae dimidium circa logicam et Metaphysicam. Philosophi 2-di anni circa universam Philosophiam unius horae spatio examinandi sunt. Examinatores porro 4 esse debent (Reg. Prov. 19 §. 14 Reg. Praet. Stud. sup. 23). Ex Mathesi autem ter in anni decursu dabunt coram studiorum praefecto et Professoribus aliquod sui profectus specimen (Reg. Prov. 20) scil. ante Festa Nativitatis Domini ex Algebra, in Quadragesima e Geometria elementari, absolutis autem e Philosophia examinibus ex sectionibus conicis.

Reg. 14 et 15. Prof. de Sabbativis, quae per vices a Professoribus celebrari poterunt et de menstruis disputationibus exemtioni mandentur.

Actus generales iuxta Reg. 19 et 24 Praef. stud. sub finem anni ante praemiorum distributionem institui poterunt, quem ad modum etiam bis forte in anno solemne aliquod ex Mathesi sublimiori exercitium in 3. Philosophiae anno ut Reg. 44 Prof. Philos. satisfiat.

In Logica, Metaphysica, Philosophia morali, Physica et Historia tum universali tum naturali Manuscripta, quae Auditores iam prae manibus habent, interim saltem retineantur. Professoris praecipue Logices et Metaphysices erit, manuscripta ad formam et methodum scholasticam omnino redigere iuxta Reg. Prof. Philos. 15-m.

Cum Professores, iis solum exceptis, qui post meridiem 2-a praelegunt hora, finitis praelectionibus in schola vel prope eam manere nequeunt, hinc ut Reg. 11 Prof. satisfiat, requiritur, ut Professores, qui vel ante vel post meridiem 1-a praelegunt hora, quandrante ante praelectionum initium, quemadmodum Professores Gymnasii, ad scholas veniant. Hac ratione et ansa Collegii ingrediendi imminuetur et disciputi hoc tempore tranquilliores erunt.

3. Cum leges Imperii 4 praescibunt Grammaticae Classes, et Ratio studiorum licet 3 solum assignat, infimam tamen Classem (Reg. 8 Praef. §. 3) in duos permittat dividere ordines et unicuique ordini proprium assignare Magistrum, hinc retinendae sunt 4 Grammaticae Classes.

Quod linguam graecam attinet, haec in 2-a Grammaticae Classe doceri icipiatur iuxta Reg. Com. Prof. Cl. inf. 13.

Distributio temporis, quam ratio studiorum tum Reg. 14. com. Prof. Cl. inf. tum unicuique Professori in propriis regulis praescribit, servanda est, huncque in finem schola cum Missa ante meridiem a ½8 ad ½11, post meridiem vere a Kal. Sept. usque ad 1. Maii a ½2 ad 4, a 1-a Maii ad finem anni scholastici a 2-a ad ½5 durabunt. Ordo proinde domesticus hunc in finem ita statuatur, ut a principio anni scholastici ad 1-m Maii prandium sit hora 11 cum di midio a 1 autem Maïi et deincceps hora 12.

Quando in superioribus classibus cessationi integer datur dies in inferioribus ante meridiem doceatur in rhetorica per horam cum dimidio in ceteris per 2 horas, post meridiem omnes vacent, ab initio tamen Maii omnes tota die (Reg 37 Prov. §. 11).

Exertationum scholasticarum ordinem conficiat P. Praefectus stud. inferiorum iuxta rationem studiorum, ut certum sit, quae hora quibus exercitationibus impendeatur (Reg. 14. Praef.)

Quod attinet tempus accessoriis praescriptum plus tribuatur Mathesi quam Historiae et Geographiae.

Quod libros in scholis Gymnasii adhibendos nulla adhuc mutatio fieri potest donec de aliis provideatur. Idem valet de doctrina Christiana.

Nihil maioris momenti impedit, quominus serventur, quae Ratio studiorum Reg. 13 Praef. de promotione statuit, quae a Reg. 14 ad 24 Praef. de examine agunt Reg. 32 Praef. de declamationibus, Reg. 33 Praef. de disputationibus publicis, Reg. 34 Praef. de speciminibus publicis et academiis, Leges scribendi ad Examen et Reg. Praef. a 39 ad 42 de exclusione.

In praemiorum autem lege, donec aliud provideatur, nonnihil a Ratione studiorum discedendum est, cum praemia a Regimine dentur et eorum numerus a Regimine sit constitutus, praemioque digni solum ii habeantur, qui ex omnibus Eminentiam praemeriti sunt. Exponentur tamen interea Regimini, quae de praemiorum legibus ratio nostra studiorum praescribit. Iis, quae ratio studiorum a 9-a usque ad 12-m Reg. Praef. de admittendis praescribit, addenda sunt vi § 7. Caesarei Decreti Imperii leges. In admittendis tamen repetentibus et maxime iis, qui studia interruperunt maxime cautum esse oportet studiorum praefectum.

Reg. 38 Praef. de poenis agenti non sunt contrariae poenae a Regimine indicatae, quales sunt publica admonitio et carcer, hinc visum est eas in scholis praesertim superioribus retinendas esse.

Reg. 34 Praef. de atrio agens ad privatas etiam discipulorum domos extendenda est. Cum Reg. 44 de Praef. ob hyemis frigora et aedificii formam perfute servari non

posse videntur, curandum erit scholarum tempore in Cancellaria saltem adsit et saepius atrium visitet.

Reg. 45 Praef. ita servanda, ut omnes Professores et Missae et Exercitioni semper adsint, cum hoc et leges imperii et discipulorum bonum et consuetudo 16 annorum requirant et ratio studiorum non contradicat.

4. Regulae externorum Auditorum ita sunt affigendae, uti habentur in Ratione studiorum, nulla addita vel dempta. Si quae vero leges addendae forent, fiat id vel oretenus, dum regulae recitantur, vel scripto separato.

Iis solum, qui pietate et diligentia sunt insignes et nulla in re leges scholasticas violarunt, vel si quid peccassent, admoniti sese emendarunt, Eminentia e moribus danda est in studio Philosophico, in Gymnasio autem prioribus solum danda est Eminentia, posterioribus Accessus ad Eminentiam.

In Philosophia applicationis classem diligentia in frequentandis, audiendis et repetendis praelectionibus determinabit, in Gymnasio diligentia in omnibus scholasticis exercitationibus exhibita.

In Philosophia tribuenda est in examine iis, qui, quae audiverunt nec intelligunt nec rationem de iis reddere possunt tertia classis, qui mediocritatem non attigerunt secunda clasis, qui mediocritatem attigerunt prima classis, qui mediocritatem superarunt Eminentia, qui mediocritatem egregie superarunt, Eminentia cum iure ad actum publicum.

Cum vi Reg. 39 Prov. pro regionum, temporum ac personarum adiunctis varietas in vacationibus accidere possit, visae sunt ob multas et non levis momenti causas vacationes generales omnibus tam Philosophiae, quam Gymnasii alumnis a 15 Iulii ad 1-m septembris esse concedenda. Item a vigilia Nativitatis Domini usque ad diem Circumcisionis et a fer. 3. maioris hebdomodae ad Dominicam in albis, salvis quae Reg. 37 Prov. §. 4, 6, 7, 8, 9 et 10 praescribuntur.

Exercitia autem spiritualia a sabbato ante Dominicam Palmarum usque ad feriam 3-m maioris hebdomadae ab omnibus discipulis peragantur.

Et haec sunt, quae eo fine, ut quoad externorum studio quam primum ad Societatis normam redeamus, statuenda et declaranda esse censuimus. Animadvertendum tamen, ea solum modo rationis studiorum puncta et regulas hic attingi, quibus exemtioni mandandis aliquid obstare posse videbatur vel ubi exequendi modo difficultas oriri poterat. Quorum vero punctorum et Regularum mentio hic non fit, eiusmodi sunt, quae declaratione non indigent, quae proinde manifestum est exemptioni mandari posse et debere.

Reliquum est PP. RR. ut tam quae hic vobis afferuntur, quam quae praeterea quoad studia externorum in ratione studiorum continentur, accurate et diligenter in opus deducantur. Si concessionibus, tanto conatu et labore, obtentis, non uteremur, vel, in quibus iam liberi sumus ad Societatis normam non rediremus, nonne inexcusabiles essemus, tam coram Societate, quam in facie illorum ipsorum, a quibus has concessiones obtinuimus? Itaque strenue quisque pro gradu et officio suo ad executionem incumbamus, hanc Superiores assidue et constanter urgeant, hanc omnes Deo Domino Nostro in SS. Sacrificiis ac precibus etiam atque etiam commendent.

Iacobus Pierling, Praep. Provin. S. I.

Tarnopoli 5. Augusti 1836.

N. V.

***Consistorium metropolitanum leopoliense rit. lat. informat Patres S. J. S. C. R. M. concedisse, ut Sodalitas Mariana in Tarnopolitano studio instituatur*[1])**

Juxta altae aulicae studiorum Commisionis decretum de d. 26. iunii a. c. Nr. $\frac{3079}{1137}$ dignata est S. C. R. Maiestas altissimo decreto Suo de die 18 iunii concedere, ut sodalitas mariana in Tarnopolitano Societatis Jesu studio capiendi experimenti causa cum sequentibus limitationibus instituatur.

1. Omittatur in Regulis in officio mariano continentia praecepta in publica vincula coniectorum et infirmorum in publicis nosocomiis visitatio.

---

1) Z Kroniki gim. do r. 1837. Oryginału rozp. ces. nie przysłano.

2. Sodalitas haec solum ad studiorum tempus extendatur ita, ut omnis cum sodalitatis praeside coniunctio cesset, quoties iuvenis Tarnopoli discedet.

S C. R. Maiestas omnibus officiis stricte mandat sodalitati huic, eiusque legum observantiae invigilare. Hinc Consistorio ad relationem eius de die 29 Maii 1832 Nr. 1544 respondendo praescribitur, ut magna cura invigilet observantiae regularum huius Sodalitatis, quae ipsi in annexo communicantur[1]) et omnem defectum, qui accidere possit, vel per se emendare, et de hac re ad nos referre, vel illum illico nobiscum communicare.

Leopoli 15 Augusti 1837.

Stutterheim m. p. *Wasilewski* m. p.

---

[1]) Wymienionych reguł Towarzystwa maryańskiego nie zdołałem odszukać.

WYKAZ

frekwencyi w gimnazyum i na kursach filozoficznych w Tarnopolu

w latach 1821 do 1848[1]).

Rok szkolny	Classes grammatices				Cl. humaniores		Razem	Filozofia			Razem w gim. i k. filozof.	W tej liczbie izrael. w gim.
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.		logika	fizyka	Razem		
1821	68	19	—	—	—	—	87	—	—	—	—	4
1822	74	85	35	20	20	23	257		—	—	—	12
1823	79	59	82	41	26	25	312	—	—	—	—	15
1824	58+60	71	52	77	42	34	394	58	5	63	457	18
1825	52+66	84	68	41	69	43	423	53	29	82	505	21
1826	85	47+58	70	59	42	56	417	52	29	81	498	17
1827	92	54	82	58	50	40	376	51	29	70	446	8
1828	70	77	51	75	55	41	369	45	30	75	444	7
1829	78	60	71	45	66	45	365	75	33	108	473	—
1830	70	79	66	66	40	57	378	60	52	112	490	3
1831	83	64	72	55	43	32	349	67	51	118	467	3
1832	74	65	58	69	33	32	331	43	29	72	403	3
1833	70	61	58	44	60	26	319	46	28	74	393	6
1834	68	78	51	58	45	46	346	46	31	77	423	6
1835	72	57	69	39	59	43	339	94	40	134	473	6
1836	63	56	55	54	42	48	318	81	82	163	481	11
1837	77	60	58	50	40	41	326	110	68	178	504	12
1838	72	73	57	38	39	40	319	65	79	144	463	14
1839	59	66	63	37	36	35	296	64	56	120	416	16
1840	61	52	62	57	39	34	305	75	46	121	426	18
1841	71	61	57	55	54	36	364	77	62	139	503	15
1842	68	66	53	48	51	44	330	97	56	153	483	?
1843	60	53	57	40	37	32	279	84	49	133	412	18
1844	65	52	37	45	28	31	258	60	47	107	365	9
1845	69	49	41	35	42	29	265	63	52	115	380	10
1846	76	62	47	43	30	43	301	83	58	141	442	12
1847	85	54	58	36	33	25	291	63	64	127	418	22
1848	?	?	?	?	?	?	?	57	29	86	?	?

1) Wykaz frekwencyi w gimnazyum ułożyłem na podstawie „Iuventus“, ponieważ zakład katalogów (Liber calculorum) nie posiada, w kursach filozoficznych na podstawie spisu słuchaczy p. t. Index auditorum Philosophiae tarnopolit. ab anno 1824, spisanego ręką prefektów wyższych studyów. Liczby izraelitów w r. 1842 nie doszedłem, mam bowiem w rękach zdefektowany egzemplarz „Iuventus“.

Wykaz frekwencyi gimnazyów galicyjskich

w latach 1821–1847[1]).

Rok	Bochnia 1817	Brzezany 1776—1805	Buczacz 1804	Czerniowce	Lwów akad. 1772	Lwów Dominik. 1818	Przemyśl od 1617-1818 fil.	Rzeszów 1818	Sambor 1792	Sącz 1818 od 1838 Jez.	Stanisławów 1772	Tarnopol 1820—1848	Tarnów 1784	Razem
1821	—	—	—	—	—	–	398	–	—	–	—	87	—	—
1822	—	–	—	—	–	—	437	—	—	—	—	257	—	—
1823	—		—	–	–	—	390	—	—	—	—	312	–	—
1824	253	180	305	319	685	393	434	348	319	190	364	394	210	4344
1825	*253*	196	343	352	*685*	*393*	400	366	322	186	337	423	232	*4488*
1826	291	214	330	321	616	516	394	370	333	182	333	417	189	4515
1827	246	194	260	243	597	465	340	294	333	155	283	376	151	3987
1828	248	197	319	251	551	450	360	288	356	146	256	369	205	3996
1829	237	210	319	296	477	459	353	264	335	172	256	365	177	3920
1830	245	242	322	280	427	431	355	247	316	161	267	375	179	3847
1831	205	240	301	291	400	396	326	202	288	174	272	349	139	3283
1832	177	215	259	308	397	366	306	215	268	184	280	331	154	3460
1833	181	223	263	342	378	372	283	214	235	196	253	319	160	3419
1834	175	205	263	339	416	383	280	187	249	212	249	346	190	3496
1835	160	222	226	355	405	376	277	208	283	199	267	339	206	3523
1836	151	247	224	329	423	427	270	226	269	200	260	318	218	3562
1837	144	247	209	382	471	394	239	*226*	230	220	290	326	205	*3583*
1838	174	257	241	403	480	351	274	216	227	188	292	319	20[illegible]	3622
1839	238	233	300	424	*430*	*351*	291	239	*227*	244	*292*	296	218	*3833*
1840	263	233	264	401	526	352	299	231	262	249	281	305	238	3904
1841	262	233	304	387	516	333	286	214	245	262	*231*	364	242	*2969*
1842	264	218	331	395	441	229	302	222	253	286	276	330	231	3868
1843	219	217	324	375	468	305	315	222	272	265	235	279	226	*3722*
1844	223	208	337	357	524	289	344	232	282	200	232	258	244	3730
1845	219	349	350	526	523	303	340	242	290	226	243	265	252	4128
1846	224	209	354	336	524	295	328	238	295	248	246	301	218	3816
1847	212	202	368	351	524	326	372	253	298	214	277	291	258	3946

[1]) Powyższy wykaz zestawiłem na podstawie ogłaszanych „Iuventus" dla porównania frekwencyi w tutejszym zakładzie z frekwencyą w innych gimnazyach, jakoteż dawniejszych stosunków z dzisiejszymi. Odmiennem pismem oznaczono frekwencyę, w latach, z których Iuventus otrzymać nie zdołałem, są zatem niepewne. Daty w nagłówku oznaczają rok założenia gimnazyum; przy Brzeżanach lata 1776—1805 jako gim. zbarazkiego, przy Buczaczu 1804, jako rok ponownego otworzenia zakładu. Z lat 1821 do 1823 „Iuventus" z innych zakładów nie miałem; cyfry z gim. przemyskiego uzupełniono z Golińskiego Historyi gim. przem.

GRONO NAUCZYCIELSKIE.

Dyrektor Studyum filozoficznego:

Ks. Arcybiskup rzym. kat. lwowski, Andrzej Antoni Ankwicz 1824/5—1828.

Dyrektorowie gimnazyum:

Radcy gubernialni i starostowie:
Alojzy Thürmann 1820—1825.
Józef Lindemann 1826—1828.

Dyrektorowie studyum filozoficznego i gimnazyum razem, czyli licealni i ks. Prowincyałowie Tow. Jez.

Alojzy Löffler 1829—1832.
Jakób Pierling 1833—1838 i 1845.
Rafał Markianowicz 1839—1844.
Mikołaj Baworowski 1846—1848.

Wicedyrektorowie:

Ks. Prowincyał T. J. Stanisław Świętochowski 1827—1828.

Rektorowie Kolegium tarnopolskiego:

Ks. Alojzy Löffler[1]) 1829.
Ks. Jakób Pierling 1830—1833.
Ks. Józef Cytowicz 1833—1836.
Ks. Rafał Markianowicz 1837—1838.
Ks. Józef Brown 1839—1844.
Ks. Maciej Czyhir 1845—1846.
Ks. Jan Zranicki 1847—1848.

---

[1]) Wydał: Opisanie Missyi saratowskich (X. Brown—Kieynowski Bibl. str. 262).

Prefektowie wyższych studyów t. j. filozoficznego:

Ks. Piotr Markianowicz 1837—1838.
Ks. Piotr Hawryłowicz 1839—1845.

Prefektowie gimnazyum:

Ks. Jerzy Förster 1820—1823 prow.
Ks. Jakób Pierling 1824—1829.
Ks. Piotr Lange 1830—1834.
Ks. Józef Brown 1835—1837 i 1846.
Ks. Augustyn Lipiński 1838—1843.
Ks. Karol Barański 1844.
Ks. Jan Blażeg 1845, 1847 i 1848.

Profesorowie studyum filozoficznego:

Ks. Arciszewski Bazyli[1]) filol. i relig 1833—1835.
Ks. Barański Karol hist. pow. 1839 i filoz. 1845.
Ks. Baworowski Mikołaj rel. 1836.
Ks. Brown Józef[2]) hist. pow. 1839 i 1846.
Ks. Brzeznak Józef relig. 1841.
Ks. Buczyński Wincenty[3]) filoz. 1825—1830. 1833—1835.
Ks. Ciechanowiecki Paweł relig. 1829—1832.
Ks. Condrau Jakób[4]) matem. 1825—1828, hist. nat. 1830—1838.
Ks. Cytowicz Józef fiz. 1825—1832 i 1837—1846.
Mag. Eschgfeller Józef hist. nat. 1838—1841.

---

1) Prawidła gram. francuskiej. Lwów 1849 Wykład historyczny i moralny Świąt, Obrzędów i zwyczajów Kościoła katol. Lwów 1852.

2) Bibliotheca scriptorum assistentiae Poloniae S. J Lwów 1852—1855.

3) Ogłosił: Uwagi ks. W. B. nad uwagami Jana Styczyńskiego o Pułtawie, poemacie bohaterskim ks. Nikodema Muśnickiego. Połock 1817. Rozbiór wiadomości pomieszczonych w recensyi poematu Pułtawa. Połock 1818. Odpowiedź na zarzuty Jana Styczyńskiego przeciw obronie poematu Pułtawa Połock 1818. Rozprawa historyczna o słuszności wyroku, którym Zakon Templaryuszów był zniesiony... Połock 1818 Ćwiczenie się w nabożeństwie do najśw. Jezusowego Serca. Lwów 1839. Nauki tyczące się prawd wiary etc. p. ks. Bisk. de Toul. Lwów 1842. Institutiones doctrinae Religionis etc. Wiedeń 1842. Institutiones Philosophiae. T. 1. 2, 3. Wiedeń 1842—1844.

4) Elementa Geometriae theoreticae et practicae Połock 1818. Opisanie rzadkiego kompasu zwanego πάντα δεικνύν. Połock 1818.

Ks. Hawryłowicz Piotr[1]) filolog. 1825—1826 filoz. 1836.
Ks. Hiwner Marcin hist. nat. 1842—1848.
Ks. Jakobs Piotr[2]) rel. 1825—1832.
Ks. Kautny Franciszek[3]) filoz. 1848.
Ks. Kurowski Antoni rel. 1848.
Ks. Markianowicz Jan filol. 1834.
Ks. Markianowicz Rafał mat. 1829—1836.
Ks. Menet Jan filol. 1836 filoz. prakt. 1837.
Ks. Orłowski Egidyusz rel. 1839—1840.
Ks. Peterek Andrzej exhort. 1839.
Ks. Połoński Maurycy[4]) filol. 1827 - 1828.
Ks. Praszałowicz Kamil filoz. 1847.
Ks. Rahoza Samuel filoz. 1831.
Ks. Rausch Oswald[5]) hist. pow. 1840—1845.
Ks. Rożanka Stanisław rel. 1847.
Ks. Schneylin Jerzy hist. pow. 1825—1838.
Ks. Śliwonsky Michał fiz. 1846.
Ks. Stöger Jan exhort. 1827—1831.
Ks. Szeparowicz Karol mat. 1842—1848.
Ks. Tock Stefan hist. pow. 1847—1848.
Ks. Weninger Franciszek filoz. teor. 1837.
Ks. Zaleski Józefat[6]) filol. 1829—1832.

---

1) O potrzebie greckiego języka dla tych, którzy się naukami bawią. Połock 1818. Św. Jana Złotoustego o Kapłaństwie. Przemyśl 1838. Tłómaczenie polskie trzech ksiąg Tucydydesa. Rps Bibl Ossol. O duszach czyscowych. Rps w arch. Prow. galic.

2) Po niemiecku: Książka do nabożeństwa: Anioł stróż. Graz 1838 Rozmyślanie o najśw. Sercu Jezusowem. Grac 1839. Książka do nabож. Droga do nieba. Insbruk 1842. Exercitia spiritualia in sacra octo dierum etc. Posonii 1862. Toż samo do niem. Wiedeń 1862.

3) Propedeutyka filozofii i Summa institutionis ad eloquentiam

4) Krótka odpowiedź na mowy tyczące się przywrócenia Jezuitów w Kantonie Fryburskim.

5) Allgemeine Weltgschichte. Chronologia Hist. universalis dynastica. Aspectus chronologicus historicus. Notata Historiae praecipue Austriae. Quelques anecdotes, ou annotations de l'Histoire universelle. Mały słownik grecko-łaciński i łacińsko-grecki. Rps. (Brown-Kieynowski str. 339).

6) Rozprawa o Potrzebie umiejętności Prawa rzymskiego dla Prawodawców. Połock 1818 Słowo o wirowaniu stolików. Lwów 1853. Nadto wydał wiele wierszy rosyjskich w pismach peryod. petersburskich i moskiewskich.

Ks. Załęski Stefan[1]) fiz. 1833—1836 i 1848. mat. 1837—1840.
Nauczyciel świecki gosp. wiejsk. Gilewski Stanisław 1825—1829.

Profesorowie gimnazyalni:

Ks. Asum Franciszek *g* 1822—1829.
Ks. Brock Libroniusz *g* 1822—1824.
Ks. Brown Józef *g* 1829 - 1830 *h* 1833—1834 póżniej prefekt, prof. filoz. i wicedyrektor.
Ks. Blazeg Jan *h* 1839—1844 póżniej prefekt.
Ks. Brzeznak Jan *h* 1844 i *f*.
Mag. Csapkay Augustyn *g* 1846.
Mag. Dengel Christian 1848 (?).
Ks. Dunin Paweł *g* 1829—1832 *h* 1834—1837.
Ks. Dzieduszycki Aleksander *g* 1839,
Mag. Foitzig Franciszek *g* 1836—1839.
Mag. Franzelin Jan *h* 1840—1841.
Ks. Förster Jerzy *h* 1826—1827, pierw. prow. pref.
Mag. Goldschalt Adam *g* 1845—1847 *h* 1848
Ks. Guillemont Jan *h* 1846—1848.
Mag. Habeni Franciszek 1848.
Ks. Hawryłowicz Piotr grek. 1824—1825 i filozof. póżn. pref. wyż. stud.
Mag. Hauptmann Klemens *g* 1846—1847.
Mag- Hillay Jan *g* 1834—1837.
Ks. Hiwner Marcin *h* 1841 póżniej filoz.
Mag. Horzak Alojzy *g* 1847.
Ks. Jann Antoni *g* 1830—1834 *h* 1835.
Mag. Jenny Dominik *g* 1835—1838.
Ks. Ilg Kasper *g* 1847 - 1848-
Mag Jung Edmund *g* 1848.
Ks. Kautny Frańciszek *h* 1837—1838 póżn. filoz.
Ks. Kieynowski Franciszek *g* 1831—1834.
Ks. Kieynowski Władysław[2]) *g* 1830—1833.
Mag. Klinkowstroem Józef *g* 1837—1839.

---

[1]) Tłóm. homilie św. Jana Chryzostoma; wydano po r. 1855.

[2]) Krótki rys życia Bł. Jana Britto Męcz. T. J. Lwów 1854. Życie i męczeństwo Bł. Jędrzeja Boboli. Lwów 1854. Biblioteka pisarzów asystencyi polskiej T. J. przez X. Józefa Browna. Przekład z łacińskiego. Poznań 1862.

Mag. Koruna Karol *h* 1841—1845.
Ks. Kurowski Antoni *g* 1844—1845 póż. filoz.
Ks. Lange Piotr *h* 1824—1831 póż. pref.
Ks. Lipiński Augustyn *h* 1838 póż. pref.
Ks. Matter Jan *g* 1838—1846 *h* 1847—1848.
Mag. Morgenbesser Franciszek *g* 1840 - 1844.
Mag. Morgenbesser Jerzy *g* 1844.
Mag Mrniak Franc. *g* 1846 póż. świecki prof. gim.
Mag. Oehler Jan *h* 1846—1847
Ks. Połoński Maurycy grek. 1822—1827 póż. filoz.
Mag Pospischill Jan *g* 1885—1836
Ks. Pierling Jakób *g* 1820 *h* 1823 póżn. pref. prof. filoz. i prowincyał.
Mag. Pittmann Jan *g* 1848.
Mag Rost Ignacy *g* 1834—1835.
Mag Romankiewicz Edward *g* 1829 - 1841 *h* 1842.
Ks. Rischka Ignacy *h* 1843—1848.
Ks. Rinn Fryderyk *h* 1828—1836.
Mag Rupp Marcin *g* 1848.
Ks. Scherer Franciszek *g* 1822—1829 *h* 1831—1833.
Ks. Schmitjan Franciszek *h* 1823—1828.
Mag. Schön Józef *g* 1844.
Ks. Schultze Ignacy *g* 1820—1828 *h* 1829—1830.
Mag. Skulina Józef *g* 1840—1844 *h* 1845.
Ks. Stibel Kasper *g* 1824—1326.
Mag. Szczepkowski Kasper *g* 1848 teraz prowincyał.
Ks. Tomaszewicz Michał *g* 1832 - 1833.
Ks. Tock Stefan *g* 1842—1845 późn. filoz.
Ks. Thuiner Chrystyan *h* 1836
Mag. Wessely Józef *g* 1840—1842.
Ks. Wagner Karol *g* 1843—1845.
Ks. Weninger Aleksander *h* 1839 późn. filoz.
Ks. Wawreschka Józef *h* 1842, 1843.
Ks. Zaleski Józefat *g* 1825—1828 *h* 1831—1832 i fil.
Ks. Zacharewicz Ignacy *h* 1823 - 1825.[1])

---

[1]) Litera *g* oznacza kl. gramatykalne, *h* humanistyczne.

SPIS UCZNIÓW

od roku 1820—1848.

Dla uzupełnienia historyi zakładu w pierwszym okresie zebrałem spis ówczesnych uczniów całego liceum. Ponieważ oryginalnych katalogów nie mogłem odszukać, przeto ta żmudna praca opiera się na drukowanych klasyfikacyach uczniów gimnazyalnych: „Iuventus“ i rękopisie: Index Auditorum Philosophiae. Spis uczniów gimnazyalnych doprowadziłem do r. 1847, gdyż za r. 1848 nie ogłoszono „Iuventus“, nadto może brakować nazwisk takich uczniów, którzy przez rok 1823 i 1828 do klasy pierwszej, lub 1842 do klas humanistycznych uczęszczali, miałem bowiem zdefektowane egzemplarze „Iuventus“ z tych lat. Natomiast spis uczniów filozofii jest dokładny. Pisownię zachowałem oryginalną nawet w tych nazwiskach, które teraz piszą podług nowszej pisowni. Liczby wskazują lata, litery klasę, do której uczeń uczęszczał. Są to początkowe głoski dawnych nazw klas: parva, infima, grammatica, syntaxis, humanitas, rhetorica i physica. Ostatnią spolszczyłem dla odróżnienia od parvy. * przed nazwiskiem oznacza premianta lub akcesistę we wszystkich, lub większej liczbie klas gimnazyalnych.

Ackermann Henryk, 36 *p*
Acht Ferdynad, 42 *l*
Adamski Józef, 30-32 *p—g*
Adamski Michał, 29-32 *p—s*
Aichhorn Leopold, 38-39 *i—g*
Aiselt Teodor, 30-37 *p—f*
Albinowski Marceli, 31-36 *p—f*
Albinowski de Nikodem, 22-25 *p-h*
Albert Jakób, 43-47 *p—h*
Aleksandrowicz Edward, 31 *l*
Aleksiewicz Hilary, 22-39 *p—f*
Aleksiewicz Jan, 35-42 *p—f*
Aleksiewicz Feliks, 39—44 *p—f*
Aleksiewicz Szymon, 47 *p*
Aleksiewicz Teodor, 31-35 *p—g*
Amann Teodor, 43-47 *p—s*
Almassy de Leonard, 37 *l*
Ancuta Józef, 43 *p*
Andrejko Piotr 48 *l*
Androchowicz Jan, 46-47 *l—f*
Andrzejowski Antoni, 37 *l*
*Andrzejowski Karol, 38-41 *p—s*
Andżułowski Waleryan, 24-25 *p—i*
Angermann Gustaw, 32-39 *p—f*
Ankwicz hr. Gustaw, 27-28 *l—f*
Antałkiewicz Antoni, 35-36 *l—f*
Antałkiewicz Walenty, 39-40 *l—f*
Antecki Józef, 41 *l*
Arciszewski de Izydor, 31-34 *p—s*
Arędarczyk Józef, 45-46 *l—f*
Aryszowski Paweł, 33-40 *l—f*
Askenazy Hirsch, 35-42 *l—f*
Askenazy Mojżesz, 24-30 *l—f*
Atlas Hieronim, 30-33 *p—s*
Atlas Jakób, 22-35 *p—s*
Atlas Michał 33-41 *l—f*
Audykowicz Grzegórz, 29-36 *l—f*
Audykowicz Józef, 36-43 *l—f*
Audykowicz Łukasz, 29-36 *l—f*
Audykowski Aleksander, 37-40 *l-f*
Audykowski Szymon, 24 *r*

Babel Jakób, 43-44 *l—f*
Babel Franciszek, 44-45 *l—f*
Babicki Antoni, 30 *l*
Babicz Feliks, 29 *p*
Babicz Franciszek, 33-41 *p—f*
Babicz Konstanty, 39-40 *p*
Babicz Sylwester, 31-32 *p—i*
Bachut Walenty, 45-46 *l—f*
Baczyński Atanazy, 24-27 *p—s*
Baczyński Damian, 44-47 *p—g*

Baczyński de Izydor, 44-47 *i—h*
Baczyński Mikołaj, 27 *p*
Baczyński de Sabin, 37-44 *p—f*
Baczyński de Teodor, 42-43 *p—i*
Baczyński Teofil, 30-37 *p—f*
Baczyński Tymoteusz, 42-47 *p—s*
Bal de Antoni, 29 *p*
Bal de Franciszek, 25-26 *p—g*
Bal de Tymon, 25-30 *g—f*
Balko Franciszek, 34-35 *l*
Balko Józef, 34 *l*
Balon Ignacy 35-36 *l—f*
Baltzer Fryderyk, 24 *l*
Bałuszczak Andrzej, 42 *l*
Barbier Sylwester, 33 *i*
Barczyński Roman, 45-47 *p—g*
Bardasz Dawid, 46-47 *p—i*
Baronowicz Felicyan, 38-40 *p—g*
Barste de Henryk, 29-31 *p—g*
Bartaszewski Antoni, 26 *g*
Barthel de Kazimierz, 36 *i*
Barthel Stanisław, 38-45 *p—f*
Bartsch Herman, 33 *p*
Bartus Stanisław, 34-35 *g—s*
Barusiewicz Aleksander, 32 *l*
Barusiewicz Andrzej, 32-39 *p—f*
Barusiewicz Ignacy, 37-40 *h—f*
Barusiewicz Jan, 31-37 *p—f*
Barusiewicz Michał, 38-46 *p—f*
Barutowicz de Michał 29-36 *p—f*
Barutowicz de Michał, 25 *g*
Barwiński Hipolit, 43-47 *p—r*
Barwiński Jan, 44-37 *p—s*
Barwiński Ignacy, 33-40 *p—f*
Bauer Jan, 39-41 *p—i*
Bauer Józef, 36-41 *p—s*
Baworowski hr. Józef 42-43 *l—f*
Bayer Antoni, 35-40 *p—f*
Bayer Józef, 44 *p*
Bazony de Karol, 25 *l*
Bazieliński Łukasz, 27-30 *p—s*
Bączalski Józef, 39 *l*
Bąkowski Jan, 47 *p*
Bąkowski Franciszek, 22-28 *p—l*
Bąkowski Ludwik 47-48 *l—f*
Bąkowski hr. Mateusz, 29-34 *p—s*
Behel de Behelsheim Ad. 37-38 *p-i*
Behel de Behelsheim Ant., 34-41 *p-f*
Bedlewicz de Piotr, 37-39 *p—g*
Bednarz Wawrzyniec, 40-41 *f*
Belzowski Michał, 25-26 *f*
Benisch Karol, S. J. 43 *f*
Berestecki Dymitr, 46-47 *s—g*
Bereźnicki Antoni, 35-36 *f*
Berezowski Michał, 36 *h*
Berger Tomasz, 21-24 *p—s*
Bergstamm Jakób, 24 *g*
Bernstein Maurycy, 38-39 *i*
Bertrand br. Hilary 31-32 *i*
Beski de Leon, 34-37 *p—s*
Beski de Piotr, 36-37 *f*
Beski de Tomasz, 44-45 *p—g*
Beski de Tomasz, 47 *g*
Beski de Piotr, 32-35 *s—h*
Bętkowski Norbert, 42-43 *f*
Białogłowski Józef, 30-31 *f*
Białecki de Angelus, 30-31 *i*
Białkowski Nikodem 46-47 *f*
Białoskórski Józef, 22 *s*
Białoskórski Ksawery, 39-40 *f*
Biela Jan, 41-42 *f*
Bielecki Adolf, 38 *f*
Bielecki de Erazm, 38 *g*
Bielecki Klemens, 44-45 *f*
Bieleczky August, 42 *f*
Bieletzky Józef, 37-39 *f*
Bieliński Józef, 24-30 *p—f*
Bielowski de Franciszek, 29-30 *f*
Bielski Tomasz, 34-35 *f*
Bieńkowski Adam, 34-36 *i*
Biernacki de Jan, 38 *f*
Biernacki Józef, 46-47 *i*
Biernacki Leon, 44-47 *s—h*
Biesz Łukasz, 45-46 *f*
Bieykowski de Jan, 30 *f*
Bieykowski Leon, 30-37 *p—f*
Bilecki Jan, 37 *f*
Biliński de Aleksander, 29-30 *f*
Biliński Bazyli, 46-47 i
Biliński de Bazyli, 43-44 *f*
Biliński de Erazm, 29-30 *f*
Biliński de Dominik, 27-30 *p—s*
Biliński Emilian, 42-47 *p—h*
Biliński de Feliks 39 *f*
Biliński Grzegórz, 22-26 *p—s*
Biliński Hilary, 41-48 *p—h*
Bilińskl Jan, 29-36 *p—f*
Biliński Jan, 37-44 *p—f*
Biliński Karol, 40 *f*
Biliński Michał, 27-35 *p—f*
Biliński Michał, 30-32 *p—i*
Biliński de Samuel, 36-37 *f*
Biliński Stefan, 31-39 *p—f*
Biliński de Sylwester, 44-45 *f*
Biliński Teofil, 38-40 *g—h*
Biliński de Władysław, 29-34 *p-f*
Bilski hr. Włodzimierz, 41 *p*
Birkenmayer Bernard, 44 *f*
Biszy Jan, 31-32 *f*
Blahna Jan, 34-41 *s—f*
Błaszczeński Jakób, 39-40 *f*
Błażowski de Hieronim, 22-24 *h-r*
Błażowski de Józef, 24-26 *h—f*
Błażowski hr. Krzysztof, 24-27 *h-f*
Blumenfeld Józef, 37-44-45 *f*
Błaszkiewicz Innocenty, 37 *p*
Błażewski de Hieronim, 25-26 *f*
Błodzki Baltazar, 35-36 *p*

Błodzki Józef, 23-25 *p—g*
Błoński de Aleksander, 23-35 *f*
Błoński de Biberstein T. 29-30 *f*
Błoński Grzegórz, 42-43 *f*
Błyszczakowski Ludwik, 39-42 *p-s*
Bobek Hipolit, 35 *f*
Bobek Karol, 40-41 *f*
Bobek Konstanty, 24-30 *p—l*
Bobikiewicz Jan, 40-41 *f*
Bobin Józef, 44-47 *p—s*
Bobrowski de Klemens, 25-30 *f-r*
Bocheński Adam, 31-38 *g—f*
Bocheński de Alojzy, 29-36 *p—f*
Bocheński Benedykt, 34-38 *p—s*
Bocheński Cypryan, 26-34 *f—f*
Bocheński de Jan, 36-44 *p—f*
Bocheński de Józef, 43-44 *s—h*
Bocheński Klemens, 26-32 *p—f*
Bocheński de Romuald, 37-39 *p—g*
Bogdalik Bartłomiej, 34-35 *l—f*
Bogia Kryspin, 24-27 *h—f*
Boguchwalski de Seweryn, 31 *l*
Bogusławski Aleksander, 46 *r*
Bohaczewski Józef, 42-43 *l—f*
Bojarski de Michał, 24-25 *h—r*
Bojarski de Zygmunt, 31-37 *p—l*
Bokenheim de Gustaw 25 *g*
Bokiewicz Konstanty, 30 *l*
Bołuszyński Jan, 39 *l*
Bonaczy de Bonazza Maks. 39-40 *l-f*
Boratyński Jan, 22-30 *p—f*
Boratyński Tomasz, 33-40 *p—f*
Borkowski de Aleksand., 42-43 *i—g*
Borkowski de Henryk, 36-37 *l—f*
Borkowski hr. Mieczysław, 45 *p.*
Borkowski hr. Stan. 29-33 *i—r*
Borkowski hr. Zygm. 29-31 *r—f*
Borowski Arnold, 42 *l*
Borowski Józef, 45-46 *l—f*
Borowski Maciej, 24-25 *l—f*
Borszczewski Ksawery, 27-28 *l—f*
Borysiekiewicz Jan, 32-33 *l—f*
Boryski Ignacy, 39 *l*
Borzęcki Julian, 34 *p*
Borzemski de Antoni, 32-34 *l—f*
Borzemski de Anzelm, 21-25 *i—r*
Borzemski de Dominik, 43-44 *p*
Borzemski de Honorat, 24-31 *p—f*
Borzemski de Kajetan, 33-41 *g—f*
Borzemski de Kornel, 31-34 *p—s*
Borzemski de Marceli, 23-32 *p—f*
Borzemski de Wincenty, 27-29 *p—g*
Borysiewicz de August, 47 *p*
Borysiewicz de Julian, 46-47 *p—i*
Borysikiewicz de Jan, 29-31 *s—r*
Boszkiewicz Antoni, 21-24 *p—s*
Boszkiewicz Izak, 24-25 *h—r*
Botta Alojzy, 36-44 *p—f*
Botta Jan, 43-47 *f—h*
Botta Ludwik, 43-45 *f—i*
Bouvers Edward, 24-25 *s—h*
Boynowski Rufin, 37-41 *p—h*
Boynowski Władysław, 46-47 *p—i*
Brandis hr. Ferdynand, 37-38 *l—f*
Brandis hr. Henryk, 37-38 *l—f*
*Brandstaedter Edmund, 37-41 *p—h*
Brandstaedter Ferdynand, 41 *p*
*Brandstaedter Józef, 35-38 *i—r*
Brix Aleksander, 40-47 *p—l*
Broszniowski de Innoc. 27-34 *p—f*
Browarny Maciej, 30 *l*
Brown Józef, 24 *l*
Brut Michał, 22 *p*
Brust Leon, 41-42 *p*
Brückner Jan, 29-30 *i—g*
Byliński Dymitr, 24-26 *p—g*
Byliński de Hipolit, 46-47 *l—f*
Byliński Maurycy, 48 *l*
Brzeski Szymon, 41-44 *i—s*
Brzozowski de Filip, 22-25 *p—s*
Brzozowski de Juliusz, 46-47 *p—i*
Brzozowski Konstanty, 24-26 *l—f*
Brzozowski Maryan, 38 *p*
Brzozowski de Wiktor, 22-25 *p-g*
Brzozowski de Wincenty, 22 *h*
Bubłay Adolf, 47 *g*
Buczyński Józef, 33-38 *p—f*
Buczyński de Józef, 47 *p*
Badner Piotr, 34 *p*
Budwiński Wacław, 26-33 *p—f*
Budzyński Wojciech, 30-31 *p—i*
Bukojemski Jan, 24-25 *s—h*
Buisset Adolf, 24-31 *p—f*
Buisset Karol, 29-30 *i—g*
Bukojemski de Jan, 21-22 *p—i*
Bulbaczyński Jan, 33-36 *p—s*
Bulbaczyński Julian, 36-43 *p—f*
Burian Franciszek 37-38 *l—f*
Burkowski Kajetan 33 *l*
Burlikowski de Jan 22-28 *p—f*
Burlikowski de Wojc., 31-32 *p—i*
Busch Karol, 35-38 *p—g*
Bylczyński Aleks. S. J. 42-43 *l—f*
Byrski Ignacy, 30-32 *l—f*
Bystrzonowski de Leop., 26-27 *l—f*
Byszewski de Ludwik, 30 *g*
Brzeski de Rudolf, 30 *l*
Bzowski Jan, 45-46 *l—f*

Cęglecki Leon, 41 *l*
Cegielski Tomasz, 47 *g*
Celewicz Bazyli, 45-46 *l—f*
Celewicz Emilian, 44 *p*
Celewicz Hilarion, 45 *r*
Celewicz Jan, 45 *p*
Centewicz Mikołaj, 29-31 *s—r*
Ceratowski Michał, 44-47 *p—s*
Cetwiński Marceli, 34-41 *p—f*

Chamulak Jacek, 44-47 *p—s*
Chądzyński de Jan, 30-35 *p—r*
Chądzyński de Medard, 41 *p*
Chądzyński de Tadeusz, 22 *r*
Chełmiński de Ignacy, 30-32 *h—l*
Chełmiński de Józef, 40 *h*
Chełmiński de Ksawery 30-31 *l—f*
Checiński de Józef, 24-25 *g—s*
Chęciński de Kornel, 26 *p*
Chęciński de Patrycyusz, 23-30 *p-f*
Chilarski de Jan, 37-39 *p—i*
Chilarski de Tomasz, 45-46 *l—f*
Chiliński Cyprian, 39-44 *i—f*
Chiżewski August, 39-43 *g—l*
Chlebek Jakób, 39-40 *l—f*
Chlebowski Ignacy, 44-47 *p—s*
Chłebowski Julian, 47 *p*
Chlewski de Felicyan, 44-47 *p—s*
Chmielewski Franciszek, 26 *l*
Chmielewski Iwo, 22-25 *r—l*
Chmielowski de Ferd., 28-29 *l—f*
Chmielowski Leopold, 38-39 *l—f*
Chochorowski Marcin, 39-40 *l—f*
Chodyniecki de Michał, 36-38 *p—g*
Chodziński Jan, 48 *l*
Chołodecki de Celestyn, 29-34 *g-f*
Chołodecki de Tomasz, 29-30 *g—s*
Chomicki Antoni, 41-42 *p—i*
Chomicki Jan, 29-38 *p—f*
Chomicki Józef, 35-41 *i—f*
Chomicki Julian, 37-39 *l—f*
Chomicki Mikołaj, 21-22 *p—i*
Chondurek Jan, 42 *l*
Chorąży Michał, 37 *l*
Chorąży Stanisław, 43-45 *l—f*
Chorąży Wojciech, 39-40 *l—f*
Christin Marchiem, 43-44 *l—f*
Chrobaczyński Józef, 37-38 *l—f*
Chrobaczyński Karol, 37-38 *p*
Chrobaczyński Maks., 32-40 *p—f*
Chrobaczyński Tytus, 29-34 *p—s*
Chruszczewski Antoni, 36-37 *l—f*
Chrzanowski Franc., 22 *p*
Chrzanowski de Hugo, 22-24 *s—r*
Chrzanowski de Leon, 24 *p*
Chrząszcz Antoni, 24 *p*
Chrząszcz Julian, 21-29 *p—f*
Chrząszcz Piotr, 24 *p*
Chrząszcz Tadeusz, 30 *p*
Chrząszczewski Teodozy, 40-41 *p-i*
Cichocki Franciszek, 26 *p*
Cichocki de Ignacy, 30-35 *p—r*
Ciechulski de Franciszek, 24-27 *s-l*
Cielecki de Adam, 37-38 *s—h*
Cieński de Bolesław, 44-47 *p—s*
Ciepanowski Antoni, 46-47 *l—f*
Ciepieliński Antoni, 40-43 *p—g*
Ciesielski Franciszek, 36 *l*
Cięglewicz Maciej, 42-47 *p—h*

Cięglewicz Wenanty, 34-39 *p—r*
Cipser Józef, 40-47 *p—f*
Ciszecki Jan, 29-38 *i—f*
Ciszek Jan, S. J., 40-43 *l—f*
Collard Edward, 29-35 *p—r*
Curkowski Antoni, 45-46 *l—f*
Cybulski de Michał, 28-29 *l—f*
Cylinder Süssman, 36-37 *i—g*
Cyssar Józef, 26 *p*
Cywiński de Ludwik, 33 *p*
Cywiński de Waleryan, 40 *g*
Czaczkowski Antoni, 47 *p*
Czaczkowski Jan, 35-42 *p—f*
Czaczkowski Józef, 40-47 *p—f*
Czaczkowski Mikołaj, 43-47 *p—l*
Czaczkowski Tomasz, 25 *l*
Czasławski Konstanty, 44-46 *p—g*
Czasławski Michał, 45-47 *p—g*
Czastek Wacław, 44-45 *l—f*
Czaplewski Regobert, 22 p.
Czaplicki Władysław, 41-42 *p—i*
Czaporowski Antoni, 35-36 *l—f*
Czarkowski Andrzej, 42 *f*
Czarkowski de Kajetan, 22-24 *p-g*
Czarnecki Michał, 44-47 *p—s*
Czarniawski Tomasz, 46-47 *i—g*
Czarniawski Włodzimierz, 47 *p*
Czarnowęski de Piotr, 27 *l*
Czaykowski Adolf, 47 *p*
Czaykowski Antoni, 32-39 *p*—f
Czaykowski Antoni, 39-43 *p—g*
Czaykowski de Antoni, 33-36 *h—f*
Czaykowski Cyryl, 29 *f*
Czaykowski Emil, 33-39 *i—f*
Czaykowski Eustachy, 32 *l*
Czaykowski de Ignacy, 33-36 *h—f*
Czaykowski de Izydor, 33-38 *h—f*
Czajkowski de Jan, 24-25 *l—f*
Czaykowski Jan, 24-31 *p—h*
Czaykowski Jan, 39-46 *p-f*
Czaykowski de Walenty, 33-37 *i-f*
Czaykowski de Wawrz., 43-46 *p-i*
Czechowicz br. Aleks., 24-30 *p—f*
Czechowicz Jan, 43-44 *l—f*
Czechowicz br. Napoleon, 21-25 *p-h*
Czekałowski Antoni, 40-42 *p—i*
Czekałowski Leon, 40-47 *p—f*
Czemeryński Jan, 29-36 *g—f*
Czemeryński Józef, 29-33 *i—r*
Czemeryński Piotr, 37 *p*
Czepiel Konstanty, 47-48 *l—f*
Czerkawski de Hieronim, 24-25 *h-r*
Czerkawski de Ignacy, 33-36 *p—s*
Czerkes Adolf, 23-25 *i—s*
Czermak Józef, 29-30 *l—f*
Czermiński de Juliusz, 37-42 *g—f*
Czermiński de Lubin, 29-32 *i—h*
Czermiński de Stanisław, 38 *g*
Czerniawski Konstanty, 38-39 *l—f*

Czerniawski Wiktor, 38-39 *l—f*
Czernkowski Antoni, 29-30 *l—f*
Czernkowski Karol, 34-35 *l—f*
Czerwiński Mikołaj, 25 *l*
Czerwiński Paweł, 36-37 *l—f*
Czeżowski de Iwo, 27-32 *p—r*
Czeżowski de Jan, 41-43 *p—s*
Czeżowski de Władysław, 47 *p*
Czołowski Piotr, 26-31 *p—r*
Czubaty Bazyli, 30 *p*
Czubaty Dymitr, 27-30 *p—s*
Czubaty Jakób, 45-47 *p—g*
Czubaty Parteniusz, 35 *p*
Czuchta Paweł, 46-47 *l—f*
Czuczawa Jan 43 *l*
Czwartacki Grzegórz, 37-38 *l—f*
Czyrniański Antoni, 42 *l*
Czyrowski Mikołaj, 32-33 *l-f*
Czyrowski Roman, 29-32 *l—f*

Dajewski de Alojzy, 30-31 *p—i*
Dajewski de Antoni, 34 *p*
Dajewski de Jan, 29-30 *i—g*
Danek Walenty, 46-47 *l—f*
Dankowicz Hilary, 47-48 *l—f*
Danichowski Wojciech, 24-25 *p—i*
Danichowski Wojciech, 30 *g*
Daszyński Ferdynand, 26-33 *p—f*
Dawidowicz Jan, 33 *l*
*Dąbczewski Hilary, 45-47 *p—g*
Dąbczewski Hipolit, 44-47 *p—s*
Dąbrowicki Emilian, 42-47 *p—r*
Dąbrowski de Aleksander, 47-48 *l-f*
Dąbrowski Erazm, 45 *i*
Dąbrowski Jan, 36-43 *p—f*
Dąbrowski de Józef, 24 *p*
Dąbrowski de Marcin, 36 *p*
Dąbrowski de Maryan, 42 *p*
Dąbrowski Michał 31-32 *l—f*
Dąbrowski Michał, 30-34 *p—s*
Dąbrowski de Wiktor, 42-43 *p—i*
Debelski Konstanty, 24-32 *p—f*
Debelski Mikołaj, 31-37 *p—f*
Debelski Teodor, 21-22 *p—i*
Dekert Wincenty, 35-42 *p—f*
Dembiński de Feliks, 33-41 *p—f*
Dembiński de Maryan, 34 *p*
Dembiński de Piotr, 45-47 *p—g*
Dembiński hr. Teodor, 34-37 *p—s*
Demianczuk Piotr, 46-47 *p*
Demkowicz Grzegórz, 31 *p*
Demkowicz Jakób, 40-41 *l—f*
Demski Józef, 22-25 *h—f*
Demski Mikołaj, 30-32 *p—g*
Derdelewicz Jan, 41 *g*
Dereniowski de Leon, 37-44 *p—f*
Dereniowski Robert, 30-32 *p—g*
Dereniowski Symforyon, 30-31 *l-f*
Derrer Ludwik, 41-45 *p—h*
Derrer Rudolf, 47 *p*
Derwiński Maciej, 30 *p*.
Dewicz de Henryk, 35-36 *p*
Dębicki de Antoni, 35 *g*
Dębicki de Dyonizy, 24-25 *l—f*
Dębicki Piotr, 44 *p*
Dębowski Alojzy, 24 *l*
Dębski de Andrzej, 36-40 *p—s*
Dębski de Michał, 42-43 *p—i*
Diaczan Filip, 46-47 *p—i*
Dinner Adolf, 41-43 *p—g*
Długołęcki Erazm, 46-47 *p—i*
Dobrowolski Franciszek, 31-38 *p-f*
Dobrowolski Wiktor, 35-40 *p—r*
Dobrowolski Wincenty, 45 *l*
Dobrski de Edward, 23 25 *p—g*
Dobrucki de Wacław, 42 *p*
Dobrzański de Aleksy, 28-30 *l—f*
Dobrzański Celestyn, 34-41 *p—f*
Dobrzański de Jan, 33-35 *p—i*
Dobrzański de Leonard, 31-40 *p-f*
Docko Aleksander, 24-25 *i—g*
Dogranli Ignacy, 24 *p*
Doliński Konstanty, 40-41 *l—f*
Doliński Piotr, 48 *l*
Dolnicki August, 42-43 *l—f*
Dolnicki Izydor, 45 *p*
Dolnicki de Michał, 41-47 *p—h*
Dołhołuski Michał, 23-25 *p—g*
Dołżycki Feliks, 46 *f*
Dołżycki Karol, 46-47 *l—f*
Dołżycki Stefan, 42 *l*
Domański Alojzy, 34 *p*
Domański Ignacy, 29-30 *i—g*
Domański Karol, 26 *p*
Domaradzki de Adam, 46-47 *i—g*
Domaradzki de Henryk, 30-37 *p—f*
Domaradzki Józef, 29-34 *g—f*
Domaradzki Konstanty, 29-37 *p-f*
Domaradzki de Ludwik, 24-26 *l-f*
Domkowicz Wilhelm, 41 *l*
Dorożewski de Cyryl, 22-26 *s—f*
Dorożewski de Feliks, 22-27 *g—f*
Dorożewski de Wiktor, 24-26 *r—f*
Dorożyński de Smereka Jan, 38 *g*
Dorożyński de Smereka Józ., 43-44 *l-f*
Dorożyński de Smereka J., 37-38 *l-f*
Dombrowicki Michał, 47 *p*
Draczyński Jakób, 28 *f*
Drewnicki de Michał, 42 *l*
Drewnicki de Paweł, 21-25 *p—h*
Draglich de Ksawery, 27-30 *p—s*
Dran Bazyli, 43-45, *s—r*
Drohojewski hr. Seweryn, 30-31 *p-i*
Drozdowski de Alfons, 40-42 *p—i*
Drozdowski de Józef, 42-46 *i—r*
*Drozdowski de Hipolit, 37-44 *p—f*
Drozdowski de Józef, 47-48 *l—f*
Drozdowski de Leon, 40 *p*

Drozdowski de Leopold, 12-48 *p-l*
Drozdowski Lubin, 47 *p*
Drozdowski Mikołaj, 24 *h*
Drzewicki de Zenon, 47 *p*
Drzewiecki Franciszek, 48 *l*
Drzymalik Jan, 41-42 *l—f*
Dubanowicz Jan, 35-36 *l—f*
Dubiński Emilian, 45-46 *l—f*
Dubrawski Jakób, 46 *p*
Dubrawski Antoni, 21-22 *p - i*
Dutczyński Henryk, 24-25 *p—i*
Dutkiewicz Łazarz, 29-30 *l—f*
Dudykiewicz Józef, 41 42 *l—f*
*Dudyński Bazyli, 21-27 *p—f*
Dudziński de Antoni, 24-27 *h—f*
Dudziński de Kajetan, 22-27 *p—l*
Dudziński de Ludwik, 22-26 *s—f*
Dufrain Julian, 34-35 *p—i*
Dulik Karol, 47-48 *l—f*
Dulski Karol, 22 *p*
Dulski de Ludwik, 26-27 *p* —
Dulski de Oktawian, 24 *p*
Dunajewski Michał, 41-42 *l—f*
Duniecki de Józef, 27-28 *l—f*
Dunikowski de Feliks, 31 *l*
Durkot Bazyli, 46-47, *l—f*
Durski Feliks, 22-27 *s—f*
Dutczyński Henryk, 25-31 *i—f*
Dutczyński Ferdynand, 26-33 *p-f*
Dültz Antoni, 46 *p*
Dültz Mikołaj, 35-36 *l—f*
Dültz Wllhelm, 37-30 *p—g*
Duvall Edmund, 41-42 *p—i*
Duvall Juliusz, 24-25 *h—r*
Duvall Zygmunt, 25-26 *l—f*
Dworski Józef, 38 *s*
Dydakiewicz Franciszek, 22-26 *h-f*
Dydycki Józef, 32 *r*
Dydyński de Marceli, 43 45 *l - f*
Dynes Hirsch, 38:45 *p—f*
Dynes Nehemiasz, 40 *p*
Dziamski Henryk, 34-36 *i - s*
Dzieduszycki hr. Al. Edm. 25-29 *g-f*
*Dzieduszycki hr. Edward, 29-36 *p-f*
Dzieduszycki hr. Edward, 31-34 *p-s*
Dzieduszycki hr. Jan, 31-34 *p - s*
Dzieduszycki hr. Julian, 28-35 *p-f*
Dzieduszycki hr. Maurycy, 31-32 *l-f*
Dzieduszycki hr. Wład., 32-37 *p-h*
Dziedzik Karol, 24-25 *l* - f
Dziejowski Leon, 24-25 *p—i*
Dzielski Jakób, 43 *l*
*Dzierżanowski de Emil, 24-31 *p*-f
Dzierzkowski de Adam, 36-39 *p-s*
Dzierzyński Aleksander, 45-48 *h*-f
Dziewiński Antoni, 24 *p*
Dzikowski Piotr, 31-38 *p*—f
Dziobek Jan, 40-41 *l*—f
Dziubiński de Justyn, 46-47 *l*—f

Dziwlik Konstanty, 30 *l*
Dziewoński Marcin, 35-36 *l*—f
Dżułyński Jan, 48 *l*
Dżułyński Teodor, 22-24 *r*—f
Dzwonkowski de Antoni, 35-38 *p-i*

Eckhardt Eugeniusz, 30-31 *p*
Eckhardt Henryk, 26-30 *p—s*
Eckhardt Jan, 29-30 *i—g*
Eckhardt Józef, 26-33 *p*—f
Eder Feliks, 24-26 *p—g*
Eigner Jan, 29-33 *i—r*
Eisenbeisser Józef, 45-47 *s – r*
Eliasiewicz Józef, 31-38 *p*—f
Eliaszebicz Stefan, 27-28 *l*—f
Englisch Edward, 37-38 *p*
Englisch Henryk, 35 *p*
Englisch Juliusz, 31-37 *p*—f
Englisch Maurycy, 35-38 *p—s*
Esop Juliusz, 48 *l*
Exelbirth Juda, 21-25 *p—h*

Fabiański Jakób, 31 *l*
Facenko Jan, 45 f
Faciewicz Aleksander, 48 *l*
Faciewicz Jan, 37-38 *l*– f
Faciewicz Józef, 38 f
Faciewicz Michał, 41-42 *l*—f
Fackl de Jan, 29-31 *p—g*
Faliszewski Stanisław, 37-38 *l*—f
Falkiewicz Łukasz, 39 *r*
Faranowski Antoni, 29-36 *p*—f
Faranowski Karol, 24-26 *p—g*
Faussek Franciszek, 39-44 *p — r*
Federko Józef, 42-43 *l*—f
Federowicz de Antoni 21-25 *p—h*
Federowicz de Apolinary, 42-46 *p-g*
Federowicz Jan, 36 *i*
Federowicz Józef, 34-35 *l*—f
Fedorowicz de Alojzy, 44-47 *p—s*
Fedorowicz de Antoni, 27 *l*
Fedorowicz de Arian, 32-35 *p—s*
Fedorowicz de Bazyli, 37-44 *p*—f
Fedorowicz Ignacy, 38 f
Fedorowicz Jan, 46-47 *p*
*Fedorowicz de Jan, 24 31 *p*—f
*Fedorowicz Józef, 29-32 *i—r*
Fedory Józef, 33-37 *p—g*
Feistmantel Henryk, 26 *p*
Feistmantel Jan, 24 *p*
Fels Józef, 47 *p*
Fellner Aleksander, 29-33 *g—r*
Felsztyński Henryk, 42-43 *l*– f
Fiala Antoni, 43-47 *p - h*
Fiala Edmund, 43-17 *p—h*
Ficek Bruno, 45 f
Ficek Michał, 40 *l*
Fiderer de Tomasz, 34 *p*
Fiderer de Wincenty, 37-43 *p—l*

Fiedler Franciszek, 40-46 *p—r*
Fihauser de Egidyusz, 34 *s*
Fijałkowski de Antoni, 24-30 *i*—f
Fijałkowski de Karol, 27-34 *p*—f
Fijałkowski Ludwik, 42 *p*
Fikowicz Antoni, 35 *l*
Filipek Adolf, 43-47 *s*—f
Filipowicz Antoni, 37-39 *h—l*
Filipowicz Roman, 45-47 *p—g*
Filipowski de Bogusław, 50 *g*
Filipowski Jan, 42 f
Filipowski Mikołaj, 48 *l*
Filipowski Piotr, 35-36 *l*—f
Filipowski de Stanisław, 29 *g*
Filipowski de Teofil, 29 *g*
Flisak Michał, 44-45 *l*
Floręcki de Alojzy, 38-43 *p—r*
Floręcki Franciszek, 30-36 *p—l*
Floręcki de Henryk, 35-40 *p—r*
Florecki de Karol, 38-41 *p—s*
Foltański de Konstanty, 30-31 *l* f
Fortuna Bazyli, 35-36 *i*—f
Fortuna Michał, 35-36 *l*—f
Franecki Klemens, 47 *l*
Frank Franciszek, 25-31 *i*—f
*Frank Karol, 24-31 *p—l*
Frankowski Franciszek, 24-28 *p—l*
Frankowski de Hipolit, 47 *p*
Frankowski de Stanisław, 47 *p*
Franzos Dawid, 21-25 *p—h*
Franzos Maxymilian, 47 *p*
Freyberger de Józef M., 41-48 *p*-f
Freudenberger Stefan, 35 *p*
Freudenthal Izak, 38-45 *p*—f
Freudenthal Salomon, 13-47 *p—h*
Fritsch Aleksander, 40-43 *p—g*
Fritsch Ferdynand, 27-30 *p—g*
Fritsch Wilhelm, 23-30 *p*—f
Frühling Aleksander, 33-40 *p*—f
Fuchs Mojżesz, 40 *p*
Fuchs Mojżesz, 47 *p*
Fuchs Szymon, 43 *p*

Gabrusiewicz Benedykt, 28-29 *l*—f
Gabrusiewicz Joanicius, 24-25 *l*—f
Gadziński de Franciszek, 29 *p*
Galewicz Jan, 29-32 *i—s*
Galewicz Karol, 27-30 *p—g*
Ganczarski Józef, 30 f
Garbaczyński Nikodem, 46-47 *l*—f
Gardziński Sylwester, 36-44 *p*—f
Garfein Wolf, 47 *p*
Garwoliński Leon, 48-45 *p—i*
Gaszyński Maciej, 22-25 *h* f
Gatscher Aleksander, 45-46 *p*
Gawański Józef, 42 f
Gazdowicz Augustyn, 24-31 *p—g*
Gąsiorowski Michał, 42-43 *l*—f
Gąsiorowski Tomasz, 24-30 *p—h*
Geringer de Adolf, 29-37 *p*—f
*Geringer de Józef, 29-36 *p*—f
Gębarzewski de Dominik, 27-34 *p*-f
Gęsiorowski Leon, 31 *l*
*Gęsiorowski Piotr, 23-31 *p*—f
Giela Jan, 37 *l*
Gil Antoni, 47 *l*
Giliczyński de Jan, 41-46 *p—r*
Giliczyński de Józef, 32-39 *p*—f
Giliczyński de Platon, 37-44 *p*—f
Gintowt de Dziewiałtowski Honorat, 39-40 *l*—f
Gintowt de Dziewiałtowski Maryan, 39-40 *l*—f
Girzejowski Józef, 42 *p*
Gizieński de Aleksander, 29 *l*
Głaczyński Romuald, 42 *l*
Glaser Domicyan, 42-46 *p—h*
Glaser Józef, 44-46 *r*—f
Glaser Wawrzyniec, 44 *h*
Glass Franciszek, 32 *p*
Gliński Antoni, 43 *s*
Gliński Efrem, 31-37 *i*—f
*Gliński Emilian, 43-47 *p—h*
Gliński Hilary, 31-32 *l*—f
Gliński Jan, 24 *p*
Gliński Klemens, 44-47 *i—h*
Gliński Filip, 34-37 *p—s*
Gludovich de Franciszek 24 *p*
Gluziński Józef, 29-30 *l*—f
Głębocki Jan, 44-46 *r*—f
Głodkiewicz Ksawery, 32-37 *p—r*
Głodkiewicz Leon, 35-37 *p—g*
Głodziński Hilary, 37-38 *l*—f
Głombiński Jan, 41-42 *l*—f
Głowacki de Albin, 24, 36 *p*, *g*
Głowacki Bazyli, 40-45 *p—r*
Głowacki Emilian, 43-45 *p—i*
Głowacki de Henryk, 38-45 *p*—f
Głowacki Julian, 42-44 *l*—f
Głowacki Mikołaj, 34-35 *l*—f
Głowacki Piotr, 35-37 *i—s*
Głowacki de Władysław, 38-43 *p-r*
Głowacki de Zygmunt, 44-45 *p—i*
Głowacz Józef, 45-46 *l*—f
Głuchowski Jan, 35 *p*
Głuchowski Karol, 22-26 *s* f
*Gniewosz de Damian, 30 *g*
Gnutkiewicz Józef, 25-26 *l* f
Gocki Adam, 40 *l*
Gocki Bazyli, 38-39 *l*—f
Gocki Jakób, 41-42 *l*—f
Godzieliński Feliks, 27 *p*
Godzieliński Leopold, 26-27 *p—i*
Goldenberg Abraham, 40-48 *p*—f
Goldberg Adolf, 42 *l*
Goldberg Aron 36 *p*
Goldberg Mojżesz, 46-47 *p—i*

Goldenberg Salomon, 45 *p*
Goldhaber Saul, 47 *p*
Golecki Franciszek, 37-38 *l*—f
Golejewski hr. Antoni, 33 *s*
Golejewski hr. Korneli, 24 *r*
Golejewski hr. Samuel, 22-25 *p*—*r*
Golimentowicz Ferdynand, 46 *p*
Gołaszewski Józef, 31 *l*
Golkowski Jakób, 25 *g*
Gołębiowski de Edward, 30-37 *i*—f
Gołembiowski Stefan, 37-38 *p*-*i*
Gołembiowski de Wład., 37-38 *p*-*i*
Gołuchowski hr. Agenor, 28-29 *l*-f
·Gołuchowski hr. Miecz., 27 *l*
Gołuchowski hr. Stan., 31-35 *g*—*l*
*Gomoliński August, 43-47 *p*—*h*
*Gomoliński Edward, 39-44 *p*-*r*
Gomoliński Julian, 39-42 *p*—*s*
Gomoliński Teofil, 36-42 *p*—*l*
Goralewicz Aleksander, 21-25 *p*-*r*
Goralewicz Jakób, 21-25 *p*—*r*
Gorczyca Bartłomiej, 27-31 *p*—*h*
Gorczyński de Michał, 21 *p*
Gorgowicz Stefan, 36-40 *p*-*r*
Górnikiewicz Teofil, 42-43 *l*-f
Górski de Ignacy, 24-25 *r*—*l*
Górski Ireneusz, 42-42 *p*-*i*
Górski Jan, 38 *l*
Górski Karol, 43 *g*
Górski Ludwik, 36-37 *l*—f
Górski de Stefan, 43 *g*
Goth Antoni, 38 *p*
Gottsoner Aleksander, 32-36 *p*—*s*
Gottsoner Jan, 33-35 *p*—*g*
Gottwald Kajetan, 33-34 *i*—*g*
Gottwald Karol, 26-27 *p*-*i*
Gozdecki Hieronim, 47 *l*
Gozdecki de Władysław, 33-38 *p*-*r*
Grabowicz Emilian, 39-44 *p*—*r*
Grabowicz Ignacy, 43 *p*
*Grabowicz Jan, 35-42 *p*—f
Grabowicz Józef, 39-44 *p*—*r*
Grabowicz Michał, 28-29 *l*—f
Grabowicz Piotr, 31-32 *g*—*s*
Grabowski Justyn, 42 *l*
Grabowski de Leon, 38 *l*
Grajewski Kajetan, 46 *p*
Graca Teodor, 43-44 *l*—f
Grauss Karol, 37 *i*
Grądzki de Aleksander, 35-36 *l*—f
Gregorczyk Wincenty, 45-46 *l*—f
Gregorowicz Emilian, 27 *p*
Gregorowicz Grzegórz, 25-26 *i*—*g*
Gregorowicz Jerzy, 24 *p*
Gregorowicz Józef, 24 *p*
Greissenegger Józef, 35-41 *g*—*h*
Grek Piotr, 46-47 *g*—*s*
Grelyak January v. J., 44-45 *l*—f
Grenso Adolf, 25 *h*
Grenso Edward, 25 *l*
Grenso Gustaw, 25 *g*
Grenso Juliusz, 37-42 *g*—f
Griendl de Franciszek, 38-43 *i*-f
Grünspann Abraham, 43-47 *p*—*h*
Grocholski de Antoni, 35-38 *p*—*g*
Grocholski de Kazimierz, 31-32 *l*—f
Grocholski de Miecz., 29-30 *l*—f
Grodecki Jan, 42-46 *p*—*g*
Grodecki Stefan, 28-29 *l*—f
Grodecki Stefan, 35-42 *p*—*f*
Gromadka Bazyli, 42 f
Gromnicki Andrzej, 25 *l*
Gromnicki Michał, 25-26 *l*—f
Gromnicki Stefan, 22-24 *p*—*l*
Gross Antoni, 37-38 *p*—*i*
Gruczyński (?) 36-37 *l*—f
Grubski Maciej, 27-31 *p*—*h*
Grudziński Mikołaj, 24 *p*
Gruja de Józef, 24-30 *p*—*l*
Grünberg Alojzy, 25-27 *i*—*s*
Gruszczeński Leon, 37-38 *l*—f
Gruszczyński Wincenty, 42-43 *l*—f
Gruszecki Antoni, 29-30 *l*—f
Gruszecki Marcin, 46-47 *l*—f
Gruszecki Piotr, 30-31 *s*—*h*
Gruszecki Tomasz, 38-39 *l*—f
Grünberg Alojzy, 24 *p*
Grzanowski Piotr, 38-42 *p*—*s*
Grzębiński Mateusz, 22-29 *p*—f
Grzegorzek Wojciech, 37-38 *l*—f
Grzesiewicz Dymitr, 22-24 *p*—*g*
Grzycki Dan., 21-23 *p*—*i*
Grzywiński Józef, 32-33 *l*—f
Gubert Abraham, 21-27 *p*—*l*
Gudziak Jan, 35 *g*
Gurski de Henryk, 34-36 *l*—f
Gürtler Ignacy, 23-25 *p*—*g*
Gürtler Karol, 24 *p*
Guszkowski Kajetan, 39-41 *h*—*l*
Guszkowski Marcin, 39-41 *h*—*l*
Gutkowski Andrzej, 22-25 *h*—f
Gutkowski Jan, 45-47 *i*—*g*
Gutkowski Julian, 45-47 *p*—*g*
Guzik Wojciech, 45-46 *l*—f
Gwiazdowski de Ryszard, 26-27 *l*-f
Gwozdowicz Ludwik, 48 *l*

Haan Fryderyk, 37-38 *l*—f
Haczewski de Ernest, 31-32 *l*—f
Halawaj Maryan, 45-47 *r*—*f*
Halbhuber Juliusz, 41-45 *g*—*s*
Halpern Efraim, 47 *l*
Hałuszczyński Jan, 30-32 *l*—f
Hamburger Jan, 46 *p*
Hamburger Józef, 36-40 *p*—*s*
Hamburger Karol, 44-47 *p*—*s*
Handziak Michał, 45-46 *l*—f
Hankiewicz Emilian, 45-47 *p*—*g*

Hankiewicz de Jan, 24 *l*
Hankiewicz de Jan, 35-39 *p—s*
Hankiewicz de Józef, 44-47 *p—s*
Hankiewicz de Julian, 23-24 *p—i*
Hankiewicz Justyn, 24 *g*
Hansmann Ferdynand, 47 *g*
Hapanowicz Jan, 33-37 *p-s*
Hapanowicz Justyn, 44-45 *p—i*
Harassek Antoni, 22-25 *h—f*
Harassek Antoni, 37-41 *p—h*
Harassek Józef, 26-31 *p—h*
Haszczyc Józef, 48 *l*
Haszczyc Konstanty, 47 *l*
Haugwitz br. Józef, 32 *p*
Hauch Karol, 22-25 *p—s*
Hauptmann Albin, 39-46 *p—f*
Hauptmann Alfred, 46-47 *i—g*
Hauptmann Emilian, 46-47 *g—s*
Hauptmann Jan, 39-45 *i—f*
Hauptmann Jerzy, 39-40 *p—i*
Hauptmann Karol, 47 *p*
Hawryszko Jan, 46 *l*
Haydecki Jan, 32-35 *p—g*
Haydler Antoni, 25 *l*
Haydler Ferdynand, 47 *g*
Hayling de Józef, 27 *p*
*Hayling de Degenfeld L. 37-44 *p-f*
*Hayling de Degenfeld W. 42-47 *p-r*
Hayndl Adolf, 41-46
*Haza de Radlitz Maks. 41-45 *p-h*
*Haza de Radlitz Paweł, 41-45 *p-h*
Heckel Karol, 24 *h*
Heller Ignacy, 40 *i*
Henter Robert, 45 *p*
Hentschel Samuel, 30-32 *p—g*
Herasimowicz Andrzej, 32-41 *p—f*
Herasimowicz Antoni, 24-34 *p—f*
Herasimowicz Eutymion, 42 *l*
Herasimowicz Jan, 25 *l*
Herasimowicz Jan, 22-36 *s—f*
Herasimowicz Józef, 30-37 *p—f*
Herasimowicz Michał, 25, 29, 35 *f-r-l*
Herasimowicz Piotr, 22-25 *s—l*
Herliczka Franciszek, 40-41 *l—f*
Hermann Józef, 21 *p*
Hermann Franciszek, 21 *p*
Hermanowski de Maks., 27-28 *l*
Herold Alfred, 41-47 *p—r*
Hetmańczuk Grzegórz, 41 *f*
Herzog Karol, 45-46 *p—i*
Heyzmann Ignacy, 37-39 *p—g*
Hierschel Jakób, 24-25 *p—g*
Hirnle Franciszek, 24-25 *g—s*
Hirschberg de Franciszek, 25-30 *g-f*
Hirschberg de Karol, 24-27 *r—f*
***Hirschler de Maciej**, 23-25 *r—f*
Hlibowski Auksenty, 30-31 *l—f*
Hlibowski Teofil, 32-39 *p—f*
Hnatkowski Jan, 24-25 *l—f*
Hobgarski Andrzej, 26 *l*
Hochtaubel Gustaw, 48 *l*
Hohn, 24 *r*
Hoffmann Ambroży, 29-32 *i—h*
Hoffmann Franciszek, 47 *p*
Hoffmann Jakób, 31 *p*
Hoffmann Karol, 37-38 *p—i*
Hoffmann Michał, 34-37 *p—s*
Hoffmann Tomasz, 29-30 *i—g*
Hofmann Gustaw, 34-35 *p*
Hohn Ludwik, 25 *l*
Holinaty Filip, 30-31 *l*
Hołubowicz Grzegórz, 29-38 *p—f*
Hołubowicz Paweł, 39-43 *p—g*
Hołyński de Antoni, 24-25 *l—f*
Hołyński Jan, 24 *p*
Hołyński de Maryan, 36-43 *p—f*
Hołyński de Nicefor, 41-42 *g—s*
Hor Joachim, 30-31 *l—f*
Horbaciuk Teodor, 21-24 *p—s*
Horbaczewski Jakób, 40 *l*
Horbaczewski Mikołaj, 26 *f*
Horodecki Kanon, 47 *g*
Horodyński de Jan, 21-28 *p—l*
Horodyński de Joachim, 24-29 *p-r*
Horodyski de Rudolf, 29-34 *i—l*
Horodyski de Tomasz, 30-35 *p—r*
Horwath de Kajetan, 47 *p*
Horwath Karol, 21-28 *p—f*
Horwath de Klemens 30-37 *p—f*
Horwath de Maciej, 25 *l*
Horwath de Michał, 29-37 *i—f*
Horwath Teofil, 21-27 *p—l*
Horwath Tomasz, 34 *p*
Horwath de Tomasz, 25-26 *l—f*
Hordysz Kasper, 48 *l*
Hosch Karol, 46-47 *l—f*
Hoszowski de Alojzy, 47 *g*
Hoszowski de Jan, 38 *f*
Hoszowski Leon, 33-34 *p—i*
Hoszthy de Karol, 37 *p*
Howdun Paweł, 42-43 *l*
Horynowicz Józef, 42 *l*
Hörring Juliusz, 33-34 *p—i*
Hrehorowicz Paweł, 40 *l*
Hruszkiewicz Paweł, 21-25 *p—h*
Hrycaj Jan, 44-47 *p—s*
Hryćkiewicz Eliasz, 22-25 *p—s*
Hrycyna Teodor, 39-47 *p—f*
Hryniewicki de Ludwik, 21-22 *p-i*
Hryniewicz Antoni, 40-41 *l—f*
Hryniszak Jan, 31 *l*
Hubicki de Henryk, 32-33 *g*
Hubicki de Ludwik, 24-25 *s—h*
Hubicki de Mikołaj, 24-31 *p-f*
Hubicki de Stanisław, 24-29 *g—f*
Hubicki Sylwester, 26-32 *p—r*
Hubmann Jan, 34-35 *l—f*
Huczyński Mikołaj, 32-34 *p—i*

Hudzicki Jan, 40-41 *l—f*
Huk Konstanty, 48 *l*
Hulinka Grzegórz, 41-42 *p—i*
Humiński de Antoni, 40-45 *p—r*
Humiński de Leon, 46-47 *f—i*
Humnicki de Albin, 32 *p*
Humnicki de Aleksander, 30-37 *p-f*
Humnicki de Antoni, 36-37 *l—f*
Humnicki de Leon 33 *p*
Humnicki de Ludwik, 34-37 *p—s*
Huppen br. Apolinary, 34-37 *h—f*
Huppen br. Maryan, 34-36 *p—g*
Huszthy de Gustaw, 38-40 *f—g*
Huszthy de Józef, 38-39 *p*
Husty Samuel, 30-33 *p—g*
*Huth Adolf, 46-47 *p—i*

Igrasiewicz Karol, 25-39 *p—h*
Ikalowicz Leon, 46 *l*
Ilewicz Teodor, 34-35 *l—f*
Iliasiewicz Stefan, 21-24 *i—h*
Illukiewicz Paulin, 34-35 *p—i*
Ilnicki de Antoni, 25-26 *l—f*
Ilnicki de Antoni, 39-46 *p—f*
Ilnicki de Aleksander, 41 *l*
Ilnicki Cyryl, 46 *l*
Ilnicki Franciszek, 23 *l*
Indyszewski Wincenty, 42 *l*
Ines de Leon, 32 g
Iniewicz Andrzej, 46-47 *l—f*
Istowski Józef, 47 *l*
Iszczak Aleksander, 31 *l*
Iwanicki de Wawrzyniec, 38-44 *p-h*
Iwanowicz Jan, 44-47 *p—g*
*Iwanowicz Onufry, 42-47 *f—r*
Iżowski de Antoni, 24-25 *h—r*
Iżycki Leopold, 37-38 *l—f*

Jabłonowski de Franciszek, 29 *p*
Jabłoński de Franciszek, 21-22 *p-i*
Jabłoński Jan, 46-47 *l—f*
Jabłonowski de Leon, 25-30 *p—l*
Jachimowicz Józef, 33-35 *p—g*
Jagódka Wawrzyniec, 39-40 *l—f*
Jahner Cyryl, 42-43 *r—l*
*Jahner Faustyn, 44-47 *f—s*
Jahner Jan, 43-47 *p—h*
Jakubowski Andrzej, 36-37 *l—f*
Jakubowski br. Józef, 41-42 *p—i*
Jakubowski Tomasz, 24 *p*
Jambor Jan, 46-47 *l—f*
Jamiński Jan, 38-39 *l—f*
Janczalek Wiktor, 23-25 *f—g*
Janczalek Karol, 24-30 *g—f*
Janczalek Wilhelm, 27-29 *p—g*
Jamczak Michał, 37-38 *l—f*
Janeczek Wilhelm, 29 *l*
Janiewicz Jan, 40-41 *l—f*
Janicki de Kornel, 31-33 *p—g*
Janicki de Seweryn, 33-38 *p—h*
Janicki de Teofil, 41 *p*
Janiszewski de Antoni, 36 *p*
Janiszewski de Jan, 26-27 *p—i*
Janiszewski de Karol, 37-38 *p*
Jankiewicz Jan, 21-22 *p—i*
Jankowski de Ludwik, 29-36 *p—f*
Jankowski Tadeusz, 35-36 *g—s*
Jankowski de Wojciech, 24-29 *f-r*
Janowicz Hipolit 37-40 *r—f*
Janowicz Jakób, 33-34 *l—f*
Janowicz Julian, 38-48 *p—f*
Janowicz Konstanty, 47 *i*
Janowicz Krzysztof, 22-29 *p—f*
Janowicz Piotr, 45-47 *p—f*
Janowicz Teofil, 38 *s*
Janowski de Antoni, 42-43 *l—f*
Janusiewicz Józef, 31-34 *p—s*
Januszewski Józefat, 44-47 *s—r*
Januszewski Maurycy, 45-47 *p—g*
Jaremkiewicz Atanazy, 46-47 *p-i*
Jaremkiewicz Justyn, 40 *f*
Jarimowicz Michał, 43-44 *l—f*
Jarmarkowski Józef, 32-34 *p*
Jaromin Józef, 42-43 *l—f*
Jarunkiewicz Piotr, 41-42 *l—f*
Jaruszewski Ludwik, 35 *p*
Jarzębiński Walenty, 35-36 *l—f*
Jasilkowski Adam, 46 *l*
Jasiński de Adam, 30-31 *l—f*
Jasiński Antoni, 47-48 *l—f*
Jasiński de Celestyn, 43 *s*
Jasiński Jan, 41 *f*
Jasiński Maksymilian, 41 *f*
Jastrzębowski de Klemens, 36 *p*
Jastrzębski Hipolit, 45-46 *f—i*
Jastrzębski Jan, 29-30 *p—i*
Jastrzębski Jan, 45 *h*
Jastrzębski Józef, 26-27 *p—i*
Jastrzębski Leon, 22-24 *p—i*
Jastrzębski Paweł, 45-47 *i—s*
Jastrzębski Tomasz, 46-47 *l—f*
Jaworowski de Antoni 21-29 *l—f*
Jaworski hr. Józef, 30-37 *p—f*
Jaworski de Michał, 29-36 *p—f*
Jaworski Michał, 38-45 *p—f*
Jaworski Paweł, 37 *l*
Jaworski Wojciech, 24-31 *p—l*
Jeckel Wilhelm, 40-48 *p—f*
Jenner Karol, 45-47 *p—g*
Jenner Ludwik, 43 *p*
Jesch Jan, 39 *l*
Jezierski Marek, 33-41 *p—f*
Jezierski Antoni, 32-39 *p f*
Jezierski Franciszek, 33-36 *p—s*
Jezierski Jan, 34-41 *p—f*
Jezierski Józef, 31-38 *p—f*
Jocz Teodor, 34 *l*
Jonwald de Tytus, 24-25 *h—r*

Jordan de Antoni, 27-30 *p—i*
Jordan de Feliks, 34 *i*
Jordan de Kajetan, 26-30 *p—s*
Jordan de Ludwik, 22 *s*
Jordan de Teodor, 22 *h*
Jordan de Teofil, 22-25 *h—f*
*Juchnowicz de Ignacy, 31-38 *p—f*
Juchnowicz de Jan, 41-42 *f—i*
Juchnowicz de Karol, 32-34 *p—i*
Jugan Antoni, 37-41 *p—h*
Jugan Ferdynand, 41-42 *p—i*
Jugan Józef, 27-30 *p—s*
Juriewicz Erazm, 42-43 *l—f*
Jurkiewicz Aleksander, 41 *s*
Jurkiewicz Henryk, 41-47 *g—f*
Jurkiewicz Wiktor, 41-42 *p—i*
Jurkowski Ludwik, 38 *f*
Jurkowski Stanisław, 34-35 *l—f*
Juszkiewicz Jakób, 37-41 *p—h*
Juszkiewicz Mikołaj, 22, 24, 34 *h/f*
Juzyczyński Ananiasz, 42-43 *l—f*

Kaczkowski de Michał, 46-47 *l—f*
Kaczkowski Spirydion, 30-32 *p—g*
Kaczkowski Teofil, 30-36 *i—f*
Kajetanowicz Antoni, 29-31 *r—f*
Kajetanowicz Kajetan, 27-29 *p—g*
Kakowski de Apolinary, 29-32 *i-h*
Kakowski de Erazm, 26-27 *p—i*
Kakowski de Henryk, 29-36 *f—f*
Kakowski de Jan, 28-36 *p—f*
Kalita Hieronim, 43-44 *l—f*
Kalita Jan, 48 *l*
Kalmar de August, 44 *p*
Kałmucki de Jerzy, 33-34 *g—s*
*Kamieński de Adolf 31-38 *p—f*
Kamieński de Józef, 22 *p*
Kamieński de Ludwik, 22-30 *p—f*
Kamieński de Michał 24-26 *p*
Kamieński de Mikołaj, 32-33 *p—i*
Kamieński Wincenty, 38-39 *l—f*
Kamieński de Władysław, 22-25 *p-g*
Kamieński de Zygmunt, 36 *i*
Kamiński de Feliks, 27 *p*
Kamiński de Henryk, 24-27 *p—s*
Kamiński Jan, 47 *p*
Kamiński Józef, 45 *l*
Kamiński Leon, 36-39 *p—s*
Kanarek Jan, 47 *p*
Kańczukowski Tomasz, 46 *p*
Kanitz br. Albin, 39-42 *p—g*
Kanitz br. Innocenty, 41-46 *p—h*
Kański de Edward, 46-48 *p—g*
Kański de Piotr, 23-25 *p—g*
Kannenberg de Teofil, 45-48 *p—s*
Kappeller Ulrich, 21-25 *p—h*
Kapri de Ignacy 34-36 *r—f*
Kapri br. Józef, 34-40 *i—f*
Karaczewski Jan, 46-47 *p—i*
Karais Ignacy, 43-44 *p—i*
Karais Kazimierz, 22 *p*
Karakasiewicz Piotr, 37 *p*
Karassowski de Sylwester, 34-38 *p-h*
Karbowski Damazy, 24 *l*
Karczewski Antoni, 26-27 *p—i*
Karczewski de Eugeniusz, 39-43 *p-s*
Karczewski de Michał, 33-41 *p—f*
Karczmarczuk Piotr, 32-34 *p—g*
Karl Aleksander, 32 *p*
Karmin Benjamin, 30 *g*
Karmin Bermann, 36-43 *p—f*
Karmin Józef, 37-44 *p—f*
Karmin Marek, 35-42 *p—f*
Karmin Mojżesz, 31-38 *p—f*
Karpiński Marek, 38-44 *g—f*
Karpowicz Antoni, 32-38 *p—l*
Kasil Maciej, 37-38 *l—f*
Kastory Konstanty, 30-33 *p—s*
Kostory Stanisław, 22-29 *p—f*
Kasztelli de Józef, 34-36-42 *p-g, l*
Katana Leonard, 29 *l*
Kawecki Piotr, 42-43 *l—f*
Kazimirski Stanisław, 22-25 *p—h*
Kędzierski de Antoni, 26-31 *g—l*
Kędzierski de August, 31 *g*
Kędzierski Jan, 36-37 *i—g*
Kędzierski de Izydor, 31 *l*
Kędzierski Ludwik, 42 *g*
Kęplicz de Antoni, 22-27 *i—l*
Kęplicz de Hilary, 23-27 *g—s*
Kęplicz de Kajetan, 35-37 *p—i*
Kęplicz de Marceli, 26-30 *p—s*
Kęska Łukasz, 37-38 *l—f*
Kęska Wojciech, 29-30 *l—f*
Kiczura Józef, 40 *l*
Kierniczny Bazyli, 35-42 *p—h*
Kiernik Adolf, 37-41 *p—h*
Kiernik Antoni, 38-44 *p—f*
*Kieryczyński Jan, 40-45 *p—r*
Kieryczyński Mikołaj, 35-42 *p—f*
Kieryczyński Teodor, 21-22 *p—i*
Kieszkowski Józef, 26 *l*
Kirchner Józef, 24 *p*
Kisielewski Adam, 45-47 *p—g*
Kisielewski Jan, 29-30 *l—f*
Kisielewski Piotr, 31-36 *h—f*
Kiss Jan, 32-33 *h—l*
Kiss Stanisław, 32-36 *p—h*
Kissel Wojciech, 30-32 *p—g*
Klauczek Karol, 26 *l*
Kleczkowski Franciszek, 33-34 *l-f*
Kleczkowski Michał, 34-35 *l—f*
Klimaszewski Dionizy, 35-36 *l—f*
Klimaszewski Wincenty, 41-42 *p-i*
Klimka Andrzej, 45-47 *r—f*
Klimkiewicz Jan, 35-46 *l—f*
Klimkiewicz de Teofil, 21-24 *p—s*
Klippel Marek, 23-25 *p—g*

Klityński de Adolf, 46-47 *l—f*
Klityński de Bazyli, 47 *p*
Kłon de Aleksander, 38-41 *p—s*
Klosiewicz Józef, 40-41 *l—f*
Klotz Hipolit, 41 *l*
Kluger Franciszek, 47-48 *l*
Kłodnicki de Cezary, 29-37 *p—f*
Kmoch Maciej, 44 *p*
Knapczyk Wojciech, 42 *l*
Knée Józef, 28-30 *p—g*
Kniaziołucki Józef, 22-26 *s—f*
Kniaziołucki Wincenty, 29-36 *p—f*
Kniaziołucki Władysław, 45-47 *p-g*
Knisch Antoni, 21-28 *p—f*
Knisch Apolinary, 36-42 *p—l*
Koblosz Grzegórz, 45-46 *l—f*
Kobierzycki de Antoni, 41-42 *h—l*
Kobyliński de Feliks, 24 *f*
Kochański Jan, 38-40 *h—f*
Kochański Józef, 36-39 *h—f*
Kochasz Mikołaj, 40-41 *l—f*
Kochlewski de Tymoteusz, 43-44 *l-f*
Kocipiński Józef, 34-38 *p—h*
Kocowski Andrzej, 38-39 *l—f*
Kocowski Antoni, 37 *l*
Kocowski Ludwik, 43-46 *p—s*
Kocowski Mikołaj, 36-37 *l—f*
Koczorowski Feliks, 34-41 *p—f*
Koczorowski Karol, 38-46 *p—f*
Koczyrkiewicz Andrzej, 47-48 *l—f*
Koczyrkiewicz Szymon, 42 *l*
Koestenband Berl, 21-28 *p—f*
Koestenband Eliasz, 36-43 *p—f*
Koestenband Jonasz, 30-36 *i—f*
Koestenband Süssmann, 31-33 *l—f*
Kohlas Jan, 38-41 *p—f*
Kohnberg Mojżesz, 21-22 *p—i*
Kohsz Ferdynand, 30 *l*
Kolanowski de Leon, 23-25 *p—g*
Kolinek Fryderyk, 27-32 *p—r*
Kolinek Mikołaj, 38-41 *p—s*
Kolinek Stan., 31-34 *p—s*
Kolabiński Jan, 31 *l*
Kolankowski Emilian, 33 *p*
Kolankowski de Ferdynand, 43 *l*
Kolankowski Ignacy, 39-40 *l*
Kolankowski Jan, 37-39 *p—g*
Kolankowski Justyn, 33 *p*
Kolankowski Michał, 46-47 *p—i*
Kolankowski Teodor, 29-34 *p—r*
Kolanowski Leon, 29-30 *l—f*
Kolberg Jan, 24 *f*
Kołaczkowski de Eug., 34-37 *p—s*
Kołakowski de Ferd., 36-41 *p—h*
Kołtun Piotr, 46-47 *p*
Koman Stefan, 41-45 *l—f*
Komarnicki Bazyli, 26-31 *p—r*
Komarnicki de Bol., 32-37 *p—r*
Komarnicki de Ludwik, 47 *h*
Komarnicki Władysław, 38-43 *g-l*
Komarowski Grzegórz, 45-47 *p—g*
Komorek Józef, 34-35 *l—f*
Komorowski hr. Adam, 27-30 *p—s*
Komorowski Eliasz, 40-44 *p—s*
Konaszewski de Marcin, 24 *p*
Koniuszewski Wład., 47 *p*
Konopacki de Ludwik, 47-48 *l—f*
Konratowicz Jan, 37-38 *p—i*
Kopacz Mikołaj, 39 *f*
Kopczyński de Ignacy, 23-25 *p—g*
Kopiński Wojciech, 47-48 *l—f*
Koppetz Zygmunt, 29-30 *i—g*
Koprowski de Emilian, 37 *f*
Koprowski de Józef, 37 *l*
Kopystyński de Rom., 31-36 *p—s*
Koralkowski Adolf, 46-47 *l—f*
Koranda Wiktor, 45-46 *i—g*
Korczyński de Aleksander, 31-37 *i-f*
Korczyński de Aleks., 45 *h*
Korczyński de Antoni, 29-31 *r—f*
Korczyński de Franc., 29-30 *h l*
Korczyński de Ignacy, 29-42 *p—s*
Korczyński de Michał, 31-34 *h—f*
Korczyński de Piotr, 35-42 *p—f*
Korczyński de Wincenty, 26-29 *f-g*
Kordaszewski de Marcin, 21-29 *p-f*
Kordynowicz Ignacy, 41-42 *p*
Kordysz Sebastyan, 41 *l*
Korlakowski Adolf, 45 *h*
Kornberger Adolf, 27-28 *l—f*
Kornberger Ludwik, 27-29 *p—g*
Kornberger Maksym., 24 *p*
Kormański Piotr, 24-30 *i—f*
Korngrün Abraham, 47 *p*
Kornicki Ignacy, 29-36 *p—f*
Kornyj Jan, 37-41 *p—h*
Kornyj Maciej, 30-36 *i—f*
Kornyj Pantaleon, 32-40 *p—f*
Kornyj Teodor, 21-25 *p—h*
Korosteński de Michał, 37 *l*
Korytko de Emil, 27-30 *p—h*
Korytko de Eugeniusz, 29-30 *i—g*
Korytko de Seweryn, 29-30 *p—i*
Korytyński de Tytus, 33 *h*
Korytyński de Zenon, 32-33 *h—r*
Korytowski de Erazm, 27-34 *p—f*
Korytowski de Rafał, 29 *p*
Korytowski de Tytus, 34-35 *l—f*
Korytowski de Wład., 29-35 *i—f*
Korzeniowski de Al., 26-27 *l—f*
Korzeniowski de Antoni, 27 *p*
Korzeniowski Konstanty, 22-25 *p-i*
Korzeniowski de Leon, 22-29 *p—f*
Korzeniowski de Piotr, 27 *p*
Kosiarski de Aleks., 22 *r*
Kosiarski de Jan, 22 *r*
Kosiński Antoni, 30-31 *l—f*
Kosiński de Paweł, 37 *f*

Kosiey Antoni, 27-29 *p—g*
Kosiey Bazyli, 34 *p*
Kosiey Konstanty, 31-34 *p—s*
Kosiey Mikołaj, 27-34 *p—f*
Kossakowski de Rudolf, 27 *p*
Kossowski Henryk, 22 *r*
Kossowski de Karol, 33-34 *l—f*
Kossowski de Ludwik, 24-26 *p—g*
Kossowski de Sydon, 22-25 *i—h*
Kossowski de Wład., 29-30 *l—f*
Kostecki Stefan, 22-25 *s—r*
Kostin de Aleksander, 34 *r*
Kostin de Jerzy, 34 *h*
Koszałkiewicz Piotr, 46-47 *l—f*
Koszowski Seweryn, 42-43 *l—f*
Koszowski Stanisław, 43 *s*
*Kotkowski de Apolinary, 35-41 *p-r*
Kotkowski Jan, 22-24 *h—l*
Kotowicz Emilian, 33-34 *p*
Kotowicz Feliks, 30-38 *p—f*
Kotowicz Hilary, 29-36 *g—f*
Kotowicz de Hipolit, 35-42 *p—f*
Kotowicz Jakób, 30-32 *h—l*
Kotowicz Terapont, 35-44 *p—f*
Kotowski Antoni, 41-48 *p—l*
Kotlas Antoni, 31-32 *l*—f
Kotulski Karol, 47-48 *l*—f
Kotulski Sylwester, 48 *l*
Kowalek Wojciech, 36-37 *l*—f
Kowalewski de Al., 29-37 *p—f*
Kowalewski Aleksander, 45-47 *p-g*
Kowalewski de Jakób, 22-25 *p—i*
Kowalewski Wład., 46-47 *p—i*
Kowalski Andrzej, 24-25 *p—i*
Kowalski Daniel, 43-46 *p—g*
Kowalski de Erazm, 31-38 *p—f*
Kowalski Jan, 26-27 *g—s*
Kowalski de Hieronim, 34-37 *p- s*
Kowalski Jakób, 46-47 *p—i*
Kowalski Jan, 35-36 *l*—f
Kowalski de Julian, 30-35 *p—r*
Kowalski Michał, 29-30 *p—i*
Kowalski de Romuald, 32-38 *p—f*
Kowalski Spirydyon, 45-47 *p—g*
Kowatsch Józef, 46-47 *p—i*
Koysiewicz Józef, 27-28 *l—f*
Kozaczyński de Stan., 39-40 *f—i*
Kozdroń Alojzy, 47 *p*
Koziarski de Jan, 24-25 *l—f*
Koziebrodzki hr. Feliks, 41-44 *i-h*
Koziek Bazyli, 29 *f*
Koziński de Józef, 22-28 *p—f*
Kozłowski de Erazm, 44 *l*
Kozłowski de Faustyn, 37-38 *p—i*
Kozłowski Franciszek, 39-47 *p—f*
Kozłowski Ignacy, 42-43 *l—f*
Kozłowski Józef, 31 *l*
Kozłowski de Kasper, 24-28 *s—f*
*Kozłowski Stefan, 26-33 *p—f*

Kozowski Andrzej, 21 *p*
Krakauer Wolf, 44-46 *i—s*
Kraiński August, 39-41 *g—h*
Kraiński Juliusz, 27 *p*
Kraiński de Szymon, 27-29 *s—h*
Krajewski Antoni, 41-42 *p*
Krajewski de Jan, 28-30 *p—g*
Krajewski Michał, 22-29 *p—f*
Krajewski Tadeusz, 44-46 *p—g*
Krain Ferdynand, 42-46 *p—h*
Kral Franciszek, 37-38 *l—f*
Kranz Teofil, 22 *p*
Krasel Jan, 37 *f*
Krasicki hr. Aleksander, 25-26 *l-f*
Krasicki Antoni, 38-39 *l—f*
Kraśniański de Honorat, 30-39 *p-f*
Kraśnicki de Grzegórz, 41-43 *p—s*
Kraśnicki de Konst., 37-46 *p—f*
Kraśniewicz Piotr, 45 *l*
Krasowski Andrzej, 21-22 *p—i*
Krasowski Antoni, 41 *p*
Krassowski Mikołaj, 32 *p*
Krassowski de Stefan, 25-26 *i—g*
Kratochwil Józef, 41-43 *i—s*
Krause Jan, 22-25 *p—h*
Krausnecker Franciszek, 30 *g*
Kraydocha Józef, 41 *l*
Kraykowski Julian, 31-42 *p—f*
Kraykowski Stan., 25-26 *l—f*
Krempuszewski Leopold, 24 *p*
Krępuszewski Marcin, 36 *f*
Krochmaluk Daniel, 47 *p*
Krochmaluk Grzegórz, 27 *p*
Krokosiewicz Andrzej, 27 *l*
Kruczkowski Feliks, 42-45 *p—s*
Kruczkowski de Teodor, 30-35 *p-r*
Kruczkowski de Kalikst, 31-32 *l-f*
Kruczkowski Leopold, 41-43 *p—g*
Kruczkowski de Leon., 32-39 *p—f*
Kruczkowski de Teod., 36-37 *l—f*
Krumpel Fryderyk, 46-47 *l—f*
Krycz Jan, 34-35 *l—f*
Krycz Władysław, 35-36 *l—f*
Kryjak Józef, 36-37 *l—f*
Kryłoszański de Leon, 42-48 *p—l*
Krynicki de Karol, 47 *p*
Krywald Józef, 39-41 *g—h*
Krzeczunowicz Kornel, 29-31 *r—f*
Krzeczunowicz Piotr, 37 *f*
Krzeczunowicz de Zenon, 36-41 *i-r*
Krzemiński Józef, 47 *p*
Krzepiński Jan, 46-47 *i—g*
Krzykowski Franciszek, 24-31 *p-f*
Krzykowski Wincenty, 27-33 *p—l*
Krzystkiewicz de Ludwik, 40-43 *p-s*
Krzywiecki de Antoni, 46-47 *p—i*
Krzywiecki de Ignacy, 22 *s*
Krzysztofowicz Jerzy, 23-25 *p—s*
Krzysztofowicz Grzegórz, 28 *l*

Krzyżanowski de Aleks., 31-36 *p-h*
Krzyżanowski de Ant., 30-37 *p—f*
Krzyżanowski de Fel., 28-31 *p—g*
Krzyżanowski de Jan, 21-22 *p—i*
Krzyżanowski Franc., 45-47 *p—g*
Krzyżanowski Ludwik, 47 *p*
Krzyżanowski de Piotr, 22-25 *p-r*
Kubacki Jakób, 39 *l*
Kubik Andrzej, 30 *l*
Kuczerewicz Andrzej, 43-44 *l—f*
Kuczkowski Stanisław, 46 *p*
Kuczkowski Waleryan, 42-45 *p—g*
Kuczyński Grzegorz, 27 *f*
Kuczyński Jan, 43 *l*
Kuczyński Mikołaj, 41-42 *l—f*
Kuczyński de Rudolf, 24-31 *p—f*
Kuczyński de Wład., 27-31 *p—h*
Kuczyka Ignacy, 24 *l*
Kudas Jan, 44-45 *l—f*
Kudrykiewicz Józef, 39 *l*
Kulczycki de Antoni, 45-47 *p—g*
Kulczycki Grzegórz, 24-25 *p—i*
Kulczycki de Jan, 22-25 *p—s*
Kulczycki Jan, 46-47 *l—f*
Kulczycki de Jordan, 29 *l*
Kulczycki Ludwik, 40 *l*
Kulczycki Piotr, 26-27 *p—i*
Kulczycki de Stan., 27 *l*
Kuliczkowski de Franc., 23-25 *p-g*
Kuliczkowski de Karol, 29-34 *p-s*
Kulig Andrzej, 40-41 *l—f*
Kuliński de Franciszek, 37 *p*
Kulikowski Grzegórz, 46 *p*
Kulmatycki Aithalas, 45-46 *l—f*
Kulmatycki Sofron, 47 *l*
Kummer Leopold, 30-33 *s—l*
Kumiński Jan, 31-36 *r—l*
Kunakowicz Julian, 48 *l*
Kunaszowski de Maks., 29-30 *l—f*
Kunaszowski de Roman, 30 *s*
Kunicki de Aleks., 33-40 *p—f*
Kunicki Julian, 34-37 *p—s*
Kunicki Maciej, 31-38 *p—f*
Kunicki Michał, 35-42 *p—f*
Kunicki Mikołaj, 30-31 *l—f*
Kurdziel Franciszek, 26-30 *p—s*
Kurowski Feliks, 44 *p*
Kuryłowicz Wincenty, 40-43 *p—s*
Kurzbauer Antoni, 22-25 *p—s*
Kurzweil Jan, 24-25 *h—r*
Kurzweil Karol, 24-25 *p—i*
Kusajla Józef, 45 *l*
Kuszniewicz Aleks., 27-30 *p—s*
*Kuszniewicz Łukasz, 33-40 *p—f*
Kuszniewicz Mikołaj, 30-32 *p—g*
*Kuśniewicz Michał, 33-40 *p—f*
Kustrzycki de Jacek, 45-47 *p—g*
Kustynowicz Damian, 24-32 *p—f*
Kustynowicz Jan, 31-32 *p—i*
Kustynowicz Justyn, 26-28 *l—f*
Kuszpeciński Teodor, 37 *r*
Kuziel Michał, 26 *l*
Kuziemski Jan, 25 *l*
Kuzimirski Stan., 27-28 *l—f*
Kwak Franciszek, 40 *l*
Kwaśnicki Andrzej, 47 *p*
Kwaśnicki Jan, 24 *r*
Kwiatkowski Tedeusz, 47 *p*
Kwistek Alojzy, 25 *l*
Kwolik Józef, (?)

Lachmann Jan, 22-24 *i—s*
Lachmann Gustaw, 22-24 *i—s*
Lachowicz Klemens, 46-47 *l—f*
Lachowicz Łukasz, 47-48 *l—f*
Lachowicz de Mikołaj, 47 *p*
Lachowicz Modest, 41-47 *g—f*
Lachowicz Piotr, 26 *l*
Lachowicz Szymon, 41-42 *l—f*
Lachowicz Tomasz, 22-30 *g—f*
Lachowski Onufry, 46 *l*
Lamm Konrad, 23-25 *p—g*
Lanckoroński hr. Stan., 30-31 *l—f*
Lanckoroński hr. Teodor, 36 *p*
Lang August, 26 *p*
Lange Franciszek, 31-37 *p—l*
Lange Jan, 35-41 *i—f*
Langmann Jan, 21 *p*
Laskowski de Antoni, 36-38 *h—l*
Laskowski de Leon, 41-43 *p—i*
Laskowski Michał, 24-25 *l—f*
Laskowski de Michał, 41-45 *p—s*
Latuszkiewicz de Nik., 22-25 *p-r*
Lazarewicz Jan, 44 *p*
Lazarus Ignacy, 47-48 *p—i*
Lebiocki Stan., 41-43 *l—f*
Lewinka Ferdynand, 33 *i*
Leiblinger Izydor, 47-48 *p—i*
Leimgruber Tomasz, 31 *p*
Lelawski Bazyli, 27 *p*
Lencewicz Erazm, 44 *l*
Lenkiewicz de Ignacy, 37-38 *l—f*
Lenkiewicz Ludwik, 43-47 *p—s*
Lenczowski Stan., 37-38 l—*f*
Leo de Kornel, 38 *f*
Lesienicki Tytus, 43 *s*
Leśniewicz de Wincenty, 27-28 l-*f*
Leszczyński de Erazm, 24 *p*
Leszczyński de Feliks, 41 *l*
Leszczyński de Franc., 22-25 *h-f*
Lew Bazyli, 48 *l*
Lewiński de Meliton, 22-29 *p—l*
Lewkowski Antoni, 31-32 *l—f*
Leway de Franciszek, 37-41 *p—h*
Leway de Karol, 35-41 *p—r*
Lewandowski de Albin, 24 *l*
Lewandowski de Aleks., 31-38 *p-f*
Lewandowski de Leon, 29 *l*

Lewicki Antoni, 25 *l*
Lewicki Antoni, 47-48 *l—f*
Lewicki Benedykt, 39-40 *l—f*
Lewicki de Henryk, 31-34 *p—s*
Lewicki Hieronim, 46-47 *l—f*
Lewicki Hilary, 29 *l*
Lewicki Hilary, 44 *p*
Lewicki Rogal Jan, 45-47 *p—g*
Lewicki Józef, 33-34 *p—i*
Lewicki Józef, 34-35 *l—f*
Lewicki Józef, 43-44 *p—i*
Lewicki Rogal Julian, 44-45 *i—g*
Lewicki Łukasz, 36-37 *l—f*
Lewicki Michał, 24-31 *p—f*
Lewicki Michał, 37-38 *l—f*
Lewicki Paweł, 31-32 *l—f*
Lewicki Stefan, 29 *f*
Lewicki Teodor, 30 *l*
Lewicki Wojciech, 24-26 *p—g*
Leśniewicz Ignacy, 27 *p*
Liciński de Hipolit, 45 *p*
Liciński de Seweryn, 40-47 *p—f*
Liciński de Stan., 37-41 *p—h*
Limbach Franciszek, 34 *g*
Limbach Karol, 22-24 *p—g*
Lindenberger Antoni, 34 *p*
Lipczyński Antoni, 31 *l*
Lipczyński Faustyn, 34-37 *p—s*
Lipczyński Maciej, 29-30 *i—f*
Lipecki de Aleksander, 27 *p*
Lipecki de Antoni, 35 *p*
Lipecki de Hipolit, 22-25 *p—g*
Lipecki de Stan., 26-27 *p—i*
Lipiński Józef, 44-45 *l—f*
Lisieniecki Bazyli, 46-47 *l—f*
Lisieniecki Mikołaj, 46-47 *l—f*
Lisieniecki Teofil, 36-37 *l—f*
Lisiewicz Jan, 48 *l*
Lisiewicz Szymon, 48 *l*
Lisiak Leon, 41 *l*
Lisikiewicz Bazyli, 44-45 *l—f*
Lisowski Faustyn, 30-31 *f—i*
Lisowski de Wiktor, 26 *l*
Lisowski Wincenty, 42 *f*
Listowski de Alfred, 32-35 *p—s*
Listowski de Franc., 22-25 *i—h*
Listowski de Nap., 22-25 *i—h*
Listowski de Wład., 36-37 *i—p*
Lityński Jakób, 37-48 *l—f*
Lityński Michał, 26 *p*
Lityński de Stan., 41 *p*
Loewel Aleksander, 24 *h*
Loewis de Rafał, 24 *r*
Lubomęski de Zenon, 31, 32 *l—f*
Lubowicz Antoni, 32-41 *p—f*
Lubowicz Jan, 24 *p*
Lubowicz Jan, 41-45 *p—r*
*Lubowicz Maksymilian, 34-41 *p-f*
Lubowicz Piotr, 38-46 *p—f*
Lubowiez Wiktor, 45-47 *p—g*
Ludwig Herman, 41 *p*
Ludwig Juliusz, 34-36 *p—i*
Ludwinka Ferdynand, 31 *p*
Lusznyi Jan, 47 *p*
Lwowski Józef, 31 *l*

Łahodyński Ignacy, 32-39 *p—f*
Łaski de Andrzej, 21-27 *i—f*
Ławrowski Józef, 41 *l*
Ławrynów, 33-34 *l—f*
Łazarski Wawrzyniec, 38-39 *l—f*
Łazowski de Antoni, 29-33 *p—h*
Łazowski Marceli, 43 *p*
Łączyński hr. Aleks 27-44 *p—f*
Łączyński de Hieronim, 25 *h*
Łączyński de Hipolit, 31-42 *p—i*
Łączyński de Kazimierz, 24 *p*
Łączyński de Napoleon, 24 *s*
Łękawski Aleksander, 29 *i*
Łękawski de Aleksander, 33-44 *l-f*
Łękawski de Jan, 28-29 *l*
Łękawski Jakób, 29-34 *i—l*
Łękawski Stefan, 48 *l*
Łobocki Franciszek, 42-43 *p—i*
Łodyński de Hieronim, 27-28 *l—f*
Łodziński de Leon, 37-38 *l—f*
Łopatyński Jan, 42-43 *l—f*
Łopuszański Antoni 47 *l*
Łoś hr. Jarosław, 44 *f*
Łoś hr. Włodzimierz, 44 *f*
Łotocki Ambroży, 28 *f*
Łotocki Antoni, 37-38 *l—f*
Łotocki Augustyn, 28-29 *l—f*
Łotocki Ignacy, 37-44 *l—f*
Łotocki Jakób, 37, 38 *l, f*
Łotocki Jan, 24-30 *p—h*
Łotocki Michał, 41, 48 *p, l*
Łotocki Włodzimierz, 44-45 *l—f*
Łoziński Czesław, 34 *f*
Łoziński Emanuel, 37-38 *l—f*
Łoziński de Ferdynand, 21-22 *i-g*
Łoziński de Hipolit, 32-35 *h—f*
Łoziński de Jan, 22-25 *h—l*
Łoziński de Karol, 34 *g*
Łoziński Maurycy, 34 *p*
Łoziński Michał, 25-31 *i—f*
Łoziński de Wład., 33-34 *l—f*
Łuszczyński de Teodor, 30 *s*
Łuszpiński Grzegórz, 32-34 *p—s*
Łuszpiński Jan, 32-34 *i—s*
Łukasiewicz Hilary, 47 *h*
Łukasiewicz Michał, 30 *l*
Łukasiewicz Wiktor, 34 *i*
Łużnicki Józef, 41-42 *l—f*
Łużnicki Teofil, 46-47 *p—i*
Łużnicki Mikołaj, 47 *p*
Łysakowski de Hipolit, 30 *i*
Łysieniewski Eutymiusz, 41-42 *l-f*

Łysy Jan, 43-47 *p—h*
Łysy Mikołaj, 47 *p*

Macelkiewicz Teodor, 37-38 *l—f*
Macha Franciszek, 26-27 *l—f*
Machnowski de Feliks, 30-33 *p—s*
Machnowski Franciszek, 34 *p*
Macieyczyk Antoni, 44-45 *l—f*
Macieliński Andrzej, 27-34 *p—f*
*Macieliński Bazyli, 34-41 *p*—f
Macieliński Emilian, 37 *l*
Macieliński Jan, 31-39 *p—f*
Macieliński Julian, 37 *l*
Macieliński 38-45 *p—f*
Maciałek Jan, 27-29 *p—g*
Maciołek Szymon, 43-44 *l*—f
Mahl Maurycy, 25 *f*
Majerski Antoni, 27 *p*
Majerski Jan, 26-27 *p - i*
Majerski Stanisław, 37-38 *l—f*
Majewski Ignacy, 31-32 *p—i*
Majewski de Jan, 42-47 *p—r*
Majewski de Karol, 23-25 *p—g*
Majewski Ludwik, 39-46 *p—f*
Majewski de Wojciech, 27-29 *p-g*
*Major Wojciech, 38-43 *p—r*
Majowiecki Jan, 44 *p*
Makar Grzegórz, 41-45 *p—r*
Makarewicz Hieronim, 24-27 *p—s*
Makarewicz Jan, 23-25 *p—g*
Makowiecki de Edward, 36 *p*
Maksymowicz Jan, 45-46 *p—i*
Maksymowicz Zacharyasz, 21-25 *p-h*
Malawski Marcin, 34, 37, 38 *s, l-f*
Maleszkiewicz Mikołaj, 40-41 *l—f*
Malicki Jan, 45-47 *p—g*
Malicki Modest, 41-46 *p—r*
Malles Jakób, 40-41 *p—i*
Malinowski Feliks, 44-47 *p—g*
Malinowski de Franc., 25-26 *l—f*
Malinowski Grzegórz, 31-40 *p—f*
Malinowski Leon, 26 *l*
Malinowski de Zygmunt, 37-38 *p-i*
Malisz Antoni, 41 *r*
Maliszewski Jakób, 40-47 *p*—f
Malinowski Teodor, 46 *l*
Małachowski de Cezary, 47 *p*
Małachowski de Józef, 41-48 *p*—f
Małachowski de Zygmunt, 40-41 *p-i*
Małaczyński de Jan, 21 *p*
Małaczyński de Ignacy, 21 *p*
Małecki Aleksander, 37-38 *l*—f
Małecki de Kalikst, 24-25 *l*—f
Małecki de Wojciech, 24 *p*
Mangold Adolf, 36-42 *i*—f
Manasterski Antoni, 30-37 *p*—f
Manasterski de Dominik, 38-44 *g*-f
Manasterski de Ferd., 36 *p*
Manasterski de Piotr, 33-40 *p*—f

Mandel Karol, 24-30 *p—l*
Mandel Julian, 35-42 *p*—f
Mandel Włodzimierz, 29-36 *p*—f
Mandyczewski Mik., 24-25 *l*—f
Marek Bernard, 46-47 *l*—f
Marek Józef, 41-48 *p*—f
Marcinkiewicz Felicyan, 32-39 *p*-f
Marcinkiewicz Jan, 31-38 *p*—f
Markiewicz Aleks., 36-42 *p—i*
Markiewicz Emilian, 38 45 *p—l*
Markiewicz de Feliks, 31-37 *p - l*
Markiewicz de Kaj., 21-24 *p—s*
Markowski Antoni, 38-43 *p - h*
Marynowicz Aleks., 38-39 *l*—f
Marynowicz Mikołaj, 37 f
Marynowski de Józef., 44-46 *p—g*
Marynowski de Kamil, 36-38 *p—g*
Marynowski de Wład., 41-42 *p—i*
Matkowski de Jan, 26 *l*
Matkowski de Jan, 38-39 *r—l*
Matkowski de Juliusz 25-30 *i*—f
Matkowski de Paweł, 45-46 *l*—f
Matkowski de Wojciech, 33-39 *p-l*
Matuia de Michał, 24 *r*
Matuszewski Ignacy, 26 *l*
Matuszewski Karol, 46 *p*
Matuszewski Zygmunt, 46 *p*
Matz Jan, 41-43 *p—g*
May Benjamin, 47 *p*
May Jakób, 36 *l*
May Teofil, 45-46 *l*—f
Maybroda Aleks., 21-25 *p—h*
Mayer Nemeryusz, 44-45 *p*
Mazaraki de Andrzej, 31-38 *p*—f
Mazaraki de Ludwik, 42-47 *p—s*
Mazaraki de Maryan, 34-41 *p*—f
Mazikiewicz Grzegórz, 42-43 *l*—f
Mazurkiewicz Andrzej, 36 f
Mazurkiewicz de Jan, 25 *p*
Mech Rudołf, 35-37 *l*—f
Medveczky Adolf, 42-43 *l*—f
Medwecki Karol, 41-42 *l*—f
Meindl Franciszek, 47 *p*
Mejor Jan, 46-47 *p—i*
Melchert Aleks., 26-30 *p—s*
*Melchert Franc., 40-45 *p—r*
Melchert Józef, 26-30 *p—i*
Melchert de Wawrz., 46-47 *l*—f
Menger de Wolfengrün Maksymilian, 27-29 *p—g*
Menkes Meliton, 46 *g*
Menkes Samuel, 26 *g*
Metelski Leonard, 27 *s*
Mędlowski de Alojzy, 39-43 *i—r*
Mężyk Franciszek, 37-38 *l*—f
Miączyński de Jan, 31-34 *p—s*
Micewski de Edward, 33-39 *p—r*
Micewski de Henryk, 26 *g*
Michalski Jan, 35-36 *l*—f

Michalski Jan, 38-39 *l*—f
Michalewicz Ignacy, 40-41 *l*—f
Michalewicz Jan, 35-36 *l*—f
Michalewicz Stefan, 40-41 *l*—f
Michalewicz Zygmunt, 43-47 *p*—*h*
Michalewski Lambert, 40-48 *p*—f
Michalewski de Rom., 23-30 *p*—f
Michalikowski Aleks., 37-44 *p*—f
Michałowicz Franc., 24-25 *i*—*g*
Michałowicz Maurycy, 24 *r*
Michałowski Jan, 34-35 *l*—f
Michałowski Józef, 46 *p*
Michałowski de Lubin, 29-35 *i*—f
Michalowits Robert, 42-45 *p*—*s*
Mielnicki Zacharyasz, 44-45 *l*—f
Mierzwiński Józef, 24 *g*
Mieses Józef, 43 *p*
Mieyski Aleksander, 37 f
Miętus Marchian, 46-47 *l*—f
Mihowicz Leon, 42-43 *l*—f
Mijakowski de Abdon, 26-33 f
Mika Józef, 38-39 *l*—f
Mikołaj Antoni, 29-32 *p*—*g*
Mikołajewicz Jan, 31-32 *p*—*i*
Mikołajewicz Kasper, 36-37 *l*—f
Mikulski Julian, 22-25 *i*—*r*
Mikulski Justyn, 22-24 *h*—*l*
Milchert Karol, 22 *p*
Milski Aleksander, 45-46 *p*
Milski Jan, 39-46 *p*—f
Milski Stefan, 39-47 *s*—f
Minich Jan, 41-42 *l*—f
Miodoński Jan, 43-44 *l*—f
Mironowicz Eugeni, 42-43 *l*—f
Missberger Michał, 36-41 *p*—*r*
Mitkiewicz Tadeusz, 36-37 *l*—f
Mitraszewski de Winc., 26-27 *g*-*s*
Młodzianowski Feliks, 48 *l*
Mochnacki Emilian, 44-45 *l*
Mochnacki Jan, 40-41 *l*—f
Mochnacki Michał, 41-42 *l*—f
Moczulski de Jan, 37-48 *p*—f
Mokrzycki Leon, 35-41 *g*—*l*
Mokoszyniy de Taubenberg Ludwik, 37-41 *p*—*s*
Moltke Zygmunt, 38-42 *p*—*h*
Mołczanowski Hipolit, 31-38 *p*—f
Mołczanowski Leop., 37-41 *p*—*h*
Monczak Paweł, 45-48 *l*—f
Morawski de Bruno, 24-33 *p*—*f*
Morawski de Floryan, 24-26 *r*—f
Morawski de Franc., 32-39 *p*—*l*
Morawski de Ignacy, 24-26 *l*—f
Morawski de Józef, 38-40 *p*-*g*
Morawski de Oswald, 42-43 *p*—*i*
Morawski de Romuald, 33-34 *g*—*s*
Morawski de Seweryn, 33 *h*
Morawski de Tymon, 34-41 *l*—f
Morawski de Wiktor, 40-45 *p*—*r*

Mordziński Abel, 29-30 *l*—f
Morgenbesser Grzegórz, 42-43 *l*—f
Moroziński Jan, 46 *l*
Morozowski Ignacy, 21-22 *p*—*i*
Mościcki Adam, 46-47 *l*—f
Mosing Alojzy, 27-37 *p*—*f*
Mosing Ferdynand, 47 *i*
Mosing Józef, 24-31 *p*—f
Mosing Karol, 26-33 *p*—f
Mosing Michał, 21-27 *i*—f
Mosler Józef, 38-39 *l*—f
Mossoczy de Eugeniusz, 40-43 *p*-*s*
Mossoczy Faustyn, 26-30 *p*—*h*
Mossoczy Gerwazy, 29 *s*
Mossoczy de Gustaw, 36-42 *p*—*l*
Mossoczy de Wiktor, 42-43 *p*—*l*
Mossoczy Tomasz, 26-29 *p*—*s*
Moszczyński Antoni, 39-47 *p*—*l*
Moszczyński Hilary, 32-34 *p*—*i*
Moszyński Ignacy, 32 *p*
Moszyński de Zygm., 29 *p*
Moszoro de Grzegórz, 34 f
Moyseowicz Antoni, 22-29 *p*—*l*
Moyseowicz Hilary, 40-48 *p*—f
Moyseowicz Ignacy, 37-46 *p*—f
Moyseowicz Jan, 28-36 *p*—f
Moyseowicz Michał, 28-36 *p*—f
Moyseowicz Teodor, 29-36 *p*—f
Mörl Emannel, 40-43 *p*—*s*
Mörl Ignacy, 46 *p*
Mörl Jan, 44 *l*
Mrazek Łukasz, 24 *p*
Mroczkowski Aleks., 31-33 *p*—*i*
Mroczkowski de Józef, 32-33 *p*—*i*
Mroczkowski de Ludwik, 24-31 *p*—*l*
Mroczyński Stan., 26-29 *p*—*s*
Mrowetz Ludwik, 38 *i*
Muchowicz Ferd., 47-48 *l*—f
Musiałek Jan, 46 *l*
Müller Gustaw, 24-25 *s*—*h*
Müller Leon, 38-43 *p*—*r*
Müller Teodor, 36-39 *h*—f
Müllern de Schönböck A., 31-33 *p*-*g*
Mycawka Andrzej, 45 *r*
Mydłowski Michał, 40-48 *p*—f
Mynarski Józef, 40 f
Myśkiewicz Jan, 44-47 *p*—*s*
Mysłowski de Aleks., 25 *s*
Mysłowski de Kaj., 29-30 *i*—*g*
Mysuta Michał, 47 *g*
Myszkowski Marceli, 33-34 *p*—*i*

Nahujowski de Jan, 36-40 *g*—*l*
Nahujowski de Rem., 33-36 *h*—f
Nahumowicz Wład., *p*
Nathansohn Abraham, 21-25 *p*—*h*
Nawrocki de Aleks., 21-25 *p*—*h*
Nawrocki Ananiasz, 40-41 *p*—*i*

Nawrocki Andrzej, 29-36 *p—f*
Nawrocki Dyonizy, 29-36 *p—f*
Nazarkiewicz Ambroży, 29-34 *p—h*
Nazarkiewicz Antoni, 45-48 *h—l*
Neronowicz Józef, 24-25 *l—f*
Nesseltuch Wilhelm, 46-47 *p—i*
Nestayko Teodor, 21-27 *p—f*
Nestorowicz Edward, 29 *r*
Nestorowicz Jan, 31—34 *p—s*
Nestorowicz de Jan, 43-48 *i—l*
Niebielski Jan, 24-25 *p—i*
Niedzielski Antoni, 29-30 *l—f*
Niedzielski Gracyan, 27-28 *l—f*
Niedźwiecki Ferd., 35-37 *r—f*
Niedźwiecki de Julian, 35-39 *p—h*
Niedźwiecki Michał, 22-25 *i—h*
Niedźwiecki Mikołaj, 39 *p*
Niedźwiecki Piotr, 22-30 *p—f*
Niedźwiecki Tytus, 37-41 *p—h*
Niedźwiński Jan, 26 *p*
Niemczynowski Józef, 27 *p*
Niementowski de Antoni, 34-40 *i-f*
Niementowski de Feliks, 36 *s*
Niementowski de Karol, 29-36 *p-f*
Niementowski de Marcin, 21-25 *p-h*
Niestenberger Edward, 47-48 *l—f*
Niestenberger Erazm, 41-46 *p—r*
Niestenberger Józef, 28-34 *p—l*
Niestenberger Ludwik, 45-46 *p*
Niestenberger Waleryan, 39-46 *p-f*
Niestenberger Wilhelm, 43-47 *p-h*
Nieświatowski Antoni, 42 *l*
Nieużytek Mikołaj, 44-45 *i—f*
Nikisch Jan, 46-47 *l—f*
Nikorowicz Piotr, 23-24 *p—i*
Niszczot Prokop, 46 *g*
Niszkiewicz de Julian, 23-25 *p—g*
Nittmann Julian, 47-48 *l*
Niżankowski Franc., 33 *l*
Nowacki Jan, 47 *p*
Nowak Jan, 37-38 *l—f*
Nowak Józef, 29 *s*
Nowakowski de Daniel, 34-36 *p-g*
Nowakowski Franc., 41-46 *p—r*
Nowakowski Józef, 30 *l*
Nowakowski Jakób, 31-32 *l—f*
*Nowakowski Paweł, 38-44 *i—f*
Nowakowski Wincenty, 29 *p*
Nowicki Jan, 31-34 *p—s*
Nowicki Jan, 33 *s*
Nowicki Józef, 34-35 *p—i*
Nowicki de Siła Marceli, 35-41 *i-f*
Nowicki de Michał, 29-34 *p—r*
Nowodworski Konstanty, 31 *p*
Nowosielski de Aleks., 32-41 *p-f*
Nowosielski Antoni, 31 *p*
Nowosielski de Edward, 27-34 *i—f*
Nowosielski de Erazm, 29-36 *p—l*
Nowosielski de Franc., 34-35 *p—i*
Nowosielski de Ludw., 39-41 *i—s*
Nowosielski de Sew., 34-36 *p—i*
Nowosielski de Stan., 27-32 *i—l*
Nowosielski de Stefan, 30-31 *p—i*
Noskowski Michał 42-48 *p—l*
Noszkowski Jan 37 *r*.
Nussbaum Eliasz 24-25 *p—i*
Nussbaum Leon, 26-27 *p—i*

Oborski Antoni, 43 *p*
Obszarski Wojciech, 41 *p*
Obuszkiewicz Cyryl, 41-42 *l—f*
Ocharski de Andrzej, 21-27 *p—f*
Ocharski de Feliks, 22-24 *h—l*
Ocharski de Teodozy, 22-25 *p—g*
Ochocki de Józef, 27-35 *p—f*
Ochocki de Kalikst, 34-35 *p—i*
Ochocki de Zefiryn, 23-30 *p—f*
Ochrymowicz Antoni, 39-44 *p—h*
Ochrymowicz Jan, 29-34 *p—r*
Ochrymowicz Józef, 24-29 *p—r*
Ochrymowicz Mikołaj, 33-41 *p—f*
Oczosalski de Stefan, 34-38 *p—h*
Oczosalski de Ignacy, 30 *p*
Okólski de Włodzimierz, 30-31 *r-h*
Oleksin Teodor, 47 *l*
Oleśnicki Grzegórz, 27-35 *p—f*
Oleśnicki Maciej, 37-44 *p—l*
Oleśnik Bartłomiej, 36-37 *l—f*
Oleynik Bazyli, 46-47 *p*
Oleynik Dymitr, 44-46 *r—f*
Olpiński de Julian, 24-25 *s—h*
Olszaicki de Jan, 30 *f*
Olszański Dyonizy, 30 *l*
Olszański de Paulin, 24 *l*
Olszewski Maciej 24 *p*
Olszyński Antoni, 22-24 *p—i*
Onuferko Stefan, 24-27 *p—i*
Onyszkiewicz Michał, 28 *l*
Onyszkiewicz Michał, 46-47 *l—f*
Onyszkiewicz Sofron, 46-47 *l—f*
Opidowicz Józef, 35-36 *l—f*
Opiliński de Henryk, 36 *p*
Oratyński Franc., 34 *p*
Orłowski Feliks, 30-34 *p—h*
*Orłowski de Kalikst, 29-33 *p—h*
Orłowski Joachim, 44-47 *p—s*
Orłowski de Oktawian, 31-34 *p—s*
Orłowski Paweł, 24-27 *l—s*
Ormezowski Antoni, 22-26 *s—f*
Ormezowski Józef, 25-27 *i—g*
Ormezowski Leonard, 41-43 *g—h*
Ornstein Marek, 21-25 *i—r*
Ort Marek, 37-44 *p—f*
Ortyński Cyprian, 46-47 *p*
Ortyński de Józef, 27-31 *s—f*
Ortyński Michał, 41-42 *s—h*
Orzechowski Ignacy, 42-43 *l—f*
Orzechowski de Maciej, 26 *p*

Ościesławski Piotr, 28 *l*
Oskierka de Wład., 22 *i*
Osmólski de Fredro Karol, 37 *l*
Ostachowicz Stan., 39 *l*
Ostapowicz Wiktor, 35 *s*
Ostaszewski de Antoni, 34-35 *l—f*
Ostersetzer Leon, 45-46 *p—i*
Ostrowski de Aleks., 38-49 *p—f*
Ostrowski de Antoni, 30, 31, 34 *l-f*
Ostrowski Julian, 46 *p*
Ostrowski de Roman, 47 *p*
Ostrowski de Wawrz., 39-41 *p—g*
Ostrożyński Józef, 25 *g*
Otwinowski Andrzej, 26 *p*
Owczarz Antoni, 41-42 *l—f*
Owsiński Maciej, 29 *l*
Ozimina Tomasz, 45-47 *l—f*

Pacławski Jan, 42-43 *l—f*
Pacławski Wiktor, 32-33 *g—s*
Padlewski de Romuald, 39 *p*
Padlewski de Skorupka St., 39-40 *l-f*
Paidly Jan, 25-26 *l—f*
Pajączkowski de Józef, 35-36 *l—f*
Pajączkowski Piotr, 31-32 *l*
Pałaszewski de Łucyan, 22-28 *i-l*
Papara de Bolesław, 31 *l*
Papara de Zygmunt, 31 *l*
Partycki Maks., 26-29 *p—s*
Partyka Łukasz, 39-41 *p—g*
Parylewicz Piotr, 26 *l*
Parylowicz Aleks., 45-46 *l—f*
Pastorek Jan, 30 *p*
Paszkowski Atanazy, 42-43 *l*
Paszkowski Ignacy, 39-41 *i—s*
Paszkowski de Józef, 26-28 *l—f*
Paskudzki de Ignacy, 32-33 *l—f*
Paternowski Jakób, 24-29 *p—s*
Pawlik Jan, 44-45 *l—f*
Pawlik Józef, 24 *p*
Pawlikowski de Benedykt, 21 *p*
Pawlikowski de Klemens, 21 *p*
Pawlusiewicz Mik., 24-25 *h—r*
Pawłowski de Wojciech, 30 *l*
Paygert de Ignacy, 42 *p*
Paylty Jan, 22-24 *s—r*
Pazowski Jan, 24 *p*
Pazowski Leon, 37-38 *p—i*
Peczenik Izak, 47 *p*
*Peltz Franc., 29-35 *i*—f
Peltz Hilary, 46-47 *p—i*
Peltz Ignacy, 30-40 *p*—f
Peltz Ignacy, 44-47 *p—s*
Peltz Karol, 35-43 *p*—f
Peltz Leon, 37-41 *p—s*
Peltz Teofil, 35-42 *p*—f
Pepłowski Hipolit, 47 *i*
Pepłowski de Wiktor, 34-35 *l*—f
Perçon Jan, 46-47 *p—i*
Perl Jakób, 37-44 *l*—f
Perl Michał, 47 *p*
Perl Samuel, 22-26 *g—l*
Perekładowski de Al., 34-37 *h*—f
Perfecki Atanazy, 40-41 *l*—f
Perfecki Michał, 35-36 *l*—f
Pestendorfer Antoni, 31-32 *l*—f
Petersel Józef, 34 *p*
Petrowicz de Tomasz, 34-35 *i—g*
Petz Antoni, 38 *v*
Piasecki Antoni, 41-42 *l*—f
Piasecki Piotr, 43-47 *s*—f
Piazza Adolf, 41 *p*
Piazza Adolf, 36-44 *p*—f
Piazza Alojzy, 26 *p*
Piazza Franciszek, 42 *p*
Piazza Jerzy, 30-31 *p—i*
Piazza Józef, 26 *p*
Piątek Jakób, 34-35 *l*—f
Piątek Józef, 43-44 *l*—f
Piątkowski de Eustachy, 24-31 *i—l*
Piątkowski Franciszek, 32-35 *p—g*
Piątkowski Franciszek, 31 *l*
Piątkowski Jan, 38-39 *l*—f
Piątkowski Michał, 26 *l*
Pichurski Emil, 29-34 *p—r*
Piechocki Ignacy, 46 *p*
Piechowicz Kajetan, 47 f
Piechowicz Michał, 45-47 *l*—f
Piechurski Emilian, 35-36 *l*—f
Pieczonka Józef, 42-43 *l*—f
Pieluch Bazyli, 38 *p*
Pierożyński Antoni, 45-47 *p—g*
Pietnicki de Jan, 46-47 *p—i*
Pietrasiewicz Jan, 47 *l*
Pietrasiewicz Marek, 37-38 *l*—f
Pietrawski Antoni, 47 *p*
Pietroszyński Józef, 27 *p*
Pietruski de Eugeni, 30-31 *s—h*
Pietruski de Konstanty, 29-30 *l*—f
Pihowicz Aleksander, 30-32 *i—s*
Pihowicz Jan, 33-37 *p—s*
Pihowicz Jakób, 35-36 *l*—f
Pihowicz Paweł, 46-47 *p—i*
Pikoński Jakób, 41-42 *l*—f
Pilat de Alojzy, 38-42 *s*—f
Pilat Stanisław, 25 *l*
Pilatowski Jan, 33-36 *p—s*
Pilatowski Marceli, 31-34 *p—s*
Pilecki de Władysław, 41-42 *l*—f
Piliński Piotr, 46 f
Pilśnicki de Antoni, 32-33 *l*—f
Pineles Marek, 42-48 *p*—f
Pineles Leon, 46-47 *p—i*
Pini Aleksander, 25-28 *h*—f
Pini Edward, 27 *p*
Piniński hr. Eustachy, 40-41 *h—r*
Piniński hr. Leonard, 41 *r*
Piórecki de Stanisław, 24-25 *p—i*

Piotrowski de Izydor, 33-34 *l*—f
Piotrowski Jan, 36-43 *p*—f
Piotrowski de Józef, 23-25 *p*—*g*
Piotrowski Józef, 32 *g*
Piotrowski Karol, 27-34 *p*—f
*Piotrowski Wincenty, 36-41 *p*—*r*
Pisuliński Antoni, 42-43 *l*—f
Piwocki Zygmunt, 46-47 *p*—*i*
Piwowarczuk Antoni, 24 *p*
Piwowarski Antoni, 25-27 *i*—*s*
Pizuński Antoni, 27-35 *p*—f
Pizuński Jan, 21-22 *p*—*i*
Pizuński Ludwik, 27 *p*
Plachki Jan, 24-25 *p*—*i*
Płaczek Paweł, 46-47 *l*—f
Pleszkiewicz Teodor, 44-45 *i*—*g*
Plohn Edward, 37-46 *p*—*f*
Plohn Łazarz, 22-25 *g*—*r*
Plonkowski Romuald, 46-47 *l*—*f*
Płoszczyca Jan, 30-31 *l*—*f*
Pochłopień Piotr, 37 *l*
Pociołowski Hipolit, 35-36 *l*—*f*
Pociołowski Tomasz, 39-40 *l*—*f*
Podbielski de Anzelm, 29-34 *s*—*f*
Podbielski Rzymon, 23-25 *p*—*g*
Podczaszyński de Ign., 41-46 *p*—*r*
Podczaszyński de Józef, 42-47 *p*-*r*
Podgórski Tomasz, 42-45 *p*—*g*
Podhorodecki de Piotr, 33-35 *p*—*g*
Podleski de Aleksander, 22-27 *i*—*l*
Podleski de Seweryn, 22-25 *r*—*f*
Podleski de Waleryan, 22-27 *i*—*l*
Podleski de Zenon, 22 *r*
Podoliński Bazyli, 36 *l*
Podsoński Ludwik, 45-47 *p*—*i*
Podsoński Wiktor, 44-47 *p*—*s*
Podstawski Jan, 21-24 *p*—*s*
Podwysocki de Adolf, 39-46 *p*—*f*
Podwysocki de Feliks, 39-40 *p*—*i*
Podwysocki de Jan, 31-34 *p*—*s*
Podwysocki de Józef, 34-42 *p*—*f*
Podwysocki de Józef, 37 *l*
Pogłodowski Józef, 33-40 *p*—*f*
Pogłodowski Zenon, 29-30 *l*—*f*
Pokutyński de Jan, 22-26 *h*—*f*
Poll Józef, 35 *p*
Polanowski Teodor, 24 *p*
Polański Aleksander, 34 *l*
Polański Atanazy, 28-29 *l*—*f*
Polański Sofron, 37-38 *l*—*f*
Polaszek Aleksander, 44 *p*
Pollenburg (Pol) de Wincenty, 24 *l*
Pomezański Jakób, 24-25 *l*—*f*
Pomeranz Izydor, 47 *p*
Ponikło Franciszek, 46 *l*
*Pont br. Alfons, 29-36 *p*—*f*
Popiel de Jan, 22 *s*
Popp de Macedonfy Karol 44 *p*
Poradowski de Feliks, 24-26 *h*—*l*
Poradowski de Józef, 24 *r*
Poradowski de Wincenty, 24-25 *i*-*g*
Porąbalski Jan, 42-43 *l*—*f*
Porąbalski Mikołaj, 46-47 *l*—*f*
Porocki Jan, 22-24 *p*—*g*
Porouvy de Ernest, 28-39 *l*—*f*
Posochowski de Franc., 29-36 *p*-*f*
Posochowski de Franc., 39-46 *p*-*f*
Posochowski de Michał, 31-33 *l*—f
Posochowski de Winc., 24-31 *i*—*f*
Postępski Feliks, 32-37 *p*—*r*
Postępski Franciszek, 27-34 *p*—*f*
Postępski Gracyan, 42-46 *s*—*f*
Postępski Klemens, 31-32 *l*—*f*
Postępski Konstanty, 42 *p*
Postępski Jan, 44-46 *i*—*s*
Postępski Władysław, 44-46 *p*—*s*
Postolski Franciszek, 26-27 *p*
Postruski de Józef, 37-41 *p*—*h*
Postruski de Klemens, 38-41 *p*—*s*
Postruski de Piotr, 34 *i*
Poznański de Antoni, 28-35 *p*—*f*
Poznański Dyonizy, 31-35 *p*—*h*
Poznańskl Józef, 26-27 *p*
Poznański Michał, 46-47 *g*
Pragłowski de Leon, 29 *l*
Pragłowski de Stan., 29-30 *l*—*f*
*Praun Rudolf, 24-31 *p*—*f*
Prawecki de Stan., 42-43 *l*
Preisner Antoni, 22 *p*
Preisner Ewaryst, 22-25 *p*—*s*
Pretsch Ludwik, 43-47 *p*—*h*
Prexel Robert, 26 *p*
Preyer Ferdynand, 28-40 *p*—*g*
Preyer Karol, 35 *p*
Preyer Lubin, 38-45 *p*—*f*
Preysentanz Felicyan, 38-39 *l*-*f*
Preyzner de Antoni, 23-30 *p*—*f*
Preyzner de Ewaryst, 28-29 *l*—*f*
Prochaska Edward, 46 *s*
Prociński Sylwester, 26-27 *l*—*f*
Prodziewicz Łazarz, 21-27 *i*—*f*
Prokopowicz Jan, 35 *l*
Prokopowicz Jan, 41-42 *l*—*f*
Prokopowicz Michał, 38 *p*
Prokopowicz Michał, 34-35 *r*—*l*
Prószyński de Zygmunt, 35 *p*
Pruchnowski Wojciech, 21-22 *p*—*i*
Pruski Marceli, 47 *p*
Przemyski de Karol, 28-30 *i*—*s*
Przesławski Szymon, 42-47 *p*—*h*
Przesmycki de Antoni, 27-29 *p*—*g*
Przesmycki de Jakób, 24 *l*
Przetocki de Ignacy, 24 *p*
Przewłocki Karol, 42 *i*
Przewłocki Mikołaj, 45-46 *l*—*f*
Przyborowski de Wład., 35-36 *p*-*i*
Przybylski Romuald, 40-41 *r*—*h*
Przychocki br. Franc., 41 *i*

*Przyjemski de Julian, 30-37 *p—f*
Przyłęcki de Stan., 22-27 *g—f*
Przyłuski de Henryk, 24 *l*
*Przysiecki de Wład., 37-40 *h—f*
Przystojecki de August, 39-47 *p-f*
Pstrokoński Franciszek, 32-38 *p-r*
Ptaszyński Feliks, 38-39 *p—i*
Ptaszyński Hipolit, 36-38 *p—g*
Puchalski Korneli, 37-41 *h—f*
Puchalski Ludwik, 36-37 *l—f*
Puchowicz Jakób, 29-34 *p—r*
Puchno Andrzej, 45 *f*
Puklicki de Feliks, 41-43 *p—i*
Puntschert Ferdynand, 39-41 *p—g*
Puntschert Jan, 31-32 *p—i*
Puntschert Józef, 35 *p*
Puntschert Karol, 44-46 *p—g*
Puntschert Juliusz, 32 *p*
Puntschert Ludwik, 46 *p*
Purecki Izydor, 46-47 *p—i*
Putschögl Franciszek, 36-41 *p—h*
Putz Jan, 24 *p*
*Pyszyński Michał, 21-28 *p—f*

Raciborski de Franc., 24-25 *h—r*
Raciborski de Feliks, 41-42 *p—i*
Radecki Jakób, 43 *l*
Radwański Józef, 35-36 *l—f*
Radziejowski de Edward, 24-27 *p-s*
Rafałowski de Ludw., 31-32 *l—f*
Rager Jakób, 43-47 *p—h*
Raiński de Teofil, 41-42 *g—s*
Rakowiecki Ignacy, 22 *p*
Rakszawski de Zygm., 35 *g*
Rapacz Jan, 37-38 *l—f*
Rappa Hirsch, 41-48 *p—f*
Rasławski Ignacy, 22-24 *p—i*
Ratzenberger de Lövenheim Bernard, 22-24 *s—r*
Rawakowicz Józef, 27 *l*
Reaubourg Edward, 43-44 *p—i*
Reaubourg Franc., 42-43 *i—g*
Rechen Adolf, 34-39 *p—r*
Rechkron de Rechberg T., 31 *l*
*Redl Wilhelm, 41-44 *g—r*
Regetz Adam, 37 *f*
Reginiec de Izydor, 34-36 *p—g*
Reichard Izydor, 39 *i*
Reinhard Alojzy, 38-39 *l—f*
Reitmann Leon, 33-41 *p—l*
Rejowski Jan, 36 *f*
Rejowski Szymon, 48 *l*
Remiszewski de Wiktor, 24-25 *p—i*
Rewakowicz Zacharyasz, 44-47 *l-f*
Reymann Ignacy, 35 *p*
Reytarowski Aleks., 24-27 *p—s*
Reytarowski Antoni, 40 *p*
Reytarowski Jan, 47 *p*
Reytarowski Porfiry, 41-46 *p—s*
Richter Juliusz, 42-48 *p—l*
Riess Gustaw, 22-25 *p—s*
Riess Maks., 24-25 *p—i*
*Rigger Zygmunt, 41-43 *p-g*
Rogal Jan, 47 *p*
Rogalski Antoni, 38-42 *p—s*
Rogalski Bruno, 37-38 *l—f*
Rogalski de Jan, 31-38 *p—f*
Rogalski de Leonard, 35-42 *p—l*
Rogalski de Puch Grzegórz, 47 *v*
Rogalski de Puch, 44-47 *p—s*
Rogalski de Wojciech, 40-44 *p—s*
Rogoziński Józef, 26-31 *p—r*
*Rohmann Edward, 38-40 *s—r*
Rojecki Jan, 36-40 *s—f*
Rojewski Bazyli, 22-25 *p—s*
Rojewski Mikołaj, 24-25 *i*
Rojewski Paweł, 22 *p*
*Romankiewicz Edward, 27-32 *p—r*
Romankiewicz Jan, 35-40 *p—r*
Romański Henryk, 40 *s*
Romański de Hipolit, 40-47 *p—l*
Romański de Leon, 22-24 *h*—f
Romański de Piotr, 41-47 *p—l*
Romański de Wiktor, 44-47 *p—g*
Romański de Winc., 21-28 *p—f*
Romański de Włodz., 40-41 *p—i*
Romanowski de Emeryk, 39-41 *r-f*
Romanowski Feliks, 38-44 *p—l*
Romanowski de Konst., 39-43 *i—r*
Romanowski de Teodor, 39-43 *i-r*
Romaszewski Jan, 26-27 *p—i*
Romaszkan de Antoni, 34-36 *p—i*
Romaszkan Jakób, 32-38 *i—f*
Romaszkan de Karol, 34 *g*
Rondewald Walenty, 37-38 *l—f*
Rondewald Wiktor, 37-38 *l—f*
Rościszewski de Franc., 36 *g*
Rosenheim Hugo, 38 *g*
Rosenkranz Stan., 27 *i*
Rosenechl Izydor, 40-45 *g—f*
Rosin Maurycy, 33-38 *p—r*
Rosołowski de Marcin, 37-38 *p—i*
Rostkowicz de Józef, 35-36 *l*—f
Roszkiewicz Karol, 39-41 *i—s*
Rottenberg Marek, 40-45 *g—f*
Rożkiewicz Feliks, 45-47 *p—g*
Rozłucki Jan, 44-45 *l—f*
Różycki Franciszek, 26-29 *p—s*
Różycki Maciej, 40-41 *l—f*
Rozwadowski de Adolf, 30-35 *p-r*
Rozwadowski de Edward, 27-34 *p*-f
Rozwadowski de Erazm, 22-26 *g-l*
Rozwadowski de Eust., 35-36 *p—i*
Rozwadowski hr. Floryan, 33-35 *p-g*
Rozwadowski de Franc., 26 *p*
Rozwadowski de Józef, 29 *l*
Rozwadowski de Kaz., 44-46 *s—r*
*Rozwadowski hr. Oskar, 31-34 *p-s*

Rozwadowski hr. Rysz., 42-44 *p-g*
Rozwadowski de Wikt., 25-26 *i—g*
Rubczyński de Alfred, 32 *g*
Ruchala Jan, 41 *l*
Ruciński Antoni, 30 *l*
Rudkiewicz Julian, 48 *l*
Rudnicki de Bronisław, 24 *p*
Rudnicki de Jan, 24 *g*
Rudnicki Jan, 40-41 *l—f*
Rudnicki Józef, 40-48 *i—f*
Rudnicki Michał, 40-41 *l—f*
Rudolphi Roman, 28 *l*
Runge de Jan, 37-40 *p—s*
Rusiecki de Ignacy, 24 *i* 28 *l*
Russian de Jan, 22-24 *i—s*
Russian de Teofil, 22-27 *i—l*
Ruszczycki Hieronim, 28-29 *l—f*
Ruszczycki Michał, 38-39 *l—f*
Rużycki Grzegórz, 45-47 *p—g*
Rybarski Jan, 44 *l*
Rydzay Michał, 45-46 *l—f*
Ryniewicz Eustachy, 22 *r*
Ryżewski Józef, 44-47 *p—i*
Ryżewski de Stan., 36-44 *p—f*
Rzepecki Jan, 36-37 *l—f*
Rzepecki Mikołaj, 39 *l*
Rzepliński Alfred, 36-43 *p—f*
Rzeszotarski de Adam, 29-33 *p-h*
Rzeszotarski de Napoleon, 24 *p*
Rzeszowski Józef, 32-35 *h—f*
Rzeźniczek Ignacy, 21-25 *p—h*

Sabotowicz de Aleks., 31-32 *p—i*
Sabotowicz de Franc., 24-25 *i—g*
Sachanek Antoni, 27-29 *p—i*
Sacher de Jan, 42 *p*
Sacher de Karol, 38-45 *p—f*
Sadowski Władysław, 37 *l*
Serwatowski Jan, 34-35 *s—h*
Sajewicz Teodor, 26-33 *p—f*
Sakowicz de Romuald, 33-37 *p—h*
Sakowicz Teodor, 32-33 *l—f*
Sapalaczyński Jakób, 36-40 *p—h*
Sarna Józef, 40-41 *l—f*
Sartini Konstanty, 39-44 *p—l*
Sartori August, 36-38 *p—i*
Sartori Filip, 33-38 *p—r*
Sartori Karol, 33-38 *p—h*
Sasiewicz Gabryel, 24 *p*
Saturski Paweł, 39-42 *p—s*
Sawicki Bazyli, 21-25 *p—r*
Sawicki Edward, 46-47 *p—i*
Sawicki Grzegórz, 25 *l*
Sawicki Ignacy, 27-28 *l—f*
Sawicki Ignacy, 47 *l*
Sawicki Jan, 40-47 *p—l*
Sawicki de Karol, 22-30 *p—f*
Sawicki de Michał, 21-27 *p—l*
*Sawicki de Wojciech, 26-33 *p—f*

Sawrasiewicz Mikołaj, 46-48 *l—f*
Schabel de Adolf, 40-42 *i—s*
Schabel Leopold, 43-47 *p—h*
Schaffel Izrael, 36-41 *p—r*
Scheffer Grzegórz, 47 *p*
Schenkirzyk Franc., 38-42 *p—s*
*Scheynocha August, 44-47 *p—s*
Schichulszky Antoni, 37 *l*
Schiller de Schildenfeld Leopold 43-44 *p*
Schittler Antoni, 42-46 *p—s*
Schlaghammer Adolf, 41 *i*
Schmach Leonard, 36 *l*
Schmettauer Józef, 32-39 *p—f*
Schmidt Antoni, 44-47 *p—s*
Schmidt Edmund, 47 *p*, 36-37 *l—f*
Schmidt Rajmund, 45-47 *p—g*
Schoham Don, 43-47 *p—s*
Schönowitz Zefiryn, 35 *l*
Schröder Zygmunt, 41-42 *l—f*
Schubbaum Józef, 22-25 *p—s*
Schultz de Strażnicki Leopold, 47 *p*
*Schweidel Wojciech, 38-41 *p—s*
Schweitzer Jan, 24 *l*
Semetkowski Joachim, 47 *l*
Senczak Franciszek, 26-30 *p—g*
Senczak Jan, 29-30 *g—s*
Serafin Jan, 25-26 *l—f*
Serkowski Jan, 36-37 *h—r*
Serkowski Michał, 37-38 *l—f*
Sermage hr. de Szomszedvár Koloman 40-41 *g—s*
Seweranowski Jan, 38-39 *l—f*
*Serwatowski de Alojzy, 26-33 *p—f*
Serwatowski de Jan, 37 *l*
Serwatowski de Maciej, 45-47 *p-g*
Serwatowski de Teodor, 46 *p*
Seyts Karol, 26-33
Sędzimir de Waleryan, 37-41 *p—h*
Sichelburg de (Garapich) Eliasz 29-32 *s—l*
Sichelburg de (Garapich) Wład., 31-32 *l—f*
*Sichler Ludwik, 42-46 *i—r*
Sichler Ludwik, 47-48 *l—f*
Sichler Maks., 42-47 *p—r*
Sidorowicz Jan, 47 *l*
Sidorowicz Michał, 40-41 *l—f*
Sieczyński Antoni, 26 *p*
Sieczyński Jan, 42-44 *p—i*
Sieczyński Józef, 34-38 *p—i*
Sieczyński Łukasz, 31-38 *p—f*
Sieczyński Platon, 33-40 *p—f*
Sieczyński Stefan, 32-40 *p—f*
Sieczyński Wiktor, 39 f
Siedliński de Wiktor, 24-27 *p—s*
Siegel Antoni, 30-31 *s—h*
Siegel Józef, 29 *l*
*Siek Michał, 45-47 *p—g*

Siekanowicz Józef, 41-42 *l—f*
Siekanowicz Wincenty, 44-47 *p—s*
Siekierzyński hr. Aleksy, 22 *i*
Sieklucki de Kazimierz, 21-30 *p—f*
Sielecki de Leon, 41 *l*
Sieliński Aleksy, 27-30 *p—s*
Sieliński Łukasz, 46 *p*
Sieliński Paweł, 29-32 *p—s*
Siemiński de Aleks., 29-33 *p—h*
Siengalewicz de Grzegórz, 24-31 *p*-f
Siengalewicz de Paweł, 22 *r*
Sieniatowski Michał, 48 *l*
Siennicki Kajetan, 40-42 *p—i*
Sikorski de Wincenty, 22 *h*
Silbermann Eliasz, 35-45 *p*—f
Silbermann Süssmann, 46-47 *p—i*
Skałkowski de Wład., 44-45 *l—f*
Skarbek hr. Wład., 37-38 *l—f*
Skarzyński de Michał, 40-43 *p—h*
Skibiński de Kazimierz, 44-47 *p g*
Skopowski de Leon, 24-26 *p—g*
*Skorecki Damian, 36-41 *p—r*
Skorecki Tomasz, 40-42 *p—g*
*Skorodracki Onufry, 45-47 *p—g*
Skorupka de Stanisław, 28 *f*
Skowroński Ferdynand, 26 *p*
Skrowaczewski Ignacy, 38-45 *p—f*
Skrowaczewski Ignacy, 42-44 *p-g*
Skrowaczewski Leon, 38-42 *s—l*
Skrzyński de Aleks., 29-30 *i—g*
Skrzyński Jan, 30-31 *l—f*
Skrzyszowski Feliks, 26-27 *l—f*
Skrzyszowski de Józef, 29-30 *l—f*
Skrzyszowski Karol, 34-35 *l—f*
Skurski Szymon, 34-41 *p—f*
Skwarczyński de Stan., 31-32 *l—f*
Skwierczyński de Kaz., 31-37 *i—f*
Skwierczyński de M., 24 *g*, 28-29 *l-f*
Skwierczyński de Stefan, 31 *l*
Slama Alojzy, 41-47 *p—f*
Ślimakowski Paweł, 43-47 *p—s*
Ślimakowski Sylwester, 39-46 *p—f*
Śliwiński Marcin, 42-47 *p—h*
Śliwiński Sabin, 41-42 *l—f*
Sławiński de Józef, 32-41 *p—f*
Sławski de Józef, 41—46 *j—r*
Słonecki de Witalis, 42-43 s—*h*
Sługocki de Zenon, 29-36 *p—f*
Smaga Stefan, 41-42 *l*
Smagłowski de Józef, 38-39 *l—f*
Smarzewski de Aleks., 38-40 *p—i*
Smoliński Jan, 40-41 *l—f*
Sobolewski de Antoni, 42-47 *p—s*
Sobolewski de Franc., 47 *s*
Sobolewski Jan, 26-35 *p—f*
Sobolewski de Henryk, 47 *p*
Sobolewski de Mikołaj, 42-43 *p—i*
Sobolewski Szymon, 35 *l*
Sochacki Ignacy, 32-40 *p—f*
Sochacki Jerzy, 28-33 *p—r*
Sochacki Wład., 42-48 *p—l*
Sochaczewski Jan, 29 *s*
Sochanik Julian, 34-37 *p—s*
Sochanik Juliusz, 32 *p*
Sochanik Nikodem, 35-42 *p—f*
Sochanik Soter, 35-42 *p—f*
Sokolnicki Antoni, 42-43 *l—f*
Sokołowski Karol, 38-45 *p—l*
Sokołowski Paweł, 46-47 *p*
Sokulski de Franc., 23-25 *p—g*
Solecki de Ignacy, 46-47 *p*
Solecki Jan, 27 *p*
Solecki de Jan, 44-46 *p—g*
Solecki de Julian, 22 *p*
Solecki de Leon, 34-35 *l—f*
Soleski Stanisław, 30 *p*
Sołdraczyński de Franc., 26-31 *g-f*
Sołdraczyński de Ignacy, 32-39 *p-f*
Sołtys Franciszek, 28 *l*
Soniewicki Hipolit, 24-27 *p—s*
Soniewicki Jan, 22-25 *p—s*
Soniewicki Jan, 34-36 *p—g*
Soniewicki Józef, 31-32 *l—f*
Soniewicki Julian, 30-38 *p—f*
Soniewicki Michał, 33-39 *p—h*
Soniewicki Mikołaj, 23-29 *p—r*
Soniewicki Teofil, 27-34 *p—f*
Soroczyński Konstanty, 37 *p*
Soroczyński Michał, 41-42 *p—i*
Sołański de Franciszek, 24-25 *p—i*
Sozański de Tytus, 24-25 *p—i*
Sozański de Wincenty, 27 *p*
Sozański de Wład., 27 *p*
*Sozański de Teodor, 41-46 *p—r*
*Spaczyński Aleksander, 37-38 *p—i*
Spaczyński Antoni, 29-31 *s—r*
Spendakowski de Jan, 24-25 *l*
Sperlagh Franciszek, 43-44 *l—f*
Spittal Agaton, 36-43 *p—l*
Spittal Józef, 29-43 *p—f*
Spitz Karol, 30-34 *p—h*
Spitzer Józef, 23-30 *i—l*
Sroczyński de Aleks., 40 *l*
Sroczyński de Marceli 40 *f*
Srokowski Leon, 43-44 *p—i*
Stach Wacław, 36-37 *l—f*
Stachowski Józef, 33-39 *p—r*
Stachurski Atanazy 40 *f*
Stachurski Seweryn, 41-48 *p—f*
Stadnicki hr. Edward, 28-32 *i—r*
Stand de Stefan, 46-47 *p—i*
Stanek Jakób, 45-46 *i—f*
Stanke Franciszek, 22 *p*
Stanisławski Antoni, 30 *p* 36 *l*
Stankiewicz Kajetan, 29-36 *p f*
Stankiewicz Stanisław, 47 *p*
Stankowski Tomasz, 46-47 *j—f*
Stark Leon, 24-25 *p—i* —

Staromieyski Antoni, 45 *f*
Starzeński hr. Franc., 46 *s*
Starzeński hr. Józef, 25-28 *r—f*
Stasicki Jan, 43-44 *l—f*
Statkiewicz de Grzegórz, 32-33 *i-g*
Stawski Józef, 47-48 *l—f*
Stebnicki Józef, 40-42 *p—i*
Stefanowicz Ignacy, 33-34 *l—f*
Stefanowicz Mikołaj, 41-42 *l—f*
Steif Elkan, 23-25 *p—g*
Steigauf Józef, 43 *l*
Steiner Karol, 22 *p*
Stepphann Jan, 48-47 *l—f*
Stesłowicz Aleks., 48 *l*
Stichenwirth Józef, 46 *p*
Stojanowski Maciej, 43-45 *p—g*
Stokera Antoni, 35-36 *p—i*
Stokera Ludwik, 35 *p*
Stolarczyk Józef, 38 *l*
Stolarczyk Wojciech, 47-48 *l—f*
Stopa Kazimierz, 43-45 *l—f*
Stopczyński Artur, 41-48 *p—f*
Stopczyński Franc., 22 *r*
Stopczyński Mik., 46-47 *p*
Stopczyński Piotr, 47 *p*
Straszyński Józef, 41-46 *p—r*
*Straszyński Ludwik, 42-45 *p—s*
Strażnicki Antoni, 46-47 *p—i*
Stretelski Rafał, 25-26 *l—f*
Strewiński Marceli, 26 *p*
Strocki Dymitr, 45 *f*
Strumieński Antoni, 31-32 *p*
Strumieński Hilary, 44 *p*
Strumieński Jan, 38-43 *p—r*
Strumieński de Jerzy, 21-25 *p—l*
Strumieński Julian, 24-25 *l—f*
Strumieński de Paweł, 23-30 *p—f*
Strutyński de Andrzej, 24-27 *h—f*
Strutyński de Klemens, 24 *p*
Strutyński de Mik., 24-27 *h—f*
Strzelbicki Ignacy, 23-30 *p—f*
Strzelbicki Jan, 38-45 *p—f*
Strzelbicki Józef, 29-36 *p—f*
Strzelbicki Teodor, 26-31 *p—r*
*Strzeszkowski de Piotr, 35-41 *p-r*
Studzieniecki de Filip, 23-29 *p—l*
Studziński de Adam, 36-37 *g—s*
Studziński de Adolf, 36-37 *i—f*
Studziński Bazyli, 34-35 *s—h*
Studziński Jan, 26-33 *p—h*
Studziński Jan, 33-41 *p—l*
Studziński Jakób, 35 *p* 42-45 *l—f*
Studziński Józef, 28 *l*
Stupnicki de Jan, 36-37 *l—f*
Stupnicki de Józef, 29-30 *l—f*
Stupnicki de Marceli, 45-47 *h—l*
Stupnicki de Michał, 40-41 *l—f*
Sturm Tytus, 25 *g*
Stysłowicz Marek, 26-30 *p—s*

Styber Jan, 39-43 *p—h*
Styber Kajetan, 43 *p*
Styber Roman, 40-43 *p—g*
Styczyński Piotr, 24-29 *g—f*
Suchorowski Hipolit, 37 *l*
Suchorowski Grzegórz, 43-48 *p—f*
Sugkop Wincenty, 31-32 *p—i*
Suchler Maks., 48 *l*
Suski Adam, 39-46 *p—f*
Suski Józef, 40-41 *h—r*
Suski Karol, 22 *p*
Świdziński de Antoni, 36-38 *p—g*
*Świdziński Jan, 30-37 *p—f*
Świdziński Józef, 37-39 *p-g*
Świdziński Klemens, 28-35 *p—l*
Świeżawski de Józef, 26 *p*
Swierzawski de Maks., 22-25 *g—h*
Świeżawski de Mikołaj, 37 *f*
Swieżawski de Stan., 24-25 *p—i*
Swięcicki de Ignacy, 21-28 *p—f*
Swięcicki de Stan., 29-33 *p—h*
Swirzchno Józef, 38-39 *l—f*
Świstun Michał, 45-46 *l—f*
Sylwester Józef, 37-38 *l—f*
Sypniewski de Stan., 22-24 *r—l*
Sypowski Kazimierz, 39-40 *l—f*
Szadbey Antoni, 44 *f*
Szaflarski Walenty, 40 *l*
Szafrański Maciej, 37 *l*
Szafrański Wład., 46-47 *l—f*
Szankowski Aleks., 28-31 *g—r*
Szaykowski Łukasz, 41-48 *p—f*
Szczepański Andrzej, 37-38 *p—i*
Szczepański Stan., 46-47 *i—g*
**Szczepkowski Kasper*, 38-40 *s—r*
Szczepkowski de Tytus, 42-47 *i—r*
Szczerbowski Augustyn, 37 *l*
Szczęsnowicz Juliusz, 36-48 *p—f*
Szczęsnowicz Wde inc., 40-41 *p—i*
*Szczupakowski Józef, 45-47 *p—g*
Szczurek Jan, 41-42 *l—f*
Szczurowski Wincenty, 29 *l*
Szeliga Roman, 47 *p*
Szeliski de Stanisław, 22-30 *p—f*
Szeliski de Józef, 22-27 *g—f*
Szeliski de Kaz., 22-25 *h—f*
Szeparowicz Józef, 28-30 *p—g*
Szeparowicz Karol, 31-32 *l—f*
Szeptycki de Janusz, 27 *p*
Szkoda Ludwik, 43-45 *p—g*
Szlachtowski Benedykt, 44-45 *l-f*
Szlański de Stan., 42-44 *p—g*
Szlański de Wacław, 37-41 *p—h*
Szmaykowski Jan, 24-25 *s—h*
Szmerykowski Józef, 24-25 *l—f*
Szolgina Jan, 34-35 *l—f*
Szopa Izydor, 45-46 *l—f*
Szopiński Antoni, 41 *l*
Szostakowski Stanisław, 47 *p*

Szpaczyński Ludwik, 33-36 *p—s*
Szpak Jan, 40 *l*
Szpoynarowski de Ign., 35-39 *g—l*
Sztański de Wacław, 43-44 *l -f*
Szubert Rudolf, 24 *p*
Szumlański Józef, 39-40 *l—f*
Szumowski Jan, 33-40 *p—f*
Szuszkiewicz Antoni, 31 *l*
Szwaykowski Wład., 45-46 *p—i*
Szwedziński de Jakób, 34-36 *i—h*
Szybiński Jan, 29-31 *l—f*
Szydłowski de Albin, 22 *r*
Szydłowski de Ferd., 30-37 *p—f*
Szydłowski de Franc., 32-35 *p—s*
Szydłowski de Hilary, 42 *l*
Szydłowski de Jan, 32-37 *p—r*
Szydłowski Józef, 22-24 *p—i*
Szydłowski de Leop., 28-36 *p—f*
Szydłowski de Wal., 41-44 *p—i*
Szymański de Szymon, 24-25 *f—i*
Szymański Mikołaj, 44 *p*
Szymkiewicz de Piotr, 25 *l*
Szypowski de Eustachy, 28-30 *f-g*
Szymański Mikołaj, 45-47 *p—g*
Szyszkowski de Jan, 24-25 *s—h*

Talaziński Antoni, 30 *l*
Tański de Klemens, 27 *l*
Tarasiewicz Bazyli, 25 *h*
Tarczyński Cypryan, 42 *l*
Tarczyński Feliks, 44-45 *l—f*
Tarczyński Wojciech, 25 *l*
Tarnawski Gunter, 40 *l*
Tarnawski Emilian, 42-47 *i—r*
Tarnawski Hilaryon, 43-47 *i—r*
Tarnawski de Kajetan, 35 *l*
Tarnawski Neonil, 46-47 *p*
Tarnawski Wiktor, 47 *p*
Tarnowski hr. Jan, 34 *r*
Tarnowski Jan, 41-42 *l—f*
Tarnowski de Kajetan, 34 *r*
Tarnowski Karol, 43 *l*
Tauber br. Edward, 22-30 *p—f*
Tauber br. Jan, 21-27 *p - l*
Tauber br. Karol, 21-27 *i—f*
Teichmann Wincenty, 38 *l*
Telichowski Józef, 41 *l*
Tempel Jan, 35-36 *l—f*
Teliszewski Ignacy 41 *s*
Teliszewski Jan, 40-41 *l—f*
Terlecki de Jan, 27 34 *l—f*
Tetzloff Kajetan, 29-32 *p—s*
Thermal Franciszek, 22 *g*
Theuer Karol, 27 *p*
Thiel Józef, 29-33 *p—h*
Thyri Aleksander, 47 *l*
Tkaczkiewicz Bazyli, 42-45 *l—f*
Tluck v. Toschanovitz Eug., 46-48 *h-l*
Tluck de Wilhelm, 21-28 *p—l*

Tobiaszek Henryk, 39-42 *p—s*
Tobiaszek Karol, 42-48 *p—l*
Toczycki de Tomasz, 31 *l*
Tomaszewski Andrzej, 36-37 *p—i*
Tomaszewski de Erazm, 26-31 *p-r*
Tomaszewski de Feliks, 21-29 *p-f*
Tomaszewski de Franc., 21-28 *p-f*
Tomaszewski Grzegórz, 27-38 *p—l*
Tomaszewski Ignacy, 24-26 *p—g*
Tomaszewski de Ign., 27 *p* 31 *l*
Tomaszewski Józef, 46-47 *p—i*
Tomaszewski de Karol, 24-30 *p—l*
Tomaszewski Roch, 33-37 *p—h*
Tomaszewski Teofil, 36-45 *p—f*
Tomaszewski Tymoteusz, 24 *f*
Tomaszewski Tymoteusz, 29-31 *p-i*
Tomka Józef, 44 *p*
Topczewski de Ludwik, 47 *p*
Topolnicki Julian, 33-34 *p—i*
Torosiewicz de Teodor, 36-37 *l—f*
Tournelle de Aleks., 38 *p*
Towarnicki Franc., 33-36 *p—s*
Towarnicki Michał, 37-38 *l—f*
Towarnicki Paweł, 46-47 *l—f*
Truchim Stefan, 37 *l*
Trusch Jan, 29-31 *l—f*
Trusz Teofil, 33—35 *p—g*
Trzaskowski de Bronisław, 43 *f*
Trzciński de Józef, 39—43 *p—h*
Trzciński de Maks., 42 *p*
Trzciński de Rudolf, 22-25 *s—r*
Trześniowski Tadeusz, 34-36 *p—g*
Tschudi Karol, 22-28 *i—f*
Tuczapski Michał, 42-43 *p—i*
Tupajewski Andrzej, 27 *p*
Turczyński Bazyli, 36-42 *i—f*
Turczyński Józef, 44-45 *l—f*
Turkiewicz Bazyli, 21-25 *p—h*
Turkiewicz Maciej, 26-33 *p—f*
Turkiewicz Teodor, 21—25 *p—h*
Turkiewicz Tomasz, 21-24 *p—s*
Turkuł de Feliks, 22-25 *h—f*
Turkuł de Jan, 21-24 *p—h*
Turkuł de Leon, 31-32 *l—f*
Turkuł de Onufry, 22-25 *h—l*
Turkuł de Tadeusz, 22-25 *s—l*
Turkuł de Wład., 24-30 *p—l*
Turkuł de Włodz., 32-38 *p—l*
Turzański Karol, 35-36 *l—f*
Turzański Michał, 41-42 *l—f*
Twardyewicz Franc., 30-37 *p—f*
Tworowski de Izydor, 24-31 *p—f*
Tychowski de Piotr, 25 *g*
Tyniecki Franc., 30 *p*
Tyrawski de Celestyn, 39-40 *r—l*
Tyrawski de Zygmunt, 40 *p*
Tyssarowicz Leon, 32-34 *p—g*
Tyszecki Eliasz, 24 *p*
Tyszkiewicz de Kaz., 29-31 *p—i*

Tyszkiewicz de Maurycy, 29-32 *p-s*
Tyszkowski de Leon, 40-47 *p—l*
Tyszkowski de Ludwik, 43-47 *p-h*

Uderski de Feliks, 35-43 *p—f*
Uderski Wincenty, 47 *p*
Uderski de Witalis, 35-44 *p—f*
Udrycki de Liberat, 42-44 *p—g*
Udrycki de Winc., 42-43 *s—h*
Ujejski de Mikołaj, 26-27 *l—j*
Ulrich Gustaw, 30 *l*
Ullmann Jan, 28-35 *p—f*
Unczowski Wincenty, 27 *l*
Ungar Fryderyk, 29-32 *p—s*
Ungar Maurycy, 30-37 *p—l*
Uniszewski Ignacy, 32-33 *s—h*
Uniszewski Marceli, 30-32 *l—f*
Urbański Feliks, 32 *p*
*Urbański Jan, 36-40 *p—h*
Urbański Rudolf, 25 *s*
Urbański Wojciech, 38-39 *l—f*
Uruski de Seweryn, 30 *s*
Uruski de Stan., 46-47 *p—i*
Ustrzycki de Wład., 39-40 *p—i*
*Ustyanowicz Aleks., 32-39 *p—f*
Ustyanowicz Mik., 30-37 *p—l*
Uszczkiewicz Józef, 48 *l*
Uylaki Michał, 21-22 *p—i*

Veit Aleksander, 27-30 *p—s*
Veit Maksymilian, 24-31 *p—f*
Veit Walenty, 29-32 *p—s*
Vieweg Henryk, 24-25 *h—r*
Voigt Józef, 36 *p*

Wacyk Grzegórz, 21 *i*
Wagner Alojzy, 30 *p*
Wagner Andrzej, 28-34 *p—l*
Wagner Antoni, 28-30 *p—g*
*Wagner Wład., 29-36 *p—f*
Wagilewicz Józef, 41 *l*
Wagilewicz Michał, 44-45 *l—f*
Wakuliński Jan, 30 *p*
Wakuliński Julian, 31-39 *p—f*
Wakalski Leon, 45 *p*
Walter Henryk, 46 *p*
Walter Hipolit, 46-47 *r—l*
Walter Józef, 46 *p*
Walawski Justyn, 42-43 *l*
Walewski Józef, 42-43 *l—f*
Walkenstein Izak, 24 *p*
Wałusiński Bartłomiej, 37-38 *l—f*
Wanczycki Onufry, 35-36 *l—f*
Wanycza Filip, 38-46 *p—f*
Warchałowski Franc., 24-25 *l—f*
Warderer br. Hip., 42-43 *s—h*
Warywoda Antoni, 40-43 *p—r*
Warywoda Bazyli, 42 *p*
Warzecha Jan, 37-38 *l—f*
Waschek Jan, 46 *p*
Wasilkowski Dymitr, 24 *p*
Wasilkowski de Józef, 46 *p*
Waśniewski Antoni, 24-30 *p—f*
Waśniewski Feliks, 29 *i*
Waśniewski Ignacy, 26 *p*
Waśniewski Kajetan, 38-41 *p—s*
Wassyanowicz Antoni, 38-47 *p—f*
Wassyanowicz Grzeg., 30-37 *p—f*
Wassyanowicz Konst., 35-36 *p—i*
Wasylewski Jan, 31 *p*
Waszuta Dyonizy, 46 *f*
Wawrausch Jan, 46-47 *p—i*
Wawrausch Karol, 46-47 *l—f*
Wawrzyn Daniel, 27-32 *p—r*
Wawrzyn Jan, 21-22 *p—i*
Wayda Jan, 43 *p*
Waydowicz Antoni, 30-31 *l—f*
Wąsowicz de Feliks, 31 *l*
Wąsowicz de Maks., 26-37 *p—f*
Wąsowicz de Wład., 46 *p*
Wciślak Józef, 43-45 *l—f*
Weigel Franciszek, 38 *p*
Weintraub Józef, 22-28 *p—l*
Weitzer Antoni, 44-47 *p—s*
Weitzer Franciszek, 46 *p*
Weklicz Edward, 46 *p*
Werla de Alfons, 39-45 *p—r*
Werla de Franc., 37-44 *p—f*
Werla de Juliusz, 35-42 *p—f*
Werner Leopold, 36-37 *l—f*
Wesołowski Hipolit, 31-37 *p—l*
*Wesołowski Tytus, 30-37 *p—f*
Wessel de Bernard, 21-24 *i—h*
Wessely Józef, 28-35 *i—l*
Węglarz Jan, 40-41 *l—f*
Węgleński de Aleks., 35-38 *p—i*
Węgleński de Józef, 22-24 *p-s* 29 *l*
Węgleński de Jul., 22-25 *p-g* 29-30 *l-f*
Węgleński de Tymon, 30-35 *p—h*
Węgrowski Jan, 35 *p*
Węgrowski Julian, 45-47 *p—g*
Wężowski de Leon, 32 *p*
Wierzchleyski de Nap., 29 *l*
Wierzbicki Antoni, 46-47 *p—i*
Wierzbicki de Jakób, 34-41 *p—f*
Wierzbowski Franc., 46-47 *i—g*
Wierzchowski de Aleks., 29-36 *p-f*
Wierzchowski de Edgar, 29-33 *i-r*
Wierzchowski de Julian, 32-33 *f-i*
Wieselthier Jakób, 47 *p*
Więckowski de Ferd., 36-37 *l—f*
Wikar Antoni, 37-38 *l—f*
Wilczyński Antoni, 28 *f*
Wiliczański Antoni, 39-41 *p—s*
Wiliczański de Wiktor, 40-43 *p s*
Wiliński Karol, 42-43 *l—f*
Willmouth Feliks, 46-47 *l—f*

Willaume de Willaumschein Franciszek, 37-44 *p—l*
Willaume de Willaumschein Karol 34-41 *p—f*
Willaume de Willaumschein Wiktor, 45-47 *p—g*
Winiarski de Wacław, 28-29 *l—f*
Winczewski Tomasz, 22-29 *l—f*
Winiarowski de Winc., 24 *s*
Winnicki Aitol, 41 *l*
Winnicki Grzegórz, 35-46 *l—f*
Winnicki Hieronim, 31-32 *l—f*
Winnicki de Hip.. 24-26 *l—f*
Winnicki Izydor, 35-36 *l—f*
Winnicki Budzianik Jan, 39 *l*
Winnicki Józef, 36-37 *l—f*
Winnicki de Karol, 38-39 *l—f*
Winnicki de Ludwik, 24-31 *p—f*
Winnicki Michał, 35 *l*
Winnicki de Pius, 31-33 *p—i*
Winnicki de Seweryn, 29-32 *p—s*
Winnicki de Sylwester, 22 *i*
Winogrodzki Karol, 45 *p*
Winogrodzki Przem., 46-47 *l—f*
Winter Franciszek, 45-47 *p—g*
Wirski de Paweł, 37-41 *p—h*
Wierzbowski de Feliks, 25-26 *i—g*
Wierzchowski de Julian, 31 *p*
Wisłobocki Józef, 24 *l*
Wisłobocki Michał, 24 *l*
Wisłocki Antoni, 26 *l*
Wisłocki de Apolinary, 32 *g*
Wisłocki de Leon, 32 *p*
Wisłocki de Leon, 47 *p*
Wisłocki Franc., 24-25 *l—f*
Wisłocki de Julian, 41 *l*
Wisłocki de Władysław, 31 *p*
Wiśniewski de Henryk, 22-25 *p—h*
*Wiśniewski de Henryk, 27-34 *p—f*
Wiśniewski de Ign., 41-48 *p—l*
Wiśniewski Kajetan, 31 *p*
Wiśniewski de Marceli, 27 *p*
Wiśniewski de Marceli, 40-47 *p—f*
Wiśniewski de Mat., 37-40 *p—g*
Wiśniewski de Piotr, 22-24 *s—r*
Wiśniewski de Tadeusz, 36 *p*
Wiśniewski de Wincenty, 32 *l*
Wiśniewski de Wład., 43-47 *p—h*
Wiśniewski de Antoni, 24-30 *i—f*
Wiśniowski de Ign., 21-24 *p—g*
Wiśniowski de Maciej, 24 *p*
Witkowicki de Antoni, 38-40 *p—g*
Witkowicki de Sew., 38-39 *p—i*
Witkowicki de Wiktor, 41-48 *p-l*
Witkowicki de Wład., 38-46 *p—f*
Witosławski de Bron., 38-40 *p—g*
Witwicki de Aleks., 24 *p*
Witwicki de Jan, 31—38 *p—f*
Witwicki de Józef, 32-33 *l—f*
Witwicki de Marceli, 24-27 *l—f*
Witwicki de Maurycy, 24-29 *g—h*
Witwicki de Wojc., 24-25 *l—f*
Wład Mikołaj, 35-39 *i—r*
Włochowicz Stan., 29-36 *p—f*
Włodyga Ignacy, 43 *l*
Włostowski de Jan, 36-37 *p*
Włostowski de Stan., 34-37 *p—s*
Wnykowski Michał, 39-40 *p—i*
*Wodziński Ernest, 33-37 *i—r*
Wohl Natan, 46-47 *l—f*
Wojakowski de Kornel, 42-43 *p—i*
Wojtyła Stefan, 38 *l*
Wolański de Aleks., 22-25 *i—h*
Wolański Bolesław, 42-46 *p—g*
Wolański de Erazm, 36-43 *p—f*
Wolański de Ignacy, 30-33 *p—s*
Wolański de Ignacy, 30-37 *p—r*
Wolański de Jakób, 24-27 *h—f*
Wolański de Józef, 22-25 *r—f*
Wolański de Konst., 22-27 *i—l*
Wolański Mikołaj, 41-44 *p—s*
Wolański de Mikołaj, 38-45 *p—f*
Wolański de Sylwester, 25 *s*
Wolaniuk Mikołaj, 46-47 *p—i*
Wołoszynowicz Bazyli, 45-47 *l—f*
Wołoszyński Aleks., 46 *r*
Wołoszyński Bazyli, 46 *r*
Wołoszyński Michał, 42 *f*
Worek Wincenty, 35-36 *l—f*
Woroniecki ks. August, 24-27 *p-s*
Woroniecki ks. Michał, 39-40 *p—i*
Woroniecki ks. Miecz., 37-39 *p-g*
Woyciechowski de Łuk., 22-24 *p-g*
Woynarski Wojciech, 24 *f*
Woynarowski de Józef, 25 *l*
Woynarowski Juliusz, 26-30 *p—h*
Woynarowski Modest, 41-43 *p—g*
Woynarowski Soter, 47 *p*
Woytowicz Wincenty, 28-29 *l—f*
*Wróblewski de Jan, 35-36 *p—i*
Wróblewski Kryspin, 29-30 *l—f*
Wroński Aleksander, 34-35 *l—f*
Wroński Franciszek, 26 *l*
Wszelaczyński de Adam, 24-31 *p-f*
Wszelaczyński de Franc., 37-45 *p-f*
Wszelaczyński de Jul., 31-32 *l—f*
Wszelaczyński de Leon, 31-32 *l-f*
Wszelaczyński do Sew., 30-36 *p-l*
Wurst Ignacy, 27-32 *p—h*
Wurst Józef, 22-25 *p—s*
Wurst Karol, 22-27 *s—f*
Wybranowski de Kajetan, 35-38 *p-g*
Wygrzywalski Maryan, 48 *l*
Wyrzykowski de Winc., 22-24 *p-g*
Wyspiański Alojzy, 43-44 *p—i*
Wyspiański Franc., 43-47 *p—h*
Wysłobocki Antoni, 30-31 *p—i*
Wysłobocki Jan, 27-32 35 *p-s*, *l*

Wysłobocki de Mikołaj, 35 *p*
*Wyszyński de Franc., 42-46 *s—f*
Wyszyński de Ignacy, 24 *p*
Wyszyński de Józef, 22 *r*
Wyszyński Rudolf, 30-36 *p—f*
Wyszyński de Wiktor, 22 *g*

Zabilski Józef, 39 *p*
Zabilski Joachim, 33-40 *p—i*
Zabielski de Ign., 26-30 *p—h*
Zabłocki de Emilian, 46-47 *l—f*
Zabłocki Tytus, 42-46 *p—h*
Zacharski de Wiktor, 24-25 *p—i*
Zadorecki Dymitr, 29-30 *l—f*
Zafieyka Jakób, 40 *l*
Zafiowski Jan, 28-37 *p—f*
Zafijowski Józef, 32, 38, 39 *p l f*
Zafijowski Leon, 22 *g*
Zagórski de Józef, 30-34 *p—s*
Zagórski de Ludomir, 45 *p*
Zagórski de Michał, 29-32 *p—s*
Zahn de Lövinhaid Jan, 39-44 *g-f*
Zając Dymitr, 40-41 *l—f*
Zając Jakób, 39-40 *l—f*
Zając Kazimierz, 29-30 *l—f*
Zajączkowski Aleksy, 38-40 *p—g*
Zajączkowski de Zaremba Emanuel, 38-40 *p—g*
Zajączkowski Erazm, 34-36 *p—g*
Zajączkowski Franc., 35-36 *p—i*
Zajączkowski de Franc., 40 *p*
Zajączkowski Jacek, 42-48 *i—l*
Zajączkowski de Jan, 25-26 *l—f*
Zajączkowski de Jan, 39-45 *p—s*
Zajączkowski Józef, 34-35 *p—i*
Zajączkowski Kajetan, 41 *p*
Zajączkowski Kazim., 43-44 *l—f*
Zajączkowski Wiktor, 42-47 *p—r*
Zakrzewski Adolf, 41-46 *p—r*
Zakrzewski de Paulin, 34-40 *i—f*
Zalewski Antoni, 48 *l*
Zelewski de Franc., 31-33 *p—g*
Zalewski de Konst., 45-46 *p—i*
Zalewski Leon, 44-47 *p—g*
Zalewski Leopold, 39-46 *p—f*
Zalewski de Nikodem, 34-36 *p—g*
Zalewski de Stanisław, 43 *p*
Zalotyński Józef, 39 *i*
Załuski Andrzej, 33-36 *p—s*
Załuski Tymoteusz, 26-32 *p—l*
Zambelli de Ludwik, 29 *i*
Zappe Franciszek, 28-29 *l—f*
Zaręba de Andrzej, 38 *p* 46-47 *l-f*
Zaręba Erazm, 45-46 *l—f*
Zaremba Jan, 24 *l*
Zaremba de Juliusz, 24 *r*
Zarewicz Jan, 26-27 *l—f*
Zarośliński Jan, 40-41 *l—f*
Zarudzki Antoni, 43-47 *p—h*
Zarudzki Hilary, 26-32 *p—r*
Zarzycki Jan, 47 *p*
Zarzycki Józef, 42-43 *p—i*
Zarzycki de Julian, 38-41 *p—s*
Zarzycki Michał, 29-33 *p—h*
Zaszkiewicz August, 26 *l*
Zawadiak Michał, 46 *l*
Zawadowski Andrzej, 36-37 *l—f*
Zawadowski de Jan, 32-39 *p—f*
Zawadowski Józef, 42 *l*
Zawadowski de Leon, 29-30 *p—i*
Zawadowski Michał, 40-41 *l—f*
Zawalewski Adam, 32 *p*
Zawalnicki Jan, 47 *l*
Zawałkiewicz Leon, 44 *p*
Zawilski Wład., 48 *l*
Zawiłowski Antoni, 34-39 *p—r*
Zawistowski Józef, 36-37 *l—f*
Zawistowski Michał, 30-31 *l—f*
Zawistowski Stan., 36-37 *l—f*
*Zawadzki Andrzej, 26-33 *p—f*
Zawadzki de Jan, 35 *p*
Zawadzki de Julian, 36-41 *p—h*
Zawadzki Leon, 31 *l*
Zawadzki Maciej, 31 *l*
Zawadzki Mateusz, 32 *l*
Zawadzki de Marcin, 24-30 *p—l*
Zawadzki de Piotr, 23-30 *p—f*
Zawadzki de Seweryn, 33-38 *p—h*
Zawadzki de Tyburcy, 32-37 *s—f*
Zbidniewski de Marceli, 36 *l*
Zbrożek de Baltazar, 22-25 *r—f*
Zdanowicz Antoni, 31-32 *p—i*
Zderkowski Antoni, 26 *p*
Zderkowski Jan, 41-42 *l—f*
Zderkowski Józef, 22-29 *p—f*
Zdrassiel Ignacy, 32-39 *p—f*
Zdrassiel Józef, 29-35 *p—l*
Zellinger Jan, 26-27 *p—i*
Zembrzycki Andrzej, 34-35 *l—f*
Zieliński de Ludwik, 24-25 *p—i*
Zieliński Maciej, 29-34 *p—r*
Zieliński Stan., 43-47 *p—s*
Zieliński Tomasz, 32-40 *p*—f
Zielonka de Antoni, 24 *r*
Zielonka Placyd, 45-46 *l*—f
Ziembieński Jan, 27-31 *p—l*
**Ziemiałkowski Floryan*, 27-33 *p—l*
*Ziemiałkowski Jan, 22-29 *p*—f
Zienkiewicz Marceli, 42-43 *l*—f
Ziętkiewicz Ludwik, 30 *s*
Ziętkiewicz Tomasz, 30 *s*
Ziołecki Jan, 22-25 *s—l*
Złochocki de Jacek, 46 *l*
Zrażewski Aleks., 40-48 *p*—f
Zubrzycki de Andrzej, 37-44 *p*—f
Zubrzycki de Cyryl, 47 *p*
Zubrzycki de Justyn, 35, 40, 44 *p r l*
Zubrzycki de Roman, 36-37 *l*—f

Zwierzyński Jan, 31 *l*

Żalchocki de Marceli, 29-30 *l*—f
Żebrowski Józef, 37-38 *l*—f
Żegałłowicz Alojzy, 42-44 *p*—*g*
Żegałłowicz Andrzej, 36-40 *h*—f
Żegałłowicz Jan, 37-43 *p*—*l*
Żegałłowicz Karol, 22 *p*
Żegałłowicz Stefan, 27 *p*
Żegałłowicz Teofil, 33-40 *p*—f
Żędzianowski de Józef, 38 *h*
Żmigrodzki de Karol, 29 f
Żuchajewicz Piotr, 35-44 *p*—f
Żuchajewicz Włodz., 43-46 *p*—*g*
Żukiewicz Efrem, 41 *p*
Żukiewicz Ignacy, 22-30 *p*—*l*
Żukiewicz Ignacy, 40-41 *p*—*i*
Żukiewicz Jan, 22-29 *p*—f
Żukiewicz Konstanty, 22 *p*
Żukowiedzki Adam, 44-45 *l*—f
Żukowiecki Roman, 44-47 *p*—*h*
Żukowski Cypryan, 32-39 *p*—f
Żukowski Jan, 43-44 *l*—f
Żukowski de Józef, 21 *i*
Żukowski Michał, 26-30 *p*—*s*
Żuliński de Felicyan, 38-39 *l*—f
Żułkowski Jan, 30-31 *p*—*i*
Żurakowski de Antoni, 37 *p*
Żurakowski de Ignacy, 42-43 *p*—*i*
Żurakowski de Sew., 40-48 *p*—f
Żwan de Franc., 39-43 *p*—*h*
Żychiewicz Ludwik, 34-41 *p*—f
Żychiewicz Michał, 31-32 *p*—*i*
Żychiewicz Tomasz, 37-38 *l*—f
Życzyński Franciszek, 26-27 *p*—*i*
Życzyński Jan, 26-27 *p*—*i*
Żylewicz Edward, 45 *p*.

I.

Skład grona nauczycielskiego

w końcu roku szkolnego 1896.

A) Nauczyciele przedmiotów obowiązkowych:

1. Maurycy **Maciszewski**, Dr. fil., c. k. dyrektor, czł. kom. hist. Akad. Um. w Krakowie, uczył jęz. polskiego w kl. V b, prop. fil. w kl. VII i VIII i hist. w kl. VI b, tyg. godzin 11
2. Michał **Dura**, c. k. profesor VIII kl. dyet, zawiadowca gabinetu fizykalnego, uczył matematyki w kl. VI a, VI b i VII, fizyki w kl. VIII, tyg. godzin 12
3. Jan **Hoszowski**, c. k. profesor, uczył jęz. łacińskiego w kl. I b i ruskiego w kl. I, II, V i VI, tyg. godzin 16
4. Edward **Strutyński**, c. k. profesor, gosp. kl. VI a, uczył jęz. łacińskiego w kl. II a i V a, i greckiego w kl. VI a, tyg. godzin 19
5. Jan **Ralski**, Dr. fil., c. k. profesor, gosp. kl. V a, uczył matematyki w kl. IV, V a, V b i VIII, fizyki w kl. IV i VII, tyg. godzin 19
6. Tomasz **Dydacki**, c. k. profesor, gosp. kl. VIII, uczył jęz łacińsk. w kl. VIII, greck. w kl. VIII i VI b a pol. w kl. V a, tyg. godzin. . . . 18
7. Zygmunt **Schneider**, c. k. profesor, zawiadowca gabinetu przyrodniczego, uczył mat. w kl. III a i historyi naturalnej w kl. I a, I b, II a, II b, III a, III b, V a, V b, VI a i VI b, tyg. godzin . . . 23
8. Michał **Konstantynowicz**, c. k. profesor, gosp. kl. VI b, uczył jęz. łacińskiego w kl. II a, VI b i greckiego w kl. V a, tyg. godzin 19

9. Adolf **Gawalewicz**, c. k. profesor, zawiadowca zbiorów geograficznych, uczył hist. i geogr. w kl. I b, II b, III a, III b, V b i VI a, tyg. godzin . . 20
10. Julian **Dobrzański**, nauczyciel, gosp. kl. IV, uczył hist. i geogr. w kl. I a, II a, IV, V a, VII i VIII, tyg. godzin 20
11. Ks. Michał **Kuryś**, Dr. teologii, nauczyciel, uczył religii rzym. katol. obrz. w kl. I—VIII i matematyki w kl. II a, tyg. godzin 19
12. Ks. Eugeniusz **Gromnicki**, nauczyciel, uczył religii gr. kat. obrz. w kl. I—VIII i jęz. ruskiego w kl. VII, tyg. godzin 18
13. Stanisław **Daniec**, nauczyciel, gosp. kl. VII, uczył jęz. łacińskiego w kl. VI a i VII, greckiego w kl. VII i polskiego w kl. I b, tyg. godzin . . 18
14. Konstanty **Dmytrów**, nauczyciel, gosp. kl. I b, uczył jęz. niemieckiego w kl. I b, VI b, VII i VIII, tyg. godzin 18
15. Tomasz **Dutkiewicz**, nauczyciel, gosp. kl. V b, uczył jęz. łacińskiego w kl. III a i V b, greckiego w kl. V b i polskiego w kl. III a, tyg. godzin . 19
16. Józef **Gebhardt**, nauczyciel, uczył jęz. polskiego w kl. VI a, VI b, VII i VIII, matematyki w kl. I a, I b, II b i III b, tyg. godzin . . . 24
17. Antoni **Libera**, zast. nauczyciela, gosp. kl. III b, uczył jęz. łacińskiego w kl. III b, greck. w kl. III b i IV, polskiego w kl. III b i IV, tyg. godzin . 21
18. Józef **Erben**, zast. nauczyciela, gosp. kl. II b, zawiadowca bibl. niem. dla młodzieży, uczył jęz. niem. w kl. II b, V a, V b i VI a, tyg. godzin . 17
19. Prokop **Rybczuk**, zast. nauczyciela, zawiadowca biblioteki ruskiej dla młodzieży, gosp. kl. III a, uczył jęz. greckiego w III a, niemieckiego w I a, ruskiego w III, IV i VIII, tyg. godzin . . 17
20. Hilary **Habiński**, zast. nauczyciela, gosp. kl. II a, uczył jęz. niemieckiego w kl. II a, III a, III b i IV, tyg. godzin 17
21. Teodor **Kasperski**, zast. nauczyciela, gosp. kl. I a,

uczył jęz. łacińskiego w kl. I a i IV i polskiego w kl. I a, II a i II b, tyg. godzin 23

22. Antoni **Olberek**, zast. nauczyciela od 1. kwietnia na urlopie.

Samuel Aron **Taubeles**, Dr. fil., Rabin, uczył religii mojż. w kl. I—VIII. tyg. godz. 12

B) Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych.

1. Adolf **Gawalewicz** j. w., uczył historyi kraju rodz. w kl. III a i b i Julian **Dobrzański** j. w., uczył hist. kraju rodz. w kl. IV, VII i VIII, tyg. godzin . 5
2. Antoni **Gedroyć**, naucz. szkoły realnej, uczył języka francuskiego w trzech oddziałach, tyg. godzin . 6
3. Adolf **Gawalewicz** j. w., uczył kaligrafii w dwóch oddziałach, tyg. godzin 2
4. Jan **Lang**, c. k. prof. szkoły realnej, udzielał nauki rysunków wolnoręcznych, tyg. godzin . . 4
5. Jan **Ralski** j. w., uczył gimnastyki w trzech oddziałach tyg. godzin 6
6. Antoni **Libera** j. w., udzielał nauki śpiewu w dwóch odziałach, tyg. godzin 4

II.

Zmiany w gronie nauczycielskiem w ciągu roku szkolnego 1895/6.

Wysoka c. k. Rada szkolna kr. rozp. z dnia 5. lipca 1895 l. 14326 przeniosła zast. naucz. Michała Matusiaka do c. k. gimnazyum w Brzeżanach i zast. naucz. Szymona Smala z c k. gimn. IV. we Lwowie do Tarnopola, zast. naucz. Antoniego Olberka z c. k. gimn. w Brzeżanach do tut. gimn.

Rozp. z dnia 22. czerwca 1895 l. 12519 przeniosło Wysokie c. k. Minist. w. i ośw. c. k. prof. Józefa Nogaja z tut. c. k. gimn. do gimn. V. we Lwowie i zamianowało

Tomasza Dutkiewicza zast. naucz. w c. k. gimn. w Jarosławiu nauczycielem dla tut. zakładu.

Rozp. z dnia 30. lipca 1895 l. 17440 zamianowało Wysokie c. k. Minist. w. i o. Józefa Gebhardta, zast. nauczyciela c. k. gimn. w Krakowie, nauczycielem tut. zakładu.

Rozp. z dnia 11. września 1895 l. 32439 zatwierdziła Wysoka c. k. Rada szkolna kr. M. Konstantynowicza w zawodzie nauczycielskim przyznając mu tytuł c. k. profesora.

Rozp. z dnia 11. września 1895 l. 22438 udzieliła Wysoka c. k. Rada szkolna kr. c. k. prof. Edwardowi Strutyńskiemu pierwsze kwinkwenium.

Rozp. z dnia 26. września 1885 l. 22567 zniżyło Wysokie c. k. Ministeryum w. i o. c. k. prof. M. Durze liczbę obowiązkowych godzin na 12 godzin tygodniowo.

Rozp. z dnia 18. października l. 484, zatwierdziło Wysokie c. k. Prezydyum Rady szkol. kr. Tomasza Dydackiego w zawodzie nauczycielskim przyznając mu tytuł c. k. profesora.

Rozp. z dnia 18. paźdz. 1895 l. 485 zatwierdziło Wysokie c. k. Prezydyum Rady szkol. Zygmunta Schneidera w zawodzie nauczycielskim, przyznając mu tytuł c. k. profesora.

Rozp. z dnia 11. lutego 1896 l. 609 zatwierdziło Wysokie c. k. Prezydyum Rady szk. kr. Adolfa Gawalewicza w zawodzie naucz. przyznając mu tytuł c k. profesora.

Rozp. z dnia 19. kwietnia 1896 l. 9095 udzieliło Wysokie c. k. Ministeryum w. i o. zast. naucz. Antoniemu Olberkowi urlopu do końca roku szkolnego dla poratowania zdrowia.

Rozp. z dnia 22. maja 1896 l. 153 zamianowało Wysokie Prezydyum c. k. Rady szk. kraj. c. k. prof. Zygmunta Schneidera pomocnikiem dyrektora.

III.

Plan nauki.

W obec tego, że przy nauce przedmiotów obowiązkowych trzymano się ściśle istniejących przepisów, nie wyszczególnia się pojedyńczych przedmiotów, pozostaje zatem plan umieszczony w programie roku zeszłego.

Z języka łacińskiego czytano:

W kl. V. Liv. ks. II i XXII. Ovidi. Metamor.: 1) Deuc et Pyrrha. 2) De Phaët. 3) De Niobe. 4) Philem. et Bauc. 5) Orpheus et Eurid.; Fasti: 6) De Herc. et Caco. 7) De raptu Proserp. Tristia: 8) De ultima nocte.

W kl. VI. Sallust. Jug. Cic. in Cat. I. Verg. Buc. I. Georg: Laudes Italiae, Laudes vitae rust. Aen. I. i II. do w. 450.

W kl. VII. Cicero: Pro Archia, pro Milone, Lael. de amic. Vergil. Aen. ks. VI. VII.

W kl. VIII. Horatii Flacci Carm. I, 1, 3, 10, 12, 14, 20, 22, 24. II 3, 7, 10, 18. III 1-3, 8, 21, 30. IV 3, 7. Ep. 1-3, 7, 13. Sat. I, 6, 9. Epist. 2, 10. Taciti Annal I, 1-54, 72-81, II, 27-38, 53-61, 69-83

Z języka greckiego:

W kl. V. Xen. Chrest. Anab. 1, 2, 6, 7, 13, 16. Cyr. 1, 4, 7. Hom. Iliad. I. III.

W kl. VI. Hom. Iliad. XVI, XVIII, XXII, XXIV. Herod. ks. VIII. Xenoph. Memorab. Cz. I i II.

W kl. VII. Demost. Olynt: II, III, Phil. III. Hom. Odyss. V, VI, VIII, IX, XI.

W kl. VIII. Plato Apol. Kriton. Sofokles: Elektra. Homer Odyss. XVI, XVII.

Z języka niemieckiego:

W kl. VI. Hermann und Dorothea.

W kl. VII. Don Carlos. Jungfrau v. Orleans. Braut von Messina. Egmont.

W kl. VIII. Torquato Tasso. Wallenstein (Lager, Piccolomini, Tod.) Iphigenie auf Tauris. Maria Stuart.

V.

Pisemny egzamin dojrzałości.

Z języka polskiego na łaciński: *a*) Wyjątek z mowy Piotra Boratyńskiego do króla Zygmunta Augusta w roku 1548. (Z dziejów Łukasza Górnickiego). — *b*) Jana Długosza Dziejów polskich T. I. p. II. ks. XII. Przekład. K. Mecherzyńskiego.

Z języka łacińskiego na polski: *a*) G. Sallusti Crispi Historiarum l. II. (fr. 96) Epistula Gn. Pompei ad senatum.

b) Cornelii Taciti Ab. exc. Augusti libri IV. c. 34.

Z języka greckiego: *a*) Z Demostenesa περὶ τοῦ στεφάνου §§. 25 ss. — *b*) Z Platona Hippias maior p. 282 D. (w połowie) ss.

Z języka polskiego: *a*) Upadek Rzymu za cezarów.

„Rzym pastwi się nad światem, a tyran nad Rzymem,
Świat rzymski obumarłym staje się olbrzymem."

Mickiewicz.

b) Zmiany dynastyczne w Polsce i wpływ ich na potęgę państwa.

Z języka ruskiego: Літературна діяльність Панька Куліша.

Z języka niemieckiego: *a*) Welche Bedeutung hat die Eroberung Constantinopels durch die Türken für Europa. *b*) Welchen Einfluss hatte die Entdeckung Amerikas auf die Lebensweise der Europäer.

Z matematyki: *a*) 1. Jeżeli do czterech pierwszych wyrazów postępu arytmetycznego dodamy odpowiednie liczby 1, 1, 4 i 13 powstanie postęp geometryczny. Jakie są oba te postępy?

2. $x + y + 2\sqrt{xy} - (\sqrt{x} + \sqrt{y}) = 42$
$\sqrt{x} - \sqrt{y} = 1$

3. W elipsie o osiach 7·8 cm. i 4·5 cm. są poprowadzone przez ogniska sieczne, tworzące z osią większą kąt 45^0. Jaka jest powierzchnia czworokąta, którego wierzchołkami są punkta przecięcia się siecznych z elipsą?

b) 1. Z pięciu liczb tworzą trzy pierwsze postęp geometryczny, cztery ostatnie postęp arytmetyczny o sumie 60, iloczyn drugiej i piątej liczby jest 144. Jakie to są liczby?

2. Obliczyć objętość soczewki dwuwypukłej o grubości 15 mm. jeżeli promienie krzywości obu powierzchni wynoszą 65 mm. i 92 mm.?

3. Który punkt koła $x^2 - 4x + y^2 - 12y + 15 = 0$ ma największą, a który najmniejszą odległość od prostej $4x - 3y = 28$. Jak wielkie są te odległości?

V.
Wzrost zbiorów naukowych
w r. szkolnym 1895/6.

1: a) Biblioteka nauczycieli.

Biblioteka nauczycieli powiększyła się w b. r. o 50 dzieł, w obec tego liczy obecnie 2620 dzieł w 6834 tomach i 4019 programów.

b) Biblioteka dla młodzieży.

a) Biblioteka polska liczy 719 dzieł w 1136 tomach. W r. b. zakupiono 40 dzieł w 62 tomach.

b) Biblioteka ruska liczy 310 dzieł w 417 tomach, w r. b. zakupiono tomów 29.

c) Biblioteka niemiecka liczy 555 dzieł w 660 tomach, w r. b. zakupiono 27 dziełek.

2. Zbiór map i przyrządów naukowych do historyi powszechnej i geografii

liczy z końcem b. r. szkolnego: map historycznych 64, geograficznych 67, relifów 9, globusów 3, Langla obrazów do nauki historyi 25, Lehmana obrazów histor. i geogr. 46 innych obrazów 9.

3. Gabinet fizyczny

posiada obecnie: przyrządów do okazania ogólnych własności ciał 18, do mechaniki 51, do hydrostatyki 23, do aerostatyki 31, do akustyki 34, do nauki o cieple 24, do optyki 83, do nauki o elektryczności 132, do chemii 37.

Do nauki geometryi: modeli drewnianych 24, kątomierzy 2, cyrkli 12.

4. Gabinet historyi naturalnej

nabył w b. r. okazów 9 i tablic bot. 20. Posiada minerałów i skał: 663 okazów, zielnika fasc. 28, innych okazów bot. 33, okazów zwierząt 263, szkieletów i kości 21, preparatów mikroskopowych 48, modeli (zool. 20, bot. 119, min. 234) 373, atlasów 13, tablic 208, ram i gablotek 21, mikroskop 1.

VI.

Fundusz na wsparcie biednych uczniów.

Dochód:

Pozostało z r. szkolnego 1894/5 .	28 zł. 83½ ct.
Wyjęto z puszek	24 „ — „
Od pewnej osoby	2 „ 30 „
Od grona nauczycieli gimnazyum w Tarnopolu zamiast wieńca na trumnę ś. p. profesora Zdziarskiego	8 „ — „
Procent od żelaznego kapitału .	20 „ 43 „
Zasiłek Wydz. tarnop. Kasy Oszczędności	100 „ — „
Razem .	183 zł. 56½ ct.

Rozchód:

Na odzież dla biednych uczniów . .	52 zł. 50 ct.
Na pomieszkanie	24 „ — „
Drobniejsze zapomogi	55 „ 20 „
Razem .	131 zł. 70 ct.

Zestawienie:

Dochód . .	183 zł. 56½ ct.
Rozchód . .	131 „ 70 „
Pozostaje	51 zł. 56½ ct.

Żelazny kapitał złożony w tarnopolskiej Kasie oszczędności wynosi 500 zł.

VII.

Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych.

Rozp. z d. 28. sierpnia 1895 l. 10042 wydała Wysoka c. k. Rada szkolna kr. okólnik w sprawie święcenia niedzieli.

Rozp. z d. 30/8 1895 l. 19608 wydała Wysoka c. k. Rada szkolna kraj. plan dla nauki religii mojżeszowej.

Rozp. z d. 5. grudnia 1896 l. 28397 tworzy Wysokie c. k. Minist. w. i o. stypendya dla nauczycieli języków żyjących na wyjazd za granicę.

Rozp. z d. 10. stycznia 1896 l. 28900 reguluje Wysokie c. k. Min. w. i o. liczbę obowiązkowych godzin ks. katechetów.

Rozp. z d. 16 grudnia 1895 l. 30011 wydało Wysokie c. k. Min. w. i o. przepisy w sprawie egzaminów wstępnych do kl. I.

Rozp. z d. 21. stycznia 1896 l. 675 wydało Wysokie c. k. Min. w. i o okólnik w sprawie podań zastępców nauczycieli o urlop, celem składania egzaminów państwowych.

Rozp. z d. 21. lutego 1896 l. 3841 wydała Wysoka c. k Rada szkol. kraj. okólnik w sprawie nauki przedmiotów nadobowiązkowych.

Rozp. z d. 20. marca 1896 l. 1358 utworzyło Wysokie c. k. Min. w. i o. stypendya na podróże za granicę dla profesorów geografii i historyi naturalnej.

Rozp. z d. 25. kwietnia 1896 l. 8502 zmieniła Wysoka c k. Rada szkol. kr. przepisy tyczące się majówek.

Rozp. z d. 9. marca 1896 l. 1966 wydało Wysokie c. k. Min. w. i o. przepisy w sprawie egzaminu dojrzałości dla kobiet.

Rozp. z d. 2. kwietnia 1896 l. 7188 wydało Wysokie c. k. Min. w. i o. okólnik w sprawie mundurków uczniów od r. szk. 1896/7.

Rozp. z d. 27. maja 1896 l. 11501 wydała Wysoka c. k. Rada szkolna kr. okólnik w sprawie rewizyi przepisów dyscyplinarnych dla uczniów.

VIII.

Kronika zakładu.

Rok szkolny 1896 rozpoczął się dnia 3. września 1895 uroczystem nabożeństwem w kaplicy konwiktowej O. Jezuitów i cerkwi miejskiej parafialnej i wezwaniem Ducha św.

Egzamina wstępne do pierwszej klasy odbyły się w dniach 13. i 15. lipca i 2., 3. i 5. września 1895 roku. Do egzaminu zgłosiło się 162 uczniów, mianowicie 137 ze szkół publicznych i 25 prywatystów; przyjęto 93 uczniów ze

szkół publicznych i 14 prywatystów, razem 107, reprobowano 44 uczniów szkół publicznych i 11 prywatystów, razem 55 Egzamin wstępny do kl. II. do VIII. składało w ciągu roku 20 uczniów, złożyło zaś egzamin 10.

Na początku roku zapisało się do zakładu 546 uczniów. Dla uniknięcia przepełnienia klas podzielono ich na 13 oddziałów, otwierając klasy równorzędne w kl. I, II, III, V i VI.

Dzień 4. października jako, dzień imienin Najjaśniejszego Pana i dzień 19. listopada, jako dzień imienin Najjaśniejszej Pani, obchodzono uroczystem nabożeństwem w kaplicy rzym. kat. i cerkwi gr. kat.

Dnia 7. grudnia 1895 uczciła młodzież pamięć Adama Mickiewicza wieczorkiem w sali gimnastycznej, składającym się z odczytu, zbiorowej deklamacyi i produkcyi muzycznej. Taki sam wieczorek odbył się 14. marca 1896 ku uczczeniu Tarasa Szewczenki. Oba odczyty wygłosili z pamięci uczniowie klasy ósmej.

Dnia 22. lutego 1896, wzięła młodzież udział w pogrzebie ś. p. Szczęsnego Pohoreckiego, który przez 34 lat był w tutejszym zakładzie nauczycielem i dwa razy zastępcą dyrektora, a przeszedłszy w stały stan spoczynku piastował godność burmistrza i był posłem na Sejm krajowy. Dnia 24. lutego 1896 odprawiono nabożeństwo żałobne za spokój jego duszy.

Dnia 12. marca 1896 wzięła młodzież udział w pogrzebie ś. p. Piotra Zdziarskiego, em. prof. tutejszej szkoły realnej, 11. marca zaś w nabożeństwie żałobnem za spokój duszy ś. p. Andrzeja Jezierskiego, em. prof. tutejszego zakładu, zmarłego we Lwowie dnia 8. marca.

Dnia 4. maja odprawiono dla młodzieży żałobne nabożeństwo za spokój duszy ś. p. cesarzowej Anny, a d. 27. czerwca za ś. p ces. Ferdynanda I.

Dnia 22. maja, jako w dzień pogrzebu, odprawiono dla młodzieży szkolnej w kościele i cerkwi nabożeństwo żałobne za spokój duszy ś. p. Arcyksięcia Karola Ludwika, zmarłego w Wiedniu 19. maja 1896.

Dnia 15. czerwca 1896 zwiedzał gimnazyum Jego Ekscelencya książe Namiestnik Eustachy Sanguszko. Po

przyjęciu przedstawienia się grona nauczycielskiego, zebranego w sali konferencyjnej, wszedł J. O. ks. Namiestnik do klasy szóstej, w której wysłuchał łaskawie powitania, wypowiedzianego przez ucznia Zdzisława Szwajkowskiego. W pięknej przemowie, pełnej głębokich myśli, zachęcał Jego Ekscelencya młodzież do pracy i gorliwości w spełnianiu obowiązków, a potem, przysłuchiwał się egzaminowi z historyi powszechnej. Następnie zwiedził gabinet przyrodniczy i fizykalny i wyraził swe uznanie zawiadowcom, za wzorowe utrzymywanie zbiorów.

Pisemny egzanim dojrzałości odbył się w dniach 11. do 18. maja; ustny pod przewodnictwem c. k. Radcy rządowego i dyrektora II. himnazyum we Lwowie p. Emanuela Wolffa w dniach 22. do 26. czerwca. Dnia 27. czerwca 1896 rozdano abituryentom świadectwa dojrzałości w sposób uroczysty.

W r. szk. 1895/6 przystępowała młodzież katolicka obu obrządków trzy razy do św. Sakramentów pokuty i ołtarza: dnia 21. i 22 października 1895, 30. i 31. marca i 9. i 10. lipca 1896.

Rok szkolny zakończono 15. lipca uroczystem nabożeństwem, po którem rozdano uczniom świadectwa szkolne

---

IX.

Fizyczny rozwój młodzieży.

Stan zdrowia młodzieży w tutejszym zakładzie był w ubiegłym roku szkolnym zupełnie zadawalniający. We wrześniu szerzyła się wprawdzie w mieście cholera azyatycka, która zabrała 47 osób, żaden jednak uczeń nie został nią dotknięty, i nauka nie doznała ani na dzień przerwy. W Bursie nauczycielskiej było umieszczonych 41, w Bursie ruskiej 38 uczniów gimnazyalnych.

Z nauki gimnastyki, odbywającej się w sali Towarz. gimn. „Sokół“ pod kierownictwem prof. dr. Jana Ralskiego, korzystało w pierwszem półroczu 239, w drugiem 194 uczniów. Z toru łyżwiarskiego korzystała młodzież po zniżonej

cenie wstępu, większa jednak część używała ślizgawki poza torem na stawie.

Zabawom na świeżem powietrzu nie sprzyjała pogoda w roku szkolnym 1895/6. Do maja panowały silne i mroźne wiatry, od maja do połowy lipca słoty lub upały, chociaż więc korzystano z każdego dnia pogodnego, mogło się odbyć zaledwie 9 wycieczek. W czasie pauz odbywały się tylko ćwiczenia z liną i na przyrządach gimnastycznych, ponieważ z powodu szczupłości miejsca zabawy piłkami powodowały tłuczenie wielu szyb w korytarzach. Nadto żalili się sąsiedzi, że powstający przy zabawach hałas przeszkadza im w umysłowej pracy; zresztą korzystała młodzież swobodnie w czasie respiryów z przechadzki po dziedzińcu i na placu przed konwiktem OO. Jezuitów.

X.

Warunki przyjęcia do zakładu

na rok szkolny 1896/97.

Wpisy uczniów do zakładu odbędą się w dniach 28. 29. i 31. sierpnia 1896. Późniejsze zgłoszenia uwzględni się tylko w wyjątkowych wypadkach, jednak po 20. września żaden uczeń nie może być przyjęty. Rok szkolny rozpocznie się dnia 3. września uroczystem nabożeństwem, poczem od dnia 4. września odbywać się będzie regularna nauka.

Każdy nowo wstępujący uczeń powinien zgłosić się w oznaczonym czasie w towarzystwie ojca, matki lub upoważnionego ich zastępcy i przedłożyć metrykę urodzenia, świadectwo szkolne tego zakładu, gdzie przedtem pobierał naukę, a jeżeli uczęszczał do szkół średnich, wykazać się potwierdzeniem dyrekcyi, że może być przyjęty do innego zakładu.

Uczeń, zgłaszający się do I. klasy gimn. musi wykazać się, że ukończył 10. rok życia, lub go ukończy w roku kalendarzowym; jeśli uczęszczał do publicznej szkoły ludowej, winien przedłożyć świadectwo szkolne.

Uczniowie, wstępujący do I. klasy, muszą dnia 15, ewentualnie 16. lipca, albo 1. i 2. września 1896 poddać się egzaminowi wstępnemu.

Niedostateczny postęp w jednym przedmiocie egzaminu usuwa ucznia na cały rok od przyjęcia w jakiejkolwiek szkole średniej.

Uczniowie, wstępujący do klas wyższych, muszą również jeśli nie przychodzą z innych c. k. gimnazyów, wykazać się przepisanym wiekiem i zdawać egzamin wstępny za złożeniem taksy egzaminacyjnej w kwocie 12 zł., a dopiero od wyniku tego egzaminu zależeć będzie, do której klasy tutejszego zakładu mogą być przyjęci.

Zgłaszający się do zapisu uczniowie, którzy przedtem do żadnej szkoły publicznej nie uczęszczali, lub od dłuższego czasu uczęszczać przestali, muszą się wykazać dokumentem legalnym, gdzie i czem zajmowali się dotychczas i że co do ich moralności nie zachodzi żadna wątpliwość.

Egzamina wstępne tych uczniów odbędą się 3. września 1896. Każdy uczeń nowo wstępujący obowiązany jest złożyć przy wpisie 2 zł. 10 ct. jako taksę wstępną i przynajmniej 1 zł. na środki naukowe.

Uczniów klasy I. może dyrekcya uwolnić w pierwszem półroczu od noszenia mundurków, natomiast wszyscy uczniowie klas II — VIII są obowiązani jawić się od września w mundurkach przepisanych.

XI. STATYSTYKA ZAKŁADU.

Liczby po prawej stronie w górze umieszczone oznaczają uczniów prywatnych.

	W klasie													
	I. a	I. b	II. a	II. b	III. a	III. b	IV.	V. a	V. b	VI. a	VI. b	VII.	VIII.	Razem
1. Liczba uczniów.														
Z końcem roku 1895 było	58	53	55	52	31	28	53	31	26	46	—	32	14	480
Z początkiem roku 1896 przyjęto	63	59	50	51	50	50	54	27	29	26	27	35	32	553
W ciągu roku przybyło	—	—	1	1	—	—	1	2	1	1	1	1	—	9
Wogóle przyjęto do zakładu	63	59	51	52	50	50	55	29	30	27	28	36	32	562
1. na podstawie egzaminu wstępnego	55	53	2	2	—	—	1	1	—	1	—	1	—	116
2. z innych zakładów, a to:														
a) z promocyą do wyższej klasy	—	—	6	2	—	4	2	3	3	1	1	1	1	24
b) repetentów	4	1	1	—	—	3	—	1	2	1	—	—	—	13
3. z tutejszego zakładu, a to:														
a) z promocyą do wyższej klasy	—	—	41	46	47	43	52	21	24	24	24	33	29	384
b) repetentów	4	5	1	2	3	—	—	3	1	—	3	1	2	25
W ciągu roku opuściło zakład	20	15	7	10	5	4	3	4	2	1	2	2	—	75
Liczba uczniów z końcem roku szkol.	43	44	44	42	45	46	52	25	28	26	26	34	32	487
Z tych:														
uczęszczało publicznie	43	44	42	41	44	45	51	25	27	26	26	34	32	480
uczyło się prywatnie	—	—	2	1	1	1	1	—	1	—	—	—	—	7
2. Według miejsca urodzenia było:														
Z Galicyi	43	43	43	42	44	45	52	25	28	24	25	33	31	478
Z Bukowiny	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	3
Z Rosyi	—	—	1	—	1	—	—	—	—	2	—	—	1	5
Z Ruumunii	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1

	I. a	I. b	II. a	II. b	III. a	III. b	IV.	V. a	V. b	VI. a	VI. b	VII.	VIII.	Razem
3. Według języka ojczystego było:														
Mówiących po polsku	30	28	32^{2}	20^{2}	27	30^{1}	41^{1}	15	18	19	18	26	27	331^{6}
" " rusku	13	16	10	21	17^{1}	15	10	10	9^{1}	7	8	8	5	149^{2}
4. Według wyznania religijnego było:														
Wyznania rzym. kat.	20	18	21^{2}	10	12	17^{1}	20^{1}	7	11	14	8	7	9	174^{4}
" gr. kat.	13	16	10	21	17^{1}	15	10	10	9^{1}	7	8	8	5	149^{2}
" mojżeszowego	10	10	11	10^{1}	15	13	21	8	7	5	10	19	18	157^{1}
5. Wiek uczniów publ.:														
11 lat miało	7	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
12 " "	16	9	21	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54
13 " "	14	8	11	12	1	8	—	—	—	—	—	—	—	54
14 " "	2	18	4	7	15	15	8	—	—	—	—	—	—	69
15 " "	4	1	6	10	9	10	15	4	1	—	—	—	—	60
16 " "	—	1	—	2	4	3	15	9	7	3	5	—	—	49
17 " "	—	—	—	1	12	6	6	8	7	6	5	12	—	63
18 " "	—	1	—	1	2	2	2	2	5	6	11	5	10	47
19 " "	—	—	—	—	—	1	2	2	6	6	2	8	7	34
20 " "	—	—	—	—	1	—	2	—	—	5	2	5	5	20
21 " "	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	2	6	11
22 " "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3
23 " "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
28 " "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
6. Według miejsca pobytu rodziców:														
Miejscowych	18	18	18	9	25	13	24	12	13	11	12	12	24	209
Zamiejscowych	25	26	24	32	19	32	27	13	14	15	14	22	8	271
7. Klasyfikacya:														
Stopień celujący otrzymało	6	6	4	6^{1}	3^{1}	5	5^{1}	4	2	2	2	6	5	56^{3}
" pierwszy "	24	24	31^{2}	24	28	35^{1}	42	19	19^{1}	17	18	18	23	322^{4}
Do egzaminu poprawczego przeznaczono:	5	9	5	7	6	4	3	1	4	4	5	6	4	63
													Razem	441^{7}

	I. a	I. b	II. a	II. b	III. a	III. b	IV.	V. a	V. b	VI. a	VI. b	VII.	VIII.	Razem
Z przeniesienia														441^7
Stopień drugi otrzymało	5	4	1	4	5	—	—	1	2	3	1	4	—	30
„ trzeci „	3	1	1	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	9
														480^7
8. Opłata szkolna:														
a) opłatę całą złożyło														
w 1. półroczu	29	29	11	12	11	9	9	9	8	7	9	11	12	166
w 2. półroczu	16	8	17	14	15	12	10	8	7	9	9	15	12	152
b) Od opłaty szk. było uwolnionych:														
w 1. półroczu	21	24	37	37	37	40	45	16	20	19	18	24	20	358
w 2. półroczu	31	38	28	30	30	33	41	17	22	17	18	20	20	345
Opłata szkolna wynosiła:														
w pierwszem półroczu od uczniów publicznych	580	580	220	240	220	180	180	180	160	140	180	220	240	3320 zł.
w 2. półr. od uczniów publ. złr.	320	160	340	280	300	240	200	160	140	180	180	300	240	3040 „
Od prywatystów za 1. półr. r. szk. 1896	—	—	20	40	20	20	20	—	20	—	—	—	—	140 „
„ „ „ 2. „ „ „ 1896	—	—	40	20	20	20	20	—	20	—	—	—	—	140 „
Taksy wstępne wynosiły złr.	126	115.50	16·80	8·40	4.20	12·60	6·30	14·70	12·60	2·10	4·20	4·20	2·10	329·70 „
Datki na środki naukowe	63	59	52	52	50	50	55	29	30	27	28	36	32	562 „
Taksy za duplikaty świadectw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13 „
9. Frekwencya na naukę przedmiotów względnie obowiązkowych i nadobowiązkowych.														
Na naukę języka ruskiego uczęszczało	13	25	15	22	25	17	11	10	10	7	8	8	6	176
„ „ „ francuskiego	—	—	2	1	4	2	12	9	6	4	2	4	—	46
Na naukę historyi kraju rodzinnego	—	—	—	—	44	45	51	—	—	—	—	34	32	206
„ „ gimnastyki	21	25	14	13	21	27	25	13	18	11	1	—	7	196
„ „ śpiewu	5	12	5	14	6	20	12	5	4	5	1	—	—	89
„ „ rysunków	4	4	6	3	5	3	6	2	6	2	—	—	1	42
„ „ kaligrafii	17	14	22	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	62
10. Stypendya:														
Liczba stypendystów	—	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	1	—	5
Ogólna kwota stypendyów zł.	—	—	180	—	50	—	—	157·50	50	—	—	157.50	—	595 złr.

	I. a	I. b	II. a	II. b	III. a	III. b	IV. a	IV. b	V. a	V. b	VI.	VII.	VIII.	Razem
Uzupełnienie klasyfikacyi za rok szkolny 1895.														
Do egzaminu poprawczego i uzupełniającego przypuszczono	8	11	5	10	5	5	7	6	1	12	—	4	—	74
Egzamin popr. lub uzupełniający złożyło	7	9	5	8	5	5	7	6	1	12	—	4	—	69
Egzaminu nie złożyło	1	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Ostateczny wynik klasyfikacyi za rok szkolny 1895.														
Otrzymało stopień celujący	7	6	2	7	2^1	2	6	4	2	5	—	2	4	49^1
„ „ pierwszy	42^1	5^1	47^2	37^2	26^1	21	43^1	24	20	36	—	27	9	367^8
„ „ drugi	4	8	2	5	3	5	3	3	3	3	—	2	0^1	41^1
„ „ trzeci	4	3	2	1	—	—	—	—	1	2	—	1	—	14
														471^{10}

XII.

Klasyfikacya uczniów za 2. półr. 1896.

KLASA I. a.

Stopień celujący:

Baley Stefan Maks.	Hrycaj Józef	Schneider Zygmunt
Derkacz Antoni	Olchówka Józef	Sodomora Antoni.

Stopień pierwszy:

Błachowski Adam Wł.	Konkiewicz Henryk	Rasławski Kazimierz
Brodnicki Alfred Łuc.	Korduba Stefan	Samiec Mikołaj
Eckhardt Stan. Jan	Kuzyk Szymon	Schorr Ludwik Jul.
Hałuszczyński Mikoł.	Kwiatkowski Roman	Skarbowski Kazim. Waleryan
Hawrylinka Seweryn	Laskowski Alfons Wit.	Skurski Stan. Rudolf
Hilberg Jakób	Lewicki Jan Wład.	Strutyński Włodzim.
Kania Albin Józef	Miączyński Michał	Zakrocki Stan. Ludw.
Königsberg Aleks.	Nowicki Eug. Mirosł.	
	Nussbaum Mojżesz	

5 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach, 5 otrzymało stopień drugi, 3 stopień trzeci.

KLASA I. b.

Stopień celujący:

Hładki Bazyli	Kowal Bazyli	Paszkowski Józef
Hrycak Maryan	Ogrodnik Metody	Rudnicki Stanisław.

Stopień pierwszy:

Auerbach Mayer	Feldhorn Ozyasz	Presser Jakób
Belemer Jakób	Kitaj Mojżesz	Puszczyński Edmund
Bałażkiewicz Jan	Kosowicz Jan	Sabatiuk Teodozy
Cieśla Stefan	Krajewski Michał	Stećko Szymon
Czarnecki Józef	Löwensohn Leon	Stain Schloim Hersch
Distelfeld Berl	Łotowicz Antoni	Tymczak Paweł
Dynowski Jan	Makohon Dymitr	Wawra Roman
Everard Bruno	Nussbaum Herman	Wyspiański Wład.

9 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach, 4 otrzymało stopień drugi, 1 stopień trzeci.

KLASA II. a.

Stopień celujący:

Barys Jan
Dziubaty Piotr
Jastrzębski Karol
Maciszewski Feliks

Stopień pierwszy:

Balin Mojżesz
Blassberg Józef
Brauner Zygmunt
Czajkowski Stanisław
Czubaty Mikołaj
Derżyruka Włodzim.
Dworzański Aleks.
Feldhorn Berl
Gelbard Karol
Grabowski Kazimierz
Hawrylinka Jan
Hoszowski Rościsław
Kens Józef
Kofler Seinwel
Kwiatkowski Piotr
Langner Izaak
Lubieniec Włodzim.
Nagler Leon
Piasecki Jan
Pichurski Rudolf
Podgórski Nikodem
Rossowski Edmund
Rudkowski Wład.
Sadowski Nicefor
Schalit Joachim
Skurski Mieczysław
Sommerstein Alfred
Trzcieniecki Janusz
Turczyn Łukasz
Werber Friedel
Werber Leopold

5 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach, 1 otrzymał stopień drugi, 1 stopień trzeci.

KLASA II. b.

Stopień celujący:

Hubczak Michał
Jaworski Jan
Lewicki Bazyli
Praczyński Aleks.
Sobków Michał
Stadnyk Mikołaj.

Stopień pierwszy:

Bachowski Stanisław
Bajewski Antoni
Bieler Majer
Braunstein Izydor
Chabura Józef
Czyczka Tedozy
Derkacz Jarosław
Finik Jan
Fischer Mojżesz
Gross Herz
Günsberg Dawid
Hartmann Boruch
Koczorowski Kazim.
Kołcan Piotr
Liebergall Lazar
Majewski Jan
Nasielski Józef
Niedźwiński Roman
Roth Jakób
Rutka Gustaw
Skulski Stanisław
Szarawarków Michał
Witoszyński Julian
Zimmring Abraham.

7 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach, 4 otrzymało stopień drugi.

KLASA III. a.

Stopień celujący:

Kowalewski Stan.
Myszka Michał
Werber Stanisław.

Stopień pierwszy:

Badner Dyonizy
Baras Sender Michel
Bojcun Aleksander
Bojko Andrzej
Brzezina Jan
Cisyk Eliasz

Citron Dawid.	Lewicki Feliks	Pierożek Stanis. Atan.
Friedman Juda Hirsch	Lina Chaim Natan	Prydatkiewicz Jan
Glüker Izaak	Łotowicz Włodzim.	Redczuk Grzegorz
Goldapper Wolf	Müller Abraham	Sass Abraham
Hałkiewicz Robert	Nawrocki Eustachy	Semkiw Włodzimierz
Hałuszczyński Jan	Nussbaum Eisig Berl	Tynowski Antoni
Kływak Eliasz	Okienko Adam	Waligórski Wład. Br.
	Onuferko Antoni	

6 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach, 5 otrzymało stopień drugi, 2 stopień trzeci.

KLASA III. b.

Stopień celujący:

Bułkowski Franciszek	Jersawits Leon	Młynarski Modest.
Hołowka Grzegorz	Korngrün Filip	

Stopień pierwszy:

Batycki Eugeniusz	Landau Izak	Peller Ozyasz
Biliński Bronisław	Lander Filip	Pilecki Stanisław
Biliński Józef	Lang Medard	Rathhauser Izydor
Cichocki Bronisław	Liebling Benzion	Rendelstein Dawid
Dudyński Antoni	Limbach Rudolf	Ruszczycki Kazimierz
Engel Berl	Messing Jakób	Schönfeld Sender
Gołębiowski Wład.	Mikitka Jarosław	Sobol Maryan
Iwańczuk Mikołaj	Nawarecki Witold	Spanier Józef
Kamiński Kornel	Niedźwiński Wład.	Weissnicht Eliasz
Kazieczko Jan	Nussbaum Mojżesz	Wowkonowicz Jan
Krotki Bronisław	Pasieka Jan	Żebracki Witold.
Kruszelnicki Włodz	Paszuk Onufry	

4 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach, 1 otrzymał stopień trzeci.

KLASA IV.

Stopień celujący:

Horak Julian	Praczyński Stefan	Witryol Abraham
Łukasiewicz Prokop	Vogel Schabse	

Stopień pierwszy:

Bajrak Dymitr	Fränkel Jakób	Kruszelnicki Wład.
Bittner Gustaw	Gołębiowski Józef	Kwiatkowski Stan.
Borzemski Gabryel	Grossmann Marek	Lachman Ryszard
Brykowicz Hilary	Hauslinger Ozyasz	Landau Wilhelm
Cembruch Stanisław	Herzig Emanuel	Łopuszański Stan.
Cieślik Tomasz	Horodecki Maryan	Maciszewski Stan.
Eichenkatz Filip	Koczyj Leon	Mędlowski Bronisław

Miączyński Paweł	Rappaport Sender	Sommerstein Dawid
Moroz Piotr	Rendenstein Joel	Staniewicz Jeży
Muryj Andrzej	Rosenberg Aba	Stein Schulim
Nowicki Romuald	Rychlicki Jan	Stesłowicz Aleks.
Olexyncer Boruch	Schorr Jakób	Tereszczuk Jan
Pomeranz Jakób	Seftel Salomon	Tychowski Włodzim.
Pordes Mojżesz	Silber Natan	Wieczerzyk Józef

3 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach, 1 otrzymał stopień trzeci.

KLASA V. a.

Stopień celujący:

Balicki Franciszek	Mariasz Grzegorz
Feller Maciej	Żłobicki Władysław

Stopień pierwszy:

Brykowicz Włodz.	Hałuszczyński Tytus	Postryhacz Eustachy
Dobrowolski Roman	Horowitz Max	Radelli Ignacy
Fischer Wilhelm	Hrabar Stefan	Ratzenstein Abraham
Gładyszowski Antoni	Loret Sydon	Salztiegel Natan
Głodziński Paweł	Malicki Aleksander	Szust Łukasz
Grossman Leon	Michałowski Stan.	Tunes Wolf
	Milaszewski Stan.	

1 ucznia przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach, 1 otrzymał stopień drugi.

KLASA V. b.

Stopień celujący:

Pastuszeńko Emil	Waldmann Israel

Stopień pierwszy:

Balltuch Jakób	Fedyszyn Stefan	Łesyk Bazyli
Bezkorowajny Bazyli	Grabowski Ignacy	Reitmann Józef
Bilak Jan	Horitza Antoni	Reitmann Marek
Borkowski Stefan	Hryniewiecki Stefan	Rubel Lejzor
Bugno Alfred	Ingwer Tudeusz	Weissberg Natan
Cześnikowski Izydor	Juzwa Alojzy	Zinn Izydor
	Lang Maryan	

4 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach, 2 otrzymało stopień drugi.

KLASA VI. a.

Stopień celujący:

Srokowski Bolesław	Szwajkowski Zdzisł.

Stopień pierwszy:

Bieler Izaak	Krwawicz Włodz.	Soczyński Juliusz
Flessler Józef	Laskowski Włod.	Spanier Hirsch
Garapich Kazimierz	Mielnik Mikołaj	Tichy Edward
Hawryluk Szymon	Nagler Abraham	Waligórski Józef
Hirschhorn Wolf	Prymak Teodor	Zawadzki Konstanty
Hryniewiecki Eug.	Rutkowski Stanisław	

4 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach, 3 otrzymało stopień drugi.

KLASA VI. b.

Stopień celujący:

Chirowski Bazyli	Onuferko Grzegórz

Stopień pierwszy:

Blatt Maks	Lubieniec Teodat	Schapira Bernard
Bobowski Karol	Martyniuk Józef	Schnee Abraham
Goednich Ludwik	Menkes Izrael	Słoński Roman
Gutkowski Leon	Mieses Eliasz	Sommerfleck Izaak
Hirschhorn Eliasz	Nussbaum Nissen	Soroka Jan
Jankowski Jan	Ryś Leon	Stesłowicz Józef

5 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach, 1 otrzymał stopień drugi.

KLASA VII.

Stopień celujący:

Goldblatt Abraham	Schalit Dawid	Widrak Meliton
Grossmann Henryk	Szczyrski Józef	Zbrożek Dominik

Stopień pierwszy:

Berger Berl	Hibner Samuel	Poniatyszyn Piotr
Borzemski Edward	Juffe Jakób	Rejterowski Wiktor
Budka Nicetas	Klinger Ozyasz	Saphir Joachim
Eckhardt Czesław	Krupa Józef	Sobelsohn Julian
Franzos Wilhelm	Michałowski Emil	Tereszczuk Bazyli
Hałuszczyński Michał	Pohoryles Henryk	

6 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach, 4 otrzymało stopień drugi.

KLASA VIII.

Stopień celujący:

Mochnacki Stefan	Patryło Piotr	Zlatkes Dawid
Nussbrecher Samson	Saturski Jan	Brunstein Sam.

Stopień pierwszy:

Chaj Maryan	Kohut Piotr	Padlewski Alex.
Felber Abr.	Lorber Mojż.	Plahner Sam.
Feldhorn Mojżesz	Mantel Seb.	Podhorcer Nachm.
Gawalewicz Adolf	Melzer Izaak	Pogórski Jan
Ginsberg Aleks.	Menkes Józef	Terkel Daw.
Kamiński Ad.	Mirski Kaź.	Tobiaszek Mar.
Karpel Sam.	Nowicki Jul.	Zdziarski Stan.

4 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach.

Wynik egzaminu dojrzałości.

Z odznaczeniem złożyli egzamin:

Mochnacki Stefan
Nussbrecher Samson
Patryło Piotr
Saturski Jan
Złatkes Dawid.

Świadectwo dojrzałości otrzymali:

Brunstein Salomon
Chaj Maryan
Feldhorn Mojżesz
Gawalewicz Adolf
Ginsberg Aleksander
Kamiński Adolf
Karpel Samuel
Kohut Piotr
Lorber Mojżesz
Menkes Józef
Mirski Kazimierz
Nowicki Julian
Padlewski Aleksander
Podhorcer Nachman
Pogórski Jan
Salz Mojżesz
Terkel Dawid
Tobiaszek Maryan
Zdziarski Stanisław

2 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego po feryach z jednego przedmiotu, 3 reprobowano na rok.